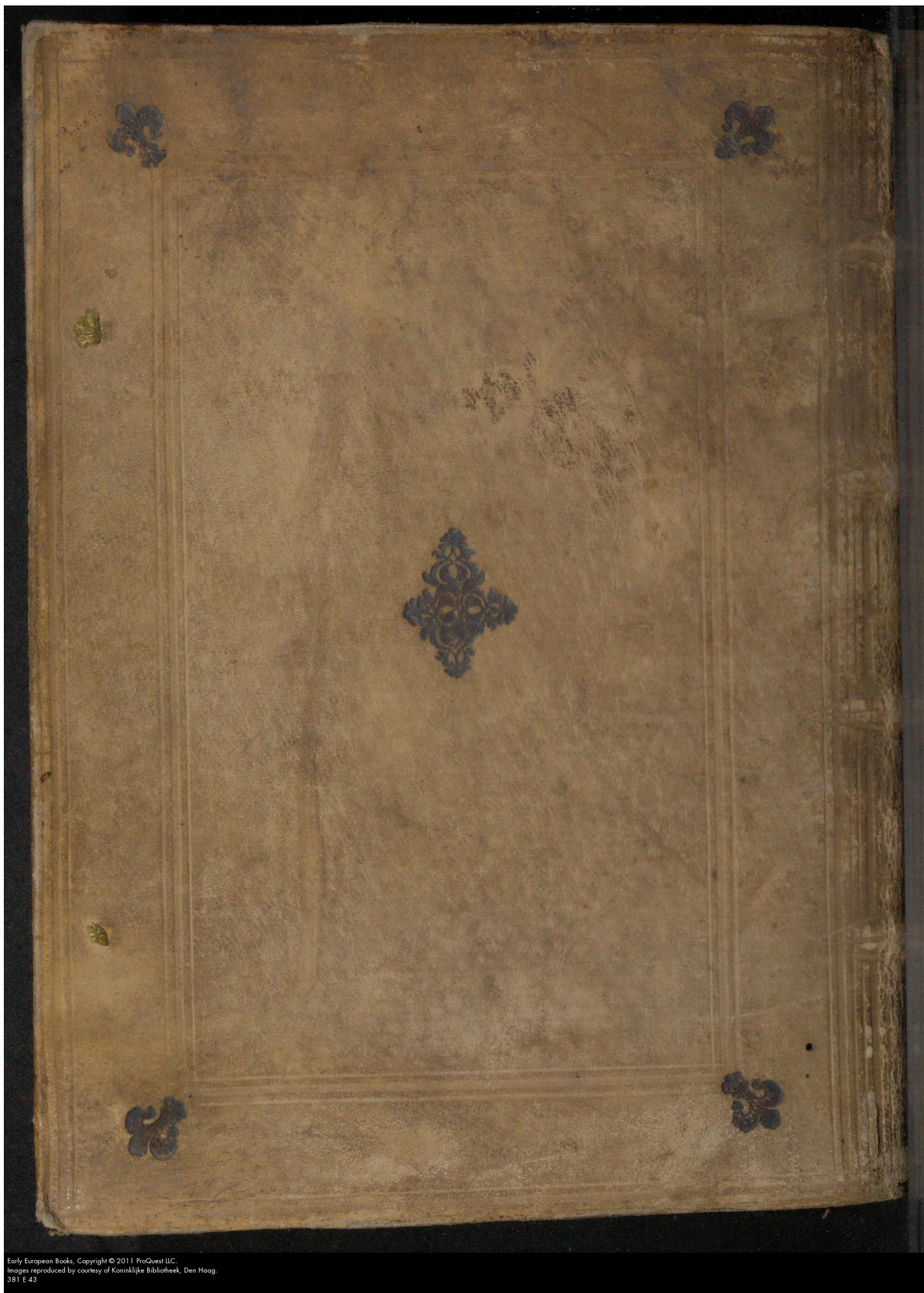

E G V
H Z M
1580

Auctor Aggaeus Albada. Liber rarus.
Cf. de Wal, de clar. Fris. Jct. 24.

ACTA PACIFICATIONIS QVÆ CORAM SAC. CÆSAREÆ MAIEST. COMMISSARIIS,

INTER

SEREN. Regis Hispaniarum & Principis Matthiæ Archiducis Austriæ, Gubernatoris, &c. Ordinumque Belgij legatos, Coloniæ habita sunt:

FIDELITER

Ex Protocolo legatorum Ordinum descripta, & quæ Germanicè vel Gallicè concepta erant, in linguam Latinam translata, necessariisque Annotationibus illustrata.

Psalm. XCIV.

Non derelinquet Dominus populum suum, & hæreditatem suam non deseret:

Vsquedum ad iustitiam reuertatur iudicium, & sequentur illud omnes recti corde.

LVGDVNI,
Apud Andream Schutenum:
M. D. LXXX.

AD SER. PRINCIPEM MATTHIAM ARCHIDVCEM AVSTRIÆ, GVBERNATOREM, ORDINESQVE BELGII GENERALES.

Væ in hoc conuentu palàm & publicè cum legatis vestris acta sunt, fideliter descripta, & quæ Germanicè vel Gallicè concepta erant, in linguam Latinam cōuersa, ad vos transmitto: Illis porrò locis, qui maiorem probationem ad iustificationem causæ nostræ requirere videbantur, vel rationem aliquam, vel auctoritatem subieci; vt quilibet intelligere possit, nihil ab iisdem legatis vestris perperā aut leuiter dictum esse. Id quod non solùm propter exteras nationes feci, apud quas alij nos tanquam perduelles, alij tanquam hæreticos & perduelles simul reputant & traducunt: sed etiam propter homines nostros, vt qui in fide vestra manent, habeant in quo se consolentur, vbi iustitiam & æquitatem causæ suæ perspexerint: Ii verò, qui à vobis defecerunt, vt cognitis illis, secum perpendant, an idonea & legitima causa sit ob quam non solùm propria sua membra deserant, sed & vnà cum alienis, quorum ingenium & studium illis notum est, oppugnare ea incipiant. Hoc factum si serium est, vel non in meliorem finem à Deo Opt. Max. dirigatur, non potest non magnoperè deplorari: nemo enim tam stupidus & vecors est, qui non intelligat quorsum separatio ista tendat; imò qui nunc non perspiciat, quid Hispani per hunc Conuentum quæsierint.

SEMEL *enim verum est, illos nos omnes læsæ Maiestatis diuinæ & humanæ reos æstimare, proptereaq. dignos iis pœnis quæ aduersus huiusmodi delicta per leges constitutæ sunt; & quia non potuerunt ordinariè pœnas istas exequi, vi & armis infligere eas tot iam annis nobis conati sunt. Sūt quoq. in hac persuasione, cuius approbatores non solùm politicos aliquos viros, sed & Theologos suos habent, se tandem superiores & victores futuros, & de iis præcipuè, quos Regi rebelles esse putant, iustam vindictam & supplicium sumpturos; reliquis leges, quas ipsi velint, imposituros. Nec ab hac sententia adhuc recessisse videntur; sed quia animaduertunt, per externa arma se eò peruenire non posse, imò maiores difficultates & pericula indies oriri, necessarium esse duxerunt, aliis consiliis & mediis vti; quæ nō amplius vt in initio huius Conuentus fecimus, coniectura colliguntur, sed præ oculis nostris cernimus, omnia ad hoc seruire, vt alias prouincias & ciuitates ab aliis separent, atque ita eosdem subditos, alios per alios, oppugnent & opprimant.*

PROPTEREA *omnes illos, qui defectionē à vobis vel etiam fecerunt, vel adhuc facere instituunt, obnixissimè rogo, antequam illi cum Hispanis vlterius progrediātur, aut hi conuentionem aliquā cum iis ineant, Acta ista relegere nō grauentur; ex quibus cognoscēt & perspicient Seren. Regem Catholicum, principem & dominum nostrū naturalem, nulla in re à nobis læsum esse, sed nos econtrà tot annis grauissimis iniuriis ab Hispanis ipsius affectos esse, & hodie adhuc affici. Si verò cōspirare cum illis pergunt, & arma aduersus nos suscipiunt, præterquam quod impiè & iniustè facturi sint, facilè ipsi prospiciunt, quid iuxta humanam prudentiam inde euenire necesse sit. Nam vtcunque alteram partem superare se*

posse

posse putauerint, quanquam id non in hominum, sed in Dei consilio & arbitrio consistit, & euenta in aliis regnis & prouinciis contrarium demonstrarunt; tamen fieri non poterit, quin & vires eorum infirmiores debilioresque reddantur. Quæ spes ergo alia superest, quàm vt vtrique post mutuas lanienas & direptiones Hispanis impares & inferiores facti aliqua maiori vi quæ facilè à tantis hostibus colligi potest, tandem frangamur & conteramur?

HAEC res humana ratione ita euidens est, vt non possit à quoquam ignorari. quamobrem cùm nunc ciuilis illa causa libertatis & priuilegiorum, per oblationem à Cæsareis Cõmissariis factam, in speciem sublata aliquatenus videatur; metuo, ne persuasum iis sit, se posthac à criminibus illis quorum rei accusantur, excusari non posse; si cum aliis, qui ex professo aliam religionem, quàm quæ catholica Romana est, sequuntur, diutius in communi defensione manserint; operæpretium me facturum esse arbitror, si expendero & declarauero, quomodo se veritas circa crimina ista habeat. Quæ res non solùm illos, qui alterius sunt religionis, sed & Catholicos, & quosuis alios concernit, cùm omnes vna sententia ab Hispanis condemnati fuerimus. Hanc autem materiam propterea tractare hîc cupio, vt paulò melius de causis calamitatum nostrarum diiudicare incipiamus: quippe quòd incolumitas & salus nostra non in eo posita sit, vt vna pars alteram oppugnet & conficiat, sicut quibusdam superbis, ambitiosis & auaris hominibus videri poterit, qui in suo animo, si non ipsorum Hispanorum, à quibus sibi ob priora sua facta metuunt, eorum tamen, qui illis pares sunt, dominatum expetunt, vt populus in eam rursus seruitutem redigatur, in qua iam per annos plurimos detentus fuit; sed in eo, inquam,

proſperitas & conſeruatio noſtri conſiſtat, vt errores & offenſas noſtras agnoſcamus, ſuper iis pœnitentiam agamus, operamque demus, non tam quomodo Regi noſtro (quem ſi vnanimes & concordes manſerimus, ſuo tempore fortè leniemus) ſed quomodo Regi regum, Chriſto Domino, filio Dei reconciliemur. Verùm ad rem ipſam venio.

NVLLVS *pius, modò vſum Apoſtolicæ primitiuæ Eccleſiæ non ignoret, & in ſacris literis, veteribus Patribus & eccleſiaſticis hiſtoriis aliquantum verſatus ſit, negare poteſt, Eccleſiam Romanā per aliquot ſuperiora ſecula, præcipuè ante annos proximos quinquaginta, nō ſolùm vita & moribus deformem factam eſſe (quod malum hodie adhuc durat) ſed & multos errores in doctrina, plurimos abuſus & ſuperſtitiones in cultu Dei, intolerabilem quoque arrogationem illius poteſtatis, quæ ſoli Chriſto competit, in eam irrepſiſſe; quæ omnia emēdatione, reformatione & illuſtratione diuina opus habuerunt. Cœperat tum tempus ignorantiæ, quo Dominus ad vitia quædam conniuere ſolet, præterire, & tempus cognitionis ac reuelationis ſuccedere, quo cordibus quorundam ita illuxit Dominus, vt per eos nobis & prauitatem vitæ noſtræ ob oculos poneret, & ſuperſtitiones, abuſus atque errores noſtros detegeret & aperiret. Non nego ambitione & contentione poſtea quoſdam ex iis extra vocationem ſuam progreſſos fuiſſe, & aſſumpſiſſe quædā prioribus haud multo meliora, deinde multa bona cum malis oppugnaſſe & ſuſtuliſſe, erat tamen lucis & gratiæ Dei, qua ea, quæ mala erant, nobis patefecerunt, & inter eos quidam ex iſtis extiterunt, qui luce & gratia iſta in omnibus rectè vſi ſunt.*

Euſebius: Eccleſia iuſto Dei iudicio, & neceſſaria correptione, ob ſacerdotum præcipuè & ſeniorū impietates, odia, contentiones, ambitionem atq. ſuperbiā, necnon per falſos Chriſtianorum illatores, in tantam defectionem coarctata eſt, vt omni humana ope deſperata, ſolius miſerentis Dei ſit, eam reſtituere atq. reformare.

Caſſander in conſultatione de articulis religionis: „ Præſens „ Eccleſia Catholica non „ parùm & diſciplinæ integritate, adde „ etiā in doctrinæ ſinceritate „ ab antiqua illa „ vnde orta & „ deriuata eſt, „ diſſidet.

HAEC *lux & gratia licet gratis animis, ad maiora conſequenda dona ab omnibus recipi debebat (verè enim Chri-*

ſtianiſmus,

ſtianiſmus, qui in patefacta cognitione Chriſti, in ſpirituali cultu Dei, & in regenerata noua vita conſiſtit, neque tum, neque adhuc apud multos ſatis perſpectus eſt) maior tamen pars ex noſtris hominibus eã prorſus reiecit & deteſtata eſt. Aduerſus eos autem, qui ad hanc lucem & gratiam attendere cœperunt, ſeueriſſimæ leges latæ ſunt, atque vt fideliter eæ executioni mandarentur, vix alij in magiſtratus cooptati fuerunt, quàm qui nulla humanitate & miſericordia erga iſtos homines afficerẽtur. Hæc perſecutio & oppreſſio quanta fuerit, nemo noſtrum eſt qui ignorat. quod ad me attinet, exhorreſco ſæpius ad tormenta illa, quibus miſeros homines apud nos & alibi ſubiectos & afflictos fuiſſe memini. Non arbitror huius loci eſſe de articulis diſputare, quos hi aut illi ſpeciatim defenderũt: ſatis eſt verbo indicaſſe, omnes iſtos ex timore vnius Dei, teſtimonio ſuæ conſcientiæ, iuxta menſurã fidei, in Chriſtum vnicum Seruatorem, Mediatorem & Paſtorem animarum ſuarum, pro aſſerenda veritate quam profitebantur, ſe teſtimonio ſacrarum literarum confirmare poſſe, tormenta quæuis atque adeò mortem ipſam conſtanter pertuliſſe.

Noageorgus in 1. Ioh. c. 5. Quia Ioannes ſæpè dicit & aſſeuerat, Omnes eſſe filios Dei qui credunt Ieſum eſſe Chriſtum, ſequitur hanc fidem & confeſſionem eſſe notam verè credentium & Catholicæ Eccleſiæ: nõ eſſe neceſſe, in omnibus aliis opinionibus, huc non ita pertinentibus, conſentire: quod nunc quidam volunt, Chriſtianam Eccleſiam nimis in arctum cogentes. Mihi ſanè erit filius Dei & Chriſtianus, quiſquis crediderit & confeſſus fuerit Ieſum eſſe Chriſtum; etiamſi in quibuſdam opinionibus à me diſſentiat: ita ego multos patior eſſe in Eccleſia externa, quos alij eijciunt & occidunt; quàm bono iure, neſcio.

QVAE *cùm ita ſint, ſatis conſtat, non poſſe vllos Status in vlla prouincia hucuſque Maieſtatis diuinæ læſæ ab ipſis ſcilicet Hiſpanis reprehendi (apud Deum vt mox dicemus, aliud eſt) non enim Regi in hac re contrarij fuerunt, ſed conſtitutiones eius, pro religione Romana latas, approbarunt & ſedulò executi ſunt. Multò minus poſſunt priuati eiuſdem criminis accuſari, qui Deo ſuis factis non rebellare, ſed obe-*

Hieron. in epiſt. ad Tit. cap. 2. Si bonũ eſt quod precepit Imperator aut Præſes, iubentis obſequere voluntati: ſin verò malum & contra Deum ſapit, reſponde eis de Actis Apoſtolorum: Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.

dire

dire; non despectui habere Maiest. ipsius, sed eam sua patientia & morte gloriosam reddere voluerunt. Econtra quod necessitas huius materiæ me cogit dicere, verissimum est, & Regem & Status, singulosque magistratus grauiter contra Maiestatem diuinam deliquisse, quòd tot millia hominum, religionis nomine, & sub prætextu defensionis catholicæ Romanæ fidei trucidauerint.

HANC *rem, quoniam in Actis ipsis pertractatur, non longiùs hîc persequar; sed paucas tantùm propositiones ponam, ex quibus id intelligi poterit.*

Cyprianus ad Pompeiū: Quæ ista obstinatio, queve præsumptio, humanā traditionem diuinæ dispositioni anteponere, nec animaduertere indignari & irasci Deum, quoties diuina præcepta soluit & præterit humana traditio!

Prima est, quòd præter contemptū oblatæ lucis & gratiæ, humana decreta, & mundanæ sapientiæ placita, contra mandata Dei, & cælestem prudentiam, à subditis suis seruari voluerint.

" *Tertullian*. Nec " religionis est " cogere religionem, quæ sponte suscipi debet, non vi.

Secunda est, quòd carnalibus armis & brachio seculari eadem illa decreta defenderint, & liberam religionem sibi seruam fecerint.

Augustinus quæst. in Matth. cap. 13. Quia cùm ad seruos loqueretur, nō ait: In tempore messis dicam vobis, Colligite primum zizania, sed dicam, inquit, messoribus. Vnde intelligitur, colligendorum zizaniorum ad comburendum alia esse ministeria, nec quenquam Ecclesiæ filium debere arbitrari, ad se hoc officium pertinere.

Tertia, quòd zizaniorum extirpationem, præteritis Angelis, quibus id à Domino solis relictum est, ante meßis consummationem sibi assumpserint.

Quarta, quòd contra competens sibi officium, non solùm externè bonis & corporibus, sed & internè animabus & conscientiis subditorum imperauerint.

Leontius Episcopus in Mysia reprehēdit Constantinū, quòd Synodo præesse, & de religione statuere vellet, inquiēs: Miror te, Imperator, cùm ad alia negotia ordinatus sis, alia tamen aggredi. *Hæc Suidas.*

Quinta, quòd similiter contra officium suum, & ad iniuriam Christi, cui vni hæc potestas à Deo Patre data est, in iis, quæ fidei sunt, & cultum Dei concernunt, iubere ac vetare instituerint.

Chrysostom. Qui vim adfert

Sexta, quòd gladio corporali spirituale regnum Christi inuase-

uaserint, & filios huius regni (qui filij Dei & lucis sunt) inclementer & impiè persecuti sint.

plerunq. auertit; in cælestibus bonis non inferenda est vis.

SED *vt vlteriùs pergam, hucusq. rursus dico, quantum crimen læsæ Maiestatis humanæ attinet, Status singularum prouinciarum, quoad Regem, ab eo similiter crimine prorsus liberos fuisse: nam ad arbitriũ Maiestatis ipsius, omnia Placita aduersus eos qui de religione suspecti erant, exequi permiserunt. Sed nec priuati eidem crimini obnoxij fuerunt, qui se voluntati Regis humiliter, vsque ad mortem, & amißionem bonorum suorum submiserunt: deinde Regi non contra Deum, sed propter Deum obedientiam præstare addixerant, sola Dei causa excepta, in iis quæ Regi debentur, præstandis promptißimi & paratißimi. Econtrà negari non potest, Status grauiter aduersus Maiestatem populi deliquisse, quòd paßi sint Regios magistratus in membra sua adeò crudeliter sæuire: quòd non modò non curauerint indagationem aliquam de hoc negotio fieri; sed omnem etiam beneuolentiam & humanitatem erga eos exuerint, cùm plerique tamen scirent, & paßim faterentur, homines, qui religionis nomine ad supplicia ducerentur, Christum & duodecim Christianæ fidei articulos profiteri, atque inculpatè viuere. In eodem vitio & delicto cõmuniter etiam populus, præsertim nobiles & optimates fuerunt, qui & supplicia ista approbarũt, & iure cum iis agi existimarunt: deniq; auctores & fabricatores istorum suppliciorum Doctores & sacerdotes populi extiterunt. An hæc defensio subditorum ad Status & populum pertinuerit, non opus habet vlla alia probatione, quàm eorum allegatione*

Eusebius Eccles. hist. lib. 4. cap. 15 Polycarpus Proconsuli Herodi magna alacritate respõdit: Docemur enim principibus & potestatibus iis, quæ à Deo sunt honorẽ deferre, eum scilicet qui religioni non sit contrarius.

Lucius quidam Christianus vir, videns tam temerè datam sententiam, contra Christianum quendam, ait ad Vrbicium iudicem: "Quid quæso causæ est, quòd neq. adulterũ, neq. corruptorem, aut homicidã vel latrone, raptoremq. aut alterius cuiuslibet facinoris reum, sed tantùm pro nomine Christiano, quòd hoc se vocabulo confessus est, nuncupari, ad mortem duci hominem præcepisti? Non sunt hæc digna pro Imperatore, nec sapientissimo puero filio eius, neque sacro Senatu, quæ agis ô Vrbici." *Eusebius lib. 4. cap. 17.*

Cyprianus de simplicitate prælatorum: "Hæc est in Ecclesia noscenda simplicitas, hæc charitas obtinenda vt columbas dilectio fraternitatis imitetur, vt mansuetudo & lenitas agnis & ouibus æquetur. Quid facit in pectore Christiano luporum feritas? & canum rabies? & venenum lethale serpentum & cruenta sæuitia bestiarum?"

gatione, quæ per vos Ordines illorum auctoritate hodie fiũt & decernuntur; sed & in Actis firmißimis argumẽtis ostenditur, quòd hæc intercesio apud Status & populum fuerit, & quòd impiißimè fecerint Theologi, qui tale consilium magistratui dederint, brachiumq́ue seculare in religionis negotio inuocauerint.

Erasm. in annot. ad 1. Corint. 15. vers. Omnes quidem resurgemus, &c. in fine: Diffisi præsidiis, quibus armatos decet esse Theologos, ad violentiam confugiunt quasi cogi posſit humanum ingenium vt aliud credat quàm sentit. *Idem 2. Cor. 1. vers. Dominamur fidei vestræ, &c.* Fides libera est, dominium necessitatis, vt interpretatur Ambrosius. Hæc animaduertenda nobis, qui fidei ac religionis titulo ad tyrannidem abutimur.

HIS *ita expositis, venio ad ea, quæ post id tempus apud nos acciderunt: quæ sanè non sic considero, quasi inde nos Rex læsæ Maiest. diuinæ, quam ipse vindicãdam habeat, vel etiam Maiest. ipsius læsæ culpare & condemnare poßit; sed vt pœnam Dei, qua ipse suam Maiestatem & iniuriam, quæ filio suo Regi regum illata est, aduersus Regem, aduersus Ordines, aduersus populum, & præcipuè aduersus Doctores & sacerdotes ecclesiæ vindicare voluit. Circa quod in primis notandum est, iustum Deum pro sua iustitia neminem punire, nec condemnare, quem non prius ex propria confeßione, ex proprio iudicio, ex propriis factis coarguerit & conuicerit: Deinde prout cuiusque animus est, cuiusque propositum, secundum ordinem quem ipse constituit, delinquentes erga se castigat & punit.*

NVNC *initium & progressum huius pœnæ consideremus: Qui primò Placitis Regis se opposuerunt, hi ex Statibus fuerunt, & in Concilio Status Placita ista abrogata sunt, introductaque quædam religionis transactio; deinde mißi legati ad Regem, vt confirmationem & abrogationis & transactionis istius à Maiestate eius impetrarent. hic redargutio & confeßio quædam sui delicti extitit, at quam nondum cum pœnitentia agnouerunt. Sed amplius, prius*

quàm resolutio Regis fieret, religionis prior forma mutari, & noua permitti; deinde, ne quid deesset, imagines destrui cœperunt. Ex hoc facto non illi solùm, qui id perpetrarunt, sed & reliqui omnes, quod cùm possent non prohibuerint istud (potuerunt quidem istud iudicio Hispanorum, sed qui præsentes fuerunt, perhibere audent manum quandam Dei fuisse) ex hoc tamen facto omnes rei diuinæ & humanæ Maiestatis apud Regem & Hispanos constituti sumus: Sed qui ad veritatem, & ad Dei iudicium respiciunt, longè aliter sentiunt. factum quidem illud, politicè & humano more non probant, sed intelligunt, Deum per hoc factum, & Status, & populum, & Regem erudire & conuincere voluisse, si tam graue piaculum iudicent, lapideas & ligneas statuas frangere & demoliri, quantum piaculum sit, homines, sine vllo discrimine sexus & ætatis, qui ad imaginem Dei facti sunt, & quorum sine dubio magna pars iam imago Dei, hoc est, Christiani erant, destruere & euertere? Si quauis pœna illos dignos iudicent, qui hoc factum perpetrarunt (in qua sententia adhuc, nisi quatenus ex metu se reprimunt, multos ex nostris hominibus esse verisimile est: Hispani verò absque vlla pœnitentia in ea perseuerant) quis dubitare poterit, Deum pro sua iustitia, nolle quoque suas imagines, in quibus glorificari vult, inultas sinere?

Macedonius Anachoreta ad Prefectos Theodosij Imperatoris, missos vt animaduerterent in Antiochenos, qui æream imaginem demoliti fuerant, sic ait: Nunciate Imperatori, non Imperatorem solum esse se, verùm & hominem, quamobrem nō imperium tātùm suū existimet, sed & naturam ei considerandā esse; cumq; sit ipse homo, communis generis subditos se habere: naturam autem humanam ad imaginem & similitudinem diuinam esse perfectam. Quare ne tam crudeliter imaginem Dei iugulari præcipiat, irritaturum enim fabricatorem illius imaginis supplicio. Quin & hoc cogitet hæc ab eo tam iracundè æreæ imaginis respectu geri. Quanto autem imago animata inanimatæ præstet, neminem latere: præterea etiam in mentem ei hoc veniat, facile nobis esse pro vna ærea imagine plurimas restituere: ipsum verò præstare non posse, vt vnum saltem pilum interemptorum fabricetur. *Hæc Nicephorus Eccles. hist. lib. 12. cap. 44.*

Augustinus ad Eaedem Africæ proconsulem: Quicquid mali contra Christianam societatem ab hominibus impiis ingratisque committitur, profectò grauius est, quàm si in alios talia committantur.

FVIT *ergo hoc factum prima occasio pœnæ Dei in miseram patriam nostram, & tanto grauior æstimanda, quòd non ab extero aliquo Principe, & milite exerceri in nos voluerit,*

 sed

ſed vt nos ipſi vnus de altero pœnam ſumeremus. Cætera facta, mutationes, calamitates & miſerias noſtras, quæ nunc hîc, nunc illic inciderunt, quia omnibus nota ſunt, enarrare prætermitto: ſatis eſt iſtud modò indicem, vnum malum ſemper aliud excitaſſe, vt nec opus vnquam rectè incœptum, multò minùs ad finem perueniſſe; neque tum neq. adhuc videri poſſit, iniiciente Deo nouas ſemper occaſiones, quibus vtrinque nunc animi deiecti, nunc rurſus erecti fuerunt. Sed & ipſe euentus oſtendit, nullas hic vires, nullas copias, nullas perſonas ab vtraque parte aliquid valuiſſe, nec conſilia vlla & pacificationes, ſed & in nihilum omnia iſta redacta fuiſſe, & illuſtres ac nobiles perſonas partim miſerè periiſſe, partim turpiter ab incœpto opere diſceſſiſſe: pœnam verò Dei vlterius ſemper progreſſam fuiſſe & adhuc hodie progredi.

" *Eſai. 8.* Conſociamini ô populi & conterimini, accingite vos & conterimini. Inite cõſilium, & irritum fiet; loquimini verbũ, & non fiet, ſed Emanuelis

AN *verò nunc defectio iſta, quam quædam prouinciæ & ciuitates faciunt, vel ſibi vel aliis noua occaſio ad maiores calamitates erit, vt & ipſæ, vel aliæ quæ ab iſtis malis hactenus liberæ manent, partem ſuam, ſi eidem crimini ſe obnoxios coram Deo reddiderunt, non minus quàm aliæ accipiant, nouit Dominus, & euentus declarabit. Hoc tamen ex iis quæ dixi, conſtare arbitror, à neutra parte quenquam prædictorũ criminum quæ ab Hiſpanis nobis obiiciuntur, reum eſſe, quaſi vel contra Maieſtatem diuinam, quam Rex punire debeat, vel contra Maieſtatem ipſius deliquerimus: nihilominus grauiſſimam eſſe culpam, qua Deum offendimus, ſed quæ non tantùm ex parte noſtra, ſiue Status, ſiue magiſtratus, ſiue etiã populum conſideremus; ſed multo magis ex parte Regis & Conſiliariorum Maieſtatis ipſius commiſſa eſt.* Et hanc culpam dico omnium calamitatum noſtrarum cauſam

" *Pſal. 75.* Deus iudex eſt, qui hunc deprimit & illum extollit. Nam calix in manu Dñi, & vinum turbidum eſt, plenus mixtione, ex quo fundit: Veruntamen fæces eius quas expreſſerint, bibent omnes improbi terræ.

eſſe

eſſe. *An nunc illa per ſeparationem iſtam, quæ & apud vos, & hîc quæſita eſt, tolli poſſit, imò an non potius oppugnatione alterius partis, ira Dei magis accendetur, prudentibus iudicandum relinquo. Hoc tamen certo certius mihi ſcire videor, vos qui alios oppugnare ſtatuiſtis, ſiue hoc nouum & deteſtandum bellum erga propria viſcera veſtra cum Hiſpanis, vel ſoli eorum auſpiciis aggredimini, vos inquam nullis magis quàm vobiſipſis nocituros eſſe; tantum abeſt, vt quam ſperatis victoriam & gratiam ab Hiſpanis, de popularibus veſtris reportaturi ſitis: vel etiam multo grauiora metuam. quæ hoc publico ſcripto declarari nequeunt.*

Eccleſiaſt. xxvij. Qui lapidē in altum mittit, ſuper caput ſuũ mittit: & plaga doloſa diducit vulnus Qui alteri fodit foueam, in ipſam incidet; & qui ſtatuit laqueum proximo, capietur ipſo. Qui mala molitur vicino, malis inuoluetur, nec ſciet vnde ſibi ingruant.

IN *ſumma, quid politicè expediat, non eſt neceſſe vt vllum ex quauis parte admoneam: vos enim omnes ipſi intelligitis (quidam ſaltem modum ambitioni & ſuperbiæ ſuæ imponant) quãtum momenti vobis in mutua beneuolentia & concordia poſitum ſit, ne alij aliorum calamitates & miſerias ipſimet aggrauetis, ſed quò prorſus ab iis liberemur, cauſa eorum auferri debet; quæ in his duobus potiſſimùm ſita eſt; vt ſuper contempta luce gratiaq́; Dei, & ſanguine innocentium hominum propter eam effuſo pœnitentiam agamus: deinde eidem luci & gratiæ maiorem locum dare incipiamus: qua in primis monemur & docemur, vt potius ſimplici, puræ ac ſanæ doctrinæ Chriſti, quàm humanis conſtitutionibus & inuentionibus fidem adhibeamus: Secundò, vt eum cultũ Dei, non qui in creaturis, externiſq́. rebus, & egenis mundi elementis, quibus diuina virtus affingitur, quã tamen nemo accipit vel experitur; ſed qui in ſpiritu & veritate poſitus eſt, qualem Dominus inſtituit, amplectamur & exerceamus:*

Cyprianus: Humana traditio non eſt anteponenda diuinæ diſpoſitioni: nec hominis cõſuetudo ſequenda, ſed Dei veritas. Si ſolus Chriſtus audiendus eſt, non debemus attendere quid aliquis ante nos faciendum putauerit, ſed quid primus qui ante omnes eſt Chriſtus prior fecerit.

Auguſtinus de doctrina Chriſtiana: Miſerabilis eſt ſeruitus animæ cùm ſigna habentur pro eo quod ſigna deſignant, nec oculos mentis ſupra corporatas creaturas ad percipiendam æternam lucem poſſumus erigere.

Ambrosius in 1. ad Corinth. Magnus error est & ad Dei contumeliam pertinet quando Deo prædicato gloria datur hominibus. Quid ergo minus est à gentilitate dum adhuc aliquid diuini & salutis de hominibus speratur? *Idem*: Plantare est euangelizare, & ad fidem trahere: rigare verò baptizare solennibus verbis: peccata autem dimittere & Spiritum dare, Dei solius est. Si ergo effectum salutis Deus dat, nulla gloria in hac re hominis est.

Tertiò, omnem potestatem, quam homines sibi in diuinis negotiis vsurpant, remissione peccatorum, datione Spiritus sancti & erogatione multarum confictarum gratiarum, ab illis ad Christum Dominum transferamus, eamque illi soli attribuamus. Circa hæc reconciliatio nostri cum Deo versatur; ad quæ quia hactenus non attendimus, omnes nostri conatus iriti fuerunt, & erunt quoq; tamdiu vani & inutiles, quãdiu operam dare neglexerimus, vt tria ista, nempe sana doctrina, verus Dei cultus, & potestas tam in cælo quàm in terra, in eum modum, quo à Christo Domino docta, instituta & demonstrata fuerunt, eidem restituantur.

Pro confirmatione huius consilij videatur præfatio eruditissimi viri Ioãnis Sturmij ad Dominum Io. Neruium, in explicationem Psalmorum Conradi Heresbachij scripta.

Quo id fiat commodiùs & rectiùs, nihil habeo in hoc tempore æquè conueniens, quod consulam, quàm vt ex singulis prouinciis viros aliquos pios, iustos, moderatos, in sacra scriptura, Patrum & neotericorum doctrina versatos, ab vtraq. parte deligatis & ordinetis ad numerum quinquaginta vel plures, qui de articulis fidei inter se, inuocata gratia Domini, conferant, quid vel admitti vel non admitti debeat, inter se deliberent, conuenta & conclusa ad Ser. T. vosq; Ordines generales referant: ita tamen vt cuique ex populo permittatur quoque de iisdem articulis, hoc quod sentit, liberè sed religiosè vel ore vel scripto ibidem proponere; inquisitio enim hæc libera & Deo grata erit, & multis ad salutem seruiet: ad quam si vera pœnitentia accederet vel potiùs præiret, magistratus sine vllo discrimine religionis, ex viris qui iustitiæ & naturalis virtutis nomine commendantur, constitutus fuerit omnibus omnium iudiciorum corruptelis amputatis; sperarem Deum pro infinita sua misericordia nostris malis finem impositurum, & nos in iis qui nos affligunt

visuros

visuros iræ Dei pœnas mirabiles. Hæc vt tam sincero animo quàm à me, ex vero amore (quo communem patriam nostram prosequor,) dicta sunt, quali animo quoque breues illas Annotationes Orationibus vel Scriptis vestrorum Legatorum subiunxi, accipiatis, vos etiam atque etiam rogo. Quod reliquum est, gratiæ & misericordiæ Dei Opt. Max. vt in ea per Christum Iesum agatis, viuatis & valeatis, vos omnes supplex commendo. Coloniæ VI. *Decembr. Anno* M. D. LXXIX.

ACTA
PACIFICATIONIS.

AD CONVENTVM, qui per Cæsarem Coloniæ indictus erat, in quo de pace inter Sereniss. Regem Catholicum, & Ordines Belgij ageretur: à Sereniss. Archiduce Mathia & Ordinibus electi & legati fuerunt Illustrissimus Princeps Dominus Philippus de Croy, Dux de Arschot: Dominus Ioannes vander Linden, Abbas S. Gertrudis: Dominus Fridericus de Yue, Abbas de Marolles, rerum Status Consiliarij: Dominus Bucho Aytha Præpositus S. Bauonis: Caspar Schetz Eques, Dominus de Grobendonck & Wesemael: Franciscus d'Oygnies, Dominus de Beaurepar: Adolphus de Meetkerke, Scutifer, rerum Status Consiliarius: Adrianus vander Milen I. V. Doctor, & in Concilio Hollandiæ Consiliarius: Bernardus de Merode Baro, Dominus de Rumen: Adolphus à Goer, Dominus de Kaldenbroeck: Aggæus de Albada I. V. Doctor.

HI omnes, exceptis duobus, qui tum temporis ibi agebāt, & excepto Francisco d'Oygnies, qui propter defectionem, quam Hannonia & Artesia moliebantur, emansit, IIII. Maij, M. D. LXXIX. Coloniam sub vesperam aduenerunt.

CONVENERANT eôdem iam antè Reuerendissimi & Illustrissimi Electores & Principes: Dominus Iacobus Treuirensis, & Dominus Gebhardus Coloniensis Archiepiscopi & sacri Romani Imperij per Galliam, regnúmq. Arelatense Archicancellarij: Dominus Iulius, Episcopus Herbipolensis, Dux Franconiæ: item Illustrissimi Ducis Iuliacensis, Cliuiæ & Bergæ nomine, nobilis vir Wernherus Dominus de Gymnich, & Generosus Comes Ottho Henricus, Comes in Swartzenberg, Dominus in Hohenlansberg, Sacræ Cæsareæ Maiestatis Commissarij.

Adfuit quoque ibidem Dominus Castaignetus Archiepiscopus Rossanēsis nuntius Apostolicus.

SIMILITER ex parte Seren. Regis Catholici, Dn̄s Carolus ab Aragonia, Princeps Castri vetrani, Dux Terræ-nouæ.

Consiliarij eius: Maximilianus de Longueual Dominus de Vaulx: Dominus Ioannes Funck Præpositus: Christophorus de Assonleuile Consiliarius Regius: Vrbanus Scharenberg, Secretarius.

A V. Maij

V. Maii hora octaua manè, cōsilio inter legatos Ordinum habito, relectis Mandato & instructione sua secundum præscriptum illius primùm Iohannem de Kessel in Secretarium suum elegerunt, qui iuramentum illis ad hoc conueniens eodem momento præstitit: Deinde visum iis fuit à prandio Comitem de Swartzenberg conuenire, ad exhibendum illi litteras Credentiarum, vt vocant, quas ad ipsum à Serenifs. Archiduce Mathia & Ordinibus habebant, & vt gratias ei agerent, quòd ipsius opera & studio ad tractationem istam de pace peruenissent; simul etiam rogarent, ne desisteret quandiu non ad optatam prorsus catastrophen deduxisset. Vltimò cognoscerent ex eo num putaret Cæsareos legatos sua sponte inducias propofituros & vrsuros: Metuebant enim, ne si ipsi proponerent & vrgerent, Hispani difficiliores & insolentiores fierent. De ceteris etiam, quæ ad modum & ordinem agendi & procedendi spectare putabant, cum illo communicarent.

Ante omnia legati Ordinū inducias ineundas esse censuerunt.

A prandio ergo ijs quæ diximus expeditis & propositis, singulariter autem Comiti explicato, quid de induciis in mandatis haberet, vt intereà dum de pace inter se tractarent, vtrimq. cessatio ab armis iniungeretur: Ad ea omnia Comes tum temporis (in summa dictum) nihil aliud respondit, quàm se optimam spem de felici euentu concepisse; ad quem etiam consequendum, se nulli operæ & labori parciturum.

VI. Maii à prandio circa tertiam, Legati Ordinū primò Electorem Treuirensem, deinde Electorem Coloniensem, vltimò Episcopum Herbipolensem accedunt, eósque Serenifs. Archiducis Mathiæ & Ordinum nomine salutant, gratiísq. actis, quòd in se hoc negotium suscepissent, atque eo Celsbus eorum commendato, moram, quam in veniendo fecissent, excusant; de litteris Credentiarum, quas ad ipsos haberent, simul etiam de Mandato suo indicant, quæ quando vellent, exhibituros se offerunt. Responsione more solito facta, dies illis ad exhibendum ista crastinus aut ad summum perendinus constituitur.

Præcipua caussa erat, quòd nō antè diplomata tuti & liberi accessus acceptissent.

VIII. Maii Legati Ordinum vocati, exhibent Dominis Commissariis litteras Credentiarum, de quibus paulo antè dictum est. Illi vicissim legatis exhibent litteras Imperatoris ad

ipso

ipsos datas, quibus, quidnam in mandatis haberent, exponebatur. Deinde multis verbis pacis necessitatem iis ostendunt, desiderium & studium suum ad eam declarant: petunt huiusmodi media à Legatis proponi, quibus Rex inducatur, vt ipsis reconcilietur. Vltimò editionem Mandati eorum exigunt. Quid ad ea responsum fuerit, quia postea in scriptis illa dari sibi postulauerint, referre hîc supersedeo. Sed cùm Illustriss. Dux Arschotanus ipsemet ea Gallicè elocutus fuisset, Domini Commissarij postulant, vt iuxta morem Imperij, legati Ordinum vel Germanicè, vel saltem Latinè posthac loqui velint: ea verò quæ in scriptis exhiberent, non Germanicè, sed Latinè conciperent. Altero die rursus admonitio de eadem re illis domi, per quosdam Consiliarios facta est, qui petebant quoque Latinè sibi in scriptis ea exhiberi, quæ præcedenti die à Domino Duce Gallicè dicta & proposita erant. Legati ergo Ordinum ex suis in Oratorem deligunt & ordinant Doctorem Albada, qui communi nomine ea quæ vnanimiter iuxta instructionem suam deliberassent & conclusissent, proponeret, & vbi opus esset in scriptum redigeret: quia tamen erant ex iis, qui ne inferiorem quidem linguam Germanicam intelligerent, visum illis fuit non solùm scribendo, sed & dicendo Latina lingua vti. Eodem igitur die sequens scriptum concipiunt, & ad dominos Commissarios transmittunt.

Breuis explicatio eorum, quæ octaua Maij Legati Ordinum ore exposuerunt.

IN primo ingressu Reuerendissimis ac Illustrissimis Sacri Rom. Imperij Electoribus & Principibus, nobili ac præstantissimo viro Illustrissimi Ducis Iuliacensis legato, S. Cæs. Maiestatis Commissariis exhibuimus litteras nostras Credentiales, quas à Serenis. Archiduce Austriæ & Ordinibus Belgij ad Celsitudines & dignitates ipsorum habuimus. Et cùm ad eas clarissimus vir Cancellarius Treuirensis vicissim nobis litteras Cæs. Maiestatis tradidisset, & vnà cum iis desiderium & studium inprimis Imperatoris, deinde Electorum & Principum Commissariorum nobis declarasset; simul etiam calamitates & miserias, in quibus versaremur, nomine eorum aperuisset, cum exhortatione quò ad huiusmodi media intenti esse vellemus,

Aberat tum tēporis Comes à Svvartzenberg.

mus, vt Regi Hispaniarum nostro naturali Domino reconciliaremur, firmáque pax inter nos tandem constitueretur: Illustrissimus Dux Arschotanus nomine Archiducis & Ordinum Celss^bu. & Dignitatibus dictorũ Electorum & Principũ amicè, humillimè & officiosè pio desiderio & studio isto gratias egit, multísque ex causis ostendit, nihil magis ipsi Duci & Ordinibus in votis esse, quàm vt pax ista coiri possit; nec vnquam per eos stetisse, quin iampridem æquis conditionibus inita & cõclusa fuerit, nisi per Regem & ipsius Duces impedita esset. Rogare etiam vt in eo animo & voluntate perseuerare vellent; Archiducem & Ordines id omni amore, officio ac obsequio compensare ac demereri cupere.

PORRO cùm ex litteris Illustrissimi Principis Auraici, quas ad Ducem Arschotanum dedit, colligi possit, non solùm hîc de pace agi per eos, quos Serenis. Rex Hispaniæ ad hunc conuẽtum ablegauit, sed etiam Principem Parmensem idem tentare: deinde aliunde constet, quosdam alios ex nostratibus Nobilibus hanc potestatem sibi arrogare, quòd non minus cum subditis Maiest. ipsius tum publicè cum omnibus, tum priuatim cum singulis agere possint, eáque tractatio non tantùm ad imminutionem auctoritatis Cæs. Maiestatis, sed directè quoque commissioni Reuerendissimorum Electorum & Principum, qui ad hunc conuentum electi sunt, repugnet; ad
1. hæc confusionem totius negotij & prouinciarũ distractionem in pacis & multorũ præiudicium illatura sit: Has litteras Illustrissimus Dux Cels. & Dignit^bus ipsorũ prelegere, & exemplar earum petentibus exhibere voluit, vnáque Archiducis & Ordinum nomine rogare, vt de Mandato Illustrissimi Ducis de Terra-noua inquiratur, & si ipsi soli hoc negotium commissum sit, æquum esse vt idem negotium aliis interdicatur.

ANNOTATIO.

1. *Ad verbum* Prouinciarum distractionem, &c.] *Statim ab initio multi suspicati sunt, cùm Princeps Parmensis, & vnà cum eo aliquot Nobiles, sub prætextu singularis Mandati, in hoc incumberent, quomodo in Belgio Hannoniam & Artesiam ab aliis prouinciis amouerent: Ita ex altera parte per hunc conuentum Hispanos præcipuè elaboraturos esse, vt simul etiam alias prouincias, quæ fœdere adhuc iunctæ sunt, vel saltem ciuitates in iis sitas, à se inuicem alienarent, atque ita per discordiam & factiones, alias ab aliis separarent, imbecilliorésque redderent.*

Aduer-

Aduersus hunc conatum optimè facient Ordines, si perpetuò insignium suorum memores sint, vel eius apophthegmatis, ex quo illa desumpta videntur: quod Apophthegma hîc ascribere non grauabor.

Scylurus octoginta liberos masculos habens, cùm esset moriturus, fasciculum iaculorum singulis porrexit, iussitq; rumpere. id cùm singuli recusassent, eo quòd videretur impossibile, ipse singula iacula exemit, atque ita facilè confregit omnia, filios admonens his verbis: Si concordes eritis, validi inuictique manebitis; contrà, si dissidiis & seditione distrahemini, imbecilles eritis, & expugnatu faciles. Non potuit Scytha magis Scythicè rem ob oculos ponere. Erasm. Apophtheg. lib. 5.

LITTERÆ IMPERATORIS.

Rudolphus secundus diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus.

REVERENDI, Illust. Generosi, Magnifici, Nobiles, honorabiles, prudentes, deuoti & fideles nobis dilecti. Cùm pacis inter Serenis. Principem Dominum Philippum Regem Hispaniarum Catholicum auunculum, sororium & fratrem nostrum charissimum ac Seren^tis suæ prouinciarum Belgicarum Ordines & Status tractandæ negotium nobis vtrimque concreditũ sit: Nos iis quæ hoc loci à nobis expectari possunt, deesse nolentes, Venerabiles & Illustrem Iacobum Treuirensem & Gebhardum electum Coloniensem Archiepiscopos, Sacri Romani Imperij per Galliam regnúmque Arelat. & Italiam Archicancellarios Principes Electores & nepotes nostros charissimos, ac Guilielmum Ducem Iuliacensem, Cliuiæ & Bergæ, consanguineum, affinem & principem nostrum charissimum· necnon nobilem nostrum & Imperij sacri fidelem dilectum Othonem Hénricum Comitem in Schwartzenberg, Dominum in Hohenlansberg, nostrum Consiliarium & supremum Curiæ Mareschalcum isthuc Coloniam destinauimus, vt ijdem coniunctim vel diuisim nostro nomine & tanquam Cæsarei Commissarij nostri eius rei curam suscipiant, ac quanto maiori studio in id incumbant, vt omnia ad tranquillum statum reducantur, vti ex ipsis vberiùs intellecturi estis. Quapropter vos beneuole clementérque hortamur &

requirimus, vt tanquam dictorum Statuum Belgicorum Legati & Mandatarij non solùm iisdem Commissariis plenam in omnibus quæ sic nostro nomine vobiscum acturi sunt, fidem non secus ac si nos ipsos audiretis, præstare: verumetiam ita vos exhibere velitis, vt haud quicquã in vobis desiderari possit quod ad salutarem pacem conciliandam, stabiliendámque oportunum necessariúmve videri queat. Quod cùm de vobis planè expectamus, tum verò ditionibus istis Belgicis operam inprimis vtilem atque necessariam præstituri, ac id effecturi estis, vt patria vestra à totali interitu, cui proxima est, vindicata optatæ tandem quieti suóque pristino nitori, vti maximè optamus, restitui possit. De cetero beneuolentiam & gratiam nostram Cæsaream vobis propenso animo deferimus. Datum in arce nostra Regia Pragæ die xviij. mensis Martij, Anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo nono. Regnorum nostrorum Romani, quarto: Hungarici, septimo: Bohemici verò itidẽ quarto. Signatum *Rudolphus.* Inferius ad latus dextrum *V*t. *Svieheuser*: & ad latus sinistrum erat scriptum: *Ad Mandatum Sacræ Cæs. Maiestatis proprium.* Infra signatum *Phernberger.* Superscriptio: *Reuerendis, Illust. Generosis, Magnificis, Nobilibus, honorabilibus, prudentibus, deuotis & fidelibus nobis dilectis N. Statibus & Ordinibus Belgicis, vel eorundem Legatis Coloniam destinatis.* Consignatum magno sigillo ex rubra cera.

COPIÆ CREDENTIALIVM

Ex lingua Germanica in Latinam translata.

Ad Sacr. Rom. Imperij Electores & Principes Roman. Cæs. Maiest. Commissarios, &c. Coloniæ nomine Archiducis & Ordinum mutatis mutandis.

REVERENDISSIMI Electores & Principes amicabili nostro seruitio, & quicquid alioquin vel chari vel boni possumus, præmisso, dilecti Domini & amici: Posteaquàm Rom. Cæs. Maiest. clementissimo Domino nostro & fratri, ex Christiano pacifico paterno affectu, ad prægressum Seren. Regis Hispaniæ &c. consensum, adiuuante diuina gratia, per suam Cæsaream intercessionem in ciuitate Coloniensi pacificatio-

ficationis tractatum agere, eóque calamitosas has prouincias & subditos à diuturno damnosissimóque bello subleuare clementissimè placuit. Ad quem etiam vestræ dilectiones, vt ei rei suam operam præstent, amicè & beneuolè in propriis personis comparuerunt. Atque nos sanè vnà cum his prouinciis nihil acceptius & gratius à Deo Opt. Max. quàm constantem ac salutarem pacem optare sciamus, nec possimus. Ideò ad eiusmodi pacificationis tractatum Illustrissimum Principem Philippum de Croy, &c. (*reliquorum nomina in sequenti Mandato ponuntur*.) cum Instructione plenóque Mandato ablegauimus, prout vestræ dilectiones coràm ex ipsis intelligent. Requirimus ergo ab iisdem vestris dilectionibus prorsus amicè vt velint prædictis nostris & Ordinum harum prouinciarum Legatis, non solùm in iis, quæ nomine nostro propositúri sunt, sicut nobisipsis plenam fidem dare: sed ad ea etiam tam amicè se præstare & exhibere, prout id vestris dilectionibus tanquam pacificis Electoribus & Principibus, præcipuis membris sacri Imperij ad consolationem harum afflictissimarum inferiorum ditionum, & ad constitutionem piæ firmæque pacis conuenit & factu notum sit. Quemadmodum etiam nos de ijsdem omnino nobis promittimus: id quod grata amicitia officiosè promereri quouis tempore parati sumus. Antwerpiæ XVI. Aprilis, M. D. LXXIX.

Mathias Dei gratia Archidux Austriæ.

Mandatum Legatorum Ordinum.

Ex Gallico in Latinũ versum de verbo ad verbum.

NOs Mathias, gratia Dei Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Wirtenbergæ, &c. Comes Habsburgi, Tirolis, &c. Gubernator & Capitaneus generalis Belgij, siue Germaniæ inferioris, per Ordines generales ad id electus, & Prælati, nobiles ac deputati ciuitatũ repræsentantes eosdem Ordines ad id inpræsentiarum specialiter & sollemniter conuocati, competentíque numero congregati, in ciuitate Antvverpiensi: Omnibus qui has presentes litteras visuri sunt, salutem. Quandoquidem communicatio per nostros deputatos in ciuitate Louaniensi mense Augusto vltimo elapso habita, cum Commissariis quondam Domini Ioannis Austriaci,

ſuper negotio pacificationis harum miſerarum turbarum & bellorum, quibus hæ prouinciæ adeò ſunt extenuatæ, non fuit perfecta, neque conſequi potuit fructum deſideratum & neceſſarium, ad vitandam integram earum ruinam, ex cauſſa quòd per litteras Regis Catholici, pendente eadem communicatione, poteſtas perficiendi eſſet adempta dicto Domino Iohanni, omniáq. permiſſa Imperat. Maieſt[ti]. qui vti Mediator & amicabilis compoſitor, dignatus fuerit ſuam auctoritatem interponere, & ad hunc finem mittere aliquos Principes, alióſque ſuos legatos in ciuitatem Colonienſem: Nos certiores quoque facti de bona intentione dictæ ſuæ Maieſt. Regiæ, optantes nullum medium aut occaſionem prætermittere, quò dictæ prouinciæ & earum incolæ liberentur ab iiſdem bellis, turbis & calamitatibus, vt in poſterum quilibet conſeruetur & manu teneatur in pace ac quiete, necnon in ſuis iuribus, libertatibus & fortunis ad honorem Dei, & ſeruitium ſuæ Regiæ Maieſtatis, ad incolumitatem & tranquillitatem ſuorum bonorum ſubditorum ac patriæ amantium: Notum facimus nos in ſupradicta qualitate, commiſiſſe & deputaſſe, committere & deputare per præſentes, dilectum noſtrum & chariſſimum cognatum Philippum Dominum de Croy, Equitem aurei velleris, Ducem de Arſchot, Principem de Chymay & Portien, & Comitem de Beaumont & de Senighem, &c. Reuerendos in Deo patres, Dominum Iohannẽ vander Linden, Abbatem S. Gertrudis: Dominum Fridericum de Yue, Abbatem de Marolles, rerum Status Conſiliarios: Dominum Buchonem Aytha Præpoſitum S. Bauonis Gandauenſis: Caſparum Schetz Equitem, Dominum de Grobendonck, & Weſemale, theſaurarium generalem dominiorum & financiarum: Franciſcum d'Oygnies, Dominum de Beaurepar: Adolphum à Meetkerke, Scutiferum, rerum Status Conſiliarium: Adrianum vander Milen, legum Doctorem, Conſiliarium in concilio prouinciali Hollandiæ: Bernardum à Merode, Equitem, Dominum de Rumen: Adolphum à Goer, Dominum de Kaldenbroeck, & Doctorem Aggæum de Albada. Quibus omnibus ſimul, vel quinque aut ſex ex illis dedimus, & his præſentibus damus plenam auctoritatem & mandatum generale ac ſpeciale, ad comparendum coram dictis legatis Imperatoriis, & vlterius cum deputatis dictæ ſuæ Regiæ Maieſtatis ad præ-

ad præfatam communicationem procedendum, tractandum, deliberandum & concludendum bonam aliquam reconciliationem & pacificationem, vti pro maiori vtilitate & securitate Reipub. & singulatim ad liberationē harum ditionum ab omnibus exteris militibus ipsis videbitur expedire; planè iuxta instructionem quam à nobis habent, atque ad hunc finem sese obligandum deputatis præfatæ suæ Maiest. Catholicæ; ea lege vt omnia sint conclusa & consummata intra sex hebdomadas à primo die communicationis. Quibus elapsis tenebuntur ijdem deputati statim huc reuerti, neque vlterius tractare. Poterunt quoque ijdem deputati eligere tales personas, quas ipsis videbitur, qui illis opem ferant ac assistant, atq. etiam Secretarium, quo vtentur ad omnia, quæ occurrent ad effectum prædictum, dantes ei facultatem & auctoritatem debitè annotandi, describendi, expediendi & signandi omnia acta. Promittentes bona fide, & sub obligatione nostri & cuiuslibet nostrûm, nostrorúmque successorum singulatim & generaliter, vnà cum bonis nostris quibuscumque præsentibus & futuris, nos habituros gratum, ratum & firmum in perpetuum omnia & singula puncta & articulos, quos dicti nostri deputati nostro nomine concordabunt & concludent, & omnia rata habere ac inuiolabiliter obseruare & obseruari curare, præstare & implere, nec iis vnquam contrauenire, vel pati contraueniri, directè vel indirectè, quocunque modo id fieri possit. In quorum testimonium, nos Mathias Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, &c. has præsentes manu nostra propria subsignauimus, & sigillo armorum nostrorum muniuimus. Ac nos Prælati, Nobiles & Deputati supradicti ijsdem iussimus appendi sigillum nostrum cōmune, eásq. signari per vnum ex nostris Secretariis. Antvverpiæ nono die Aprilis; Anno Domini millesimo quingētesimo septuagesimo nono. Signatum *Mathias*, addita impressione sui sigilli; cui subscriptum erat, *De mandato suæ Serenitatis*. Et subsignatum, *N. Sille*. ab altera parte subscriptum erat; *De mandato dictorum Ordinum*; & signatum *A. Blyleuen*. vnà cum magno sigillo rubræ ceræ impresso duplici cauda appendente.

LITERÆ PRINCIPIS AVRAICI.

Ex lingua Gallica in Latinam translatæ.

Domino meo, Domino Duci Arschotano.

EQVIDEM optaſſem, mi Domine, iter tibi felicius, quàm ex literis tuis Breda ſcriptis accidiſſe intelligo. Spero tamen exiguam hanc profectionem aliquid profuturam, videlicet vt te magis miſereatur eorum, qui tam multo tempore cubandi in nauibus quaſi opificium exercuerunt, idque frequenter magno cum periculo. Intereà etiã tuas accepi Neomago ſcriptas, pro quibus gratiam habeo. A diſceſſu tuo Ordines generales acceperunt literas à Statibus Arteſij, quibus exponunt non fuiſſe opus pro pace Coloniam mittere, quoniam Imperator mora tempus extraheret: Verùm ſi vellemus Atrebatum mittere, legatos Principis Parmenſis bonam pacem nobiſcum inituros. Vnde facilè colligi poteſt Principem Parmenſem in Arteſio inueniſſe homines idoneos ad promouendum potiùs ſua priuata negotia quàm publica totius Belgij. Id quod adhuc manifeſtius apparebat, ex eo quòd ſuperioribus diebus Montibus Hannoniæ in Comitiis tractatum fuit, quò iuerunt Marchio Hauræus & Dominus de Freſin. Nam legati Arteſij qui eò venerunt, propoſuerunt Principem Parmenſem manſurum Gubernatorem generalem Belgij tribus menſibus poſt diſceſſum Hiſpanorum. Ex quo vides mi Domine, primùm eos velle gubernationem Domini Archiducis repudiare; deinde paulatim progredi, ac poſtea ſua per otium ſtabilire. Eccleſiaſtici approbant id quod per Arteſienſes propoſitum eſt, & oppidum Montenſe videtur in eandem ſententiam iturum, ſed nobilitas & minora oppida non ſunt eiuſdem ſententiæ: nihil tamen adhuc concluſum eſt. Dominus à Cruninga ſuæ Serenitatis nomine profectus eſt ad Dominum de Montigny, vt ei declaret quibus fraudibus erga ipſum Hiſpani vtantur; vti ipſe videbit ex literis interceptis quas Comes Lalenius miſit: item vt ipſi indicet neceſſarium eſſe vt ſemel ſtatuat Flandria exire, quia quatuor membra Flandriæ nullo modo amplius ferre volunt, vt ibi colligat aliquas exactiones, vti hactenus fecit; quemadmodum tamen adhuc facere ſperat vigore tractatus in monte S. Eligij cum

Motta

Motta initi, alioqui fieri non posse, vt impediatur quin ipsi bellum inferatur. & profectò hi motus Flandrici planè labefactant omnes res nostras. Quodcumq. euenerit, non deero quin te certiorem faciam. His commendo me tuæ beneuolentiæ toto animi affectu, Deúmque precor vt tibi, mi Domine, largiatur prosperam & salutarem vitam. Antwerpiæ postridie Cal. Maij, 1579.

Tuus beneuolentiss. frater & amicus ad tibi præstandum obsequium

Guilielmus de Nassaw.

POstea XII. Maij Domini Commissarij legatis Ordinum quatuor puncta proposuerunt. Primum in effectu illud est, quod sequenti scripto Ducis de Terra-noua continetur. Secundum, quòd aliquot vitia in Mandato ipsorum inuenirent, quæ tamen tum non explicabant, nec eo minùs in caussa progredi se velle affirmabant. Tertium, quòd putarent expedire vt induciæ indicerentur. Quartum, vt media proponerent, quæ constituendæ paci seruire possent.

SCRIPTVM DVCIS DE TERRA-NOVA.

Illustrissimi, Reuerendiss. Nobiles, & clarissimi S. Cæsareæ Maiestatis ad componendos motus Belgicos, tum delegati, tum subdelegati, longè dignissimi.

DVx de Terra-noua à Serenissimo Rege Hispaniarum Catholico ad instaurandam sui populi Belgici pristinam tranquillitatem, sollenniter constitutus Mandatarius, partim intellectis iis quæ vestro iussu sibi hesterno die relata fuêre, partim etiam viso scripto, à Commissariis Ordinum eiusdem dicti populi exhibito, mentionem faciente de facultatibus, quarum virtute tam Excellentissimus & Illustrissimus Princeps Parmẽsis Regius Gubernator, Locum-tenens & Capitaneus

neus per Belgium generalis, quam plerique alij nobiles negotio pacificationis ac recõciliationis populi cum legitimo iuxtà ac hæreditario ſuo Principe naturali ſeſe immiſcere, ac illud, quoad eius in ipſis eſt, promouere conantur; Reſpondendo proponit, dicit & declarat; quòd vobis Illuſtriſſimis Cæſareis delegatis haud dubiè iam anteà ſatis ſupérque innotuerit, & ſignanter per inſpectionem originalis Regij Mandati procurationis, ſeptima huius præſentis menſis in ampliſſimo veſtro conuentu exhibiti, qualiter idem Sereniſſimus Rex Catholicus, tum ad ſeriam inſtantiam dictæ ſuæ Maieſt. Cæſ. tum etiam ſingularis ſuæ clementiæ, ac denique paternæ ſolicitudinis, tam orbi terrarum, quàm vniuerſo ſacro Roman. Imperio manifeſtandæ ſtudio, nihil ſanè promptius habuerit, quàm vt alacriter obſequens pio deſiderio eiuſdem ſuæ Maieſtatis, totius negotij componendi curam & poteſtatem illi, & Principibus ab ea delegandis, mira quadam animi fiducia concrederet, etiam peculiari miniſtro ad eum finem cum procuratione ſufficienti ad locum, quò oportuit, ex Hiſpaniis deſtinato. Quo accidit quòd idem Dux ſupradictus ad id muneris cooptatus huc ſe in Belgium iampridem contulerit, & ſe quidem ſuffultus facultatibus ampliſſimis, prout luculenter fidem eſt facturus ipſemet tenor ſupradicti Regij Mandati.

QVANTVM igitur attinet ad pia conamina, tam ſupradicti Principis Parmẽſis, quàm ceterorũ miniſtrorum nobiliũ, omninò perſuaſum eſt dicto Duci, eiuſcemodi qualiacunque tandem illa ſint, haud aliò tendere, quàm vt ea qualitate, qua Regius eſt Locum-tenẽs & Gubernator generalis, ac proinde fretus amplitudine ſui Mandati generalis, perbenignè cumprimis ſuſcipiat particulares prouincias, oppida & ciuitates, ſi quæ forſan præ ceteris magis auidè anhelantes ad priſtinam animorum tranquillitatem, ac prætereà etiam ſponte memores debiti officij, quo obſtrictæ ſunt Regi, tanquam Principi ſuo naturali, ſuopte motu aſpirant ad ſalutarem reconciliationem. Illud autẽ dicto Principi hactenus licuiſſe, & adhucdum licere, res ipſa manifeſtior eſt, quàm vt demõſtrato egeat. Quid enim res illa obfutura ſtudiis dictæ Maieſtatis Cæſareæ, atque adeò etiam ſuorum delegatorum, imò potius cur ni & profutura plurimum? tãquam paucioribus ſuperfuturis, quorum gratia laborem & ſolicitudinem ſubire cogantur. Siquidem

dem graue nimis foret ardentioribus in spontaneam reductionem sui aditum præcludere.

CETERVM quod concernit ipsam generalem pacificationem ceterarum prouinciarũ adhuc, proh dolor, laborantium, & ad debitam obedientiam nondum reductarum, nullum dubium esse potest, quin eius rei auctoritas, sicut attributa est Cæs. Maiest. vobísque Illustrissimis eius delegatis: ita facultas tractandi, concordandi & concedendi quæcunque necessaria & oportuna videbuntur, haud dubiè impartita sit dicto Duci soli & in solidum; prout constat ex Mandato iam antè producto ad quod se refert. 1

ANNOTAT.

1. *Ad verb.* Ad debitam obedientiam.] *In hoc scripto & alibi quoque non aliter Regius legatus agit, ac si Ordines, & sub eorum nomine omnes subditi inobedientes, hoc est, perduelles existant, cùm scire debuisset, ex iis quæ iam antea sæpiùs oblata erant, atque etiam ipsemet iterum offerre proposuerat, non subditos Belgas contra Regem, sed Hispanos contra Maiest. eius deliquisse; ipsos verò iam tot annis grauissimis iniuriis ab Hispanis affectos esse. Nam cùm Rex iam antè, & nunc quoque iustum & æquum censeat, vt leges, consuetudines, immunitates, exemptiones & priuilegia eorum posthac ipsis integra & salua conseruentur, ex consequenti non potest non iniustum & iniquum æstimare, quòd Gubernatores & Duces eius eam violare, abrogare & eripere illis per vim hactenus conati sunt. Vicissim secundum opinionem tam Iurisconsultorum quàm* Canonistarum *non potest non iustum & æquum arbitrari, cùm Maiestas eius, quæ superiorem non agnoscit, per Hispanos suos perperam contra subditos suos Belgas instructa, nullum remedium oppressioni eorum adferret, quòd ad defendendum ius suum, item ad defendendum corpora & bona sua, quæ vnà ipsis auferebantur, arma aduersus illos ceperint. Certum enim est ob nullam aliam caussam, quàm quæ hîc refertur, iam tot annis in armis communiter prouincias & subditos fuisse.*

Dominicus à Soto de iust. & iur. lib. 5. q. 1. art. 3. Ferd. Vasq. illustr. contr. lib. 1. cap. 8. nu. 33.

XIII. Maij ad scriptum illud & duo alia puncta, nempè tertium & quartum, legati Ordinum sequentem Replicam & responsum primùm ore retulerunt, deinde in scripto ad requisitionem Commissariorum exhibuerunt.

SCRIPTVM.

Reuerendissimi, Illustrißimi, Generose, Nobilis S. Cæs. Maiest. Commissarij.

QVÆ Celſs. & Dign. V. heſterno die placuit Illuſtriſſimo Duci Arſchotano & reliquis nobis Ordinum legatis proponere, ad ea breuiter hæc noſtra reſponſio eſt.

PRIMVM, quod ad ſcriptũ illud Ducis de Terranoua attinet, poſteaquã Dominus Ioãnes Auſtriacus, dum in viuis eſſet, Ordinibus declarauerit, ſibi penitus tractandæ pacis cõmiſſionem ademptam fuiſſe, atq; hoc ipſum non ita pridem ſcripto Generoſo Comiti legato Cæſaris hîc præſenti princeps Parmenſis ſignificauerit, affirmans omnem poteſtatem tractandæ pacis in Cæſarem tranſlatam eſſe: Illuſtriſſimus Dux & nos reliqui admiratione quadam ducimur, & S. Cæſ. Maieſt. eiuſq. Commiſſariorum autoritati parum honorificum eſſe cenſemus, Principẽ Parmenſem de nouo ſibi nõ ſolùm eandem poteſtatem aſſumere & arrogare, ſed eam quoq; à Duce de Terranoua comprobari: ſimul etiam quòd eos gratiores & honoratiores habeat, qui cum Principe Parmenſi, quàm qui iuſſu Cæſ. Maieſt. cum Commiſſariis ipſius de pace agere cupiant. Nihilominus ſuper hac re nullam cupimus cũ legatis Regiis diſputationẽ inire, ne principali negotio aliquod impedimentum obiiciatur, ſed ea arbitrio & iudicio veſtro conſideranda relinquimus.

Non magnoperè curaſſe videntur quibus modis, ſi nõ prouincias omnes, ſaltem aliquas in partes ſuas pertraherent, ex cauſſa quæ ſupra annotata eſt.

SECVNDVM de induciis, Illuſtriſſimus Dux & nos Sacr. Cæſ. Maieſt. clementiſſimæ voluntati, quã aliquoties paterno animo ſuis literis Ordinibus ſignificauit, humillimè obtemperantes, contenti ſumus, vt de induciis ratio & tractatio ineatur; in quem finem cõdiciones quoque, ſub quibus illas indici æquum ſit, à Celſs. & Dign. V. audire & intelligere cupimus.

Offerunt ſe ad inducias.

QVOD tertio loco de Mediis, quæ cõſtituendæ paci ſeruire queant, propoſitum fuit, Seren. Archidux Auſtriæ, Gubernator & Capitaneus generalis & Ordines Belgij ad S. Cæſ. Maieſt. literas Illuſtriſſimo Duci & nobis iniunxerũt: vt quæ placebunt Sereniſſimo Regi Catholico, Principi & Domino noſtro naturali per ſuos legatos nobis proponere; vel quæ ſibi

ab

ab Ordinibus præſtari velit declarare, ea audiamus & cognoſcamus: quibus auditis & cognitis, arbitramur meliori tũ loco, tum ordine, quæ media neceſſaria erunt, ſua ſponte ſe oblatura. Actum Coloniæ 13. Maij Anno 79.

HABITA deliberatione ad ea Domini Cõmiſſarij legatis Ordinum exponi faciunt, ſibi gratum eſſe reſponſum, quòd tũ ſuper ſcripto Ducis de Terranoua, tum ſuper induciis dediſſent. Velle ſe ergo à prandio cum Duce de Terranoua agere de condicionibus, quibus induciæ iniri & indici poſſint.

ITEM gratum ſibi eſſe dicebant, quòd intelligerẽt ipſos, omiſſis inutilibus diſputationibus, ad principale negotium properare: ſimiliter ergo ſe cum eodem Duce de Terranoua non ſolùm ſuper Mediis, ſi quæ ille proponere velit, ſed etiã de via & ratione, quam in hoc negotio ſequi expediat, acturos.

QVOD ad Mandatum legatorum attineret, admonitionis ergô iterum & apertiùs vitia, quæ in eo inuenirent, declarant: nempè quòd nomina prouinciarum, quæ Mandatum dediſſe dicerentur, in ſpecie non exprimeret; quòd nullam mentionẽ ciuitatum faceret, quæ præcipuè tamen ad hoc negotium pertinerent. Item quòd non eſſet purũ & abſolutum, ſed condicionale & reſtrictum per ea quæ in Inſtructione illorum continerentur. Vltimò, quòd ſigillum nouum eſſet, quòd aduerſa pars non poſſet nec vellet agnoſcere; monere ergo vt de alio Mandato ſibi prouideant, quod prædictis vitiis careat, ſigilliſque ſingularum prouinciarum munitum & roboratum ſit, priuſquam tractationi iſti finis imponatur.

LEGATI Ordinũ poſt actas gratias tam beneuolè ſuſcepti reſponſi ipſorum nomine quàm factæ admonitionis, replicãt, ſe ea quæ contra Mandatum ſuum dicta eſſent, perpenſuros, & ſuper iis ſuo tempore reſponſum daturos.

XVI. Maij Domini Commiſſarij Legatis Ordinũ oſtendunt, licere Principi Parmenſi, virtute Mandati ſui generalis, cum prouinciis & ciuitatibus, quæ ſe ſpontè ad pacificationẽ cum Rege offerrent, agere, nec intelligere ſe, huiuſmodi tractationem aliquo modo Cæſareæ autoritati repugnare, multò minus, ſe illam nomine Maieſt. ipſius impedire poſſe: Sed rurſus monent, vt de tali ſibi mandato prouideãt, in quo prouinciarum & ciuitatum nomina ſingulatim exprimantur; ſi ex eo tum conſtare poſſit, Parmenſem cum iis prouinciis vel ciuitatibus

Cæſaris mandatũ ad Dominos Commiſſarios, extendit ſe ad omnes prouincias, ſic etiam Terranouẽſis: particulariũ nuſquã vlla mentio ſit, ac ſi Parmenſis cum quibuſdam, Terranouenſis verò cum aliis intercedentibus Principibus agere debeat.

tibus agere, quarum Mandato comparuissent, Terranouẽsem curaturum vt ea in re ipsis satisfiat.

QVOD ad inducias attinet, se diligenter de iis cum Duce de Terranoua egisse, sed ad verba sua attẽdere ipsum noluisse, affirmando negotiũ esse in eo statu, quo induciæ cõcedi non deberent. Progressu vlteriore facto, offerri posse ab illis talia media, quibus ad concedendum inducias commoueri possit.

EX hac ergo causa, deinde per se visum illis fuit, vt ex parte Ordinum propositio mediorum fieret.

HIS ita dictis, petierunt Legati Ordinũ, si Dux de Terranoua in scriptis illa exhibuisset, eorum exemplar sibi communicarent, vt meliùs super iis deliberare & respondere possent.

REPLICANT Commissarij, Terranouensem quidẽ scriptum quoddam edidisse, sed esse imperfectum; plura etiam ore eum proposuisse, quàm quæ scripto illo continerẽtur; ob hanc causam & quasdam alias se nõ posse illis scriptum ipsius communicare: sed iterum instant vt mediorum exhibitione legati Ordinum principium faciant.

AD ea illi deliberationem petunt in diem Lunæ proximum, quæ illis concessa fuit.

XVIII. Maij, Legati Ordinum quæ sequenti scripto continentur, primùm ore exposuerunt, deinde ipsum scriptũ Dominis Cõmissariis vnà cum sequentibus articulis exhibuerũt.

SCRIPTVM.

Reuerendissimi, Illustrißimi, Generose, Nobilis, Sacr. Cæs. Maiest. Commissarij.

QVÆ Illustrissimo Duci Arschotano & nobis Ordinũ legatis nomine Ducis de Terranoua responsi loco proximè exposita sunt, deinde quæ Celss. & Dign. V. placuit quo ad Mandatum & media exhortationis ergó amico ac benignissimo affectu addere, ad ea breuis hæc nostra responsio est.

PRIMO factum Principis Parmensis sicut antè fecimus multò magis nunc, posteaquam satis de eo ex proprio Sereñ. Archiducis Austriæ legato Celss. & Dign. V. instructæ sunt, earũdem iudicio & arbitrio relinquimus: Illustrissimo tamen Duci & nobis Parmensis tractatio, quæ non vltrò oblata, sed quæsita

Hic fuit Antonius de Lalaing, Dominus de Mouillerie.

quæsita & sollicitata est, non potest vel legitima vel conueniens generali huic tractationi videri. *Quò spectauerit, euentus declarat.*

QVOD secundo loco iterum de Mandato motũ fuit, daturi operam sũmus suo tempore, ne vlla controuersia vel nullitas ratione Mandati & prouinciarum, quarum nomine huc comparuimus, exoriri possit.

TERTIVM de induciis, prouinciæ nostræ à Sacr. Cæs. Maiest. aliquoties admonitæ fuerunt, ne se in induciis admittendis præberẽt difficiles: quapropter clementissimę ipsius voluntati humillimè nos subiicere voluimus. Arbitramur similẽ admonitionẽ Ducem de Terranoua vel coràm vel per literas à Cæs. Maiestate accepisse. Quamobrem cùm eæ nunc à Celss. & Dign. V. qui Maiestatis ipsius Cõmissarij estis, propositæ & postulatæ sint, non sine grauissimis, quæ hîc se quamplurimæ, tum respectu Cæs. Maiest. & vestræ condicionis, tum personarum, inter quas præsens bellum geritur, offerunt causis, miramur eas ab Excell. ipsius denegatas esse. Verùm sicut bellum 1. vel pacem, ita etiam inducias Deo Opt. Max. in primis, deinde Celss. & Dign. V. committere volumus.

ANNOTAT.

1. *Ad verb.* Denegatas esse.] *Dura sanè hæc recusatio, Princeps, subditi: caput membra: pater, filij: pastor, oues: Vnum alteri paucorum dierum securitatem & quietem denegare, parum etiam conueniebat Ecclesiasticis personis, de pace tractare, non prius indictis induciis, quippe quæ mansuetudinis officio includuntur, & ad iras restinguendas, beneuolentiámque conciliandam seruiant.* Claudius Coteræus de iure militum lib. 3. cap. 21.

QVARTO, quod ad media attinet, etsi multas hîc causas 1. habeamus, cur non à nobis, sed à Regiis legatis principiũ fieri debeat: tamen ad Celss. & Dign. V. amicam & gratiosissimam exhortationem libenter etiam nos in hac parte demittemus.

ANNOTAT.

1. *Ad verb.* Multas causas.] *Causæ videntur fuisse illæ; Prima, quòd Ordines ab Hispanis vt Rei oppugnentur: Secunda, quòd omnis Ordinum defensio non aliò spectet, quàm vt se in possessione libertatis suæ conseruent: Tertia, quòd Ordines prouincias suas & bona non à Rege, sed Rex imperium & potestatem suam in illa ab ipsis habeat. id infra explicatur.*

LOCO ergo mediorũ sincerè & simpliciter ea exhibemus, quæ petenda & agenda à Serenissimo Archiduce Austrię, Gubernatore & Capitaneo generali, & Ordinibus in mãdatis accepimus; in quibus si aliquid reperiatur quod maiori declaratione

tione opus habeat, Illustrissimus Dux et nos parati sumus eam quouis tempore, à Cels. & Dign. V. admoniti, facere.

Rogamus etiã Regios legatos, quò hoc ipsum præstent, vestra autoritate induci, ne quod hactenus fecerunt, responsa sua nimis diu extrahant. Est enim mora illa non solùm nobis grauis, sed & damno causæ futura, cùm tempus quod nobis ad agendum præscriptum est, prout ex Mandato nostro constat, pro bona parte iam effluxerit.

ANNOTAT.

Statim ab initio multi timuerunt, Hispanos in hoc conuentu ideò responsa sua ita extrahere, vt interim difficultates & pericula, quæ imminere sibi viderentur, commodiùs auerterent, causamq́; suam firmiorem & Ordinum infirmiorem efficerent.

Ex lingua Gallica in Latinam de verbo ad verbum translati.

ARTICVLI ET CONDITIONES loco Mediorum propositi.

I.

CONCEDETVR vtrinque perpetua obliuio, siue ἀμνηςία omnium eorum quæ facta sunt à tempore primorum motuũ & causa illorum, quocumque loco & modo, tam generaliter quàm particulariter: ita vt eorum nulla fiat amplius mẽtio, exprobratio aut inquisitio, quasi ea numquam accidissent.

ANNOTAT.

Auctor Commentariorum De regno aut quouis principatu rectè administrando, Comment. iij. de politia: Clementis magistratus, & honesti populi non est, odia in perpetuum recondere, sed facilè ac libenter in concordiã redire. Neque tantùm ad reconciliandam gratiam proni ac faciles esse debemus, sed odisse quoque vim ad vlciscendum paratam, tamquam illicitam & indecoram eis qui religiosorum ac bonorum hominum æstimationem quærere ac tueri cupiunt. Imò (vt inquit Salustius) bono vinci satius est, quàm malo more iniuriam vincere & victoria ex libidine sua vti: nam ea res plerumque magnas respubl. pessum dedit, dum alij alios vincere quouis modo, & victos acerbius vlcisci volunt, nec cogitant vulgatũ illud, quod quia verum erat, in prouerbiũ venit: Amicitias immortales, inimicitias mortales esse debere. &c.

II.

Ratio huius art. ad eũdem secundò editũ redditur & exponitur.

Rex Catholicus habebit ratum ac gratum, quicquid factũ, contractum, constitutum, decretum, conclusum, definitum, prouisum, collatum, aut quoquo modo actũ est, per Serenisς. Dominum Archiducem Austriæ Mathiam, Consilium Status, Ordinesq́ue generales ac particulares, tam id quod cõcernit negotium bellicum, quàm politicum.

III.

III.

Rex promittet rata habere, & tenore pręsentium rata habebit, non modò omnia priuilegia, iura, vsus antiquasque cõsuetudines cuiuscumque prouincię, ciuitatis & territorij: verum etiam consentiet ac concedet, quòd omnes prouinciæ generaliter, & quælibet earum singulatim, poterunt frui & fruentur priuilegio Brabantię, videlicet vt liberati sint à suis iuramentis † & fidelitate, eo casu, quo Princeps non obseruat omnia antedicta priuilegia, vsus & consuetudines. Secundùm quod priuilegium si contingat eadem priuilegia, consuetudines aut articulos hac in pace conclusos infringi, dictæ prouincię erunt generaliter liberatæ à suo iureiurando; poteruntque eligere talẽ Gubernatorẽ vel Principem, qualis ipsis videbitur, tam vt omnes prouinciæ, quoad istud, sint æqualiter priuilegiatæ, quàm etiam quòd secundum ius & rationem (quum iusiurandum & * obligatio Principis & subditorum sint reciproca;) prouinciis sine alio priuilegio vel constitutione id liberum sit.

Hæc particula in secundis articulis iuris dispositioni relinquitur.

ANNOTAT.

† *Ad verba*, Fruentur priuilegio Brabantiæ.] *Iunius Brutus in libro qui inscribitur Vindiciæ contra Tyrannos. Extant Brabantinorum ceterorumq; Belgiæ populorum, Austriacorum, Carinthiorum & ceterorum cum Principibus suis disertissimæ conuentiones, quæ sanè condicionũ locum obtinent. Brabantini verò in primis, ne vlli ambiguitati locus daretur, condicionem istam expresserunt. In Duce enim suo inaugurando conuentionibus antiquis, quibus nil ferè ad Reipub. conseruationem deest, coram Duce perlectis, ni eas omnes obseruarit, sibi integrum esse alium quemlibet suo arbitratu eligere, palàm ei diserteq; protestantur. Ipse verò tum in eas, accepta condicione vltroque agnita, sese sacramento deuincit. Quod etiam postremò in Philippi Hispaniarũ Regis inauguratione obseruatum fuit. In summa, inter Regem & subditos contractum mutuò obligatorium esse, nemo negare potest; nempè vt bene imperanti bene obediatur, qui quidem iureiurando ab illo primùm, deinde ab his confirmari solet, &c.*

De blijde inkomst.

Ludouicus Guicciard.

* *Ad verba*, Secundum ius & rationem:] *Populus, inquit idem Brutus, Regem facit, non Rex populum; atq. ita in paciscẽdo populus stipulatur, Rex promittit: stipulatoris verò partes in iure potiores sunt. stipulatur ille à Rege, an non iustè & secundùm leges regnaturus sit; hic facturum spondet: Populus demum se iustè imperanti fideliter obsecuturum respondet. Itaque promittit Rex purè, populus sub condicione; quæ si non impletur, populus ipso iure omni obligatione solutus censetur. Item:*

Est inter Principem & populum vbique locorũ mutua & reciproca obligatio: promittit ille se iustum Principem futurũ; hic, si talis fuerit, se obsecu-

turum. Obligatur ergo populus Principi sub condicione, Princeps populo purè. Itaque si minus adimpletur condicio, solutus est populus, irritus cōtractus, obligatio ipso iure nulla.

IIII.

OMNES milites Hispani, Itali, Burgundiones, Germani, Frāci, Angli, Scoti, omnésq. alij extranei indifferenter vtriusq. partis, egredientur ex ditionibus Belgicis, intra terminum sex hebdomadum. Intereà tamen Princeps Parmēsis deseret ilicò oppida & loca quę occupat vel detinet, post inuasum Namurcum; qualia sunt, Arx & ciuitas Namurcensis, Carolomontiū, Bouinæ, Philippo-villa, Louanium, Leevva, Diestum & alia, eaque reddet Ordinibus, vnà cum tormētis bellicis, munitionibus & commeatu. Et eorundem extraneorum loco collocabuntur in oppidis & arcibus vbi expedire videbitur, milites naturales Belgij, qui steterunt à partibus Ordinum, idq. consensu & approbatione Ordinum generalium, ac notanter eius prouinciæ vbi collocabuntur.

V.

QVI quidem milites, præter fidelitatē, quam iurabunt Regi Catholico vt prouinciarum Principi & legitimo domino, 1. iurabunt etiam fidelitatem Patriæ Ordinibusq. generalibus & particularibus prouinciarum, quas ingredientur, ac notāter obseruare articulos in hac pace conclusos.

ANNOTAT.

1. *Ad verb.* Patriæ Ordinibusq.] *Junius Brut. in d. lib. De vindiciis. Q. 3. Quod de vniuerso populo dicitur, de iis etiam dictum volumus, qui populum vniuersum in omni regno vrbéve legitimè repræsentant; qui quidem vulgò, regni, non Regis officiarij censentur. Regis Officiarij à Rege pro arbitrio creātur aut exauctorantur. quin & eo mortuo nullo loco sunt, & quodammodo mortui habentur. Regni Officiarij contrà à Populo, in Concilio nempe publico, auctoritatem capiunt, aut saltem olim capere solebant, nec absque eodem exauctorari possunt. Itaque pendent illi à Rege, hi à Regno: illi à supremo regni officiario qui Rex ipse est: hi à supremo dominio populi, à quo ipse Rex non secus ac illi pēdēre debet. Illorum munus est Regem curare: horum ne quid detrimenti Respublica vsquam capiat. Illorum vt Regi tamquam domino cuilibet domestici adesse ac inseruire; horum populi iura & priuilegia tueri, & ne quid Princeps ipse in vllius perniciem committat omittátue, diligenter prouidere. Denique sunt illi Regis ministri, serui, domestici, ad obsequium tantummodo instituti: hi contrà Regis in iure dicundo veluti Assessores, Regij imperij consortes, adeò vt omnes quidem illi Rempublicam administrare teneantur, non secus ac Rex: is tamen inter eos quasi Præses, primum tantùm locum teneat. Vt verò populus vniuersus Rege superior est: ita etiam hi etsi singuli Rege inferiores sunt, vniuersi tamen superiores censendi sunt, &c.*

VI.

VI.

OMNES captiui vtriusque partis liberabuntur sine aliquo pretio redemptionis, si modò ante huius pacis communicationem non fuerint aliter obstricti: ita tamen vt teneantur respectiuè expensas soluere. Si qui etiam anteà promiserunt redemptionis pretium soluere, tenebuntur etiam satisfacere suæ promissioni.

VII.

ET quia Comes Buranus extra oppidũ & Academiam Louaniensem sine causa extractus est, vectusque ex Belgio contra priuilegia tum dictæ Academiæ, tum Ducatus Brabantiæ; idem Comes statim restituetur in libertatem, & remittetur in oppidum Antuerpiense intra terminnm duorum mensium.

VIII.

QVILIBET vtriusque partis restituetur & regredietur in sua bona immobilia, non obstante quacunque alienatione facta à tempore Pacificationis Gandauensis, atque etiam in bona mobilia, non distracta aut alienata.

IX.

FIET etiam restitutio bonorũ in Burgundia, Luxemburgo, Hollandia, Zelandia, aliisque locis, vbi Pacificatio Gandauensis nõ fuerit adimpleta, tam ecclesiasticis, Principi Aurangiæ, quàm omnibus aliis, iuxta dictam pacificationem.

X.

OMNES naturales Belgij vtriusque partis poterunt liberè in Belgium reuerti, ibique habitare, ea lege vt præstent iuramentum fidelitatis, tam Regi quàm Patriæ ac Ordinibus generalibus & particularibus, atque adeò sese obseruaturos omnes articulos huius pacis.

XI.

PACIFICATIO Gandauensis manu tenebitur & obseruabitur.

XII.

ITEM in iis prouinciis, ciuitatibus & locis vbi religio quæ dicitur Reformata, Cõfessio Augustana, vel pax religionis (dicta *Religions-friedt*) recepta est, omnia permanebũt in suo statu, ita vt à neutra parte cõtraueniri possit. Qua in re nulla debet fieri difficultas; quia aliter possibile nõ est inuenire media alicuius bonæ & securæ pacis, tranquillitatis, & quietis publicæ. Et si quis in posterum vellet alium ordinem instituere, hoc

nihil aliud esset, quàm motus inchoare & nouas calamitates ac ruinas reducere, abigendo innumeros homines, qui secum transportarẽt vniuersam negotiationẽ & opificia, ac per consequẽs omnem successum Belgij, vti superioribus annis visum est. Adde quòd inhabitatores Belgij non sunt dispositi, vt sinãt se fugari extra suam patriam, atq; ita redigi ad extremam inopiam, in quá necessariò incidunt, cùm priuantur ordinaria sua mercatura, opificio vel aliis muneribus, officiis aut vacationibus, quorum medio sese cum vxoribus & liberis sustentant.

ANNOTAT.

Ex Germanica lingua in Latinam translata.

Ad verb. Vbi religio.] *Formatus est hic articulus ad constitutionem, quæ per Carolum Quintum Cæsarem, & Ferdinandum Regem, Ordinesq; Romani Imperij Passauiæ olim decreta & publicata fuit. Verba eius hæc sunt: Ne Cæs. & Reg. Maiestates, néve Electores Principes & Status Sacr. Imperij vllum Augustanæ Confessioni addictum, vel alios qui ceteroqui nulli palàm reiectæ & damnatæ sectæ adhæreant, de facto, violento more, vel alio modo contra suam conscientiam & voluntatem à sua religione & fide cogant, vel eius nomine inuadant, lædant, per Mandatum, vel quauis alia specie grauent aut contemnant; sed vt eos in tali ipsorum religione quietè & pacificè manere sinant, litigiosaq; religio non aliter, quàm per amicabilia pacifica media & vias, ad vniformem Christianum intellectum & concordiam reducatur.*

Ex Gallica.

Item formatus est ad Edictum quod per Regem & Concilium Galliæ anno millesimo, quingentesimo septuagesimo sexto, ex eadem quoque causa conceptũ & promulgatum fuit: præter alia in quarto articulo ita edicitur: Ne qua inter illos qui nobis subiecti sunt, materia tumultuum & controuersiarum relinquatur, permisimus & permittimus exercitium liberum publicum & generale religionis, quam ipsi reformatam prætendunt, in omnibus vrbibus & locis regni nostri, itemq; regionibus quæ sunt sub imperio nostro & tutela: sine vlla exceptione temporis, personarũ, locorum, dummodo loca, quæ ad illud exercitium deligent, ipsorum sint, aut certè id faciant eorum voluntate & consensu, ad quos ea pertinebunt. Quibus in vrbibus & locis, licebit iis qui eam religionem profitentur, concionari, precari, Psalmos canere, administrare Baptismum & Cœnã, publicare & celebrare matrimonia, scholas habere & publicas lectiones, correctionem morum constituere, ex forma & præscripto illius suæ religionis, & omnia alia facere, quæ ad liberum & solidum exercitiũ illius religionis pertinent. Licebit his etiam exercere consistoria & synodos, tã prouinciales quàm generales. His autem synodis generalibus & prouincialibus edicimus Officialibus nostris vt intersint, vel aliqui ex ipsis.

XIII.

GVBERNATIO generalis Belgij manebit penes Sereniss. Domi-

Dominum Archiducẽ Mathiam, iis condicionibus quas iurauit. Quem si contingat mori, vel si fortè sese vellet aliò conferre, Regia Maiestas non poterit committere alium Gubernatorem nisi gratum Ordinibus, ex suis liberis aut sanguine legitimo: qui tenebuntur iurare eosdem articulos ac condiciones, super quibus receptus fuit dictus Dominus Archidux.

XIIII.

Nulli in posterum admittentur ad gubernacula prouinciarum, ciuitatum, castrorum & fortalitiorum, Capitaneatus aut præfecturas militum, neque ad Consilia Status secretum aut financiarum, aut alia officia magni momenti, nisi naturales † Belgij & bene idonei, qui steterunt à partibus Ordinum, vt suprà, ac grati erunt prouinciis ac ciuitatibus ad quas mittentur. Qui primùm & antequam admittentur, tenebuntur solenniter iurare hanc pacem, & particulariter etiam manutenere & obseruare priuilegia, consuetudines, iura & vsus generales & particulares Belgij: ac iureiurando promittere, si rescifcant aliquid tractari in eius præiudicium, quòd ea de re certiores faciẽt Ordines generales & particulares prouinciarum, sub pœna quòd habendi sunt pro periuris.

ANNOTAT.

† *Ad verb.* Nisi natur. Belgæ.] *Auctor Commentariorum De regno vel quouis Principatu rectè & tranquillè administrando Comment. 1. de Principum cõsilio. Machiauelli sectatores statuunt, Principi peregrinos (.i. qui communem cum Principe patriam & gentem non habeant) ad nullã Reipub. partem adhibendos esse, etiãsi alioquin sub eius imperio ac ditione viuant. Ego contrà rationibus docere nitar, principem in Republica administranda subditis suis, etiamsi diuersæ gentis sint, vti debere: atque adeò prouincias externas suæ ditionis eiusdem illius gentis præfectis & magistratibus committere, quoad eius fieri possit. Quum enim homines natura patriam charam habeant, si magistratus eadem illa gente cui impositus est, ortus sit, haud dubiè illum omnes vt sui corporis multo chariorem quàm externum habebunt. Atque is populum, cui spontè acceptus & gratus est, facillimè obsequentẽ præstabit principi; siquidẽ vera tutaq; obedientia, beneuolentia magis quàm vi aut metu quæritur. Adhæc cùm necesse sit, vt magistratus earum gentium, quibus præsunt, ingeniis sese accommodẽt, si illi peregrini sunt, peregrinis moribus impares, diuersa à suis instituta sumere vel nequeunt vel dedignãtur. Neque tamen sentio non alios Rectores populo dandos, quàm qui vel eodem ex oppido vel eadẽ prouincia originem duxerint, sed satis esse si commune gentis nomen cum sub-*

ditis

ditis habeant. Item paulò pòst: Cùm ex principis legitimo ac moderato imperio populi, qui in eum ius suum transtulit, incolumitas pendeat, subditorum magnopere interest, vt Rempub. prudenter habeat. Itaque cùm deterius administratæ sicut dedecus ad Principem, ita damnum periculumq; ad populũ pertineat, mirum non est, si ciues scire appetant quomodo sese gerat princeps, ac si quibus ille partem aliquam Reipub. commiserit, obedientiùs omnia faciant: Sin verò se à principe sperni, & à Repub. procul haberi intelligant, atque omnia munia inter peregrinos diuidi, mirũ quantũ ea re offendantur. Quippe ex eo colligunt, principem ipsorum fidei diffisum, externa præsidia quærere; cumq; suspicentur, se ab eo non diligi, eũ non diligunt. Mox inde incepta motus, factiones, defectiones nasci solent; quando subditi cum Principis charitate obsequium simul exuunt: Præterea natura omnes ferè gloriæ & honoris auidi sunt, neque ea cupiditas per se mala aut damnanda est, cùm ij quibus virtutis studium est, decus ac laudem, non propter semetipsos, sed quasi virtutis præmium exoptent. Itaque cùm externæ prouinciæ hominibus viam ad honores princeps obsepit, bonos quoque ipsos vehemens iniuriæ dolor stimulat, cùm non habeant vbi virtus sua enitescere possit, atque in affectus ab cetero vitæ instituto ingenioq; diuersos impellit. Aristoteles quoque & Hesiodus verè dixisse videntur: Naturæ legibus ita comparatum esse, vt qui ceteros animi dotibus & ingenio antecellit, ceteris imperet; qui minus industria valet, meliori pareat. Quam ad legem etsi summa imperia non dirigantur, propter ancipites eligendi casus, hæret tamen hominum mentibus insculpta, vt qui se non indignos honoribus existimant, ægerrimè ferant, si deterioribus ascitis repulsam patiantur. Quamobrem quoties à principibus in Reipubl. procuratione prælati sunt indigenis aduenæ, ab animis contumelia incensis magnas offensiones, tempestates & turbas ortas legimus, &c.

QVIA verò Belgium incidit in has calamitates & miserias ortas ex bello, quod natum est ex infractione quondã Domini Ioannis Austriaci, quodque etiam Ordines coacti fuerunt exponere magnas summas pecuniarum Colonellis, Capitaneis & militibus, quorum solutio priuatim ad Regem pertinebat, sub ea spe quòd in futurum Belgium in tranquillitate conseruaretur: sua Maiestas Catholica Ordinibus restituet eam summam, quam militibus soluerunt, ad minus vsque ad decies cẽtena millia coronatorum, eosq; exonerabit à reliquis obligationibus, quas dictis militibus dederunt: quia condiciones, sub quibus eæ promissæ sunt, non sint adimpletæ.

ET quia Ordines sunt obligati Serenissimæ Reginæ Angliæ propter sinceram amicitiam, vicinitatem, & auxiliũ, quod illis præstitit ad vtilitatem publicam: ipsa comprehendetur reciprocè in hoc tractatu, in confirmationem antiquorum fœde-

rum

rum perpetuò conſeruatorum inter Principes tam eius regni quàm Belgij.

SIMILITER cõprehendetur in eodem hoc tractatu Illuſtriſſimus Dux Andegauẽſis Regis Chriſtianiſſimi frater, tamquam defenſor libertatis Belgij, cũ recognitione, quam Ordines ipſi promiſerunt proponere & concludere; quoniam tam liberaliter atq. heroicè operam nauauit eorum defenſioni ac conſeruationi. Vti etiam comprehendentur omnes alij confœderati dictorum Ordinum.

SVPPLICABITVR ſuę Sanctitati, Cæſ. Maieſt. Regi Chriſtianiſſimo, Reginę Angliæ, Duci Andegauenſi defenſori libertatis Belgicæ, omnibus Principibus Electoribus Germaniæ, Duci Iuliacenſi, tamquam ſtudioſis vtilitatis & tranquillitatis Reip. Chriſtianæ, vt iis placeat efficere, vt hic tractatus in omnibus ſuis partibus compleatur & inuiolabiliter obſeruetur.

HIC tractatus reciprocè iureiurando ſolemni, ſuper ſancta Euangelia præſtitò, confirmabitur, & à Rege approbabitur, intra terminum duorum menſium aut citiùs, ſi fieri poteſt. Actum Coloniæ XVII. Maij, Anno M. D. LXXIX.

XIX Maij,

DOMINI Commiſſarij ante prandium, miſerunt ad ædes Ducis Arſchotani quoſdam ex ſuis Conſiliariis nobiles & Doctores, quibus præſentibus Cancellarius Treuirenſis Duci & reliquis Ordinum legatis declarauit; Principes ſuos legiſſe & examinaſſe articulos, & media, quæ præcedenti die propoſuiſſent & exhibuiſſent, ſed inueniſſe eos adeò irrationabiles, duros & enormes, tam remotos etiam à prioribus pactis & conuentis, vt nec Imperator, nec Rex, nec Dux de Terranoua velint aut poſſint ad eos attendere: poſtulare ergo & admonere, vt repetant & ſequantur veſtigia præcedentium tractationum & Pacificationum. Hanc enim eſſe intẽtionem Imperatoris, eoque etiam ipſorum Mandatum directum eſſe, vt ſecundum illa, quæ iam antè pacta & concordata ſunt, præſens tractatio habeatur, & reconciliatio inter Regem & ipſos ineatur. Quæ medio tempore inciderunt, ad illorũ normam & formam vtrimque reducantur & reſtituantur. Sic

D etiam

etiam fieri poſſe vt citiùs & faciliùs induciæ concedantur.

CVM hæc Cancellarius dixiſſet, legati Ordinum petunt ea in ſcriptis ſibi dari, in eum finem, vt dicebant, ne quid aliud intelligerent aut ſcriberent, quàm hoc ipſum, quod Domini Commiſſarij intellectum & ſcriptum vellent: ſimul tamen addebant per ſe non ſtetiſſe, quominus priores tractatus cuſtoditi & ſeruati fuerint; immò magnum dolorem ſe percepiſſe, cùm viderent tum per Regem, tum etiam per Dominum Ioannem Auſtriacum illos infringi & reſcindi. Rem enim ita ſe habere: Regem Ordinibus per Baronem de Selles declaraſſe, quòd nollet Pacificationem Gandauenſem obſeruare, ſed regere regiones ſuas in ea forma religionis ſub ſuo imperio & obedientia, in qua tempore Imperatoris Caroli defuncti ſui patris erant. Eam declarationem multas mutationes in ſingulis prouinciis ſequutas fuiſſe, cùm ſubditi inde occaſionem arripuerint, quaſi tractatibus iſtis amplius obſtricti non eſſent. Per illas porrò mutationes, res ipſorum in eum ſtatum redactas eſſe, vt tractatus illi præcedentes ſeruari diutius nequeant, niſi liberaliore aliqua cōceſſione & indulgentia adiuuentur & augeantur, ſecundum ea quæ in articulis ſuis expoſuiſſent. In quibus ſi aliquid difficultatis inuenirent, rogabant vt ea ſibi in ſpecie declararent, non dubitare quin ipſos contentos redderent.

QVOD ad memoratas inducias attinet, Ordines generales Cæſ. Maieſt. clementiſſimæ voluntati acquieſcentes, Mandatum ſibi dediſſe inquiebant, vt in eas ſub æquis condicionibus, quas à parte aduerſa obtinere poſſent, conſentirent: ſic ceſſatione ab armis per Dominos Commiſſarios ſibi propoſita, de ea iam antè ſe declaraſſe dicebant; & in præſenti iterum ſe declarare, quòd prompti & parati ſint eam ex parte ſua facere: ea ratione maximè, cùm in omni tractatu de pace, induciæ primum locum habere ſoleant, multo æquiſſimum ſibi videri eas hîc concedi & præcipi, ob cauſas quas antea declaraſſent. Obnixè igitur rurſus eas à Celſſ. & Dign. eorum petere, vt ſemel vellent ſuper condicionibus earum agere.

SIMVL

SIMVL etiam prædicti legati Ordinum Consiliarios illos rogabant, quò meliùs ea, quæ ad negotium istud pertinent, cognoscere & promouere possent, non grauarentur familiariter nonnunquam super iis secum conferre & communicare.

xx Maij,

LEGATI Ordinum ad Concilium Dominorum Commissariorum vocati, hora octaua ante prandium, iis indicant, intellexisse se responsum, quod præterito die Consiliariis suis dedissent, ad ea quæ nomine suo ipsis proposita erant. Nihilominus propter rationes, quæ tum in medium allatæ fuerunt, & iterum hîc repetebantur, postulabant ab iis denuò, vt vellent insistere vestigiis Pacificationis Gandauensis, & Tractatus Bruxellensis, si quæ in iis infracta vel non obseruata essent, vt illa indicarent & proponerent, aliáque media iis conformia exhiberent, se velle operam dare, vt in pristinum statum priora restituantur, Regique reconcilientur. Hoc facto, se Ducem de Terra-noua inducturos, vt in cessationem ab armis consentiat; addentes se aliter super articulis, qui ab ipsis exhibiti essent, tractare non posse; imò si in iis persistere vellent, se aliam viam non inuenire, quàm vt suam instructionem sequantur, & secundum eam vlterius progrediantur.

LEGATI Ordinum ad ea deliberationem in diem proximum petierunt.

xxi Maij,

DELIBERATIONE inter legatos Ordinum habita, an insisterent prioribus articulis, vel potius alios iuxta secundam suam instructionem exhiberent, visum illis est, pro defensione priorum articulorum, ea quæ sequenti scripto continentur, exponere. Audientia ergo à prandio impetrata, ore ista retulerunt: deinde dictorum exemplar, à Dominis Commissariis petitum, incontinenti quoque exhibuerunt.

SCRIPTVM

Reuerendissimi, Illustrissimi, Generosi, Nobilis, Sacræ Cæs. Maiestatis Commissarij.

QVÆ Celss. & Dign. Vis placuit hesterno die, contra articulos, ab Illustrissimo Duce Arschotano & nobis Ordinum legatis exhibitos, quasi paulò essent duriores, atque etiam contrarij prioribus pactis & cõuentis, obiicere & declarare, cum amica, benignissima, & beneuola petitione & exhortatione, vt media moderatiora, & quæ illis pactis propiora essent, proponeremus; quò etiam, quantum intelligere potuimus, instructio, quæ à Sacr. Cæs. Maiest. Celss. & Dign. Vis. data est, sese dirigit; ad ea quæ latiùs per Dominum Cãcellarium deducta & explicata fuerunt, hæc nostra responsio est.

ARTICVLI, quos Mediorum loco exhibuimus, sunt ij, qui Illustrissimo Duci & nobis petendi & agẽdi à Serenissimo Archiduce Austriæ, Gubernatore & Capitaneo generali, & Ordinibus mandati & traditi sunt.

NEC vllo modo videre possumus, eosdem illos articulos tantam duritiem in se continere, quæ in iustam reprehensionem venire possit; nec etiam vllus articulus est, si rectè consideretur, qui prioribus pacificationibus contrarius sit, sed agnoscimus quædam addita, tum propter præsentes necessitates, tum maioris declarationis gratia, quæ omitti potuissent, si Dominus Ioannes Austriacus fidem, quam Ordinibus dederat, in istis non fefellisset; nec etiam Baro de Selles Regius legatus postea declarasset, voluntatem Regis non esse, vt ea, quæ ibi pacta & conuenta essent, obseruarentur; nihil tamen additum putamus, quod à Regia pietate, hoc statu rerum, non possit aut debeat impetrari, aut quod non ex priuilegiis & iuribus nostris deberi nobis clarissimè docere possimus.

QVAMOBREM optassemus Celss. & Dign. Vis placuisset duritias istas & cõtrarietates in specie nobis indicare (nõ enim omnes articulos pro talibus haberi existimamus) tum non solùm solicitudini vestræ, quoad duritias & contrarietates istas, fortassis

fortaſſis ſatis feciſſemus,ſed & meliùs & ad rem propiùs etiam nunc reſpondere potuiſſemus. Similiter etiam optaſſemus nomine Regiorum legatorum nobis declarari, quæ media ipſi propoſuerint, an gratæ illis ſint priores pacificationes. quòd ſi gratæ illis ſunt, fruſtra ſibi & nobis tantas miſerias & calamitates ab eo tempore induxerunt.

NIHILOMINVS vt cognoſcant Celſſ.& Dign. V^æ,nos *nihil* quàm quòd pium & iuſtũ eſt,proponere nec deſiderare: Primò,circa quæ diſſidium vel potius aberratio inter Sereniſſimum Regem Principem & Dominũ noſtrum naturalem, & Ordines verſetur,indicabimus: deinde in quibus iam antè conuenimus,& quid adhuc definiendum reſtet,oſtendemus: Ita poterunt Celſſ. & Dign. V^æ non modò æquitatem articulorum,ſed & ſtatum totius negotij faciliùs intelligere.

DVO ſunt præcipuè,circa quæ eſt aberratio. Vnũ circa religionem, alterum circa authoritatem: Quæ præterea vel olim vel nunc ſunt in controuerſia, aut ad reſtitutiones & emendationes ablatorum & iniuriarum, aut ad ſecuritates vtrimque præſtandas pertinẽt, quæ cauſam & originem habent ex bello,quod tanto tempore geſtum eſt. Primis ergo duobus capitibus tranſactis & compoſitis, ſperamus facillimè & iſta tranſigi & componi poſſe.

ARTICVLVS de religione præ ceteris grauiſſimus eſt, ex ea ratione,quòd religio non ad homines,ſed ad Deum ſpectet, non hominibus, ſed Deo præſtari debeat, cui non minùs populus quàm Rex ſubiectus eſt,ſed vtriſque,tum Regi,tum populo ex æquo obſeruatio eius præcepta eſt;ex æquo etiã ambo vel vitam vel mortem æternam ſperãt & metuunt,ſi aut bene aut malè in religione verſati fuerint. Itaque ambo etiam, & Rex,& populus, (cùm populum dicimus, ſimul etiam vnumquemque ſingulatim intelligimus)Deo iuxta ſuam conſcien- 1
tiam ſeruire poſtulat.

ANNOTAT.

1. Iuxta ſuam conſcientiam.] *Chryſoſtomus ſuper illud Matth. 22. Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari,& quæ Dei Deo. Numiſma Cæſaris aurum eſt, numiſma Dei homo. In ſolidis Cæſar videtur, in hominibus autem Deus*

agnoſcitur: ideò diuitias veſtras Cæſari date, Deo autem conſcientiæ veſtræ ſolam memoriam reſeruate.

Auguſtinus in lib. ad Rom. Propoſ. 72. Cùm conſtemus ex anima & corpore, quamdiu in hac vita temporali ſumus, etiam rebus temporalibus ad ſubſidiũ degendæ huius vitæ vtamur. Oportet nos ex ea parte quæ ad hanc vitã pertinet, ſubditos eſſe poteſtatibus, id eſt, hominibus, res humanas cum aliquo honore adminiſtrantibus. Ex illa verò parte, qua credimus Deo & in regnũ eius vocamur, non nos oportet ſubditos eſſe cuiquam homini, id ipſum in nobis euertere cupienti, quod Deus ad vitam æternam donare dignatus eſt.

ISTIUS conſideratione, & quod etiam experimento nimis verum eſſe didicerunt, parum vim & arma ad propagationem & conſeruationem religionis conferre: deinde prout nolunt ſuis conſcientiis vim vllam adhiberi: ita legi Dei non conuenire, vt ipſi aliorum conſcientiis vim vllam adhibeant.

1 *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.*

ANNOTATIO.

Comment. 3. de Politia.

1 *Ad verba,* Vim & arma.] *Auctor Commentariorũ De regno aut quouis principatu rectè & tranquillè adminiſtrando: Hic moueri poſſit quæſtio, An liceat principi pro Religione bellum ſuſcipere, id eſt, vt homines ad ſuam religionem cogat. Ea facilè diſſolui poteſt, ſi res æquitate definiatur. Quum enim religio in iis approbandis ſita ſit, quæ ad Dei cultum pertinent: approbatio autem ex perſuaſione & fide oriatur, perſuaderi homines armis & minis nõ poſſunt, ſed docendo, mouendo argumẽtis & teſtimoniis, quæ paulatim ad aſſentiendũ illiciunt. Sed ſi quis malit eam quæſtionem exemplis expedire, ea paſſim occurrunt. Nam (vt ex noſtris Annalibus patet) Clodouæus I. Carolus Magnus, & aliquot alij Galliæ Reges, non aliam ob cauſſam Saracenis Ethnicíſq. arma intuliſſe videntur, quàm vt Chriſtianos fieri vi & armis ſubigerent. Itaque victi bello, & nulla adhibita inſtitutione, baptizati, ſimulatque rebellandi facultas obuenerat, qua facilitate Chriſtianam religionem induerant, eadem exuebantur, anno CIↃ CCCCLIII. Papa per totum orbem Chriſtianum bellum in Turcas publicè indici iuſſit, ad vlciſcendam Chriſti mortem, & Turcas in religionẽ Chriſtianam cogendos. Sed eum literis monuit Turcarum princeps, crucifixũ fuiſſe à Iudæis Chriſtum: ſe verò non ex Iudæorum, ſed Troianorum ſtirpe genus ducere, à qua Itali quoque ſe ortos ferunt. Itaque ſuum & eorum potius officium fore, Troiæ ruinas reparare, & Hectoris ſui aui cædem in Græcos vlciſci, quàm inter ſe bello certare. Se quidem id iam aggreſſum, magnam Græciæ partem in poteſtatem ſuam redegiſſe. Ceterùm credere Chriſtum magnum & nobilem Prophetam fuiſſe, ſed nunquam imperaſſe (quantum quidem intelligeret) vt homines ad ſuſcipiendam*

Annal. in ann. 718.

Monſtr. lib. 3. cap. 68.

piendam suam legem vi & armis adigerentur, neque se profectò quemquam cogere, vt Mahometis legi credat. Tali propè forma literas Turca ad Papam scripsit, multo certè æquiores, quàm bullæ Pontificis. Quippe non violentia armorum Christus, sed prædicatione & doctrina Euangelium suum tradi voluit.

Mẽmoratu quoque dignum est exemplum Ludouici XII. *cui Patris populi cognomen impositum est. Incendebant eum Cardinales & Episcopi aliquot aduersus Merindolanos & Cabrerienses (reliquias videlicet Albigensium Christianorum, qui olim propter Christum diu multúmque vexati sunt) quippe veneficos, incestos, hæreticos, ac proinde tollendos esse. Merindolani & Cabrerienses subodorati quæ Cardinales & Episcopi in se consilia coquerent, mittunt ad Regem legatos, & innocentiam suam tutantur. Eos legatos aditu Regis Cardinales prohibere conabantur, Regem monentes ne illis pro se dicendi apud se potestatem faceret: iure Canonico prohiberi, ne quis cum hæreticis communicet. Tum Rex, Etiamsi, inquit, mihi in Turcam aut diabolum bellum suscipiendum esset, eos tamen priùs audire vellem. Dignum prorsus Rege responsum: Quippe inauditum & indefensum quenquam damnare, sceptro & iure abuti est. Ergo accitos legatos Ludouicus introduci iubet: Illi reuerenter exponunt Merindolanos & Cabrer. Euangelium, Biblia, symbolum Apostolicum, Dei præcepta, Sacramenta agnoscere atque amplecti: ceterùm nec Papæ nec ipsius doctrinæ credere, si secùs esse Rex deprehenderet, se nullum supplicium recusare. Ea itáne se haberent, an secùs, Rex scire voluit. Itaque ea de re Adamo Finnæo libellorum supplicum magistro & M. Paruo Dominicano, qui illi à Confessionibus erat, quæstionem mandat. Illi ea in loca profecti, & quæstionibus perfectis reuersi, ad Regem referunt: Illis in locis homines baptizari, articulos fidei & Decalogum doceri, Dominicos dies religiosè coli, Dei verbum exponi, veneficia & stupra apud eos nulla esse. Ceterùm se in ipsorum templis neque imagines neque ornamenta Missæ vlla reperisse. His auditis, Rex eósne præcipiti iudicio damnauit, aut bello persecutus est? Minimè: sed iureiurando addito, Me, inquit, & cetero populo meo Catholico meliores illi viri sunt. Ad hunc modum Principes aduersum sycophantarum calumnias protegere eos, qui errorum conuicti non sunt, & patienter tolerare, neque ad vllam religionem adigere subditos suos debent, &c.*

Molinæus de Monarch. Franc. nu. 155

ILLORVM ergo consideratione primùm in Pacificatione Gandauensi consensu consilij Regij: deinde etiam in pacificatione Bruxellensi, quæ à Rege comprobata est, omnia Edicta, quæ contra assertos hæreticos lata fuerant, suspensa sunt, & in effectu abrogata. *

*Ad verb. Assertos.] Hoc verbo legati Ordinum vsi videntur, quòd illi qui in Belgio hactenus pro hæreticis habiti, & propter regia edicta persecutionem, ac mortem denique ipsam passi sunt, veri hæretici non extiterint. Si quis etiam confessiones eorum perspexerit, inueniet credidisse eos omnia, quæ Apostoli in suo Symbolo credenda nobis proposuerunt.

Item credidisse quatuor sancta Euangelia, & omnia verba Domini nostri Iesu Christi: deinde sacras literas veteris ac noui Testamenti, & quicquid Prophetæ atque Apostoli docuerunt & scripserunt, ea omnia vera esse, tum fidelibus ad salutem seruire & conducere per fidem.

Rom. 15. 2. Tim. 3.

Præterea præcipua capita fidei nostræ non aliter intellexerunt, quàm prout illa in antiquis symbolis, maximè Nicæno & Athanasij, exposita & declarata inueniuntur.

Quinetiam crediderunt, quæcunque sancta Ecclesia, & antiqua Concilia, item approbati & recepti Doctores, testimonio sacræ scripturæ, de Deo, de Christo Domino, de Spiritu sancto, & de regno Dei, æternaque salute credenda nobis præceperunt.

1. Timoth. 3. Ephes. 2.

De Ecclesia crediderunt, eam congregationem Dei viui esse, columnam & stabilimentum veritatis, esse numerum omnium electorum, & ad æternam vitam destinatorum: Esse sponsam & corpus Christi, quæ super fundamento Prophetarum & Apostolorum superstructa, cuiúsque imus angularis lapis sit ipse IESVS CHRISTVS.

Matt. 26. 28. 1. Cor. 11. Acto. 2. 4. 8. 10.

De sacramentis Ecclesiæ crediderunt, quæcunque de iis sacra scriptura testatur; quòd etiam pro Christianis à Christo Domino instituta, atq. ab Apostolis Christianáque Ecclesia secundum præceptum Domini vsurpata sint, & adhuc in cœtu Dei vsurpari debeant.

Matth. 28. Act. 8. 22. Augus. tract. 59. in Iohan. Illi manducabant panem Dominũ, ille panẽ Domini. Hilar. lib. 8. de Trinit. Nos verò sub mysterio carnem corporis Christi sumimus. Rom. 3. 5. 8. 10.

Sic crediderunt vnum sanctum Christianum Baptisma, ad ablutionem & remissionem peccatorum, in confessione sanctæ Trinitatis & inuocatione nominis Domini. Et de Sacramento altaris, vel de Cœna crediderunt & confessi sunt, quòd Christiani, qui panem Domini in congregatione sanctorum frangunt, mortémque eius annunciant, pane Domino, vero corpore & vero sanguine Christi Domini, in cœna Dominica, vel in mysterio Sacramenti, per ipsum Dominum verè & essentialiter ad æternam vitam cibentur & potentur.

De iustificatione, vel quomodo homo coram Deo iustus fiat, asseruerunt, posteaquam per lapsum Adæ omnes in peccato concipiamur & nascamur, quòd nemo aliter coram Deo iustificari, & à peccatorum damnatione liberari possit, quàm per Iesum Christum Dominum nostrum, per passionem & mortem ipsius, per quam etiam filij Dei & heredes regni cælorum constituamur, quicunque scilicet recipiunt eum, & in nomen eius credunt.

Tenuerunt etiam, quòd talis fides, quæ sine bonis operibus est, mortua fides, & coram Deo prorsus inutilis sit, sed eam solùm fidem coram Deo valere,

quæ per charitatem efficax existit, & quæ omnibus bonis operibus vt fructibus spiritus & fidei, plena est. Gal.5.

De bonis operibus similiter crediderunt, quòd Deus misericors Dominus, nullum opus bonum à se mandatum, & ex fide frugifera promanans, gratis fieri sinat, æquè ut Christus Dominus fidelibus, qui ipsum confitentur, & propter nomen suum iniurias & persecutiones ferunt, addicit, quòd merces eorum magna futura sit in cælis. & diuus Paulus scribit, Corde credi ad iustitiam, ore autem confessionem fieri ad salutem. Quapropter etiam tam fortiter non solùm ignominiosissima & crudelissima tormenta & supplicia, sed & orbitatem & paupertatem suarum vxorum & liberorum pertulerunt. Matth.5.10. Rom.10.

Si quis tamen scire quoque velit, ob quales igitur articulos à Romanensibus Inquisitoribus & Magistratibus nostris isti velut hæretici declarati & interfecti fuerint, eos paucis verbis hîc non grauabor referre, & sunt summatim isti:

I.

Quòd à præsenti Romana Ecclesia discedentes, eam cum suo capite Papa, Cardinalibus & Præsulibus, pro veteri sancta Apostolica illa Ecclesia, cuius solus Christus præses & caput fuit, salua conscientia habere non potuerint. Eph.1.2.

II.

Quòd inanimes imagines venerari, & mortuos sanctos vt intercessores colere, proq; mediatoribus in iniuriam viuæ Dei imaginis, vnicique Mediatoris & Deprecatoris Christi inuocare ausi non fuerint. Ioelis 2. 1.Ioh.2. 1.Tim.2. Rom.8.

III.

Quòd humanas traditiones diuinis mandatis præferri, vel etiam æquipa-rari, aut conscientias externis ceremoniis, & impotentibus mundi huius elementis, contra Prophetarum & Apostolorum admonitiones, grauari & alligari non debere existimauerint. Deut.4.12. Mar.7. Eph. 4. Hebr.13. 1.Cor.6. Tit.1. Col.2. Gal.4.

IIII.

Quòd hostiam consecratam in Missa vt sacrificium propiciatorium & oblationem incruentam pro viuis & mortuis, vel vt Christi transsubstantiatum corpus adorare, & ibi ceu panem Angelorum, & cibum æternæ vitæ, in remissionem peccatorum sumere non sustinuerint, cùm ex Pauli doctrina manifestè constet, post vnicam Christi oblationem in cruce semel peractam, nullam aliam restare oblationem pro peccatis: Nec Christus alibi quàm in cælo ad dextram Dei Patris adorandus & quærendus sit. Heb.9.10. 1.Pet.3.4. Rom.6. Coll.3.

V.

Quòd sacerdotibus peccata sua particulatim confiteri, & ab illis absolutionem plenariam petere, aut indulgentias veniales, & satisfactiones merito-

 rias apud

Matth.11. rias apud creaturas exquirere, præterito vnico animarum suarum Episcopo,
1.Petr.2. Indultore, Satisfactore, Seruatore & Creatore Christo pertinuerint.
Hebr.9.10.
Esa.63.
Prouerb.16.

VI.

Augus.in Enchirid.ad Laurent. cap.67. contr. Pelag. Hypognost. lib.5.

Quòd cum D. Augustino professi sint, qui ignem purgatorium (ex quo mortui viuorum meritis liberentur) credunt, humana quadam beneuolentia decipi.

VII.

1.Timoth.4.

Quòd iuxta S. Spiritus in Apostolo cautionem, non attenderint spiritibus errorum, qui Ecclesiasticis suis perpetuo voto prohibent contrahere matrimonium, & tam spirituales quàm laicos iubent abstinere à cibis, quos Deus creauit ad participandum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognouerunt veritatem.

VIII.

Ephes.5. 1.Ioh.1. 1.Corinth.6. Heb.1.2.10.

Quòd externam aquam Baptismi characterem esse indelebilem, aquam regenerantem, fontem saluificum, vel aqua benedicta omnia deleri delicta, aut extrema olei vnctione, ex opere operato, cunctos animæ næuos elui non crediderunt, sed sacræ scripturæ simpliciter acquiescentes, interno lauacro aquæ in verbo vitæ peccata abstergi, sanguinémque Christi nos ab omnibus purgare delictis, & oleum lætitiæ, quod est Spiritus sanctus, nos plenè sanctificare, renouare ac eluere confessi fuerint. Sed hæc hactenus. Vnum me addere adhuc oportet.

Si illorum religio & fides, quam iam recitauimus, vera fuit, & adhuc hodie, qui eadem credunt & profitentur, vera sit, vt multi pij eam veram esse sentiunt, duplici modo aduersus eos seueris illis edictis & olim peccatum fuit, & adhuc hodie peccatur. Primo modo, quòd humanæ illis constitutiones, & superstitiosæ opiniones, pro vera religione, & sana fide obtrusæ fuerint, & adhuc hodie obtrudantur. Altero, quòd ob veram religionem & sanam fidem interfecti, & oppugnati olim fuerint, & adhuc hodie interficiantur & oppugnentur. Sin vero vtrorumque, & occisorum & viuorum, religio & fides falsa sit, id quod nec hactenus à Romanensibus probatum est, nec vllo modo ab illis probari posse creditur: iterum dico non solùm non illos, quos videmus articulis fidei, & primitiuæ Ecclesiæ symbolis inhærere, sed nec alios, qui verè hæretici sunt, exterminari, vel vltimo supplicio affici debere: quò pertinent vltima verba huius paragraphi.

De primo modo optarem legi Lactantium de iustit. lib.5. cap.20.22.23. & 24. De altero disputationem Mimi Celsi Senensis, quæ est: in hæreticis coërcendis quatenus progredi liceat. Item Chronicon August. Eleutherij in tract. de Rom. hæreticis, ex quo vnum præcipuè caput in lectoris gratiam huc adscribere

adſcribere volui, quo oſtẽdit, non eſſe temerè habẽdos pro hæreticis, quos mundus habeat pro hæreticis: Periculum, inquit, eſt, ne verum ſit Hieronymi dictum, quo ait multorum corpora in terris adorari, quorum animæ apud inferos torquentur: quandoquidem Dei & hominum iudicia tam procul inter ſe diſtant, quàm cælum à terra, & quod mundus pro ſancto habet ac benedicit, id coram Deo eſt deteſtabile. Lucæ 16. Eſa. 23. Eſt enim manifeſtum, quoſnam mundus iamdiu canonizauerit & adhuc canonizet, & econtrario quoſnam hæreticos eſſe proclamet, videlicet omnes quicumque contra eius veritatem, lumen & Euangelium fuerint, quod tamen re ipſa mendacium eſt, & tenebræ & abominatio: quandoquidem mundus nullos habet pro ſanctis, niſi quos ipſe ſanctificauit. Rurſum idem mundus ſuas tenebras & mendacia pro luce & veritate obtrudit, proclamat, oſtentat, ac quidquid ſe his abominationibus opponit, vtcumque rectum & verum ſit, id pro hæretico habetur: atque ita ſemper fuit; vt apparet in Chriſto & Apoſtolis, & antè in prophetis, qui pro hæreticis cõdemnati ſunt. Ita Valdo anno 1158. Dulcinus 1307. Rockenzam 1361. Wiclef 1364. Ioannes Hus 1414. damnati ſunt pro hæreticis. Quod idem vulgo fit noſtro tempore, & fiet deinceps, vt pro hæreticis multi habeantur ac puniantur, quos poſteri pro ſanctis venerabuntur. Itaque metuò ne multi boni Chriſtiani fuerint hæreticis annumerati, quemadmodum de Prophetis, & Chriſto, & Apoſtolis patet, & nobis Chriſtus exemplo eſt. Omnes poſteri ædificant Prophetis, & Chriſto, & Apoſtolis ſepulcra, & ea magnificè exornant, & tamen iidem ſemper (ſicut Iudæi) implent menſuram patrũ; ac quemadmodum agnus ab initio fuit interfectus, ita vſque ad extremum mactabitur. Vbicumque modò Chriſtus exiſtit, ibi ſemper inueniuntur Iudæ, Annæ, Caiphæ, Pilati, & vniuerſa paſſio. Non eſt hodie melior aut ſanior mundus, quàm olim, vt non idem faciat: quin potius peior eſt, ita vt veritas pro hæreſi ab omnibus omnem perſecutionem patiatur. Quamobrem diligenter proſpiciendum eſt, quid & quare res aliqua concludatur. Nam ferè accidit vt Chriſtiani, qui hæreticorum nomen ferunt, non fuerint niſi nimis ſerò cogniti, aut etiam dedita opera hæreticis fuerint adſcripti. Ita factum eſt, vt Chriſtus & veritas ſemper fuerit à mundo damnata, & pro mendacio & hæreſi habita, cuius rei cauſa illa eſt, quam dicebat Chriſtus Ioan. 6. Non poteſt mundus odiſſe vos: me autem odit, quia ego teſtimonium fero de illo, quòd opera eius mala ſint. Hic comprobatur dictum illud Luc. 16. Quod coram hominibus ſanctum eſt, id coram Deo eſt abominatio. Atque vt omnia excutias, manet Deus verax, pertinétque mundi ſanctitas, iuſtitia & ſapientia ad illius Aduerſarium, Matth. 7. Ioan. 16. 1 Cor. 13. Eſa. 64. Dei opera quæ quotidie gliſcunt, ſcripturas probè explanant, ſi quis oculos haberet ad videndum. Breuiter, ſi mihi daretur optio, mallem in conditione eſſe multorum quos mundus pro hæreticis damnauit, quàm eorum quos in diuos retulit. Videre licet etiam noſtro tempore apertiſſimè, quid mundus hæreſim appellet, & quàm malitioſe & hoſtiliter verba aucupetur & ſecernat, & hæretica pro-

 nunciet,

nunciet, quæ modò veritati tantillum aduersari videantur, vel potius mundi nugis & libidini. Quicquid enim mundus approbat, id pro veritate venditat, & omnes ab eo dissidentes, sine vlla misericordia damnat. Cur ego non putem sic cum Wesselo, cum Wiclef, cum Iohanne Hus, aut etiam cum nonnullis antiquorum hæreticorum (tametsi ecclesia nondum esset ita deprauata) actum fuisse, & eos perfidiosè occulta fraude oppressos fuisse, eorum verbis malitiosè detortis atque peruersis, cum idem quotidie fieri deprehendamus.

Iam verò qui se de Orthodoxorum religione hodie iactant, & tamen alios tam audacter hæreseos damnant atque plectunt; non magis fundati sunt super Orthodoxis, quàm super Euangelio, quemadmodum manifestè demonstrari potest: quin eos ipsos pro hæreticis re ipsa habent, quantumuis eorum sepulchra ornent, & in eorum disciplina stare se profiteantur. Video quàm probè possint huiusmodi homines iudicare de rebus spiritualibus. Est enim veritas ita comparata, vt de ea iudicare aut eam intelligere nemo possit (etiamsi quis omnes humanas scientias ad vnguem calleat) nisi sit ipse in veritate; 1 Corint. 2. Cùm igitur mundus non solùm non sit harum rerum capax, sed econtra mendacium amet, atque quærat, Psalm. 4. quomodo possit de iis rebus sententiam ferre aut pronunciare, quarum non modò nullam habet naturaliter cognitionem: sed etiam si quis eas ei dicat, eas tamquam stultitiam deridet, & pro mendacio carpit, & de vera veritate adeò sinistrè loquitur, vt eius opinione veritas nihil minus sit quàm veritas, etiamsi verbis eam iactet.

Hæc ideò dico, quòd scio vniuersos mundi sapientes non posse intelligere quid dicat Christianus, nedum vt de eius negotiis loqui possint aut iudicare: & tamen cæcus mundus de hoc colore quotidie iudicat, videlicet secundum suam naturam, non melius quàm caro de Spiritu, & tenebræ de Luce. Hoc totum perspicuè apparet in Christo, quem videmus quomodo intellexerit Israëlitarum magister Nicodemus Ioan. 3. quem item omnes literati & Pharisæi adeò non intellexerunt, vt vniuersam eius doctrinam pro puerili, stulto & detestando mendacio habuerint, & eum furiosum & pessimum hæreticum iudicauerint. Idem fit & hodie, vt pro hæresi habeatur, quicquid eiusmodi est, vt id mundus intelligere aut comprehendere nequeat, præsertim verò de rebus spiritualibus, si quando carnalis mundus iudicare vult, id ita facit, vt dicas esse asinum ad lyram. Omnia peruertit, & veritatem in mendacium vertit, & de Christianis nihil nisi mentiri nouit.

Propterea vocatur Scriptura liber clausus septem sigillis: súntque verba Dei ita composita, vt ea non nisi eius filij intelligant. Loquitur cum eis in parabolis & occultè, ne quis ipsum intelligat, nisi qui sunt nati ex eo: éstque eius obscura oratio clausa cunctis externis, id est, toti mundo.

Itaque veritas quoque tempus scholámque suam desiderat, adeò vt melius sit tutò silere, quàm veritatem coram sæuo mundo intempestiuè profiteri, ne margaritæ porcis obiiciantur, Matth. 7. Amos 5. Video nostro tempore apertissimè quibus calumniis opprimantur pij: itaque credo idem olim fieri solitum, quandoquidem pietas impiis semper inuisa fuit. Omnia peruerterunt scriptores mali & inuidi, qui rerum potiti sunt: neque quicquam de iis quos oderant, sincerè & bona fide scripserunt, ita vt ex eis veritas certò sciri nequeat. Si Scribæ aut Pharisæi Christi Euangelium scripsissent; videremus eius dicta omnia mirificè peruersa & detorta, vocaretur seditiosus, seductor, rabula, diabolicus, blasphemus, veneficus, summus hæreticus, sceleratorum princeps, Dei & Mosaicæ legis hostis, & insuper meretricis filius, quemadmodum in eorum Talmud vocatur.

Quod si nostro tempore illorum similes, hoc est crudeles fictique homines, & iidem auctoritate præditi (tales enim homines semper apud cæcum mundum auctoritatem obtinuerunt) de hæreticis sententiam ferent: id planè fiet, quod fieri videmus, vt secta alia aliam capitali odio prosequatur, & alij alios non intelligant, eadémque res ab aliis damnetur, ab aliis absoluatur, sed semper eò deueniatur, vt quisquis vapulat, (vapulant autem semper pij) is omnium iudicio & viuus & mortuus malè audiat, & potentes bene audiant. Sic est mundus, semper fauet potentioribus, pios odit, quoniam ab eorum vita damnatur. Sapient. 2. Matthæi 10. at impios odisse non potest. Ioan. 7. Iam verò cùm Christus ipse suo ore literatos alloqueretur; quoniam non erant eius rei capaces (nam mundus Spiritum veritatis capere aut comprehendere nequit, Ioan. 14.) rem ipsam parabolis ambiguisque verbis implicabat, vt illis hæc arcana nihil aliud essent quàm clausus liber. Itaque illi eius omnia verba peruertebant, & omnino quid diceret non intelligebant, cùm tamen adhuc viuentem audirent. Hæc res facit, vt ego arbitrer multos pro hæreticis habitos fuisse, vel quia mundum reprehenderint, vel quia eos nemo intellexerit, omniáque de eis falsò dicta scriptáque fuerint, quemadmodum etiamnum quotidie accidere comperimus. Itaque optandum esset vt quemadmodum Iohannis Hus, ita etiam ceterorum, qui pro hæreticis habentur, exemplaria veràsque causas & scripta haberemus: quandoquidem nullus est ita malus liber, quin eo Christianus (qui eludi aut corrumpi non potest) vti possit in suum commodum: siquidem veritas collata cum mendacio eo speciosius & constantiùs elucescit. Propterea Deus hæreses euenire permittit, & oportet mendacium esse, ad probandam iuuandámque veritatem, quando vnaquæque res suum contrarium affert atque postulat. Præterea vellem ideò nos habere eorum libros, vt perspiceremus vel falsitatem vel veritatem erroris eorum. Nam primos illos hæreticos, qui fuerunt Apostolorum tempore, habuisse nonnullam speciem veritatis ex eo apparet, quòd mouebant multos, cùm tamen viuerent Apostoli, adeò vt propter eos factum fuerit concilium, Act. 15.

 id quod

id quod nunquam factum fuisset, nisi illi sua probabiliter sacris literis colorare potuissent. At de iis, qui postea secuti sunt, hæreticis, nihil nisi mera nequitia & abominandæ blasphemiæ traduntur, sine vlla specie aut scriptura, sicut de Simone, de Mane, de Menandro, quorum nonnulli se Deum aut Christum esse iactauerunt, & tam inepta tradiderunt, vt ego non possim credere, potuisse primos illos Christianos ab eis decipi, si tam crassæ fuissent eorum hæreses. Videtur Eusebius sæpe, si quid probabile habuerunt, prætermisisse, vt solemus, si quem odisse cœpimus, nihil nisi malum de eo dicere possumus, vt est in prouerbio: Inimicum os nemini bene dicit. Scriptores ea aliquando de hæreticis post eorum tempus scripserunt quæ vulgo ferrentur, sed credibile est illos lōgè aliam speciem habuisse. Itaque credo multa eorum dicta esse inuersa, multa etiam eis falsò adscripta, aut bonis omissis, si quid mali erat, id esse decerptum atque auctum. quandoquidem nostro tempore si decem homines modò adfuerint in vna concione, & inde egressi inter sese contendant: ferè fit vt totidem sententias quot capita habeant, & concionatorem alij alia dixisse affirment. Iam verò si etiam hi libri, qui amantur & manibus teruntur, tamen aliquādo adulterantur; sicut ingenuè fatetur Erasmus in Annotationibus, & Tertullianus contra Marcionem, & Origenes in Matth. hom. 26. quid credibile est accidisse hæreticorum vel dictis vel scriptis, cùm omnes eis fuerint inimici? cùm sæpe videamus sanctos & populo dilectos homines ita denigrari Scribarum & Pharisæorum calumniis, vt reddantur omnibus inuisi. Sic ego hæreticis accidisse opinor, qui si nihil nisi horrendas blasphemias habuissent, quemadmodum Anabaptistæ à nonnullis accusari solent, mirum est potuisse vel vnum hominem ab eis persuaderi.

QVO facto omnino confidimus, Serenissimum Regem
1. saltem tacitè ostendere voluisse se non statuisse vllum posthac ad religionem suam cogere, sed vnicuique permittere vt domi suæ in quocumque loco habitet sine vlla persecutione & offensione liberè pro sua conscientia Deo seruire posset. Hoc ergo vnum est quod concessum & conuentum esse pu-
2. tamus, & concordat cum lenitate & voluntate Christi, cum vsu primitiuæ ecclesiæ & cum doctrina patrum.

ANNOTAT.

1. *Ad verb.* Se non statuisse] *Tertullianus vetustissimus, iuxtà ac doctissimus Theologus, ad Scapulam Præsidem Carthaginis scribens, inquit: Humani iuris & naturalis potestatis est, vnicuique quod putauerit, colere, nec alij prodest aut obest alterius religio. Sed nec religionis est, cogere religionem, quæ spontè suscipi debeat, non vi, quum & hostiæ ab animo lubenti expostulentur.*

Ad verb.

2. *Ad verb.* Concordat cum lenitate Christi] *Mimus Celsus Sect. 2. disputat. de hæreticis. Augustinus alicubi dicit: Nullis bonis in Catholica religione hoc placet, si vsque ad mortem in quenquam licet hæreticum sæuiatur. Viderint igitur vt boni appellari possint, qui non modò pro suggestu clamant muneris sui esse, hæreticos magistratibus ad necem tradere: verùm simplicium Christianorum mentes explorare, vt si aliqua doctrina cum sua non vsquequaque conueniente imbutos deprehendant, Magistratui denuncient, ad hoc ex officio teneri asserentes. Ex his autem Augustini verbis manifestè percipitur, ad ætatem vsque suam, ecclesiæ morem non fuisse quenquam ob religionem vel hæresim necandum curare: sed potius pios vt Catholicos omnes hanc sæuitiam horruisse. Alibi idem dixit: Diligite homines, interficite errores, sine sæuitia pro veritate certate. Adhæreant quæso duo hæc metalla lapidi Lydio, eiúsque attritu examinentur, vtrum eorum potius sit, meliorique fodina effossum. Lapis autem sit pia, innocens, placidáque vita lenissimi illius agni Christi Iesu, ad cuius imitationem non discipulus tantùm, sed magister quoque tam Dominus quàm seruus, Rex non minus quàm subditus pari obligationis nexu tenentur. Ait enim Hieronymus: Qui dicit se credere in Christum, debet vt Christus ambulare. Ipse non venit vt verberaret, sed vt verbera exciperet; alapam non dedit, sed accepit; neminem cruci affixit, sed ipse crucifixus fuit; non occidit, sed fuit occisus. Qui occiditur, Christum imitatur; qui verò occidit, Antichristum. Vnusquisque igitur conscientiam suam probè excutiat, compertúmque habeat, qui alios persequuntur, carnis filios; qui verò insectationem patiuntur, spiritus natos esse.*

QVOD verò definitum non est, ad publicum exercitium religionis pertinet. Est tamen in eo quoque in dictis pacificationibus conuetum, quòd Serenissimus Rex noster Ordinum arbitrio hanc rem commiserit.

CIRCA istud primùm attendi cupimus, nos indies videre & experiri, quo maior vis religionis nomine hominibus 1. inferatur, eo statum Catholicæ Romanæ ecclesiæ deteriorem fieri.

ANNOTAT.

1. *Ad verb.* Quo maior vis] *Ioannes Witlingius: Sæpe vidimus ætate nostra, ad martyrij spectacula Catholicos exemplo constanti monitos, religionem reformatam suscepisse, & in fide sua Romana naufragium fecisse. Hoc scilicet Ecclesiæ catholicæ (si Deo placet) ex asserti hæretici morte lucri apponitur. Idem olim factitatum esse, vt quanto crudelior violentia religioni inferretur, tanto & illa magis amplificaretur, & receptus in mundo cultus deprimeretur, veteres ecclesiæ Patres asserunt, vt Tertullianus ad Scapulam: Nec tamen deficiet hæc secta, inquit, quam tunc magis ædificari scias, cùm cædi videtur.*

detur. Quisquis enim tantam tolerantiam spectans, vt aliquo scrupulo percussus, & inquirere accenditur quid sit in causa, & vbi cognouerit, veritatem & ipse statim sequitur. Item Iustinus in colloquio cum Tryphone: Quòd autem nos in Iesum credentes nemo terrere aut domare valeat, apparet quotidie: Cùm enim obtruncemur, crucifigamur, obijciamur bestiis, ignibus aliisque tormentis tradamur, tamen à confessione non discedimus: sed quanto magis in nos sæuitur, tanto plures pietatem fidémque per nomen Iesu profitentur, haud secùs quàm si quis vitem putatione prouocet ad vbertatē. Nam vitis à Deo & Seruatore Christo plantata est eius populus.

IMÒ manifestè deprehendimus, cùm Regis consilium & propositũ non sit aliud, quàm Cathol. Rom. ecclesiam, eiúsq. cultores conseruare, tueri ac defendere, eius tamen Vicarios
1 & exercitum semper perdendis iis occasiones præbuisse, & adhuc præbere hodie.

ANNOT.

1 *Ad verb.* Perdendis iis occasiones præbuis.] *Quænam causa huius rei sit, id idem Vuitlingius libello de Magistratu in hanc ferè sententiam persequitur: Euangelium, inquiens, Magistratui suum permittit officium, quatenus sui muneris terminos non excedat, sed in ordine legitimo permanserit, & puniat quicquid illi puniendum iure concessum permissumq́; est. Ceterùm si gladius extra sui iuris terminos fertur, & latiùs quàm à Deo ordinatum est, puniendo progreditur, volens id quoque irrogata pœna corripere, quod solo Euangelio & verbo Dei est corripiendũ, cuius generis est incredulitas & hæresis: sanè hic plus malorum dare potest, quàm pacem & tranquillitatem retinere, seq́; tantummodo per hoc facit hebetiorem, dum violenter alieni operis & officij executionem sibi vendicat, in alterius messem falcem suam (quod aiunt) mittendo.*

ORDINES verò sibi mutuò cõdolentes, cùm Regi hactenus non libuerit, in tanta membrorum suorũ diuulsione & infirmitate per præsentiã suam iis opitulari & succurrere, nec ipsis amplius aditus ad Regem nisi cũ vitæ discrimine pateat, vt veritatem status corporis sui cognoscere possit, conati sunt seipsos variis remediis recreare. sed cùm caput ipsis aduersum
1 sit, & contrariis remediis, quàm membris conueniat, vtatur, quos Rex potissimùm conseruatos voluit, eorum condicionem & facultates de die in diem in peius vergere & dilabi animaduertimus.

ANNOT.

ANNOTAT.

1. *Ad verb.* Contrariis remediis.] *Lactantius lib. 5, cap. 20. Sed defendenda sunt, inquiunt, suscepta publicè sacra. O quàm inhonesta voluntate miseri errant! Sentiunt enim nihil esse in rebus humanis religione præstantius, eámque summa vi oportere defendi. Sed vt in ipsa religione, sic in defensionis genere falluntur. Defendenda enim religio est non occidendo, sed monendo; non sæuitia, sed patientia; non scelere, sed fide. Illa enim malorum sunt, hæc bonorum. Et necesse est bonum in religione versari, non malum. Nam si sanguine, si tormentis, si malo religionem defendere velis, iam non defendetur illa, sed polluetur, atque violabitur. Nihil enim est tam voluntarium quàm religio, in qua si animus sacrificantis auersus est, iam sublata, iam nulla est. Recta igitur ratio est, vt religionem patientia vel morte defendas, in qua fides conseruata, & ipsi Deo grata est, & religioni addit auctoritatem.*

† Quomodocunque istud accidat, hoc certum est, euenta omnia ostendere & demonstrare media, quibus Rex contra nos vtitur, ad eum finem, cui Maiest. eius ista destinauit, non seruire, sed prorsus contraria operari. Ergo non eo loco quo bona, sed quo mala haberi debent.

ANNOTAT.

† *Ad verb.* Quomodocumque.] *Causa videtur mihi non esse alia, quàm quæ suprà in præfatione ad* Ordines *deducitur & exponitur, cum qua conuenit admonitio cuiusdam viri pij & docti ad omnes Principes & populos olim facta, quæ sic habet, de verbo ad verbum:*

"ILLVD *volo admonitos omnes Principes & populos, vt caueant seditiones & tumultus, qui solent ex persecutionibus oriri, sicut ostēdunt exempla. Primùm, tempore Machabæorum maxima & longissima bella extiterunt propter persecutiones Antiochi Epiphanis, qui Judæos propter religionem infestauit: nec finiri malum id potuit, nisi cessante persecutione. Deinde Hierosolymis perniciosissimi tumultus extiterūt, quia Scribæ & Pharisæi Christum persecuti sunt, cùm anteà nullæ essent tales turbæ. Idem postea accidit in Paulo, qui cùm Ephesi sine vlla turba doceret, extitit Demetrius faber argentarius, qui sua persecutione tantam seditionem excitauit, vt tota vrbs tumultu confunderetur. Idem postea fecerunt Judæi, qui Paulum in templo nullà turba nacti, persecuti sunt, & ita maximos tumultus effecerunt. Idem nostro tempore videre licet. Nam vbicumq. sunt persecutiones, ibi sunt omnia plena turbarum: vbi verò absunt persecutiones, quamuis diuersæ sint religiones, omnia sunt tranquilliora. Noui ego aliquot vrbes, in quibus sunt ferè tot sententiæ, quot capita: tamen quia cessat persecutio, cessant seditiones: eædem, si excitaretur persecutio, turbis confunderentur. Sunt Constantinopoli Turcæ, sunt Christiani, sunt & Judæi, tres nationes inter se de religione maximè dissentientes, qui tamen inter se pacatè viuunt; quod profectò fieri*

F

etiò fieri non posset, si essent ibi persecutiones. Perpendatur hæc res, deprehendetur, persecutiones semper maximorum malorum causam extitisse. Quare si vultis ò Principes & Magistratus vestras res habere tranquillas, nolite iis obtemperare qui vos ad persequendum incitant. Sunt enim seditiosi, cùm tamen alios seditionis accusent, sicuti Iudæi Christum, qui ipsi seditionem excitabant, & domum Christi, quæ charitate debet ædificari, odiis & sanguine ædificare volunt. Quòd si eos non cauebitis, mihi credite, vestra regna, & Respublicas, & ciuitates, & animas & corpora funditus, & in sempiternum perdent, & in eandem vos infelicitatem redigent, in quam Scribæ & Pharisæi Iudaicam gentem suis persecutionibus, sanguinariisque consiliis redegerunt. Hæc Georgius Kleinbergius lib. de Religione.

Magnum mysterium est religio Christiana, ad quam promouendam Deus non impio milite, non arcubus & gladio, sed spiritu suo, & Pastoribus à se missis vtitur.

ANNOTAT.

Regnum Christi non est de hoc mundo, est spirituale, non carnale. Similiter verbum Dei propriè loquendo, spiritus est. Euangelium virtus Dei. Verus cultus Dei noui Testamenti fit in spiritu, & est spiritualis. Ita etiam fides gratuitum spiritus Dei donum est. Quare per homines, siue gladio carnali nec acquiri, nec auferri, nec defendi aut conseruari potest.

Quòd si inhonestum est aliquot Episcopos metu coactos sententiam immutasse: quanto grauius fœdiúsque illorum facinus, qui quod hominum est, minimè suæ causæ confidentium, inuitos ad mutationem sententiæ coëgerunt! Ita quoque diabolus, quia nihil veri habet in securi & ascia inuadẽs, concutit fores eorum à quibus recipitur. Saluator contrà mansuetus est. Si quis, inquit, velit me sequi & esse discipulus meus, docétque se cùm ad quempiam venit, non instare, sed potius pulsare ac dicere: Aperi mihi soror, mea sponsa. Quod si aperiant, intrat: sin grauentur aut nolint aperire, abscedit.

Athanasius epist. ad solitariam vitam agentes: Non enim gladiis aut iaculis aut militari manu veritas prædicatur, sed suadendo & consulendo.

Augustinus retract. lib. 2. cap. 50. Non placet mihi vllius secularis potestatis impetu schismaticos ad communionem violenter arctari.

Damascenus tradit, Euangelium toto orbe fuisse prædicatum, sed nullis telis, aut armis, aut bello suos aduersarios vicisse, sed à paucis nudis, pauperibus, indoctis & flagellatis confusos fuisse sapientes mundi. Quomodo enim posset Ecclesia martyres habere, si ipsa martyres faceret?

Witlingius ad locum illum Christi: Regnum meum non est de hoc mundo, Ioan. 18. scribit: Non est quod huius mundi Principes glorientur se esse Ecclesiæ Christianæ defensores: Ecclesia enim non potest defendi armis, propterea quòd regnum Christi non sit de hoc mundo. Quòd si quis voluerit esse protector Ecclesiæ, Petri, Pauli, ac aliorum Apostolorum & martyrum, gla-

dium

dium accipiat, non Augusti aut Neronis. Nam Imperatores defendunt externo suo gladio oppida & vicos: Apostoli autem defendũt Ecclesiam gladio spirituali, hoc est verbo Euangelij, & passione sua, qua de verbo testificantur.

SED ne longiùs à proposito nostro digrediamur, ex his caussis, quas modò breuiter attigimus, Serenis. Regem Dominum ac Principem nostrum naturalem demississimis animis rogatum volumus, vt placeat Maiest. ipsius semel à medijs, quibus nunc vtitur, desistere. Quãdiu in his angustijs & miserijs constituti sumus, nec Ordinibus nec subditis vlla requies suppetit, vt super ijs, quæ ad pietatem, quoad Deum & Maiestatem eius pertinẽt, ita vt oportet intenti esse possint: sed omnes in eo laborant, quò se aduersus iniurias Hispanorum defendant & tueantur.

NEVTROS tamẽ pertinaciter in opinione sua perseuerare velle existimandũ est, nec Regis voluntati, quoad religionem verã, vllo modo resistere, si postea quieti restituti repererint se in aliquo articulo aberrare. Quis enim est qui sciens seipsum æternis cruciatibus dedicare velit? Quapropter obnixissimè Ordines rogant, quod ad publicum exercitium alterius religionis, quam quæ Cathol. Romana est, attinet, quod post prædictas Pacificationes pluribus in locis, quàm antè erat, introductum & institutum est, vt pro necessitate, in qua constituti sumus, & ex causis, quas suprà enarrauimus, Rex hanc beneuolentiam & amorem prouincijs nostris clementissimè præstare velit, vt placeat Maiest. suæ, eos subditos, qui sunt alterius religionis, in hac parte quoque conscientijs suis relinquere, & religionis publicum exercitium iuxta tenorem articulorum, qui à nobis exhibiti sunt, indulgere.

ANNOTAT.

Auctor Commentariorum De regno, &c. lib. 3. Quum tempore schismatis pontificij Christiana Respublica discessisset in partes, & alij aliis bellum inferrent; disceptanda erat quædam controuersia inter Galliæ Regem & Ducem Britanniæ, eiúsque rei causa Turonibus indictus erat conuentus. Ibi Ducem nonnulli è consilio regio summonuerunt minus esse obsequentem Regi, quòd diuersæ ab eo religionis esset, neque decere Vasallum diuersam à suo principe religionem sequi. Ad ea Dux prudenter respondit: id neque rebellionem, neque inobedientiam iure vocari posse; neque se quemquam conscientiæ suæ arbitrum præter Deum habere. Plerique Consiliarij Regis, sed teniores, in discrimine illo religionis hærebant: sed Biturigum & Burgun-

diæ Duces non tanti esse illud iudicarunt, vt fœdus cum Duce impedire posset. Itaq. ex eorum sententia non tantùm Rex fidem futuræ cum Ducè amicitiæ sanxit, sed domesticum quoq. fœdus publico adiunxit, pacta filio Ducis in matrimonium filia. Hoc exemplum Christiani principes imitari debent, neque propter discrimen religionis inuicem dissidere, sed eius rei summũ arbitrium ad Deum ipsum deferre, neque ab iis ad vllam religionem armis adigendi subditi, sed molliores viæ tentandæ sunt, enodandi errores, & ex Dei verbo via rectior aperienda est: sed præsertim cùm hæreseos conuicti non sunt, etiamsi adulatores instigent, nunquã tamen bello vel vi sunt cogendi.

HANC vnicam viam vnà cum vera pœnitentia esse putamus, qua Dei iram erga nos auertere poterimus, quod alijs fortassis mirum videbitur, nobis autem non ita, qui inter calamitates istas didicimus † regimen animarũ & conscientiarum ad solum Deum pertinere, eumque verum religionis læsæ vindicem esse; item vnicum hunc esse modum, quo & Regi Catholico Domino & Principi nostro naturali debita sua obedientia restituatur, & nos ipsi inter nos ad mutuam concordiam & amorem redeamus.

ANNOTAT.

† *Ad verb.* Regimen animarum.] *Iunius Brutus in libro cui titulus Vindiciæ contra tyrannos Q. 1. Mihi certè causam tot tantarúmque calamitatum, quibus abhinc annis aliquot orbis Christianus diuexatur, examinanti, succurrit illud Oseæ Prophetæ: Principes Iudæ iis similes fuerunt, qui terminum mouent: Itaque iram meam aquæ instar in eos effundam. Ephraim verò conteritur in iudicio, quia impia mandata secutus est. Peccatum & Principum, & populi, vno verbo hîc habes. Terminos verè mouent ij Principes, qui illa iurisdictione non contenti, quam ipsis tribuit Deus Opt. Max. eam quam sibi supremam in omnes retinuit, vi inuadere conantur. quibus, inquam, non sat est bonis corporibúsque subditorum pro arbitrio & libidine vti, ni etiam miserorum animas, quod Christi merum peculium est, sibi vendicent, qui solo non contenti, cælum etiam ipsum audacter aggrediuntur, admotisque scalis inuadere conantur. nimirum vt ait Poëta:* (*Ose. cap. 5. vers. 10.*)

Qua licet affectant cælum isti: Templa Quirinus,
Liber, & Alcides, & modò Cæsar habent.

Populus verò impia mandata sequitur, qui aduersus legem Dei quicquam iubentibus aut assentitur aut assentatur, qui tanquam Diis thura quodammodo adolet, qui solium Dei affectantibus non contradicit, qui quæ propriè Dei sunt, Cæsari tribuere non veretur. Et inferius: Principes ne in tam atrox crimen incidant, suam à diuina iurisdictionem in primis distinguant necesse est, & eo quidem accuratiùs, quòd in eodem solo, in eadem re, in homine, inquam, Deus & Rex, ius suum ambo capiunt. Constat homo ex corpore

& anima. Deus corpus finxit & animam quoque inspirauit: vtroque ergo optimo iure vti solus poterat. Quod si liberaliter indulsit Regibus, vt subditorum corporibus bonísque ad eorundem tamen conseruationem, vti possint, meminisse sanè debent vsum non abusum concedi. In primis verò nil quod animæ tributi nomine imperent, habere se, qui suam ipsi Deo tributariam profiteri teneantur. Rex capit tributum censúmue à corpore, iisque quæ corporis ministerio acquiruntur coluntúrue. Deus ab anima præcipuè, quæ suas etiam functiones per corpus exercet. Ad tributum illud pertinent fructus, nummorum pensitationes, & cetera onera tum realia, tum personalia. Ad hoc, preces, sacrificia, conciones cultúsque adeò diuinus, tum priuatus, tum publicus. Quæ quidem adeò diuersa & distincta sunt, vt neutrum alteri officiat, fiscus Dei, Cæsaris fisco nil adimat, sed cuique ius suũ constet. Item:

Quod si vtrumq. tributum sibi vendicat Princeps, perinde ac si Gigantũ more cælum petere & scandere conentur, regni affectati reus est, & non secus ac Vasallus qui regalia iura inuadit, feudum cõmittit, ac eo sæpissimè spoliatur, & eo æquius, quòd ea Vasalli ad Dominum superiorem aliqua; Regis ad Deum, homuncionis ad omnipotentem nulla potest esse proportio. Quotiescumque enim Princeps aliquis insolenter dicit: Ego scandam cælum, extollam solium meum supra stellas Dei, & ero similis Altissimo. At ego contrà, Deus inquit, extollam meipsum, insurgam aduersus te, & exscindam nomen tuum ad vltimos nepotes vsque. Et tua quidem consilia euanescent: quod verò semel decreui, mutari non potest aut incassum cedere. Hæc ille. *Isai. 14. vers. 22.*

* *Ad verb.* Eumq. verum relig.] *Lactantius lib. 5. cap. 21. Nos Christiani non expetimus vt Deum nostrum, qui est omnium Creator, colat aliquis inuitus, nec si non coluerit, irascimur. Confidimus enim Maiest. eius qui tam contemptum sui possit vlcisci, quàm seruorum suorum labores & iniurias. Et ideò cùm tam nefanda perpetimur, ne verbo quidem reluctamur, sed Deo remittimus vltionem, non vt ij faciunt, qui defensores se esse deorum suorum videri volunt, & sæuiunt efferatè aduersus non colentes.*

QVI modus præterea etiam magis amplectendus est, quòd multis euentis eum ad concordiæ & pacis constitutionem inter Principem, Magistratum & populum vtilem & salutarem esse in multis regnis, prouincijs & ciuitatibus comprobatum sit. Atque hæc de Religione.

SECVNDVM, in quo diximus aberrationem aliquam inter Serenifs. Regem nostrum, & inter Ordines existere, circa auctoritatem Regis versatur. quæ non ex culpa nostra, nec etiam, vt speramus, ex voluntate Regis, sed ex iniuria & ignorantia Gubernatorum nata est.

Aт maiori ex parte definita eſt hæc quoque controuerſia per priores Pacificationes, quibus ſingulis prouincijs pacta, libertates, iura & priuilegia ſua ſalua & illæſa à Rege promittuntur.

Vɪᴄɪssɪᴍ Ordines per eaſdem pacificationes Sereniſs. Regi Catholico, Principi ac Domino ſuo naturali, omnem obedientiam, quam ſecundùm mutua iſta pacta, libertates, iura, priuilęgia ſua, Maieſt. eius præſtare debent, addicunt & promittunt.

Nᴇᴄ ab eo tempore quicquam noui in hoc articulo acceſſit, quàm quod in receptione Sereniſs. Archiducis Auſtriæ, ſecundum prædicta pacta & iura, poteſtas Gubernatoris & reliquorum Conſiliariorum & Officialium per certas condiciones, vt poſthac mala, in quæ nunc per Gubernatores & Conſiliarios incidimus, euitentur, declarata & reſtricta eſt.

Auguſtum quid atq. firmum eſt ſocietas generis humani, ad illã tamen vel ſtabiliendam, vel euertendam, maximum habet momentum Magiſtratus. Plato in Polit. vel in libro De regno.

Hᴀs condiciones ſperamus Sereniſs. Regi, cùm non ad imminutionem auctoritatis ipſius, ſed ad iniurias & iniuſtitias Gubernatorum & Conſiliariorum præcauendas; deinde vt quod fieri debet, viri ſapientes & iuſti, in quibus non minus quàm in ipſis legibus ſalus Reipubl. poſita eſt, dignitatibus & officijs præficiantur, in electionibus & ordinationibus eorum additæ & conſtitutæ ſint. eas, inquam, ſperamus Maieſtati ipſius non diſplicituras; ſed eaſdem conſenſu ſuo comprobaturam.

Bonus Magiſtratus efficit, vt vitam felicem homines viuant, quantum poteſt aliquid in hac vita ineſſe felicitatis: malus econtrà vitam per ſe miſeram planè reddit ἀθλίαν. Plato ibidem.

Hæᴄ breuiter ita Celſs. & Dign. V. ad defenſionem articulorum, quos iuſſu Sereniſs. Archiducis Auſtriæ & Ordinum exhibuimus, item ad declarationem eorundem referre & aperire voluimus. Si quid adhuc amplius in his vel alijs articulis deſideretur, vel tanquam durius offendat: Illuſtriſſimus Dux Arſchotanus & nos amicè & humillimè petimus, in ſpecie nobis iſta proponi, parati ſumus quauis hora ſuper ijs intellectum & mentem noſtram declarare. Factum Coloniæ xxj. Maij Anno 1579.

XXIII. Maij, ad legatos Ordinum, qui in ædibus Ducis Arſchotani congregati erant, venerunt aliquot Dominorum

rum Commiſſariorum Conſiliarij, Nobiles & Doctores, vnà cum Cancellario Treuirenſi. hic ordiens, inquit, ſe vltimum ſcriptum illorum perſpexiſſe, & penitiùs articulos ab ipſis exhibitos examinaſſe; ſed reperiſſe ſe in ijs quamplurimas difficultates & obſcuritates; & primo loco articulo ſecundo: vbi petũt vt Rex gratum & ratum habeat, quicquid factum, contractum, conſtitutum per Archiducem Auſtriæ Mathiam, Concilium Status Ordinesq; fuit, ea dicta ſibi videri nimis generalia; rogare ergo vt ea ſpeciatim declarare velint.

PORRO in articulo tertio; non ſolùm petere Ordines approbationem priuilegiorum quæ cuiq. prouinciæ & ciuitati competũt, ſed ſimul etiã vt reliquæ prouinciæ frui poſſint priuilegio Brabantiæ: & aiebant rationi conſentaneum ſibi videri, vt Princeps cuſtodiat & ſeruet ſingulis prouincijs priuilegia, ſtatuta, & cõſuetudines eorum; ſed cùm ſibi de priuilegio Brabantiæ nihil conſtet, petunt exemplum eius exhiberi, addentes; antequam poſſit virtute iſtius priuilegij, propter infractionem eius, alius Princeps eligi, requiri vt præcedat declaratio. Nũc ſicut graue foret Prouincijs, ſi declaratio iſta per Regem fieret; ita abſurdum & iniquum Regi viſum iri, eandem declarationem per Prouincias in propria ſua cauſa fieri.

ITEM quod decimotertio articulo dicitur, vt illi Gubernatores, quos Rex in poſterum ordinare poſſet, obſtringantur ad eoſdem articulos & condiciones iuranda, ſuper quibus Archidux Mathias receptus fuit, cùm eorum quoque notitiam nullam habeant, petunt ſimiliter illorum viſionem & exhibitionem.

QVOD articulo decimoquarto petitur, vt nulli admittãtur ad gubernacula prouinciarum, ciuitatum quàm ſolùm indigenæ, vel naturales, qui partes Ordinnm ſecuti ſunt, nimis ſibi durum videri, ſine diſcrimine omnes illos excludere velle, qui à partibus Regis ſteterint. Quare præſtare vt in hac parte aliqua fiat mitigatio.

DEINDE articulo decimoſeptimo titulũ defenſoris libertatis Belgij attribui Duci Andegauenſi, nihil aiebant ad hoc negotium pacificationis conferre: ſed magis ad irritandam & exulcerandam aduerſam partem ſeruire. Quare melius ſibi videri ab eo titulo abſtinere.

VLTI-

VLTIMO inquiebāt plures se adhuc difficultates in ijsdem articulis inuenire, sed quas vellent iudicio legatoru Ordinum considerandas relinquere: darent operam vt lenirent & mitigarent suos articulos, quo occasionem haberent vlterius progrediendi.

ORDINVM legati deliberationem ad ea petierunt in diem crastinum.

XXIIII. MAII Ordinum legati consilium inierunt, an pręstaret solùm ad difficultates, quę præterito die propositæ erant, Dominis Commissarijs respondere, an verò ne tempus perderent, respōdendo & replicando, exhibitionem articulorum, iuxta secundam suam Instructionem facere. Hæc opinio inter eos præualuit. Quare altero die, nempe xxv. præmissa breui præfatione, quæ vnà in scriptis data fuit, articulos sequentes exhibuerunt, ijsque exhibitis, quædam ore addiderunt, prout sequitur.

PRÆFATIO.

Reuerendissimi, Illustrissimi, Generose, Nobilis S. Cæs. Maiest. Commissarij.

AD ea, quæ heri & antè, ratione obscuritatum & difficultatum, quæ se in articulis, ab Illustrissimo Duce Arschotano, & nobis Sereniss. Archiducis Austriæ Gubernatoris & Ordinum legatis, exhibitis offerre & moueri posse videntur, proposita sunt, ne vllum impedimentum aut mora tractationi inceptæ per nos inducatur, & vt amicæ, gratiosissimæ, gratiosæ & beneuolæ exhortationi & petitioni vestræ acquiescamus, conati sumus priores articulos, quantum à nobis fieri potest, iuxta Mandatum, quod accepimus, lenire & mitigare, quibus obscuritates & difficultates, quæ heri obiectæ sunt, & quæ adhuc obijci fortè possent, Celss. & Dign. V. magna ex parte remotas & sublatas esse inuenient. Eos articulos ijsdem Celss. & Dign. V. exhibemus, cum hac necessaria declaratione, nos nihil amplius, quàm quod his continetur, præstare posse; vti

Instructio enim legatorum Ordinum ad istos articulos restricta fuit.

nec

nec præſens ſtatus rerum noſtrarum, & neceſſitas, in quibus verſamur, amplius aliquid ferunt aut permittunt.

ARTICVLI.

I.

CONCEDATVR vtrimq. perpetua obliuio ſiue ἀμνηστία omnium eorum quæ facta ſunt à tempore primorum motuum, & cauſa illorum, quocunq. modo aut loco, tam generaliter quàm particulariter, ita vt eorum nulla fiat amplius mentio, exprobratio aut inquiſitio, quaſi ea nunquam accidiſſent. *Concordat cum pacificatione Gandauenſi & Edicto perpetuo art. 1.*

II.

REX Catholicus habeat ratum & gratum, quicquid factum, contractum, decretum, concluſum, definitum, prouiſum, collatum, aut quoquomodo actum eſt per Sereniſs. Dominum Archiducem Auſtriæ Mathiam, Conſilium Status atque Ordines, tam id quod concernit negotium bellicum, quàm politicum.

ANNOTATIO.

Si iuſta Ordinum defenſio fuit, vt alibi oſtenditur, iuſta etiam hæc petitio eſt. quinetiam neceſſariò peti debuit, ne vlla materia vel occaſio ſimultatibus, diſcordiis & diffidentiis relinquatur. Huc igitur referri poteſt, quod Marius Salomonius poſt longam ſuper ea re diſputationem concludit: Ius principatus nihil aliud eſſe quàm ius quoddam populi, & per hoc iure populi & auctoritate quemque principatum agere ac leges conſtituere, nec plus poſſe & valere quàm eius poteſt populus. lib. 1. De principatu, pag. 27.

Eòdem pertinet quod ſcribit Iunius Brutus in d. tract. De vindiciis Q. 3. pag. 198. Rex in adminiſtranda Republica primas partes tenet quidem, at ipſi optimates ſecundas, tertias, ſuas quoque ſuo loco. Non ergo ſi ille ſuas malè agi ſinat, hi ſequentur; non ſi Rempublicam perdi permittat, conniuebunt. Reſpublica enim iis non ſecus quàm illi concredita eſt, & ita quidem vt non modò ipſi per ſe ſuo officio bene fungantur, ſed Principem in officio ſuo contineant. Denique vt Rex vtilitatem Reipublicæ curaturum ſe promittit, ita & illi.

III.

REX etiam promittet rata habere, & tenore præſentium rata habebit omnia priuilegia, iura, vſus, antiquaſque conſue- *Iuris eſt.*

tudines cuiuſcunque prouinciæ, ciuitatis & Communitatis.

IIII.

Concordat cū principali intentione prædictæ Pacificationis & Vnionis notāter art. 3 4. 5. 6. & aliis Edicti perpetui: item art. 13. ibidem.

OMNES milites Hiſpani, Itali, Burgundiones, Germani, Franci, Angli, Scoti, omnesq; alij extranei indifferenter vtriuſque partis, egrediantur ex ditionibus Belgicis intra terminum ſex hebdomadarum: Interea tamen Princeps Parmenſis deſeret ilicò oppida & loca quæ occupat vel detinet poſt inuaſum Namurcum; qualia ſunt, arx & ciuitas Namurcenſis, Carolomontium, Bouinæ, Philippo-villa, Louanium, Leewa, Dieſtum & alia. eaque reddet Ordinibus vnà cum tormentis bellicis, munitionibus & commeatu: Et eorundem extraneorum loco, collocabuntur in oppidis & arcibus vbi expedire videbitur, milites naturales Belgij, idque conſenſu & approbatione Ordinum generalium, ac notanter eius prouinciæ vbi collocabuntur.

V.

POSTQVAM autem Hiſpani & exteri Belgio exierint, oppidaque, fortalitia, & loca reſtituta fuerint in manus naturalium, ſicut dictum eſt, exauctorentur etiam atque exeant omnes exteri qui Ordinibus militant. Supradicti quoque milites naturales, antequam ingredientur ciuitates aut loca munita, præter fidelitatem quam iurabunt Regi Catholico, vt prouinciarum Principi & legitimo Domino, iurabunt etiam fidelitatem Patriæ, Ordinibusq. generalibus & particularibus prouinciarum, quas ingredientur, ac notanter obſeruare articulos in hac pace concluſos.

ANNOTAT.

In duobus iſtis articulis, item in art. 14. ſeq. vltra ea quæ iam antè per præcedentes tractatus concordata reperiuntur, petunt Ordines vt milites iſti præſidiarij ſuo conſenſu & approbatione conſtituantur. Secundò, vt & illi & ſubditi in patriam redeuntes, non minùs patriæ, & ſibi, quàm Regi fidelitatem iurent. Tertiò, vt qui ad gubernacula in poſterum admittentur, non ſolùm ſibi grati ſint, ſed etiam à parte ſua ſteterint. Horum cauſa & ratio infrà redditur.

VI.

Concordat cū art. 9 Pacification. & 8. Edict.

OMNES captiui vtriusque partis liberabuntur ſine aliquo pretio redēptionis, ſi modò ante huius pacis cōmunicationem

non

non fuerint aliter obstricti: ita tamen vt teneantur respectiuè expensas soluere. Si qui etiam ante hanc communicationem promiserint redemptionis pretium soluere, tenebuntur etiam satisfacere suæ promissioni.

VII.

ET quia Comes Buranus extra oppidum & Academiam Louaniensem sine causa extractus est, vectusq; ex Belgio contra priuilegia tum dictæ Academiæ, tum Ducatus Brabantiæ: idem Comes statim restituetur in libertatem, & remittetur in oppidum Antuerpiense intra terminum trium mensium. *Hæc priuilegia in Belgio notoria sunt.*

VIII.

QVILIBET vtriusque partis restituetur, & regredietur in sua bona immobilia, non obstante quacunque alienatione facta à tempore pacificationis Gandauensis: atque etiam in bona mobilia non distracta aut alienata. *Conuenit cũ articulo 10. & 17. pacificationis Gãd.*

IX.

FIET etiam restitutio bonorum in Burgundia, Luxemburgo, Hollandia, Zelandia, alijsque locis, vbi Pacificatio Gandauensis non fuerit adimpleta, tam Ecclesiasticis, Principi Aurangiæ, quàm omnibus alijs, iuxta dictam pacificationem. *Ita & hic articulus.*

X.

OMNES naturales Belgij vtriusque partis poterunt liberè in Belgium reuerti, ibique habitare; ea lege vt præstent iuramentum fidelitatis, tam Regi quàm patriæ, ac Ordinibus generalibus & particularibus eius prouinciæ in quam reuertentur, atque adeò sese obseruaturos omnes articulos huius pacis. *Concordat cũ mente & intentione 4. articuli in dicta pacificatione.*

XI.

PACIFICATIO quoque Gandauensis, Edictum perpetuum 17. Febr. Anno 1577. Bruxellæ publicatum; Vnio siue confœderatio Ordinum, ac aliæ securitates subsecutæ, in omnibus alijs punctis & articulis obseruabuntur. *Conformis est secũdo articulo Edicti.*

XII.

EXCEPTO quòd in ijs prouincijs & locis, vbi religio quæ dicitur Reformata, Confessio Augustana vel pax religionis, dicta Religions-friedt recepta est, omnia permanebunt in suo statu, secundum eandem pacem religionis, neque religio- *Ratio in dictis post exhibitos artic. § Similiter exponitur.*

nis causa vlla fiat inquisitio, idque donec per conuentum Ordinum generalium aliter prouisum fuerit, quemadmodum pro maximo bono & quiete prouinciarum respectiuè expedire videbitur.

ANNOTAT.

Conuenit hic articulus cum omni iure, & diuino & humano, ac præcipuè cum pacificatione, quam Passauij inter Imperij principes & subditos, commemorat Sleidanus initam fuisse his verbis: Intra sextum mensem Cæsar aget Imperij conuentus, ac tum qua potissimùm ratione dissidium religionis componi debeat, deliberabitur. Pacem interea colent omnes, & propter religionem nulla cuiquam exhibebitur molestia. Quod autem de pacandæ religionis modo, communi Ordinum consilio & interueniente Cæsaris auctoritate decretum fuerit, nimirum vt placidis & piis & æquis rationibus componatur dissidium, id erit firmum atque ratum. Comment. lib. 24.

XIII.

Seruit hic articulus nō minus ad securitatem & vtilitatē Regis, quàm ipsorum Ordinum vel prouinciarū.

GVBERNATIO generalis Belgij manebit penes Sereniss. Dominum Archiducem Mathiam, ijs condicionibus, quas iurauit: quem si contingat mori, vel si fortè sese vellet aliò conferre, Regia Maiest. non poterit committere alium Gubernatorem, nisi gratum Ordinibus, ex suis liberis aut sanguine legitimo, qui tenebuntur iurare eosdem articulos ac condiciones, super quibus receptus fuit dictus Dominus Archidux.

XIIII.

Concordat ex parte cū art. 10. & ex parte cum 17. dicti Edicti, sed non ex toto cum 9. artic. eiusdē Edicti.

NVLLI in posterum admittatur ad gubernacula prouinciarum, ciuitatum, castrorum & fortalitiorum, Capitaneatus aut præfecturas militum, neque ad consilia Status Secretum aut financiarum, aut alia officia magni momēti, nisi † naturales Belgij, bene idonei, & bona illic habentes, quique steterunt à partibus Ordinum, gratique sint tam Ordinibus generalibus, quàm prouincijs particularibus, ad quas mittentur, ac aliâs iuxta priuilegia earum. Qui primùm & antequam admittentur, tenebuntur solemniter iurare hanc pacem, & particulariter etiam manu tenere & obseruare priuilegia, consuetudines, iura & vsus generales & particulares Belgij; ac iureiurando promittere, si rescissant aliquid tractari in eius præiudicium, quòd ea de re certiores facient Ordines generales & particulares prouinciarum, sub pœna quòd habendi sint pro periuris.

ANNOTAT.

† *Ad verb.* naturales Belgij.] *Auctor Commentariorum De principatu rectè & tranquillè instituendo: Princeps haud alia ratione rerum incolumitati meliùs consulere poterit, quàm si prouinciarum suæ ditionis munia earundem ciuibus atque indigenis naturalibus fungenda permiserit. Subditorum enim mores atque ingenia multò faciliùs à notis & sui corporis viris, quàm ab inquilinis tractantur. Deinde nihil odiosius populo, quàm si summa quæque officia, sacerdotia, dignitates ab externis occupari videat, vt ait Cominæus. Romani veteres (quorum sapientia documento esse debet) non modò peregrinos, sed ne socios quidem ipsos ac propè consanguineos Latini nominis in Senatum admittebant: imò illis petentibus vt Senatus æqua pars ex vtraque gente esset, & consociato Imperio alter Consul Romæ, alter ex Latio crearetur, bellum quàm eam pacem maluere, in qua peregrinum Senatum, peregrinos Consules Romæ essent visuri. Venetiis, Genuæ, & in aliis Italiæ liberis vrbibus, Argentorati, Norimbergæ, Augustæ, Francofordiæ, Magdeburgi, ac aliis Germaniæ ciuitatibus, & tredecim Heluetiorum pagis mos hic religiosissimè obseruatur, ne ad munia Reipublicæ peregrini admittantur, &c.*

XV.

ET quia Ordines sunt obligati Seren. Reginæ Angliæ, propter sinceram amicitiam, vicinitatem & auxilium quod illis præstitit, ad vtilitatem publicam: ipsa comprehendetur reciprocè in hoc tractatu, in confirmationem antiquorum fœderum, perpetuò conseruatorum inter principes tam eius regni, quàm Belgij.

XVI.

SIMILITER comprehendetur in eodem hoc tractatu Illustrissimus Dux Andegauensis Regis Christianissimi frater, tanquam defensor libertatis Belgij, cum recognitione, quam Ordines ipsi promiserunt proponere & resoluere; quoniam tam liberaliter atque heroicè operam nauauit eorum defensioni ac cõseruationi: vti etiam comprehendentur omnes alij confœderati dictorum Ordinum.

ANNOTAT.

Ambo & Regina & Dux Andegauensis, oppressis per Hispanos Belgis, nihil aliud fecerunt, quàm quod iure naturali facere illis & reliquis mundi Principibus ab omnibus politicis putatur incumbere: nempe quòd populo vicino iniurias patienti opem & auxilium tulerint. Vasquius Hispanus illust. contr. lib. 1. cap. 22. num. 6. Iure naturali omnibus Principibus incumbit, ciuibus vel populo alicui oppressionem patienti, opem & auxilium

De hac protectione vide Ioannẽ Bodinũ de Repub. li. 1 cap. 8. pa. 176.

xilium ferre. & hæc eſt, inquit, heroum, egregiorúmque virorum vera laus, gloria, decus & honor. Item cap. 21. num. 29. & in fine. Cùm cognationem quandam inter nos natura conſtituerit, hominem homini periclitanti iniuriámue patienti, non ſubuenire, indecorum, inhumanum & impium eſt, arg. l. vt vim. ff. de iuſt. & iure. &c.

XVII.

SVPPLICABITVR S. Sanct. S. Cæſ. Maieſt. Regi Chriſtianiſſimo, Reginæ Angliæ, Duci Andegauenſi defenſori libertatis Belgicæ, omnibus principibus Electoribus Germaniæ, Duci Iuliacenſi, tanquam ſtudioſis vtilitatis & tranquillitatis Reipub. Chriſtianæ, vt ijs placeat efficere vt hic tractatus in omnibus ſuis partibus compleatur & inuiolabiliter obſeruetur.

XVIII.

HIC tractatus reciprocè iureiurando ſolenni ſuper ſancta Euangelia præſtito confirmabitur & à Rege approbabitur intra terminum trium menſium poſt concluſam hanc pacem, aut citiùs ſi fieri poteſt. Actũ Coloniæ xxiiij Maij Anno 1579.

DICTA POST EXHIBITOS ARTICVLOS.

AD articulos iam exhibitos cùm ſecundus ex ijs in genere neceſſariò ita relictus ſit, pro declaratione eius Celſ. & Dig. V. ſcire cupimus, nos per Acta, quorum ibi mentio fit, intelligere conuocationem Ordinum generalium & particularium, pacta & fœdera, quæ inter Ordines & quoſdam principes inita ſunt, arcium demolitiones, vectigalia, exacta, collectas pecuniarum indictas, Edicta nomine Regis promulgata, oppignorationes & obligationes, collationes dignitatum, beneficiorum & officiorum, atque id genus alia, quæ concernunt publicum regimen & adminiſtrationem Reipub.

IN tertio articulo etſi ſcrupulus ille, qui ratione ſententiæ declaratoriæ, à quo illa fieri debeat, ſi res in eum caſum veniret, motus eſt, † per verba & ſententiam priuilegij, de quo art. iſte loquitur, decidatur: tamen ne ob hanc rem diſputatio aliqua oriatur quæ negotium pacis remorari poſſit, hunc

articu-

articulum ita temperatum Celss. & Dign. V. inuenient, vt intelligere queant, nihil præter obseruationem antiquorum priuilegiorum, quæ prouincijs respectiuè concessa sunt, Ordines à Reg. Maiest. postulare. Id quod Cess. & Dign. V. ipsæmet æquum & iustum iudicarunt.

ANNOTAT.

† *Ad verb.* Per verba.] *Quod contrariè huic priuilegio committitur, id tale est, quod in omnium sensus ipso facto incurrit. Deinde nihil in eo inuenitur, quod non suam formam & modum certum & expressum habet. Tertiò, vice pacti est, quod inter Regem & populum intercessit, qui superiorem non agnoscunt. Ex quibus sequitur, aut nulla declaratoria opus esse, aut si aliqua opus est, non aliam fieri posse, quàm quæ populi communi monitione, vel attestatione & probatione ex factis ipsis tum Regi tum vniuersis & singulis demonstratur.* *Videatur Tiraq. ad l. Si vnquam. C. de reuoc. don. in verb. Reuertatur nu. 400. 401. Ægidius Bossius in tract. caus. crimin. de Princ. nu. 55.*

SIMILITER quod ad punctum religionis attinet, eadem moderatio, quæ in prioribus Pacificationibus inuenitur, adhibita est, vt saltem si id quod prius petijmus, obtineri nō possit, Serenifs. Rex, Princeps & Dominus noster naturalis, ex causis & necessitatibus, quas priori scripto nostro exposuimus, hanc gratiam & beneuolentiam prouincijs nostris præstare velit, quod Maiest. ipsius circa ea facta quæ præcesserunt prædictas pacificationes, iam antè Theologorum Louaniensium approbatione clementissimè concessit & indulsit: idem nunc quoq. circa ea quæ secuta sunt facta, ratum & firmum habeat; nempè vt ambo facta Ordinum arbitrio relinquantur & committantur.

ANNOTAT.

Videntur Ordines hoc medio præcauère voluisse, ne Regis conscientia circa admissionem alterius religionis, quàm quæ sua est, grauetur, aut lædatur. sed vt rectè hoc factum esse existimo, ita optarem Reges & Principes paulò diligentiùs perpendere quod proprium sit munus ipsorum, quàm longè regna & Principatus huius mundi & eorum regimen à regno & principatu Christi eiúsque regimine distet. Deinde quisque pro se omnes partes Reipublicæ suæ perspiceret, quomodo illas administret, an secundum externam legem Dei, quæ lex quoque naturæ est, & iustitiam, quæ ab ea præscribitur, cui Deus ipsum præposuit, subditos suos regat; item, an ad subditorum vtilitatem, ob quos ordinatus est, omnia refrat & agat. Arbitror si ad iustam trutinam, & vnà cum eo Officiales & Consiliarij eius singula ponde- *Boni Magistratus vel maxima merces est publica vtilitas, subiectorúmque conseruatio,*

ponderarent, exhorrescerent ad magnitudinem sui muneris, & plus satis pro sua conscientia, si ei satisfacere velint, incurrent, ne praeterea sibi conscientiam faciant, vel aliorum persuasione accipiant, in iis quae curae eorum illo respectu quo humanae potestates & constitutiones sunt; in nouo Testamento non commissa sunt, in quibus etiam sua potestate nec consilio quicquam efficere nec impedire possunt. Sed de hac re infrà latius.

non verò priuatum quoddam emolumentum: ac proinde varia difficultates manēt rectè imperantem & uti decet officio fungentem suo. Ita fit ut bonus vir ab omni φιλαρχίᾳ sit alienus: & quidem si ex bonis viris constaret ciuitas, in ea ciues ita certatim incumberent, ne imperarent, veluti hodie pugnant ut imperent. Plato lib. 1. de Republica.

VLTIMO exhibemus articulos, in quibus condiciones continentur, quas Sereniss. Archidux Austriæ Mathias, cùm in Gubernatorem & Capitaneum generalem Belgij receptus est, se fideliter seruaturum Ordinibus solenni iuramento addixit & promisit.

Ex lingua Gallica in Latinā translati de verbo ad verbum.

ARTICVLI ET CONDICIONES SVB QVIBVS ARCHIDVX *Mathias receptus est.*

PROOEMIVM quia ad præsens negotium nihil pertinet, breuitatis causa ab Interprete hîc omissum est.

I.

PROINDE dictus Dominus Archidux vti Locumtenens, Gubernator & Capitaneus generalis, præstabit iuramentum Regi, vti supremo Domino & Principi naturali harum ditionum, ac Ordinibus generalibus coniunctim, ad conseruationem, quietem & tranquillitatem earundem ditionum inferiorum.

II.

SIMILI modo omnes alij Gubernatores tam prouinciarum, quàm ciuitatum, vbi Gubernatores esse possunt, vel solent, secundum priuilegia; Omnes item Colonelli, Capitanei, milites & Officiales, iuramentum præstabunt Regi suo supremo Domino & Principi naturali sub Gubernatore nomine Regis & Ordinum coniunctim, ad conseruationem dictarum ditionum.

III.

QVI non secus ac dictus Gubernator generalis obligabunt sese ad articulos inferius declaratos, & singulatim ad obseruationem omnium & quorumlibet priuilegiorum, iurium, vsuum & consuetudinum loci: eaque restituere, in vsum reuocare, tenere & inuiolabiliter obseruare tam generaliter quàm particulariter.

IIII.

ITEM quòd has ditiones reget cum tali Concilio rerum Status quale ipsi per Ordines generales declarabitur ac nominabitur, ex naturalibus harum ditionum idoneis & qualificatis.

V.

OMNIA quæ venient in deliberationem Concilij, resoluentur & decernentur per maiorem numerum suffragiorum eiusdem Concilij, neque poterit idem Gubernator vti aliquo priuato aut Secreto consilio.

VI.

SI aliqui Consiliarij, aut alijs muneribus ad Regis dispositionem spectantibus fungentes, comperiantur aliter sese gerere quàm decet, ad requisitionem Ordinum generalium legitimum remedium adhibebitur cum causæ cognitione.

VII.

PROVISIO eorum munerum quæ semper Regi reseruata fuerunt, penes Regem manebit: qui rogabitur vt dignetur illa conferre personis gratis & qualificatis, iuxta quartum articulum præcedentem. Ac reijcietur quæcumque alia Ostensio & supplicatio, quæ munera & officia concernit, ad futuram congregationem Ordinum generalium secundum Pacificationem Gandauensem.

VIII.

GVBERNATOR & Concilium non decernent rem aliquam magni momenti, & quæ ad generalitatem spectat, quales sunt, subuentiones, contributiones pecuniarum, belli vel pacis infractiones, amicitiæ aut fœdera cum Principibus aut populis exteris, aut similia, sine consensu Ordinum genera-

lium. Atque adeò non ſtatuent vlla Edicta, conſtitutiones magni ponderis, nouas conſuetudines aut vſum generalem, niſi ſuper ijs habito conſilio & conſenſu Ordinum, ad id legitimè congregandorum in vnaquaque prouincia, iuxta formam & morem eiuſdem, atque adeò Ordinum generalium, ſi opus ſit.

IX.

QVASCVMQVE literas accipiet, aliquo modo ſpectantes ad ſtatum harum ditionum, tenebitur communicare cum Concilio, vt per ſuffragia ſuper ijs poſſit deliberari & concludi.

X.

IN Concilio nullæ res tractabuntur, niſi ad minimum maxima pars Conſiliariorum ſit præſens.

XI.

OMNIA acta & expedita in dicto Concilio complebuntur & verificabuntur per vnum ex Conſiliarijs.

XII.

DICTVS Gubernator iuxta Pacificationem Gandauenſem reſtituet & reſtaurabit omnia & quæcunque priuilegia, vſus & conſuetudines, quæ poterunt probari infracta & violata, vel vi adempta eſſe & abolita.

XIII.

ORDINES generales manebunt congregati, quandiu expedire videbitur, pro directione negotiorum; ijdemque poterunt conuenire toties & quoties ipſis placebit.

XIIII.

AD monitionem vnius prouinciæ, vbi caſus aliquis magni momenti inciderit, cuius nomine conuentum haberi neceſſe eſt, aliæ prouinciæ poterunt, imò debebunt conuenire; neque ſuper eo expectanda eis erit vlterior iuſſio aut conſenſus Gubernatoris.

XV.

EODEM modo Ordines cuiuſcunque prouinciæ poterunt conuenire toties quoties ipſis viſum fuerit.

XVI.

PACIFICATIO Gandauenſis manutenebitur in omnibus.

bus suis capitibus & articulis: ita vt nequeat infringi aut violari, quocunque etiam prætextu.

XVII.

GVBERNATOR generalis habebit pro custodia ordinaria sui corporis eos quos Hallebardarios & arcuarios vocant, naturales harum ditionum, nisi fortassis vellet habere quosdam Hallebardarios Germanos, & numero quo habuerunt alij Principes Regij sanguinis harum ditionum Gubernatores. Quod si eos velit propter occasionem aliquam extraordinariam augere, id fiet consilio Ordinum.

XVIII.

IDEM Gubernator & suum Concilium habito Concilio Ordinum constituent & ordinabunt Ducem generalem exercitus siue militiæ, tam mari quàm terra, Thalassiarchum generalem, Pręfectum equitum, Marischalcum exercitus, Colonellos, & eiusmodi officia magni momenti.

XIX.

NON conscribet exercitum, siue peditum siue equitum, extraordinariè, nisi approbatione & consensu Ordinum: Sed neque præsidia collocabit in oppidis, non priùs auditis ipsis oppidis vbi pręsidia erunt collocanda; nisi fortè propter vrgentem & manifestam necessitatem.

XX.

NON præficiet aliquem Gubernatorem prouinciæ sine consilio & approbatione eiusdem prouinciæ; adeoque quantum fieri potest, Gubernator habitabit in eadem illa prouincia, vel ibi habebit bona & reditus, aut saltem erit ibi gratus, vt suprà dictum est.

XXI.

IN tempore & negotio belli administrabit omnes res magni momenti per dictum Concilium rerum Status, adhibito Concilio militiæ: quod quidem Concilium militiæ constabit ex ijs qui Ordinibus grati erunt.

XXII.

OMNIS pecunia prouenieus ab Ordinibus, administra-

bitur auctoritate Ordinum, & eorum quos illi præficient: finentes administrationem domaniorum & financiarum Regis in eo statu, qualis hactenus fuit, ne quid attentetur contra auctoritatem suæ Maiestatis: si tamen aliter expedire comperiatur, poterit inpræsentiarum proponi vel in futuro conuentu Ordinum iuxta pacificationem Gandauensem.

XXIII.

Ordines poterunt acceptare oblationes, sibi factas à regnis & prouincijs vicinis, si opus sit: præsertim si bellum sibi inferatur: ac Gubernator approbabit & manutenebit quicquid Ordines iam antè acceptarunt vel adhuc acceptare poterunt.

XXIIII.

Procedetur via iuris contra eos qui arma tulerunt aduersus Ordines & patriam, ac contra eos qui secuti sunt partes Domini Ioannis Austriaci tempore vltimorũ motuum, neque poterit progressus aut executio iuris vllo modo à quoquam remorari aut impediri: idque ex ea causa, ne quis in posterum audeat perturbare statum aut quietem publicam. Exceptis ijs qui rogarunt sibi reditum concedi, vel probare poterunt sese à Domino Ioanne inuitos abductos esse: quarum excusationum cognitio spectabit ad Ordines generales.

XXV.

Arces, quæ nondum sunt dirutæ, sed quarum demolitio impetrata est, re ipsa & cum effectu omnibus vallis ac propugnaculis exuentur vel demolientur, sine cuiuspiam contradictione. De alijs arcibus, à quibus seruitus & oppressio harum ditionum metuenda esset, decernetur cum consilio Ordinum generalium, vti videbitur rationi consonum.

XXVI.

Et generaliter non fiet vlla inquisitio rerum præteritarum, & vltimorum motuum: verùm comprehendentur sub obliuione generali Pacificationis Gandauensis; exceptis ijs qui superiore xxiiij. articulo continentur.

XXVII.

XXVII.

SVA Serenitas gratum habebit, & manutenebit, tanquam rectè factum, quicquid per Ordines generales actum, ordinatum & decretum fuit, postquam Dominus Ioannes se recepit in arcem Namurcensem, nec ei aliquo modo contraueniet: & supplicabitur Regiæ Maiest. vt dignetur idem facere.

XXVIII.

IDEM Archidux omnem operam nauabit erga Cæs. Maiest. Principes Electores & alios proceres S. Imperij, vt procurent tam apud Regem, supremum nostrum Dominum, quàm per quæuis alia media, promptum discessum Domini Ioannis Austriaci, aliorumque qui illum sequuntur, illique adhærent, ad maiorem tranquillitatem harum ditionum, reconciliationem & restitutionem oppidorum, & locorum, per eundem Dominum Ioannem hoc tempore occupatorum: ideoq. magis, quoniam hæ ditiones cum Comitatu Burgundiæ, quæ constituunt circulum Imperij, sunt sub protectione tam suæ Maiest. Imperialis quàm Sacri Imperij.

XXIX.

PRÆTEREA sua Ser. nullos admittet in suum seruitium, interea dum gubernationem generalem tenet, nisi naturales Belgij: præter eos quos secum adduxit, vel consensu Ordinum, si desiderat aliquos extraneos ad ministerium suæ personæ; qui, nec ij quos adduxit, immiscebuntur alicui rei concernenti negotia harum ditionum, prouisiones officiorum aut alias res, spectantes ad Rempub. vel administrationem suæ gubernationis.

XXX.

QVOD si dictus dominus Archidux, postquã gubernationem sub condicionibus præfatis apprehẽderit, earum aliquas fortè violauerit: Ordines protestantur ex nunc, prout ex tunc, quòd ipsis liberum erit, post monitionem vel interpellationem factam, si nolit instaurare infractionem, arma capere ad sui legitimam tuitionem & defensionem, tam contra dictum

Do-

Dominum Archiducem, quàm alium. Factum & conclusum per dictos Ordines generales Bruxellæ, octaua die Decembris, Anno M. D. LXXVII. Sic subscriptum & signatum, Me præsente, & per expressum mandatum dictorum Ordinum, *Cornelius Weellemans.*

ANNOTAT.

Verba proœmij.] *Inducti & permoti abusibus Gubernatorum generalium qui ab Hispania missi sunt, vt quilibet possit aduersus omnia dubia & scrupulos quos habet securus reddi.*

Causa horum articulorum in proœmio circa finem explicatur, & iam antè quoque à legatis Ordinum in tertio scripto ab ipsis exhibito explicata fuit. Quædam iam antè annotaui, multa etiam hîc sunt, quæ imperium Regis Ordinibus vel populo obnoxium faciunt, sed consideratis pactis omnium prouinciarum, & præcipuè Brabantiæ, non potest Rex dici se summum ab iis accepisse imperium, cùm illud in publicis ferè omnibus sine populi consensu & approbatione exercere nequeat. Quòd si obijcias nonnulla hîc esse posita, quæ in pactis istis nō exprimuntur: respondent Ordines vnam & eandem tam horum quàm illorum rationem esse, nempè vt vitæ, honori & bonis populi prouideatur & consulatur. Quam rationem multo magis nunc vigere existimant, postquam res in eum statum venit, in quo omnia ista in dubium vocentur, & per Hispanos nomine Regis oppugnentur, nec populo vllum aliud humanum remedium, quàm arma ad se & sua defendenda suppetant.

Quin etiam sola illa communi sententia obtinente, quæ postea allegatur & probatur: Principes propter subditorum vtilitatem esse, non subditos propter vtilitatem Principum. postquam vtilitas ista, sicut econtrà inutilitas vel pericula, quæ ex metu subditorum oriri possint: Deinde personæ ipsæ, vtrum ad retinendam pacem, vel ad nouos motus excitandos, propensæ sint, & per se ad regendum & ius dicendum dignæ & idoneæ sint, vel non sint, quæ dignitatibus & officiis præficientur, Ordinibus magis quàm Regi notæ sint, non putatur cuiquam prudenti iniustum aut alienum posse videri, si Ordines saltem eousque donec omnia in pristinum statum & securitatem venerint, tales personas requirant, quæ non minùs sibi quàm Regi gratæ & obstrictæ sint.

Ne quis etiam existimet, ipsummet Archiducem Mathiam ab Ordinibus non iusta ex causa, nec legitimo modo electum & ordinatum esse, haud grauabor hîc ea adscribere quæ Philippus de Marnix Dominus de S. Aldigonda, in Oratione quam pro eodem Archiduce, & Ordinibus Belgij, ad delegatos Statuum Imperij in conuentu Wormaciensi habuit, verissimè dixit & exposuit. Quum cernerent, inquit, Ordines Belgij, Iohanne Austriaco

ſtriaco nihil niſi patriæ perniciem moliente, alio ſibi Duce opus eſſe, cuius auctoritate dignitatéque prouinciarum animi ac voluntates vnanimes in tam graui periculo, & tam difficili Reipublicæ tempore retinerentur: & vicinarum gentium ſtudia & factiones ad eas prouincias occupandas, & à fide Hiſpaniarum Regis familiæq; Auſtriacæ penitùs auertendas, interrumperentur: omnino ſibi putarunt, partim ad fulciendam tantam patriæ ruinam, partim ad conſeruandam tuendámque Illuſtriſſimæ familiæ Auſtriacæ in inferiori Germania dignitatem ac ius; partim denique ad ſocietatem & neceſſitudinem, quæ illis cum Germania multis nominibus intercedit, retinendam; Sereniſſimum Principem Mathiam Auſtriæ Archiducem, ad rerum propè deſperatarum gubernacula eſſe admonendum: qui pro ea quæ ſibi cum Rege Hiſpaniarum intercedit gemina & triplicata neceſſitudine, próque naturæ optimæ atque innocentiſſima indole, cui acceſſit accurata quædam & perfecta, atque à moribus Hiſpanis ſeiuncta in omni virtutum genere educatio; pro denique eo, quod ſemper in Belgas & verbis & re ipſa teſtatus eſt, ſtudio ac voluntate, vnus omnium meritò cenſeri poterat qui ſæuas illas tempeſtates poſſet ſedare, & tum à Rege ſuo auunculo priſtinam erga populos ſubiectos beneuolentiam, tum ab ipſis Belgis veterem erga Regem fidem atque obſeruantiam facilè impetraret; & denique, quod quidem in hoc negotio ad inſtaurandam rerum beatam ac florentem conſtitutionem in primis valet, Germanicos mores atque inſtituta, & patrias leges ac priuilegia populo retineret. Neque ſanè defuit iuſtiſſimis eorum poſtulatis, atque expectationi Sereniſſima eius pietas, ſed magnis itineribus eò profectus, vnanimi omnium Ordinum conſenſu, ac publica populi lætitia & congratulatione ad Reipublicæ clauum in hiſce fluctibus tenendum tantiſper admotus fuit, donec de Regis voluntate atque Ordinum adſenſione aliter conſtitueretur. In quo certè nemo eſt qui (modò rem ex veritate velit æſtimare) eos meritò culpari poſſe cenſeat. Primùm enim ſuo iure facere potuiſſe declarant eorum leges, priuilegia & maiorum inſtituta atque exempla. Brabantinis enim priuilegiis diſertè cauetur, vt ſi, non dicam legatus Principis, ſed Princeps ipſe, leges ac iura patria violarit, integrum ſit non modò Ordinibus generatim, ſed etiam ſigillatim iis quorum intereſt, cuiuſcumque tandem ſint Ordinis, omnem ei fidem atque obſeruantiam tantiſper abnuere, donec omni ex parte legum ac priuilegiorum præſcripto ſatisfecerit. Si verò quiſquam nomine Principis adminiſtrationi admotus, contra illa iuerit: eo ipſo facto iam omni functionis munere ac dignitate excidiſſe declaratur, atque ab omnibus debere haberi pro exauctorato: ita vt nemo illi poſſit adhæreſcere; quippè qui ipſo facto ſine vlla alia iuris formula aut legum ſollennitate, non modò ad obeundum vllum in Republica munus inidoneus cenſeri debeat, ſed inteſtabilis etiam atque infamis ſit habendus. Cuius rei præclarum in hiſtoria non ita veteri extat exemplum, ab eorum

maiori-

maioribus perpetratum. Iohannem enim Ducem Brabantiæ, Antonij filium, Philippi Audacis Burgundiæ Ducis & Regis Galliarum fratris nepotem, quum priuatorum ſuorum quorundam rebus impenſè fauens, eóſque ad Reipublicæ adminiſtrationem certatim euehens, contra ius patrium & leges iuratas multa commiſiſſet, ex Ordinum decreto adminiſtratione omni atque imperio deſtituerunt, in eiúſque locum fratrem Philippum tantiſper ſuffecerunt, donec culpam agnitam luiſſet, & remotis ab omni adminiſtratione iis qui priuilegia & iura patria violarent, legibus atque inſtitutis Prouincialibus ex Ordinum voto omni ex parte ſatisfeciſſet, dediſſétque pro ſe & ſuis poſteris diploma perpetuum, ſigillo ſuo atque ſubſcriptione confirmatum, quo eos ritè atque legitimè, & ex vſu Reipub. feciſſe declarabat, & quidem optimo id iure ſecundum leges atque inſtituta patriæ facere potuiſſe, ac proinde omnibus eorum poſteris, vt idem exemplum ſequantur, quotieſcumque vſus poſtulabit, fore integrum. Quæ certè lex Brabantiæ peculiaris ætate Sereniſs. Mariæ coniugis Maximiliani primi Romanorum Imperatoris, feliciſſimæ memoriæ Auguſti, per vniuerſam inferioris Germaniæ ditionem publico pacto communis atque vniuerſalis facta eſt, quemadmodum in publica Annalium monumenta relatum eſt. Idem olim ab Hollandis, Zelandiſque factitatum eſſe, & crebrò etiam à Flandris, hiſtoriarum fides teſtatur: Ita vt nemo iure poſſit hoc tempore Belgij Ordines eo nomine reprehendere, quòd & iure ſuo vtantur, vt eſt & omnibus omnino nationibus & ipſis etiam Germanis ſolenne, vt laudatiſſimis maiorum veſtigiis inſiſtant, non dicam in ipſo Principe, ſed in eo qui procul ex Hiſpania miſſus, ac Regis atque externo & Hiſpanico conſilio vtentis, Vicem gerens, non modò priuilegia ac leges patrias apertè violarit, ſed publicam pacem & ſanctiſſimam pactionem Gandauenſem ab omnibus omnino Ordinibus, & ab ipſo Rege ac Principe probatam ſancitámque nefariè reſciderit, &c.

XXVI. Maij, Dominorum Commiſſariorum Conſiliarij, in loco conſueto congregati, per Cancellarium Treuerenſem à legatis Ordinum eôdem vocatis quæſierunr, antequam articulos ipſorum Duci de Terranoua exhiberent, ſcire ſe cupere an acta, contracta, ſtatuta quorum mentio in ſecundo articulo fit, non tendant ad imminutionem Regiæ auctoritatis?

AD quod legati Ordinum primùm proteſtati ſunt, quæ vel aliâs ore dicta eſſent vel in poſterum dicerentur, ea familiaris communicationis gratia, non autem ſic accepta velle, quaſi ab Ordinibus mandata & profecta eſſent: ſic etiam cupere ſe illam declarationem intelligi, quam ſuper ſecundo articulo præ-

præcedenti die fecissent: solùm ea quæ in scriptis exhiberent, pro veris & firmis agnoscere. Protestatione ista præmissa, ad quæstionem propositam sperare se dicebant, nihil in ijs actis esse quæ Regis auctoritatem imminuant; vlteriorem tamen declarationẽ se nullo modo facere posse, qui super ea re mandatum non habeant. Sed vbi ad tractationem istius articuli ventum esset, referre se velle ad Ordines: quicquid tum responsi acceperint, libẽter indicaturos: rogare ne vltra id quod exhibitum esset, grauare ipsos vellent, sed ea cum Duce de Terranoua communicarent. Qua responsione prædicti Consiliarij contentos se præbuerunt.

QVICQVID verò instarent & vrgerent legati Ordinum, non potuerunt tamen per multos dies responsum ad articulos suos obtinere: quæ res non paruas suspiciones in animis eorum peperit, ne spe expugnandi Traiecti superioris negotium extraheretur. Tandem IX Iunij Consiliarij Commissariorum ad ædes Ducis Arschotani venerunt, & nomine Ducis de Terranoua sequentes articulos illis exhibuerunt, eosque vt æquos & moderatos commendarunt. Deinde cùm dicerent se statuisse cum Principe Auraico seorsum & priuatim aliquid agere, quærebant à Legatis, an non aliquod particulare Mandatum ab Excell. ipsius haberent. Tertiò iterum illos admonent vt de integro Mandato sibi prouideant. Quartò opus esse vt termini, qui ab Ordinibus ipsis præscriptus esset, prorogationem ab ijsdem impetrent.

AD quæ legati Ordinum deliberationem petierunt: ea altero die habita; omnibus quæ hîc necessaria erant consideratis, & inter se collatis, responsum conceperunt, quod Dominis Commissarijs XI. Iunij ore exposuerunt, & vnà cum illo Responso ANNOTATIONES DIFFICVLTATVM exhibuerunt. Item XII, CONCORDIAM ARTICVLORVM, ad Cancellarium Treuirensem transmiserunt. Iam antè, VI Iunij, ijdem legati literas ab Archiduce Mathia acceperant, quibus adiunctę erant interceptæ principis Parmensis literæ, quas sequentibus scriptis subiunximus.

ARTICVLI DVCIS DE TERRANOVA.

Reuerendissimi, Illustrissimique Principes, Generose, Nobilésque Domini Sacræ Cæs. Maiest. Commissarij.

DVx de Terranoua & Princeps de Castel-vetrano, regius Mandatarius, viso scripto Ordinū Belgij legatorum, sibi iampridem ad effectū manifestandę voluntatis seu determinationis suæ Maiest. Catholicæ vestro omnium iussu communicato, nihilque minus pensi habens, quàm occasione articulorum, dicto scripto comprehensorum, in disceptationis arenam cum prædictis legatis descendere, seu contenta illorum per viam obiectus seu reprehensionis quomodolibet eneruare ac confutare: Quinimò econtrà omninò nihil sibi potius faciundum censens, quàm disputationum sinuosis ambagibus vitatis, planè ac simpliciter ob oculos ponere immensum amorem, ac verè paternum affectum, quo sua Maiestas, tanquam Princeps naturalis, suapte indole clementissimus, rapitur erga suos subditos Belgicos: quos quidem ipsos sicut vehemēter cūprimis desiderat, suis sub legibus, vsibus, moribusq; ac priuilegijs antiquis, tam circa ea quæ concernunt sacrosanctam religionem, ipsamq; obedientiam sibi debitam, quàm etiam iustitiam, aliaue politica, ac denique & commerciorum prosperitatem, splendori pristino restitutas videre: ita supradictus Dux nequaquam cunctandum ratus, quin ex parte suæ Maiest. ac nomine quo suprà, prorsus voluntariè & liberaliter, populo & Ordinibus offerat, concedat & largiatur articulos ex ordine sequentes; in quibus complexum iri arbitratur vniuersum illud quod à subditis bona mente præditis, ac propriam salutem sitientibus, honestè requiri, postulari vel prætendi posset: planè sibi persuasum habens, populo dictisq; Ordinibus curæ futurū, quo videantur dictos articulos nedum hilariter, verùm etiam obedienter à dicta sua Maiestate, tan-

quam naturali ac ſupremo ipſorum Principe ſuſcepiſſe; Gallico nihilominus ſcripto pro huius præſentis negotij autographo habendo.

I.

PRINCIPIO ne qua ad nutriendam animorum diffidentiam occaſio, ſeu fomes quoquo modo ſuperſtes relicta videri queat, atque eatenus ad vniuerſum metum ſcrupuloſque omnes, tam natos quàm naſcituros, ex animis ſubditorum planè radicitus euellendos: placet ſuæ Maieſt. quòd generalis vtrimque obliuio omnium eorum quæ ab exordio primorum motuum accidêre, inſtituatur; ita vt eorum memoria proinde euaneſcens ſepultáque intereat, ac ſi omninò non accidiſſent.

II.

DISTRICTE interdicens omnibus, non ſolùm procuratoribus fiſci, alijſque Officiatis, verùm etiam quibuſvis perſonis, tum publicis, tum priuatis, cuiuſcunque ordinis, condicionis ac qualitatis fuerint, ne deinceps rerũ quarũlibet præteritarũ occaſione, vlli negotium faceſſere præſumant, ſiue in iudicio ſiue extra iudicium, neúe etiam minas ſpirantes, ſeſe mutuò prouocent ad iracundiam: verùm econtrà pacem & concordiam ſibi vnicè, ſinceriter & fraternè poſthac colendam & obſeruandam eſſe nouerint: & quidem ſub pœna correctionis exemplaris, tanquam in perturbatores quietis ac boni publici diſtringendæ.

III.

QVIBVS proximum eſt, quòd Rex vaſallis ſubditiſque ſuis ſeriò promittat ac polliceatur in poſterum ſeruare ac manu tenere, imò (ſi opus videbitur) etiam de nouo firmare omnia & ſingula iura, vſus, conſuetudines, immunitates, exemptiones & priuilegia quarumlibet prouinciarum, ciuitatum, oppidorum, Communitatum, aliorúmque priuatorum omnium, tum in genere, tum in ſpecie, prout ijſdem vſi fuêre ac fruebantur eo tempore quo ſua Maieſt. dictis prouincijs olim ſolenniter inauguratus, eadem promiſit iurauitque: & ſicubi forſan ea ipſa priuilegia interea temporis vl-

lam infractionem ſeu violationem paſſa, nihil promptius fuerit, quàm vbi tale quid apparuerit, eadem rurſus inſtaurare ac priſtino vigori reſtituere.

IIII.

ET quantumuis Rex olim (licet inuitus) motuum tunc temporis exorientium occaſione planè coactus fuit, varium militem peregrinum, ad tuendum ſuam auctoritatem, in Belgium inducere: tamen paternè reſpiciens ad onera & grauamina ſubditorum, inde reſultantia, omninò nihil alacrius præſtiterit, quàm vt ſtatim, à pace promulgata, mandet omnibus ad vnum vſque militibus extraneis, vtpote Hiſpanis, Italis, Germanis, Burgundis, Gallis, Anglis, Scotis, ac cæteris omnibus peregrinis, qui propter hoſce motus vtrinque accerſiti comperientur, quatenus citra moram prouincijs Belgicis excedant: & quòd illorum loco in vrbes, arceſque & fortalitia, quæ ab omni memoria præſidium habuere, ſubſtituantur milites naturales; cæterùm aſtringendi iureiurando peculiari, prout infrà latiùs dicetur.

V.

QVOD verò attinet ad alios milites nequaquam extraneos, etiam ad pleniorem exonerationem afflictorum ſubditorum, mandabit S. Maieſt. vniuerſum militem, tam terra quàm mari, ilicò poſt dictam promulgationem exauctorari, & dimitti: vt nimirùm deinceps ſibi priuatim viuant in tranquillitate, ordinarijs tantùm præſidiis (vt dictum eſt) retentis ac ſuffecturis.

VI.

PORRO quia pace hac ſtabilita, per diſceſſum extraneorum, tanquam eatenus armorum occaſione quodammodo ſublata, omnia ſperentur quaſi poſtliminiò ad quietem reditura, vtq; eo magis fructu pacis omnes gaudeant, nihil tam ex vſu publico futurum iudicatur, quàm vt plebs citra omnem cunctationem redeat ad opificia, mercatus & negotia pacis, quibus ſe, vxores, liberoſque citra iniuriam proximi honeſtè ſuſtẽtare valeat. & proinde Sua Maieſtas tũ ob cauſam prædictam, tũ etiam ad in poſterum euitanda vitia & incommoda

quæ

quæ plerunque otium & armorum luxuriam comitari solent, mandabit vbiuis locorum arma poni, non minùs ruri quàm in oppidis, quibus ea tempore pacis nec foueri nec tractari consueuêre, idque omnino ad instar, prout olim factitatum, tam ante priores quàm posteriores hasce turbas.

VII.

CONSEQVENTER vt tanto nimirum pinguiùs ac luculentiùs se orbi terrarum manifestet verè paternus suæ Maiestatis amor, & affectus erga suum populum, occasione præsentis belli intestini, ac signanter ob varietatem vectigalium, impositionum, subsidiorum, aliarumque exactionum & concussionum vehementer exorbitantium, adeò exhaustum, vt quod aggrauet vix videatur deinceps ferre posse: placebit suæ Maiest. quod ad congruam respirationem eorundem subditorum, vniuersæ exactiones, impositiones cæteraque inusitata vectigalia & onera præsentium turbarum occasione quomodolibet indicta penitus cessent & tollantur: ita tamen, vt si quæ certorum onerum continuatio adhuc fore ex vsu publico iudicabitur, simulatque per Ordines Statuum eiuscemodi quid demonstratum fuerit, sua Maiestas haud grauatim se Ordinum consilijs iuxtà ac desiderio accommodabit.

VIII.

PRÆTEREA restaurabitur libertas commerciorum & trãsitus vbiuis locorũ per vrbes, pagos, pontes, portus earundẽ prouinciarum, non minùs terra quàm mari, perque fluuios & flumina, prout factitatum ante præsentes hosce tumultus: nouis autem vectigalibus & impositionibus, absq; suę Maiest. auctoritate, eatenus per hos motus de facto institutis, incontinenti cessaturis.

IX.

QVONIAM verò hoc potissimùm agitur nunc pax vt coeat bona, firma ac prorsus stabilis, quæ haberi nequit, nisi iusta atque æqua sit, & par vtriusque partis ratio habeatur; & ob id ne qua semina alterationum aut querelarum inter eiusdem Principis consubditos relinquantur: sua Maiest. cupiens æquali fauore ac benignitate omnes & singulos subditos à cu-

iuſcunque partibus hactenus ſteterint, deinceps proſequi & promiſcuè vt bonos fideleſq́, ſubditos omnes tractare. vtq́; etiã primus articulus obliuionis generalis mutuarũ iniuriarũ præteritarum (in quo vera baſis ac fundamentũ ſolidæ pacis conſiſtit) plenum effectum ſortiatur: eadem declarat & vult omnes tam Eccleſiaſticas perſonas quàm ſeculares recuperare pacificè bona ſua mobilia & immobilia, titulos, debita & actiones, iiſq́ue ſtatim vti ac frui poſſe, in eo nimirum ſtatu & qualitate, quibus inpræſentiarum illa ipſa reperientur, idq́ue omni dolo & fraude ſemotis, non obſtante quauis alienatione facta in contrarium. Et hoc tum in Burgundia, Luxemburgo, Hollandia Zelandiaq́ue, tum etiam in alijs quibuſlibet prouincijs ac locis, non minus ad vtilitatem Eccleſiaſticorum quàm Principis Auraici, & aliorum denique omnium: non obſtante quòd dictarum prouinciarum binæ, vt pote Burgundia & Luxemburgum, notoriè ſint exemptæ à diſpoſitione tractatuum ſuperiorum.

X.

SIMILITER ob cauſas rationeſq́ue prædictas, & vt ne quiſpiam debita conſolatione carens, vllo damno iniuriáue affectum ſe iure conqueri poſſit: ipſa ratio dictat, & ſua Maieſt. omnino intendit, quòd quilibet ſubditorum hinc inde etiam redintegretur in ſuis honoribus, dignitatibus, beneficijs, gubernaculis, muneribus, functionibus, & officijs, planè ad inſtar, prout olim ante dictos tumultus extiterit: exceptis tantùm ijs, quibus contra libertatem iuraq́ue ac priuilegia patriæ de vlla functione proſpectum fuiſſe demonſtrabitur. Prouiſo tamen quòd eiuſcemodi ſpoliati denuò redintegrandi tenebuntur præſtare iuſiurandum, cuius infrà fit mentio, prout facturi quoque cæteri ad nouas functiones & officia in poſterum cooptandi: reuocando, caſſando, annullando quicquid hinc inde factum, decretum & pronunciatum fuerit in contrarium.

XI.

ET quia ſua Maieſt. in hac rerum facie iudicat ad ſecuritatem ſubditorum haud vulgariter pertinere, quòd omnes deinceps functiones & officia publica per ſolos naturales obeantur,

tur, etiam ſtudioſè prouidebitur, ne quis in poſterum admittatur ad vlla gubernacula prouinciarum, vrbium, caſtrorum & fortalitiorum, nec vt ſit Capitaneus aut Dux militum, nec ad Concilia rerum Status, priuatum, financiarum, aliaque officia maioris momenti, præter naturales patriæ, qui etiam ante receptionem ſolenniter iurabunt in hos articulos; eoſque promittent fideliter ſincereque ſeruare, ſub pœna periurij, & tanquam tales puniendi. in qua re ſola videtur conſiſtere potiſſima ſecuritas præſentis Pacificationis adimplendæ; nec id ſolùm, quinimò & ipſa vera quies & tranquillitas publica: vt nec ab Ordinibus Statuum quicquam vlterius requiri aut deſiderari poſſe videatur.

XII.

INSVPER captiui vtriuſque partis omnes, qui ob dictos tumultus adhucdum detinentur, ſtatim & abſque vllo pretio relaxabuntur, niſi iam antea aliud conuentum & ſolenniter ſtipulatum fuiſſe conſtiterit.

XIII.

QVOD verò attinet ad Comitem Buranum, ſicut ſua Maieſtas planè conſtituit de omnibus ſuis ſubditis in vniuerſùm paternè promereri: ita quoque contentus eſt eundem Comitem, licet per tractatus præcedentes ſpecialiter exceptum & reſeruatum, nihilominus quanto citiùs fieri poterit, ſuæ libertati ac patriæ reſtituere; quinimò & illi gubernationem Hollandiæ, Zelandiæ ac Traiectenſis prouinciæ dabit.

XIIII.

DECRETA verò iuxtà ac diſpoſitiones & ordinationes, per Dominum Archiducem Mathiam, ſuoſq; collaterales, & Ordines Statuum, à tempore vltimarum turbarum, ſub auſpiciis S. Maieſt. emanatæ, tametſi notoriè conſtet, legitimæ facultatis defectu, viribus nequaquam ſubſiſtere: tamen ſtudio promouendæ huius reconciliationis ſua Maieſtas conſentit, quòd pro legitimis ac validis habeantur, ſuoſque debitos ſortiantur effectus, quòd beneficia, dignitates, officia, aut alias quaſpiam res, quæ ſolent eſſe poteſtatis ac diſpoſi-

tionis

tionis ordinariæ illorum qui tenent locum Gubernatoris di-ctarum prouinciarum, non autem in iis quæ propriæ personæ suæ Maiestatis reseruantur, aut si quæ factæ sint contra iura, priuilegia & immunitates patriæ, tam in generali quàm in particulari, vel alioqui in vllius iniuriam seu detrimentum redundarint.

XV.

PARITER etiã omnes quarumlibet vrbium & aliorum locorum Magistratus seu Officiati suis functionibus destituti, alia via & ratione quàm ordine iuris legitimè seruato, aut aliâs contra priuilegia dictarum vrbium, aut præter ordinarios consuetosque modos, cumprimis restituentur, & redintegrabuntur in dignitates officiaque sua; necnon ad eorum creationem futuris temporibus procedetur, prout olim & sicut ex iuribus, moribus & priuilegiis cuiusque patriæ, vrbis & loci decet, ne cui facta toleretur iniuria.

XVI.

QVOD verò cõcernit religionem, quæ omnibus Principibus verè Christianis iure debet esse cõmendatissima, haud potest sua Maiestas vllatenus præterire, quin vestigijs Regũ Catholicorum suorum maiorum inhærendo, percupiat ac mandet in prouincijs suis patrimonialibus retineri seruarique religionem Catholicam Apostolicam Romanam, ab omni æuo non solùm ibidem receptam, verùm etiam sub qua earundem prouinciarum subditi olim tantopere floruere, & in qua tam dictam suam Maiestatem, quàm cæteros suos prædecessores olim prouincijs inauguratos, & mediante solenni iureiurando in Principes supremos ac naturales receptos fuisse notoriè constat. Quæ quidem supradicta religio, exclusa quauis alia, liberè, pacificè & absque vllo impedimento vbiuis locorum, per vniuersas ditiones Belgicas posthac tradetur & exercebitur, prout etiam Ordines Statuum suæ Maiestati non minùs post, quàm ante turbas præsentes, frequentibus literis se passuros & procuraturos addixerunt, & sicut etiam iampridem scripsere ad suam Maiest. Imperialem; atque adeò quòd absque graui nota, vt ne dicatur confusione vniuersi status politici, haud possint in re tanti momenti proprijs scriptis vlla ex parte contrauenire.

XVII.

ENIMVERO tamen si qui subditorum vel incolarum, occasione diuersitatis seu contentionis (proh dolor) suscitatæ circa vniformitatem religionis, vel alia quapiam tum simili, tum dissimili de causa dictis prouinciis quandoque excedere cupient: sua Maiestas permittet hoc cuilibet liberum fore integro quadriennio subsecuturo: dummodo intereà temporis à scandalis ac rerum perturbatione studiosè abstineãt. Quo casu etiam liberrimè fruentur omnibus suis bonis, tam mobilibus quàm immobilibus, iuribus actionibusque; & poterunt ea ipsa qualiacumque fuerint etiam aliò transferre, seu vendere aut alienare, prout eis videbitur. Imò & hoc amplius; si modò bona sua retinere malint; etiam poterunt absentes ad eorundem bonorum regimen, administrationem & receptionem in prouinciis sibi eligere Quæstores catholicos, qualescunque volent, ac prætereà toties quoties voluerint, ad prouincias iteratò redire, victuri tamen ritibus ac moribus pristinis, & vt personas catholicas decet: eritque huiuscemodi reditus ac facultas bona administrandi per se cuilibet bona fide permissus, statim atque Pastoribus, Officiatis ac Magistratibus locorum, ad quæ redire cupient, talis intentio & voluntas insinuata fuerit. Ex qua quidem regali indulgentia nulli non perquam manifestum redditur, quòd S. Maiest. nihil minus quàm bonorum confiscationes, ruinam & perniciem suorum subditorum appetat, multò autem minus quòd vigore superiorum placitorum ipsos perstringere constituerit, cùm vel etiam paratissimus sit, ea ipsa Placita ex consilio Ordinum Status competenter temperare ac moderari.

XVIII.

QVOD spectat ad authoritatem & obedientiam suæ Maiest. à suis subditis omni iure diuino & humano, vt Principi naturali, legitimo & supremo debitam, illa cumprimis restituetur & seruabitur, qualis meritò esse debet, qualisque olim seruata est, vt rectè nimirum administretur iustitia, subditi regantur in omni ratione, æquitate, quiete & obedientia, idque ad eam formam modumque, quo factum est ab omni memo-

ria, tam defuncti Imperatoris Caroli Quinti eiúsque prædecessorum, quàm etiam suæ Maiestatis vsque ad harum turbarum initium, sine cuius authoritatis instauratione ac subditorum obedientia, nequaquam possibile est populum in vnione, concordia rectaque iustitia, quiete ac tranquillitate manutenere.

XIX.

SVPEREST de gubernaculis generalibus dictarum prouinciarum, quarum occasione sua Maiestas eliget Principem de sanguine, qui, quæue rerum experientia pollens, habeat dotes & qualitates, ad eius generis arduum munus cumprimis necessarias, & de quo, seu qua, subditi iustam causam satisfactionis sint habituri. Gubernabunt autem cum omni iustitia & æquitate, præsertim verò secundum vsus, iura, consuetudines & priuilegia dictarum prouinciarum; etiam comprehenso hoc præsentis reconciliationis edicto, quod pariter tenebuntur promittere ac iurare.

XX.

AD cuius quidem Gubernatoris generalis manus, citra vlteriorem hæsitationem, plenè & integrè tradentur omnes & singulæ ciuitates, vrbes, fortalitia, & alia loca, quæ ab vna alteráue parte quocunque titulo aut prætextu modò tenentur, vnà cum patrimonio ad suam Maiest. pertinente, tormentísque bellicis, munitionibus, commeatibus, armis & nauibus: vt nimirum de iis disponat, sicuti seruitio suæ Maiestatis simul & commodis, ac securitati prouinciarum magis expedire arbitrabitur, & aliâs prout fieri debet, factumque fuit ante motus præsentes.

XXI.

PERMITTENTE nihilominus sua Maiest. & quidem merè in huius reconciliationis gratiam, vt quod hactenus ex eius patrimonio seu populi subsidiis desumptum & collectum fuit, id ita collectum receptumque maneat, absque vlteriore persecutione seu vexatione cuipiam mortalium eatenus inferenda; ita tamen vt in posterum ab eiuscemodi detentionibus, occupationibus & collectis desistatur.

CIR-

XXII.

CIRCA tractatum Gandauēsem,& insecutam Vnionem generalem Statuum, ipsumque Edictum perpetuum omnes & singuli articuli ad amussim seruabuntur, qui huic præsenti tractatui nequaquam repugnare comperientur.

XXIII.

PROVISO tamen, quòd illico per Ordines Statuum renunciabitur aliis omnibus fœderibus, pactis mutuisque sponsionibus, contractis occasione dictorum tumultuum, tam intra quàm extra prouincias.

XXIIII.

COMPREHENDENTVR hoc tractatu Regina Angliæ, & Dux Andegauensis.

XXV.

ET quia sua Maiestas omnibus modis optat hunc ipsum tractatum perpetuò firmum & stabilem esse, haud dubie fuerit sibi acceptissimum, quòd S. Sanctitas, tanquam caput vniuersalis ecclesiæ, & sua Maiest. tanquam Mediator vnà cum Principibus & ad præsentis pacificationis negotium delegatis, seriò requirantur, quò interueniant tanquam spōsores partium hinc inde, eo potissimùm fine, quòd omnia & singula in hoc tractatu comprehensa, sinceriter, bona fide & absque vlla contrauentione ad amussim posthac complebuntur, nec non realiter præstabuntur.

XXVI.

POSTREMÒ vt ne ad summæ firmitatis ac dictorum omnium reuera solidum stabilimentum quicquam defuisse videatur: haud grauabitur sua Maiest. omnia & singula supradicta non solùm confirmare verbo regio, quinimò & iuramento solenni, cuius rei literę suæ patentes (tam nominis subscriptione quàm sigilli impressione muniendæ, nec non in forma Edicti perpetui & irreuocabilis, desuper in vtroque idiomate tam Gallico quàm Flandrico expediendæ,) haud dubiè fidem facturæ erunt: quæ quidem literæ ad eum modum expeditæ, consequenter mandato suæ Maiest. publicabuntur, & in actis publicis consiliorum tam supremorum quàm pro-

 uincia-

uincialium, vt moris eſt, deſcribendæ, poſteris ſeruient in monumentum legis perpetuæ.

XXVII.

TANTVNDEM promittere & iurare tenebuntur Ordines Statuum, aut coniunctim ſimul, aut ſeorſum ſinguli in ſuis prouinciis, pariter & ipſi magiſtratus oppidorũ, & Communitatum totius Belgij, nimirum quòd ſarta tectaque ac prorſus inuiolata ſeruabuntur omnia & ſingula ſupradicta, etiam cum ſolenni reiteratione iuramenti fidelitatis & obedientiæ ſuæ Maieſt. debitæ.

QVOCIRCA cùm omnes & ſinguli ſupradicti articuli tantoperè abundent iuſtitia & æquitate, omninò perſuaſum eſt S. Maieſt. non ſolùm à vobis Illuſtriſſimis Principibus ac Dominis Cæſ. delegatis, ceterùm ab orbe terrarum vniuerſo haud dubiè probandos fore, ac denique etiam Ordines Statuum ipſoſque ſubditos, tam in genere quàm in ſpecie, nequaquam paſſuros, eiuſmodi perpingues ac verè regales tantorum commodorum oblationes ſibi & poſteris ſuis excidere, potiſſimùm quòd manarint ex pectore non minùs candido, quàm amore paterno, quo ſua Maieſt. proſequitur Belgicos ſuos ſubditos, à quibus tum ipſius prædeceſſores, tum etiam ipſimet, mirum dictu, quàm rara ac verè ingenua obſequia olim perceperint: vt nec dubitet tempora propediem recurſura, quibus tantundem ſibi ac ſucceſſoribus deinceps præſtandum fore iure ſperare poterit. Actum Coloniæ Calend. Iunij, Anno LXXIX.

RESPONSVM LEGATORVM ORDINVM AD ARTICVLOS DVCIS DE TERRANOVA.

Reuerendiſſimi, Illuſtriſſimi, Generoſe, Nobilis S. Cæſ. Maieſt. Commiſſarij.

ILLVSTRISSIMVS Dux Arſchotanus, & nos reliqui Ordinum legati, articulos quos heri nobis Conſiliarij ve-

ſtri ex parte Illuſtriſſ. Ducis de Terranoua exhibuerunt, omni diligentia perlegimus & examinauimus; ſed, vt verum fateamur, vehemēter admirati fuimus, poſt tam bonam ſpem, non ſemel nobis de pace datam, item poſt tam longam dilationem & deliberationem, quæ ſpem illam quoque auxerat, inueniſſe nos eoſdem illos articulos adeò diuerſos, & diſcrepantes exiſtere ab Ordinum æquabili & neceſſaria petitione, & intentione.

EAM nos planè & ſincerè, quantum à nobis fieri potuit, vltimis noſtris articulis expoſuimus, ita vt nihil habeamus quod iis ſine nouo mandato addere vel demere poterimus. Sed magnoperè timemus, ſi articulos iſtos in eum modum quo concepti ſunt, ad Ordines tranſmittamus; futurum, vt magis per eos ad deſperationem, & conſequenter ad impatientiam, quàm ad ſpem pacis, & ad tranquillitatem inducantur & commoueantur.

Ad hos articulos Mandatum Legatorum Ordinum limitatum erat.

PLVRIMA enim, quæ Pacificatione Gandauenſi, multa etiam quæ Edicto Bruxellenſi continentur, articulis illis Ducis de Terranoua abolentur, atque irrita fiunt, longè etiam minora ſunt, minusque ad pacem ineundam idonea, quæ iiſdem articulis comprehenduntur, quàm erant illa quæ cùm olim Bredæ à Regiis Commiſſariis Principi Auraico, Hollandiæ atque Zelandiæ Ordinibus, longo iam bello fatigatis, offerrentur; ab iis tamen, cùm totius belli impetum atque molem ſoli ſuſtinerent, tanquam duriora atque minus æqua recuſata fuerunt.

QVAMOBREM Celſſ. & Dig. V^as amicè, humillimè, humiliter, & officiosè rogatas volumus, vt auctoritate veſtra Ducem de Terranoua inducatis, quemadmodum antè nobiſcum factum fuit, quò articulos ſuos propiùs ad petitionē noſtram accommodare non grauetur; id niſi fiat, non ſolùm omnem ſpem pacis abiicimus; ſed & id, quod ſuprà diximus, euenturum apud Ordines timemus. Atque iſtud eò magis, quòd non ita pridem iidem Ordines negotium nobis, qua fieri poſſet breuitate, conficiendum literis ſuis ſeriò iniunxerint, ſpem prorogando tractationis termino præcidentes.

 Si ergo

Si ergo Celss. & Dign. V^is vt certò nobis persuademus, pacis confectio cordi & curæ est, talem mutationem in illis articulis fieri oportet, quæ non nimis dura & aliena ab Ordinum studiis iudicetur.

Ad quam rem Celss. & Dig. V. breuem & modestam annotationem earum difficultatum quæ in prædictis articulis sese offerunt, exhibemus; ea tamen lege & condicione, ne tanquam ab Ordinibus mandata, firma & rata habeatur, sed tanquam à pacis studiosis consilij ergô, sine vllo partium præiudicio, prolata & proposita.

Qvod ad reliqua, quæ nobis proposita sunt, attinet; inprimis verò super quo rogati sumus, an vllum Mandatum particulare ab Illustriss. Principe Auraico habeamus, respondemus nullum nos habere, nec scimus etiam in quem finem nobis huiusmodi Mandatum seruiisset, posteaquam causam suam cum Ordinum causa communem fecerit. De mediis etiam, ipsius nomine proponendis, prorsus ignari sumus: qui nec iussum ab eo personæ suæ respectu habeamus, nec scimus quid ab Excell. ipsius per Celss. & Dign. V. requiratur.

Qvantvm Mandatum concernit, vbi animaduerterimus negotium ad pacem tendere, daturi operam sumus, ne per illud vllum impedimentum concludendæ & conficiendæ ei obiiciatur.

De prorogatione huius tractatus quæ spes sit, ex literis quas hîc exhibemus, cognoscetis. Quare etiam petimus incontinenti hoc scriptum cum Duce de Terranoua communicari, eiúsque Excell. ad extremam Regiæ voluntatis declarationem patefaciendam induci & vrgeri, vt Ordines ea cognita, si spem pacis præbeat, tanto faciliùs ad prorogandum commoueantur. Actum Coloniæ x^a Iunij Anno 1579.

ANNO-

ANNOTATIO DIFFICVLTATVM QVÆ SE IN ARTICVLIS, AB ILLVSRISS° DVCE DE TERRANOVA PROPOSITIS, OFFERVNT.

PRÆTERMISSO primo, propterea quòd iste articulus cum primo nostro prorsus conueniat, & iam antè approbatus & conclusus fuerit in Pacificatione Gandauensi & Edicto perpetuo art. I. Quoad secundum, censemus præstare, vt is tanquam superfluus omittatur, cùm sub primo contineatur.

TERTIVS articulus in effectu à tertio nostro non discordat, sed additur restrictio in verbis, *Prout iisdem vsi fuere*, de qua metuimus, ne eam Ordines suspectam habituri sint, quasi postea Sereniss. Rex nobiscum de vsu vel non vsu priuilegij disputare velit. Quare melius esse putamus ita hunc articulũ poni, prout iam antè in Edicto perpetuo confessus fuit art. 10. *Ad. ad l. fin. ff. de constit. princip. & ad l. voluntariè. ff. de excus. tut. cano. in c. cùm accessissent. ext. de constit.*

QVOD ad quartum articulum attinet,† initium eius alio loco considerandum relinquimus. sed quod sub finem de iureiurando additur, expedire videtur verbis claris illud exprimi, vti cum Domino Ioanne Austriaco Namurci pactum fuit, ea scilicet forma quæ ab Ordinibus articulo XI. exigitur. Deinde ad hominum animos sedandos, metúq. liberandos, omninò necessarium erit oppida, arces, & munitiones Ordinum fidei permitti, eorumq́ue arbitratu naturalibus & sibi gratis hominibus, eamq́ue ad rem idoneis concredi & tradi. Hoc modo in quinto quoque articulo omnis difficultas auferetur.

ANNOTATIO.

† Initium eius.] *Nulla causa erat tum temporis vllum militem peregrinũ in Belgium inducere. Nam quæ peccata videbantur, ea solũmodò priuatorum quorundam erant, non Ordinum in communi. Ex his quædam salutari remedio per Concilium status incontinenti sopita fuerunt, quædam & paulo pòst in pristinum locum eiusdem auctoritate reducta sunt. Quinetiam remediũ Concilij tale erat, quod Rex pendẽte bello aliquoties Ordinibus obtulit, & nunc in articulis suis cum additamento quodã iterum offert. Sed peregrinus miles vnà cum Duce suo, vt omnibus notissimum est, & Regem & subditos suos Belgas in hunc labyrinthum, in quo nunc impediti & intricati sunt, adduxerunt.*

QVOD

QVOD in ſexto articulo vrgetur, ſua ſponte eueniet, ideóq. ne noua hinc ſuſpicio & metus oriatur, qui ſtudium retinendi arma magis, quàm deponendi excitaret, longè vtilius eſſe cenſemus, hunc articulum prorſus omitti.

SEPTIMVS articulus nihil gratiæ continet quæ orbi terrarum manifeſtetur, niſi Sereniſſ. Rex ſimul offerat, ſe velle omnia debita, quæ Ordines pro defenſione ſua contraxerunt,
1 exoluere. Ná quod ad inuſitatas exactiones & onera attinet, ſi nulla Reipub. neceſſitas adſit, nec Rex, nec Ordines ſubditis quicquam eorum imponere poſſunt. Habent enim iſta per pacta & priuilegia noſtra in ſingulis prouinciis ſuum modum. Quare rogamus & hunc articulum omitti, cùm alioquin impoſſibile etiam ſit in tanto ære alieno, quo Ordines obſtricti ſunt, onera, quæ non extorta, ſed in vſum publicum conceſſa ſunt, remittere. Idem cenſemus de octauo articulo.

ANNOTAT.

1 *Ad verſ.* Nam quod.] *Cominæus lib. hiſtor. 5. cap. 18. Ecquis eſt in orbe terrarum Rex aut Princeps, cui ius ſit tributum vnius teruntij ſuis, ſine ipſorum conſenſu & voluntate, imponere? niſi violentia & tyrãnide vti velit. At enim (dixerit aliquis) poteſt tempus incidere, cùm populi Concilium expectandum non eſt: neque tantam moram res patitur. Verùm in bello ſuſcipiendo, nihil tanta celeritate eſt opus, ſatis ad eam rem temporis ſuppeditat. Addo etiam illud, cùm Reges & Principes bellum ciuium ſuorum conſenſu ſuſcipiunt, multo & potentiores ſunt, & hoſtibus ſuis formidabiliores. Et rurſus aliquanto pòſt: Regem minimè omnium decet his vti verbis, Habeo poteſtatem exigendi à meis ciuibus, quantum mihi libet. Nam neque ipſe neque quiſquam alius eam poteſtatem habet. Qui verò his vtuntur verbis, nullum ei honorem tribuunt, neque illius auctoritatem & exiſtimationem apud exteras nationes augent: verùm ex contrario terrorem finitimis iniiciunt; qui nulla condicione dominatum illius ſubire vellent. At ſi Rex, aut ij qui potentiam eius prædicant, ita loquerentur, Habeo ſubiectos ita manſuetos & obſequentes, vt nihil eorum quæ impero, facere detrectent, neque quiſquam princeps ſubiectos habet æquè obſequentes, quique calamitatum & incommodorum ſuorum faciliùs obliuiſcantur: Hæc oratio magnæ illi laudi atque ornamento eſſet. Verùm illa Regem non decet: Exigo quantum volo, eiúſq. rei poteſtatem habeo, quam mihi conſeruare volo. Carolus Quintus Galliæ Rex hac oratione non vtebatur, neq. ſanè Regem vllum noſtrum illis vtentem verbis audiui, ſed quoſdam ipſorum Comites & miniſtros, qui ſibi bonam Regibus nauare operam videbantur: verùm meo iudicio aduerſus illos peccabatur, &*

batur, & tantùm assentandi causâ ita loquebantur, neque satis quid dicerent, considerabant. Hæc ille. Adde Io. Bodinum de Repub. lib. 1. c. 9. pag. 207.

AD NONVM & decimum articulos, ne inuoluatur negotium multis & difficilibus altercationibus, putamus præstare, vt quæ in nono continentur, ad decreta Pacificationis Gandauensis referantur, sub qua etiam Luxemburgum & Burgurdiam comprehendi intelligimus. Decimus verò ita temperetur, ne rescindantur ferè omnia, quæ ab Archiduce, Concilio & Ordinibus collata & decreta sunt, cum multorum iniuria & offensione. Ex qua parte † maior ratio militet, cuius & hîc fit mentio, dependet ex iusta vel iniusta defensione, quam Ordines hactenus fecerunt, & adhuc hodie necessariò faciunt; quod vbi opus erit, latiùs explicabitur.

ANNOTAT.

† Maior ratio.] *In seditione duas omnino partes esse necesse est, quæ cùm de contradictoriis plerumque certent, vnius iustam, alterius iniustam causam esse consequitur. Iusta sanè est, quæ leges defendit, quæ communem vtilitatem tuetur, quæ patriam iis præsertim authoribus conseruat: Iniusta contrà, quæ leges violat, legum violatores defendit, patriæ euersores tuetur. Iusta, inquit Bartholus, quæ iniustum regimen deponere vult; iniusta, quæ iustum; licita, quæ ad bonum publicum; illicita, quæ ad priuatum tendit, &c. Ecce ratio: per quam de articulo isto iudica. & ponitur à Iunio Bruto in tract. de Vindiciis, quæst. 111.*

In tract. de Guelph. & Gibell. arg. l. 3. §. cùm igitur. ff. de vi & vi arm.

VNDECIMVS & duodecimus articuli non videntur habere scrupulum, modò illi qui ad munera publica adhibebuntur, eam habeant qualitatem & condicionem quæ ab Ordinibus XV. articulo declaratur.

IN decimo tertio articulo, qui agit de Comite Burano, referimus nos ad Gandauensem pacificationem, & septimum nostrum articulum, iisque insistimus. Quòd adiicitur de gubernatione Hollandiæ, ad nihil aliud seruit, quàm quos per honesta & liberalia media lenire oporteret, eos suspicione extrusionis vel ablegationis magis irritare studeamus.

QVOD ad decimum quartũ articulum attinet, nolumus nunc temporis in eam disputationem ingredi, an dispositio-

nes & ordinationes, quæ per Sereniss. Archiducem Mathiam Concilium & Ordines factæ & decretæ sunt, legitimæ facultatis defectu careant[a]. Est hæc quæstio alterius loci: sed hoc solùm nunc admonitum volumus, hunc articulum paci prorsus esse contrarium, ex quo nimirum infinitæ contentiones & lites inter subditos exorirentur; quarum euitandarum causa nihil arbitramur conducibilius, & Regiæ Maiest. & nobis esse, quàm vt secundus Ordinum articulus obseruetur.

ANNOTAT.

[a] *Iunius Brutus Qu. 11. Cùm de vniuerso populo loquimur, intelligimus eos qui à populo auctoritatem acceperunt, Magistratus, nempe Rege inferiores, à populo delectos, aut alia ratione constitutos, quasi imperij Consortes & Regum Ephoros, qui vniuersum populi cœtum repræsentant. Intelligimus etiam Comitia, quæ nil aliud sunt, quàm regni cuiusque epitome, ad quæ omnia publica negotia referuntur.*

Eius generis sunt in omni regno bene constituto, Officiarij regni, Principes, Pares, Patricij, Optimates, & ceteri ab Ordinibus delegati, è quibus conflatur aut Concilium ordinarium, aut Concilium extra ordinem, Parlamentum, Diæta, ceterique conuentus, in diuersis regionibus diuersa nomina sortiti, in quibus ne quid Respub. detrimenti capiat prouidendum est. Illi verò vt singuli Rege inferiores sunt, ita vniuersi superiores. Vt enim rectè Basiliensis & Constantiensis synodi, synodum Oecumenicam Pontifice superiorem esse statuerunt, vt Capitulum Episcopo, Vniuersitatem Actore, Curiam Decurione, eum denique qui ab aliquo cœtu auctoritatem accepit, eo cœtu inferiorem esse, etsi singulis superiorẽ: ita dubium esse non potest, quin populus, qui Regem constituit quasi Actorem publicũ, Rege superior sit. Et inferius:

Porrò Reges populi causa institutos esse constat. Neq; enim propter centum plus minus homines, ceteris plerumque haud meliores, vniuersos creatos potius, quàm illos horum causa dixeris. Ratio verò postulat, vt is cuius ratione alius extitit, eodem potior censeatur. Sic nauis causa gubernator à domino nauis instituitur, qui, ne ipsa ad cautes frangatur, aut malè cursum teneat, ad clauum sedeat: & ei quidem in eam rem incumbenti ceteri inseruiunt, ac dominus ipse paret. est tamen ipse nauis minister, & ab aliis non genere sed specie differt. In republica quæ naui comparari solet, Rex gubernatoris, populus domini loco est: illi itaque publicam salutem curanti populus ipse paret & obtemperat, cùm tamen non minus sit & censeri debeat ipse Reip. minister ac iudex aut tribunus quilibet; nec ab his alia re differat, quàm quòd maiora onera ferre, & plura pericula obire teneatur. Præterea viuũt innumeri populi absq. Rege, Regem absq. populo ne mente quidẽ concipere posses. Cùm itaq. Rex per populũ & propter populũ existat, nec absq. populo cõsistere possit; cui mirum videatur, si populũ Rege potiorem esse cõcludamus? Subdit

De hac materia vide Marium Salomoniũ de principatu li. 1. pag. 20. cum seqq. Franc. Hotomannum de Francogallia c. 15. Ioh. Baptist. Fickleriũ in lib. de iure magistratuũ in subditos, fol. 6.

deinde: Quod de vniuerſo populo dicimus, de iis etiã dictũ volumus qui populũ vniuerſum in omni regno vrbéue legitimè repræſentant. Cetera apud eũ vide.

Ad has rationes coniũctis iis quas ſuprà in eadẽ ferè materia adduxi, ſi quis veritatem facti applicet, nempe Archiducẽ Mathiam, & vnà etiã Conciliũ eius eo tẽpore quo iam bellũ vtrinq. motum erat, per generales Ordines, deinde ipſos hos Ordines per populũ in ſingulis prouinciis approbatos, electos & ordinatos fuiſſe: is facilè intelliget, nihil à veritate & iuſtitia magis alienum eſſe, quàm quod à legato Regio in hoc articulo aſſeritur, diſpoſitiones & ordinationes quæ per Ordines, Archiducem & Concilium eius facta & decretæ ſunt, legitimæ facultatis defectu carere.

DECIMVS quintus articulus Pacificationi Gandauenſi, quoad Hollandos & Zelandos aduerſatur. In aliis verò prouinciis, quia munera magiſtratuum annalia ſunt, in toleratione & confirmatione eorũ qui ad ea iã promoti ſunt, minus periculi eſt; & ſufficiet prouideri, vt in poſterum legitimo modo nominentur & creentur, niſi velimus omnia ſurſum deorſum volui.

DECIMVS ſextus & decimus ſeptimus præcipuũ habẽt in hac tractatione momentũ: circa quos in primis conſiderãdum eſſe putamus, Hollandis, Zelandis & ſociis pacificatione Gandauenſi exercitiũ religionis ſuæ conceſſum eſſe. Quod ad alias prouincias attinet, planè neceſſariũ videri, ſi pacem ratam velimus, vt† non ſolùm non ſęuiatur in alterius, quàm Catholicæ religionis homines, vti Pacificatione dicta cautum eſt: ſed iis quoq. exercitium ſuæ religionis concedatur, ſaltem tantiſper dum communi Ordinum libero voto aliter ſtatuatur. quod ſi aliter fiat, timendum eſt ne immaturum remedium malum exaſperet, & recrudeſcente tumultu, id quod conſeruatũ volumus, amittatur, atq. condicione impoſſibili pacem quam quærimus, perdamus.

ANNOT.

† *Ad verba,* Non ſolùm non ſæuiatur.] *Tot calamitatum, diſſidiorum, bellorum (quibus hodie totus orbis, & maximè Germania inferior concutitur) quin cauſa ſint peccata noſtra, nemo ſanus dubitabit. Sed quænam potiſſimùm peccata cauſa ſint, pauci quærunt. Ego puto crudelitatem & ſæuitiam eſſe, & cur ita putẽ, in cauſa ſunt hæc: Dixit Deus:* Quicunq. fuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus eſt homo. *dixit Chriſtus:* Qui gladio percutit, gladio peribit. *dixit Iacobus:* Iudicium abſq. miſericordia erit ei qui non præſtiterit miſericordiam. *Multæ ſunt tales ſententiæ, quæ demonſtrant ſanguinem ſanguine puniri. Exempla idem oſtendunt.*

Abimelech adiutus à Sichemitis interfecit fratres suos. Eam crudelitatem Deus vtrorumque sanguine expiauit. Saulus studio Israëlitarum sæuiit in Gabaonitas, & eam ob causam fame laboratum est triennium, nec ea sedari potuit, nisi Sauli genere perempto. Israëlitæ sæuierunt in Prophetas, & eam ob causam hostibus addicti sunt. Innumera sunt huiusmodi exempla, quibus ostenditur, puniri à Deo non solùm eos qui sæuiunt, sed etiam eos qui de sæuitia vel gaudent vel non dolent. Docet hoc Tobias, qui ostendit tribus Israëlitarum in calamitatem incidisse: quia cùm propter fratrum suorum calamitatem lugere, & se Deo submittere deberent, epulabantur & voluptati indulgebant. Docet idem & Psalm. 137. qui Idumæis mala minatur, quia insultauerint pereuntibus Israëlitis. Vt interim taceam multos locos Prophetarum, in quibus eadem traduntur. Sunt autem omnia illa scripta ad nostram doctrinam, vt cùm iisdem pœnis afficimur, easdē subesse causas intelligamus. Iisdem pœnis affici nos notius est quàm vt sit ostendendum.

Quòd si nullum sanguinem effudissemus, credi posset aliam esse causam. Nunc cùm nostro tempore tantum sanguinis effusum sit, quantum haud scio an alio vnquam: dubitari non debet quin ob eam rem puniamur. Neque verò de eo sanguine duntaxat loquor, qui bellis effusus est, cuius etiam (si quid iniustè factum est) erit reddenda ratio: sed de eo potissimùm, qui effusus est propter religionem. quæ cùm suapte natura talis sit, vt sanguinem sistat (cudent enim, inquit, ex ensibus, lanceisque suis falces & vomeres) tamen nescio qua hominum sinistra mente fit, vt nulli ferè plus sanguinis hauriant, quàm qui sibi veram religionem vendicant. Alias gentes præteribo, ad Germaniam inferiorem veniam, in qua propter religionem factæ sunt paucis annis maximæ mutationes: & propter eandem tantum humani sanguinis effusum est, quantum si bestiarum effusum esset, deberent homines ingemiscere.

Non ego hîc homicidas, aut adulteros, ceterósque eius generis maleficos defendo: scio magistratui contra tales datum esse diuinitùs gladium. Sed propter intelligentiam locorū Scripturæ, de quibus nondum certò constat (si enim constaret, disputari desiisset; nec vllus tam insanus esset qui mori sustineret, quò rem certam negaret) propter errores inquam (nam si quid hîc peccatur, errore peccatur, cùm nulla inde sequatur vtilitas aut voluptas aut honos, sed contrà) propter hæc, inquam, tam multos & in præsentia ferro in nostris ditionibus, & in posterum libris toto orbe in perpetuum interfici; hoc verò eiusmodi est, vt qui id non deploret, eum hominis pectus habere non existimem.

O Principes & Magistratus omnes, aperite oculos, aperite aures, timete Deum, & cogitate tandem de reddenda Deo ratione villicationis vestræ. Multi graues pœnas dederunt propter crudelitatem: nemo propter clementiam. multi in extremo iudicio damnabuntur quia occiderint insontes: nemo damnabitur quia non occiderit. Inclinate potius in partem clementiæ, & ne obtemperate eis qui vos ad occidendum impellunt: nec enim vobis erunt præsidio cùm erit dicenda causa coram Deo: ipsis satis erit in sua causa negotij.

Credite

Credite mihi, si Christus adesset, certè certè non consuleret vobis, vt eos qui ipsius nomen confitentur, occideretis: etiamsi in quibusdam aberrarent, ne dicam errare viderentur. Obtemperate potius clementioribus, qui vobis consulunt, vt zizania relinquatis vsque ad messem. nam qui ea antè extirpari volunt, extirpant Christi præceptum, qui ea iubet relinqui.

Quare ô Principes nolite credere iis qui vobis consulunt vt sanguinem effundatis propter religionem, nolite eorum esse carnifices. Nam mihi credite, si affligerentur ipsi, aliter consulerent: quemadmodum aliter & eorum quidam iam consuluerunt, cùm persecutionem paterentur: & omnes verè Christiani semper consulunt, quoniam (quemadmodum dicit Paulus,) Omnes qui volunt piè viuere in Christo, persecutionem patientur; quòd si patientur, nunquam consulent aliis vt inferant, non magis quàm Christus & Apostoli. Estote contenti eo gladio, quem vobis tradidit Deus. punite latrones, punite proditores, falsos testes, & huius generis ceteros. Quod ad religionem attinet, defendite pios aduersus aliorum iniurias. hoc vestrum est officium, doctrina Theologiæ vestro gladio tractanda non est: Alioquin si hoc à vobis obtinebunt Theologi vt doctrinam suam armis tractetis, idem deinde postulare audebit Medicus vt se armis defendatis aduersus aliorum Medicorũ opiniones: idem Dialecticus, idem Orator, & ceteræ artes. Quod si has artes tractare ferro non potestis, multo minus Theologiam, quippe quæ in Spiritu & interna mentis perceptione sita sit. Quod si bonus Medicus doctrinam suam scientia satis potest tueri sine præsidio Magistratus, cur non magis idem possit Theologus? potuit Christus, potuerunt Apostoli, potuerunt etiam eorum imitatores.

Vos corpora piorum corporali gladio defendite, animos gladius iste attingere non potest. Sapite & Christi consilium sequimini, non Antichristi: alioquin scitote futurum vt nullus sit seditionum bellorúmq. finis, donec miserè pereant omnes qui sanguinem temerè fuderint. Nolite putare tolli seditiones sæuiendo; si sæuitia eò ventum esset, vt duo tantùm homines superessent in toto mundo, tamen illi duo inter se dissentirent, & mutuis vulneribus caderẽt, sicut accidit olim Madianitis, & hodie periculum est ne nobis accidat, nisi grassari desinimus. si quod esset aduersum mala remedium in sæuitia, iampridem sublata forent omnia mala, cùm iam per quinque amplius annorum millia sæuiatur. Sed certa res est, malum malo nunquam vincetur, nec vllum est aduersum cædes remedium, nisi vt cædes fieri desinant.

QVOD spectat ad Regiam auctoritatem, cuius decimus octauus articulus mentionem facit, modò ea auctoritas † intra terminos legum, pactorum & priuilegiorum, item pacificationis Gandauensis, & articulorum, qui ab Ordinibus exhibiti sunt, restringatur, Ordines & omnes subditi parati erunt, se legibus, iustitiæ & regiæ potestati humillimè subiicere.

† *Ad verb.* Intra terminos legum] *Marius Salomonius in tractat. De principatu lib.1.circa fin.* IVR. *Experimur quidem principes legibus parêre, benignitate naturæ, non legis necessitate.* PHI. *Tametsi tẽperatis viris lex Deus sit, vt ad amicos Dionis scribit Plato, nihilominus principes legibus & obedire, & ligari quotidie legimus & videmus. quod breuiter explicabo, modò ad interrogata respondeas & ingenuè veritatem agnoueris.* IVR. *Respondebo vt petis, auidissiméq. auscultabo.* PHI. *Satis cõstitit inter nos secundum leges Reges viuere, tyrannos secus.* IVR. *Profectò. diuus enim Alexander ad Antigonum rescripsit: Nihil tam proprium imperij esse, quàm legibus viuere.* THE. *Confirmatus est Aquinatis auctoritate, nisi vobis excidit memoria, dicẽtis oportere in ciuitate principem habere regulam, per quã dirigatur in operationibus, & dirigat alios, & per quam iudicet, hoc autem fit per legem.* PHI. *Secundum quas ergo viuit leges?* IVR. *Ciuitatis, & diuinas & humanas.* PHI. *De diuinis & humanis nulla contentio. Dic igitur secundum leges suas ipsius principis, an populi?* IVR. *Nihil refert suæ vel populi, modò sint iustæ.* PHI. *Si secundum suas viuit leges, nónne suis obedit legibus? si populi, popularibus similiter obedit legibus.* IVR. *Viuit secundum eas non vt obediens, sed custos & cogens alios obedire; ipse verò supra leges est, nutu suo omnia gubernans.* PHI. *Dic amice, iustus & iniustus nónne sic definitur aliquis, quòd qui secundum leges viuit, sit iustus; qui contrà, sit iniustus?* IVR. *Procul dubio.* PHI. *Princeps contra leges faciens, sic erit iniustus.* IVR. *Minimè: quoniam non sibi sed aliis dicta est lex.* PHI. *Iustus nónne dicitur ab eo, quòd iusta facit? ex diuerso iniustus, faciens iniusta?* IVR. *Quis ambigit?* PHI. *Finge principem fortiter facienti, vel quid aliud lege præmium proposuisse, & ex cõtrario certam pœnam facienti vel non facienti quippiam, poteritne princeps merenti iure negare præmium? & similiter contra legem facienti alias quàm scriptas iure irrogare pœnas?* IVR. *Non vtique.* PHI. *Vt quid istud?* IVR. *Quoniam secundum legem à se dictam iudicare debet.* PHI. *Et si aliter facit, an iniustè facit?* IVR. *Vtique non iustè facit.* PHI. *Nónne propterea Princeps est iniustus?* IVR. *Videtur.* PHI. *Et non ob aliud, nisi quòd suis non obediuit legibus.* IVR. *Sic arbitror.* PHI. *Lege igitur sua ligatur Princeps.* IVR. *Fateri conuenit. nam ex imperfecto testamento etiam Imperatorem capere inhibitum est. si capit, iniustè capit; si non capit, legi obsequitur. nec quisquam Princeps proditur huic legi & aliis huiusce generis non obtemperasse, &c.*

Ferd. Vasq. illustr. controuers. lib.1.c.8.num.19. Ius diuinum, naturale, vel gentium princeps transgredi nullo modo potest; sed si de transgressione iuris positiui agatur, tunc legum & principum par potestas non est, quia leges indistinctè possunt immutare quod anterioribus legibus cautum fuerat. Sed an princeps id possit, pendet à commissione & concessione sibi à populo facta. Regulariter tamen Regibus etiam positiuæ suæ regionis subesse non videntur: sic que eas mutare non poterit sine populi consensu: quia ipse non legum Imperator, sed

rator, sed iustus minister & executor esse debet, esséque intelligitur. Et inferius circa finem.

Ergo dum non solùm plures, sed innumeri ferè eorum, de quibus suprà mentionem habuimus, tenuerunt principes sua natura, hoc est re ipsa, quòd à populo creantur, posse nouas facere leges, & veteres innouare; cauendum est, cùm regulariter verius sit, neutrum facere eos posse, nisi expressim vel tacitè vel verisimiliter eis concessum esset. vt fuit in principe Romano.

Idem c. 15. nu. 3. Cùm princeps merus non sit legibus superior, sed inferior, & quasi earum minister, custos & executor; consequens est, vt cum eis sine causa dispensare nequeat, & cùm ad meram ciuium vtilitatem merus princeps creatus intelligatur, & legum obseruantia Reipubl. non possit non esse vtilis; quandoquidem ipsæ leges Reipub. vtiles sunt: superest, vt qui princeps leges violauerit, Reipubl. nocuisse intelligatur: quod ipse facere non potest, quia est contra suam commissionem suúmque officium, &c.

DECIMVM nonum articulum secundum nostrum decimum quartum intelligimus. Quare cùm nunc Serenissimus Archidux Mathias ex legitimo sanguine Regis natus, indole & ingenio quoque tali præditus, quæ Regio sanguine digna sunt, in Gubernatorem generalem ab Ordinibus assumptus sit, ne noua aliqua electio seu designatio nouas excitet turbas: & Generosissimo Principi, cuius medio multa mala à Belgio auersa fuerunt, cum iniuria Cæs. domus aliqua molestia & nota inferatur, maiorem in modum rogamus, Serenissimo Regi Catholico per Cæs. Maiest. & Celss. & Dig. V. persuaderi, vt Ordinum electionem confirmare, & articulos, quibus receptus est, clementissimè admittere non grauetur.

QVÆ in vicesimo articulo de traditione ciuitatum, fortalitiorum, tormentorum tractantur, non putamus æquum esse quartum & quintum articulum Ordinum repudiari, præsertim cùm antea beneficio sexti articuli in Edicto perpetuo idem admissum & concessum sit.

ARTICVLVS vicesimus primus nullam videtur habere difficultatem.

QVANTVM ad ratificationem attinet Pacificationis Gandauensis, & Edicti perpetui, cuius in 22° articulo mentio fit, consultius esse censemus, vt ea purè ac simpliciter approbetur, vti ab

vti ab Ordinibus factum est: ne illa videatur vllo modo in dubium vocari, & ad contraueniendũ viam aperiri. Quinetiam nonnihil miramur, cùm Ducem de Terranoua non lateat, quid incommodi intulerit, tam in religione, quàm in politia, Domini de Selles declaratio, qua Regis nomine & iussu significabat Maiestatem eius non esse eius animi, vt ea pacificatio rata esset, de nouo ab Excell. eius produci, quæ præcipua dictæ Pacificationis atque etiam Edicti euertunt. Quamobrem etiam Celss. & Dign. V. rogatas volumus, si quid vel à Rege vel ab Ordinibus vltra illam petitum est, id distinctè proponatur, examinetur & concordetur, salua semper ipsa Pacificatione & Edicto: eo modo securior, clarior & breuior fiet tractatio.

AD vicesimum tertium articulũ de fœderibus, nihil aliud respondere possumus, quàm quod iam antè ad declarationem secundi articuli nostri à nobis responsum fuit.

VICESIMVS quartus ferè conuenire videtur cum articulis Ordinum, decimo sexto & decimo septimo: quare ad eos nos referimus.

QVOD ad reliqua attinet, dubitandum non est, si Ordines à Ser. Rege, Principe & Domino suo naturali, iustas & æquas suas petitiones obtinuerint: quin ea omnia sint præstituri, quæ sua Maiest. à fidelibus subditis desiderare poterit.

CONCORDIA ARTICVLORVM,

PER LEGATOS ORDINVM BELGICORVM *12. Iunij Anno 1579. exhibitorum, cum Pacificatione Gandauensi, Edicto perpetuo Bruxellæ publicato, priuilegiis, ac ratione ipsa.*

PRIMVS articulus consentaneus est primo articulo Pacificationis Gandauensis, atque Edicti perpetui cum Domino Ioanne Austriaco initi.

SECVNDVS quanquam non per omnia consonet Pacificationibus præcedentibus, illis tamen nequaquam aduersatur, & ad euitandam magnam rerum confusionem multasq. controuersias est planè necessarius.

TER-

TERTIVS conuenit cum decimo Edicti.

QVARTVS consentit etiam cum Pacificatione & Edicto: ac propterea non debet mutari, ne qua sinistra suspicio Ordinibus inde præbeatur.

QVIA verò quintus articulus semel Domino Ioanni Austriaco Namurci placuit, non debet iam displicere, præsertim cùm non spectet aliò, quàm vt firmiter obseruentur & stabiliantur ea quæ inter Regem Catholicum ac Ordines transigentur ac concludentur.

SEXTVS concordat cum nono Pacificationis, & octauo Edicti. Propterea verò quòd septimus conformis est priuilegiis ibidem memoratis (quæ Regia Maiestas statuit inuiolata conseruare) is non potest vllo modo recusari, sed nec Illustrissimus Dux Terranouanus eum recusat, præsertim cùm nulla subsit iusta aut legitima causa, quare Comes Buranus debeat captiuus detineri.

OCTAVVS & nonus respondent decimo septimo Pacificationis, & ad euitandam maiorem difficultatẽ in restitutione bonorum alienatorum, expedit iisdem verbis inhærere.

DECIMVS respondet articulo quarto Pacificationis, saltem sententiæ ac menti ipsius. Quare in eo nulla debet fieri difficultas.

VNDECIMVS cùm faciat ad maiorem corroborationem Pacificationis Gandauensis, Edicti ac Vnionis (quæ omnia à Regia Maiestate approbata sunt) iam non potest non etiam gratus esse, pręsertim cùm ea sint totius huius tractationis fundamentum.

ETSI verò duodecimus Regiæ Maiest. nimium videatur durus, ac non ferendus; tamen quia ad conseruationẽ ecclesiasticorum ac omnium Catholicorũ, atq. adeò ipsius Religionis Catholicæ Romanæ, est omnino necessarius, ad quem finem Pax religionis, dicta Religions-friedt, etiam admissa & recepta est: Regia Maiest. debet omnino se sinere persuaderi ac induci, vt toleret id, cui iam mederi non potest; tanto magis, quia petitur per modum permissionis, videlicet donec per Ordines generales aliter decretum fuerit.

DECIMVS tertius vtilis est ad excludendas multas difficultates, quæ super noua denominatione aut electione Gubernatoris moueri possent: quarum, durante hac diffidentia, magna ratio haberi debet.

DECIMVS quartus non videtur admodum discrepare à mente Regiæ Maiest. excepta clausula, quæ distinctionem facit, inter eos qui à partibus Ordinum steterunt, & aliorum.

DECIMVS quintus & decimus sextus cum æquitate ac ratione planè consentiunt, vt scilicet ij qui Ordinibus suppetias tulerunt, in pacis tractatu comprehẽdantur. Quod ipsum etiam per suos articulos Illustriss. Dux Terranouanus æquum iudicauit.

DECIMVS septimus & decimus octauus faciunt ad plenam securitatem, & ratihabitionem huius pacis, quam Regia Maiestas non minus quàm ipsi Ordines desiderat: itaque nulla est in iis difficultas. Actum Coloniæ XI. Iunij, Anno LXXIX.

EPISTOLA PRINCIPIS PARMENSIS AD DVCEM DE TERRANOVA, VERSA EX *autographo Hispanico, secretis notis conscripto.*

EXPEDIVERAM veredarium super eo, quod tua Excell. ad me scribit, ac certiorem facit, quanta contentione ab ea postuletur suspẽsio armorum; sibique significari cupit, quid rerum hîc agatur, vt sese iuxta id meliùs comparet. Ad quod hoc tantummodo habeo dicere, nempè præter id, quod superioribus diebus actum est, nos imminere & incumbere propugnaculo portæ, quæ Bruxellana vocatur, ac iam vicisse eius occultum iter, quod hostes commodè poterant tueri aliquot dies. Ereximus proximè illud propugnaculum editam quandam planitiem, ex qua poterimus impedire ne hostis eo sese iuuet. Hac nocte absoluentur tres cuniculi subterranei, qui per fossas oppidi ducuntur: Crastina verò nocte, si Deo placet, plantabuntur tormenta bellica ad fossam, ad quatiẽdum vterum propugnaculi, vnà cum turriculis portarum, ac demendum illis

dum illis latera defensionum. Et quãtum iudicare possumus, intra xij. aut xiiij. dies potiemur ipso propugnaculo; poterimusque secretò scalpturam inchoatam absoluere, donec facultas dabitur cominus manus conserendi in ipsis mœnibus, id quod quærimus. Tempus quod post expugnatum propugnaculum necessarium erit ad intrandum oppidum, non possum explicare: fieri potest vt opinione breuius futurũ sit. quoniam plus actum est his paucis diebus, quàm videbatur fieri posse iis qui rem intelligunt, & qui non viderunt, non possent facilè credere. Adeò vt hostes nõ amplius eam animositatem ostendant, quam hactenus ostenderunt, rarò etiam in nos eiaculentur: neque videntur tantum laborare ad se muniendum & tuendum eo loco, vti fecerunt aliis locis, tum propter loci situm, tum quia ibi raræ sunt defensiones eæque superatu faciles. Verùm tandem Domine, necessum erit dimicare & fortunæ aleam experiri. Illud verò tuæ Excell. cõfirmare possum, quòd ne momentum quidem temporis negligetur nec noctu nec interdiu, vti neque hactenus neglectum est. Neque enim duntaxat fossores cuniculis agendis adhibentur, sed etiam milites, qui ostendunt hoc sibi placere, cùm videant omnia tali ordine fieri, vt non possit non bene succedere. Qua occasione quantò magis procrastinabitur armorum suspensio, melius erit huic expeditioni. Et meo iudicio tua Excell. poterit eam iusto fundamento differre. Primò, eo prætextu, quo tua Excell[a] vsa est, videlicet petendo à Dominis Commissariis, num Mandatum Ordinum sufficiens & idoneum sit, ad cõcludendum negotium articulosque cõtrouersos. Deinde colore condicionum, quibus fieri possit dicta suspensio. Ceterùm mea sententia hoc potissimum hîc considerandum esset, vnde ad suam Maiestatem plus fructus redundare posset, ideoque animaduerti debet quænam sit spes huius tractationis. Quòd si censes pacem iniri posse, etiamsi te extendas ad vltimum & extremum tui Mandati, non est cur differatur armorum suspensio: quia cùm relinquendum sit nobis Traiectum, vnà cum aliis oppidis, eo casu parui momenti erit hoc oppidum cepisse, quodque maius est, parcetur multis militibus ac pecuniis in-

ſumendis in expugnationem. At ſi non fiat tibi veriſimile hunc tractatum poſſe ad effectum perduci, intelligasque ad quid ſpectet princeps Auraicus, nempè ad tempus extrahendum, diuertendum legiones Wallonum à ſuo propoſito, huic oppido ſuccurrendum & ſuas res ſtabiliendum, non ſuaderem, vt ſimul tempus trahendo vel cum Imperatore, vel cum Commiſſariis, tua Excell. adducatur ad aliquid faciendum quod poſſit impedire hanc expeditionem, à qua pendet omne id quod poſſidemus, & conſequi ſperamus. Quod ad me attinet, non dubito ſi Auraicus poteſt Traiecto aliqua via ſuppetias ferre, id faciet: & ſi illud efficiat, non ſolùm hæc expeditio, ſed ne vlla quidem alia ad bonum finem perducetur. ſed cognito maligno ſtatu rerum noſtrarum, redibunt ad ſuam vnionem, & ei reliqua omnia adiungent, ſub ſpe perueniendi ad ſcopum ſuæ intentionis. Neque enim certò mihi adhuc perſuadeo Hannonienſes & Arteſienſes procedere eo zelo, quo diuulgarunt, ſed potiùs contrarium credendum eſt, ſi verum eſt (vti Comes Berlamontius mihi dixit) ſe hodie intellexiſſe, Mathiam hunc noſtrum tractatum cum iis diuertiſſe, ſuis ad eos miſſis literis & technis, quibus vſus eſt medio Comitis à Lalain & aliorum. Bene video quòd ſis ea prudentia, & huic ipſi negotio intentus potuiſſe me excuſare à mentione ſupradictorum: tamen volui tibi ea ſignificare, quia ad id obligatus ſum. Collatio Abbatiæ S. Bertini ſuſpendetur, quantum fieri poteſt, prout tua Excell. deſiderat. cuius manus oſculor, hoc eſt, cui gratias ago, pro eo quod promoueris expeditionem factam pro Domino Ioanne de Boria. Precor vt eadem tradatur ei, qui expeditionem his adiunctam deferet, quæ concernit negotium Veſuntionis, in quo magna diligentia vtendum eſt, quia adeò feſtinant & accelerant tractatum ſuæ confœderationis. Tanta hîc laboramus penuria, vt fuerim eius animi rogare vt mihi opem ferres quindecim aut viginti millium coronatorum, quum intelligam te facultatem habere eos mihi mutuò dandi, ſed malo id reſeruare in extremum vſque. Interea mandatum & negotium do Ferdinando Lopez vt numeret duos menſes ſo-

matophylacibus tuæ Excell. quam non possum non monere, quamuis superuacaneum sit, quòd medio pecuniario multæ difficultates possunt explanari, si tua Excell. pecuniam largiatur nonnullis familiaribus ministris Commissariorum, eosque hac via expugnet, atque alios quos conuenire arbitrabitur. Hoc compendio multa poterunt resecari. Dominus Deus tuam Illustrissimam & Excellentissimam personam conseruet vti ea desiderat. Ex castris ad Traiectum Mosæ, XXI. Maij M. D. LXXIX.

Tuæ Excell. Seruitor

Alexander Farnesius.

XVII. Iunij, Domini Commissarij ad legatos Ordinum quosdam suos consiliarios mittunt, qui tradunt iis responsum Ducis de Terranoua, simulque verbis ipsorum indicant, se nihil operæ & laboris prætermisisse, quò moderatiora quædam & propiora petitioni Ordinum ab Excellentia eius impetrarent, sed nihil se efficere potuisse: monere ergo vt articulos pridem exhibitos ad Ordines transmittant, si æquabile aliquod responsum dederint, quod parati sint, se quoque ad omnem rationem accommodare.

VITIA Mandati iterum exponunt: deinde significant, cùm difficile & molestum sibi sit inter arma de pace inter partes tractare, iterum se sermonem cum Duce Terranouensi de cessatione ab armis contulisse, qui declarauerit se paratum esse ad eam attendere, modò spem aliquam concipere posset pacem conciliatum iri. Quare, cùm articulos Ducis pro valdè æquis habeant, darent legati Ordinum operam, quò & ipsi petitiones suas ita temperent, quæ spem illi de pace dare possent; quo facto faciliùs se inducias ab eo impetraturos.

AD quod legati Ordinū in primis Dominis Commissariis pro studio & diligētia, quam in hoc negotio præstarent, quàm

 maximas

maximas gratias agunt; deinde ostendunt se non videre vllam speciem pacis, posteaquã Dux de Terranoua articulis à se exhibitis, nullam moderationem adhibuisset; mirari se quoque cur Rex hoc negotium imponi Celss. & Dign. eorum voluerit cùm non aliter se ad necessitates populi sui accommodare in animo habeat; imò cùm non cogitet ne Pacificationem quidem Gandauensem & Edictum perpetuum custodire: nihilominus asserebant quamprimùm se articulos istos ad Ordines transmissuros, eorúmque iudicium & responsum super iis cognoscere & expectare velle.

QVOD ad Mandatum attinet, inquiũt frustra ipsos de illo conqueri, cùm clausula illa relatiua, in qua præcipuam constituebant difficultatem, sola exhibitione Instructionis suæ iustificari possit, eamq. iam esse iustificatam per articulos suos, præter quos Instructio sua nihil contineret, sed & offerebant visionem eius, vt eam perspicerent.

QVÆ dicta erant de cessatione ab armis, ostendũt ea valdè sibi grata esse, & scire etiam Dominos Commissarios, se ab initio huius tractatus paratos fuisse in eam consentire, sicut etiam adhuc hodie parati sint: imò sperasse hactenus, quòd Celss. & Dign. eorum pro sua auctoritate eam indicere deberẽt, vel saltem effecturas fuisse, quò Dux de Terranoua modum aliquem constituendi illam proposuisset.

SVBIICIT Cancellarius Treuirensis, se oblitum esse, vt Legatis Ordinum diceret, Dominos Commissarios postulare vt ipsi rationem vel modum aliquem induciarum in medium adferrent, vbi eum illi intellexerint, se suum deinde officium in iis promouendis præstituros. Quod ad oblatam visionem Instructionis eorum attineret, respondebat non conuenire vt eam ipsi perspiciendam acciperent.

POST abitum Consiliariorum per Legatos Ordinum responso Terranouensis, iisque quæ suprà relata sunt, diligentiùs consideratis, visum iis est in scriptis ad ea respõdere. Conceptum ergo sequens scriptum XIX. Iunij in Concilio illud proposuerunt & exhibuerunt.

RESPON-

RESPONSVM DVCIS DE TERRANOVA.

Reuerendissimi, Illustrißimique Electores, Principesque & Domini S. Cæs. Maiest. delegati.

DVx de Terranoua Regius Mandatarius, viso scripto Legatorum Belgij Ordinũ, ex vestro communi decreto sibi XVI. præsentis mensis communicato : quandoquidem ipsimet Legati apertè confiteantur, se ad exhibendũ eiuscemodi scriptũ omnino nihil Mandati ab Ordinibus Statuum tenere, sed tantùm vt seruiat pro consilio, ac aliâs citra partium hinc inde præiudicium, se priuatim motu proprio illud exhibuisse; spe nimirũ præconcepta, quòd per illustr[as] V. Dign. idem Regius Mandatarius eò adducendus fuerit, editos iam pridem ab se articulos reconciliatorios; aliquanto propius vt accommodaret ad ea quæ ex parte dictorum Ordinum iam anteà postulata ac proposita fuêre:

PROPTEREA Duci haud aliud occurrit, quòd inpræsentiarum responsum iri conueniat, quàm illud ipsum quod in exordio præcedentis sui postremi scripti satis superque rotundè declarauit, vtpote hoc rerum statu nihil tam procurandum sibi fuisse, quàm vt disputationum quarumlibet occasionibus amputatis, promptè non minùs quàm purè ac liberaliter in sinum amplissimi huius cõcessus depromeret, vniuersum illud, quod sua Maiestas Catholica deinceps constituerit, suis subditis clementer concedere & elargiri; cuius quidem consilij illa potissimùm fuit ratio, quòd ad accelerationem reconciliationis tantoperè prouincialibus necessariæ, eiuscemodi via sperabatur omnium compendiosissima futura.

POTISSIMVM quòd Dux sibi probè conscius, articulos ab se propositos, tanta iustitia & æquitate suffultos esse, quòd iure sperari debeat ab Ordinibus Statuum citra omnem cunctationem acceptandos fore, eo magis, quòd quicunque vacuus præsertim ab inordinata passione rem penitiùs expendere volet, haud dubiè iudicauerit, quòd S. Maiestas, tanquam

verus

verus pater patriæ, per eiuſcemodi paternas oblationes admodum largiter ſuis ſubditis ſatisfecerit. Quamobrem conſultè facturi videntur ſupradicti legati, ſi modò curent eoſdem articulos ad ipſos Ordines citra moram deſtinari. Proderit enim res illa, vt ne temporis vlterior ſubeunda ſit iactura cum tanto ſalutis publicæ præiudicio, prout ipſimet ſuo ſcripto ſatis ſuperque innuere videntur.

PORRÒ vbi tandem apparuerit de Ordinum vel acceptatione vel congruo aliquo reſponſo, tunc ſi Illuſtriſſ. V. Dig. videbitur articulos quoſdam ſupereſſe, ad ſubditorum iuſta ſolatia plenius nonnihil accommodandos, aut benignioris cuiuſpiam declarationis temperamento egentes, haud recuſat dictus Dux ſimilium articulorum gratia, in amicabilem communicationem deſcendere, prout Illuſt. V. Dign. conuenire arbitrabuntur.

CETERA autem dicto ſcripto comprehenſa, poſtquam eius generis eſſe videantur, quæ inter Illuſtriſſ. V. Dign. tanquam Cæſ. Maieſt. delegatos ac ipſos denique Ordinum Belgij legatos ſeorſum tractata fuêre, non poteſt non idem Dux ad ea ſe referre, quæ ab Illuſtriſſ. V. Dign. eatenus vlterius decernenda forent. Actum Coloniæ XVII. Iunij, Anno LXXIX.

SCRIPTVM LEGATORVM ORDINVM.

Reuerendiſſimi, Illuſtriſſimi, Generoſe, Nobilis S. Cæſ. Maieſt. Commiſſarij.

Quæ ſcilicet in mandatis expreſſè habebant.

VTCVNQVE ea, quæ proxima annotatione noſtra exhibuimus, magis cõſilij loco, quàm Ordinum Mandato ſingulari. (Illa enim iam antea binis articulis propoſuimus) deducta & explicata voluimus: nihilominus Celſſ. & Dign. V. facilè intelligunt, nihil in ea annotatione reperiri, quod prædictis articulis in vllo puncto contrarium & aduerſum haberi poſſit.

QVARE

QVARE consideratis difficultatibus, quas in ea recensuimus, non frustra sperauimus Ducem de Terranoua Regium legatum per Celss. & Dign. V. inductum iri, vt propius se ad intentionem & petitionem Ordinum accommodaret: vel saltem sperauimus satis materiæ hinc inde Celss. & Dign. V. datum esse, ad media aliqua ineunda & proponenda, quibus Rex & Ordines conciliari inter se possint & debeant.

VT Regius legatus† voluit disputationum quarumlibet occasiones amputare: ita etiam nos studiosè cauimus, ne iustificationem causæ nostræ ingrederemur, quæ fortassis offensionem aliquam adferre potuisset.

ANNOTAT.

† *Ad verb.* Voluit disputationum.] *Cùm quiuis Politicus facilè intelligat, quorsum verba ista tendant, visum mihi est ad quæstionem illam; An subditi cum Principibus pacisci possint; solutionem Ioh. Baptistæ Fickleri Consiliarij Salisburgensis, ex tractatu eius de iure Magistratuum in subditos, hîc referre: Respondendum, inquit, nunc est illis, qui existimant non decere subditos cum superioribus pacisci. Quæro igitur primùm quibus nitantur fundamentis? Si enim rationibus agendum est, quales quæso illas satis firmas prætexent? Subditorum est, inquiunt, à Principum suorum auctoritate & mandatis pendere, non contrà: Vnde consequens est, posse quidem subditos modestè ac reuerenter Principibus suas exponere querimonias, atq. illis liberè suum consiliū impertiri, si rogentur: at minimè vlterius progredi. Respondetur, nō licere omnino subditis magistratibus suos siue inferiores siue supremos, nisi cum summa reuerentia accedere: idque non solùm propter metum indignationis eorum, sed etiam propter conscientiam, vt docet Apostolus, cùm hæc potestas à Deo sit constituta. Ast nego ex hoc fundamento talem posse necti consecutionem: Oportere ergo subditos, quoties de rebus politicis, & ad statum, vt dicitur, regni pertinentibus, agitur, vbi quod iustum & æquum, legibúsque (sub quibus Princeps ille electus & constitutus fuit) consentaneum ipsis videtur, modestè ac reuerenter illi exposuerint, deinceps necessariò sese illius arbitrio totos subiicere: idq. omnino absque vlla exceptione sequi, quod illi fuerit collibitum.*

Nota quæ scribit I. Bodinus de Repub. lib. 1. c. 8. pag. 175.

Quinimo contrà liberè assero nullam ipsi iniuriam fieri, si ad officium compellatur, & vbi nullus amplius rationi locus superest, vlterius etiam aduersus eum fiat progressus. Siquidem cùm non nisi certis condicionibus administratio sit illi commissa, minimè censendum est nouas pactiones cum ipso iniri, quoties interpellatur, vt vel priores condiciones ratas habeat, easque deinceps obseruet: vel alteri locum cedat, qui de illarum obseruatione magis sit futurus sollicitus.

Quod si exemplis probandum est, arbitror satis multa suprà à me allata esse, quibus constet apertè nulla ratione, nullóque vsu aut bene constitutæ Monarchiæ vlla experientia niti, aut defendi eorum propositionem posse, qui audent affirmare; sufficere cunctis debere subditis nudam Regis sui voluntatem, &c.

QVAMOBREM hactenus non aliis argumentis, quàm ab iis quæ iam antè conuenta & conclusa fuerunt, item à necessario & impossibili vsi fuimus.

SED cùm videamur vrgeri à Regio Legato multo grauioribus argumentis, à liberalitate, ab indulgentia & paterna affectione Regis erga nos, item à iustitia & ęquitate eorum quæ offeruntur, metuimus ne iis argumentis Celss. & Dign. V. commoueantur, quominus ad alia media quæ conciliationi mutuæ seruire possunt, progrediantur.

ITA inuiti cogimur contra scriptū illud Regij Legati tantùm replicare, amplecti nos gratissimis animis liberalitatem Regis, indulgentiam & paternum eius affectum erga nos: sed vicissim rotundè dicimus, ea quæ per Regium Legatum offeruntur, in substantia parum cum affectu isto conuenire.

NAM quòd ad leges, consuetudines, pacta, & priuilegia attinet, ea nostra sunt, nec vnquam nostra esse desierunt, quippe quæ per Regem aboleri, inuerti aut tolli, nec olim potuerunt, nec adhuc hodie iure possunt.

SIC etiam tributa & vectigalia apud nos certum suum habent modum, quem Rex nec augere nec minuere sine consensu Ordinum potest. † Dignitates quoque & officia non nisi certis condicionibus conferri queunt: multo minùs possunt aut debent subditi per Gubernatores & Consiliarios Regis, per Duces & milites eius iniustè premi, spoliari & violari.

ANNOT.

Nihil istis duobus §§. dicitur, quod non subditis per pactum debeatur, quæ partim ab initio, quo Maiores Regis, nunc huius nunc illius prouinciæ domini facti sunt, conuenta vtrimque & ordinata fuerunt; partim medio tempore vel pretio, vel singulari aliquo beneficio à subditis impetrata & acquisita sunt. Multæ etiam prouinciæ priuilegia sua non à Maioribus Regis, sed ab Imperatoribus, quo tempore Romano Imperio subiectæ erant, obtinuerunt,

quibus

quibus saluis & illæsis, promissis, iureiurandóque addictis, in potestatem illorum se commiserunt. Quare cessant hîc omnes illæ disputationes, An Princeps possit saltem leges positiuas in suis ditionibus abolere vel immutare: [a] *item an priuilegia à se data reuocare* [b], *noua tributa & vectigalia constituere & indicere possit. Nihil enim verius est, qualiscunque conuentio circa ista inita est, eam per Principem seruari & custodiri debere.* [c]

a Ferd. Vasqu. Illust. controu. lib.1.cap.2.

b Bald. ad l. qui se patris. C. vnde liberi. num. 13. Dec. cons. per tot. Aug. Beroius cons. 146. vol. 3. per tot. Socin. cons. 87. vol. 3. num. 12.

c Communis dd. sententia est quā refert & explicat Laur. Kirchouius Comm. opin. Cent. 3. Conclus. 88.

Ferd. Vasq. illust. contr. lib. 1. cap. 3. In quæstione illa, An ex contractu cum subditis inito Princeps obligetur, naturaliter obligari eum omnes admittunt, ciuiliter autem non vtique. * *Ea tamen obligatio naturalis obligat eum efficaciter, vel vtilis & efficax est etiam ad agendum, manétque Princeps tam efficaciter obligatus, vt nec de potestate absoluta possit à tali contractu recedere, aut illum vlla ex parte violare, vt est vera & communis Dđ. sententia. Sed si verum amamus, quod nostrates aiunt principem naturaliter subditis ex contractu obligari, verum est. Deinde quòd aiunt eum contractum non posse violare, etiam de plenitudine potestatis, verissimum quoque est: Quod verò tertio loco affirmant, ciuiliter non obligari sed naturaliter tantùm, id suspectum esse vel ex eo apparet, quòd (vt suprà plenè edocemur) princeps legibus positiuis suæ regionis aut populi subest, nec per ipsum principatus interuentum aut obtentum desiit esse vnus ex ciuibus, sicq; in contrahendo iure priuati vtitur, nec est legum Imperator, sed custos, minister & executor, quod munus non quo minus, sed quo magis legibus alligetur, efficit.*

* Idem I. Bodinus de Republ. lib. 1. cap. 9. pag. 221.

† Dignitates & officia.] *In quibusdam prouinciis nominatio & electio est apud Status & magistratus ipsos, in aliis apud Regem tantùm. Rursus in quibusdam nominatio apud Status est, sed electio ex duobus vel tribus nominatis apud Regem: item in his non nisi indigenæ vel naturales admittuntur; in illis exteri quoque, sed tamen eiusdem Principis imperio subiecti. Communiter in omnibus prouinciis certæ qualitates, quo ad genus & bona eorum, qui præficiendi dignitatibus & officiis sunt, requiruntur.*

Si quis nunc porrò perpendat, quid in his omnibus per Regios Gubernatores & Duces in Belgio notoriè actum sit, is simul inueniet, cùm ad varias Ordinum supplicationes Rex nullum remedium iis malis adhiberet, eos iustè & legitimè, iuxta communem Theologorum & Iurisconsultorum sententiam, arma contra Gubernatores & Duces istos, ad corpora, bona & iura, tum sua tum suorum, defendenda, suscepisse.

Scholasticorum Theologorum & Iurisconsultorum sententia.

ANNOTAT.

Hæc materia tractatur à Dominico de Soto de iust. & iure lib. 5. q. 1. art. 3. & à Ferd. Vasquio d. lib. 1. cap. 8. nu. 33. Inter cetera prior ita scribit, quæ & alter sequitur & approbat: Si Respublica, quæ opprimitur à Principe suo, [vel ab eius vicariis, vt hîc] superiorem habet, ille adeundus est, vt remedio succurrat: sin verò non habet, illa potest in ipsum coarmari. Dum autem potens non est, tūc Deus est orandus, in cuius manu cor Principis existit, quique & propter peccata populi sinit nonnunquam hypocritam regnare. Quo ad hoc vltimum Vasquius existimat, non id solùm remedium subditis superesse, vt Deum orent pro Principis sui emendatione, sed iure naturali omnibus mundi Principibus incumbere illi populo oppressionem patienti, opem & auxilium ferre. c. 22. num. 6.

De hac re videatur ad longum prædictus tractatus Ioh. Baptis. Fickleri de iure magistratuū non ita nuper Ingolstadij impressus.

DEINDE hac defensione iusta constituta, prout est † iustissima, nec vnquam apud vllam gentem in dubium reuocata, nemo etiam non intelligit, quæ interea temporis ex necessitate Reip. per Ordines acta, decreta & ordinata sunt, ea legitima potestate acta, ordinata & decreta esse.

ANNOTAT.

† *Ad verb.* Iustissima] *Ferd. Vasq. illust. contr. lib. 1. cap. 41. num. 19. Quia iuris præcepta sunt, honestè viuere, alterum non lædere, ius suum cuique tribuere*[a]*: quod attinet ab illud præceptum, ne alter lædatur, hominum hanc ad rem tuitio & defensio fieri potest altero de duobus modis; aut per vim iurisdictionis, aut per vim naturalis defensionis. iurisdictio est in magistratibus:*[b] *naturalis defensio est tam in ipsis, quàm in reliquis omnibus hominibus. In ipsismet magistratibus est de iure diuino & naturali & positiuo. De diuino iure patet ex epistola D. Pauli dicentis sic: Qui suorum maximè domesticorum curam non habet, infidelis est, & infideli deterior. Secundò intellige idem de iure naturali. Nam sub hac lege & conuentione magistratus datus & acceptus intelligitur, vt talem curam gerant, taléque ministerium præstent.*[c] *Tertiò idem de iure positiuo*[d]*. Quartò intellige etiam si talibus magistratibus immineat periculum vitæ, vt ex communi opinione resoluit Hieronymus Cagnolus;*[e] *& docet Cicero in oratione pro Caio Rabir. Est, inquit, boni magistratus cùm auxilia reipubl. labefactari conuelliq. videt, ferre opem patriæ, succurrere saluti, fortunisque communibus; suam salutem posteriorem saluti communi ducere. Et rursus in Oratione pro Sextio ait: Sudandum est iis qui magistratum gerunt, pro communibus commodis, adeundæ inimicitiæ, subeundæ sæpe pro Republica tempestates, cum multis audacibus improbis nonnunquam etiam potentibus dimicandum.*

a l. iustit. ff. de iust. & iur.

b l. i. § huius ff de iust. & iure.

c l. nullum crimen l. culpa caret, & ibi Dec. & Cagnolus ff. de reg. iur.

d d. l. culpa caret à contrario sensu. ad. ad d. §. huius.

e in d. l. culpa.

Quòd autem etiam priuatis hominibus talis tuitio competat in vim naturalis defensionis, procedit primùm de iure diuino, iuxta diuum Iohannem Euangelistam Epist. 4. dum ait: Qui non diligit fratrem suum quem videt, quomodo

quomodo diliget Deum quem non videt? Et quia per secundum præceptum decalogi iubemur proximum amare vt nosmetipsos, sic que vt nos naturaliter tueremur:[f] ita proximum tueri debemus, iuxta illud diuinum præceptum: Vt quod tibi non vis, alteri non facias; & quod tibi vis, alteri facias: sic que vt tibi periclitanti aut iniuriam patienti subuentum ab alio velis; ita & aliis subuenire iuberis. & sub illa verba, Quod tibi nō vis, alteri non facias, etiam facere continetur bonum.[g] Secundò intellige quod ad talem defensionem tenemur etiam de iure naturali[h]. Vnde Ouidius sic cecinit:

Et caret auxilio, qui non tulit; vtque relinquit,
Sic linquendus erit, legem sibi dixerat ipse.

Et Cicero Off. lib. 1. Homines, inquit, hominum causa sunt generati, vt ipsi inter se alij aliis prodesse possent. Et rursus 3. lib. Off. Hoc, inquit, natura præscribit, vt homo homini ob eam tantùm causam, quòd is homo sit, consultum velit. dixi plenius infrà lib. seq. in materia præscript. par. 1. q. 4. cum præced. & seq. vbi edocebimur inofficiosum hominem, eòque nomine indignum esse, & videri, qui talem defensionem non præstat. Tertiò intellige idem esse de iure positiuo Canonico secundum Cagnolum, vbi suprà, hanc esse communem opinionem affirmantem. Quartò intellige idem esse etiam de iure ciuili secundum eundem ibi. Quintò intellige eam, si immineat quale quale periculum secundum eundem. Sextò intellige, quòd id licitum est, vt dictis legibus & locis supra allegatis. Septimò intellige quòd non solum licitum, sed etiam debitum & necessarium est, vt dd. iuribus, & plenè per d. Cagnol. Octauò intellige quando fuimus requisiti per illum qui iniuriam patiebatur; vt dictis locis habetur. Nonò idem, & si requisiti non simus. nam vltro id facere possumus. Vltimò intellige vt procedat etiam inuito & renitente eo qui patiebatur.[i] Secundum quæ si patior iniuriam à conciue meo, magistratibus competit defensio, quibus absentibus vel impeditis, vel non valentibus, vel si sit periculum in mora, cuilibet de populo competit defensio, & multò iustius, si ab ipso magistratu iniuria fiat, & ius adferatur. Vnde si notorium est eum damnasse ad mortem, vel ad membri mutilationem, vel ad similem pœnam non reparabilem, eum qui innocens erat, & noluit recipere appellationem, vel ab eo non poterat appellari; reliquis conciuibus competit defensio illius hominis iusti, intellige si ab eo fuerint requisiti. Secundò, etiam si is taceret. Tertiò, etiam si expressim prohiberet & mori mallet. Quartò, quòd extraneis idem ius esset, arg. supradictorum, &c.

Ostendit porro in eodem cap. nu. 36. naturalem illam defensionem tam res quàm personas intueri, sic que siue in rebus, siue in persona quis vim aut iniuriam patiatur, ex vi illius naturalis obligationis, qua reliqui homines ad iniuriam aut vim patienti subueniendum tenentur, ei subueniri debere: id quod hodie, inquit, ex defensione artificiali, quæ per modum principatus & iurisdictionis fit, post tam laboriosas, molestas, immortales, sumptuosas moras & lites contingit, vt satius, consultius, vtilius plerumque fuisset, vim aut iniuriam pa-

f l. vt vim. ff. de iust. & iur.

g l. in facto. ff. de cond. & demonst. § si vxor inst. de nupt. notant in specie Cagnolus & Decius in l. id quod nostrū. ff. de reg. iur.

h Arg. d. l. vt vim cum simil.

i Cagnolus & Decius in l. inuito. ff. de reg. iur.

riam patienti, tale auxilium defensionémque artificialē non implorasse, quàm retulisse aut impetrasse; eam enim plus nimio pretio emere videtur.

Hanc etiam artificialem defensionem, quæ per modum principatus aut iurisdictionis contingit, dicit non solùm non esse de iure naturali & gentium primæuo, sed potius naturali & gentium iuri primæuo aduersari, vel illinc intueri licet, quòd illos iuribus inspectis, omnes homines plenissima libertate vtebantur, potiebantur, gaudebant, fruebantur; nec dubium est, inquit, quin principatus & iurisdictio huic omnimodæ libertati aliquantum aduersetur, non secus quàm quædam seruitus quam iuri naturæ aduersari in cōperto est: cum qua seruitute non parum similitudinis habet subiectio hæc, quæ principatus & iurisdictionis causa aut occasione contingit, præsertim si non tam ius, quàm vsum noxium principum & magistratuū &c. Reliqua apud eum vide.

ALIOQVIN quod ad debitam obedientiā attinet, quam Ser. Regi, Principi & Domino nostro naturali, præstare obstricti sumus, nunquam recusauimus, nec adhuc præstare eam, †iuxta leges, pacta, priuilegia & pacificationes, iam antè initas, recusamus.

ANNOTAT.

Ad verb. †Iuxta leges, &c.] *Quærit Aristoteles 5. Ethic. c. 11. An respublica melius ab optimo homine quàm optima lege gubernetur. Definit autem melius legem quàm hominem dominari; id quod & 5. Eth. c. 6. commemorauerat: nempe quia facilius est, vnum aut paucos prudentes inuenire legum conditores, quàm iudicum multitudinem. Etenim qui leges ferant, pauci in vno seculo satis sunt: qui verò ius dicant, impendio quamplurimi sunt necessarij. Deinde, quoniam leges longi temporis consideratione feruntur; iudicia verò breuissimè cogitantur, & ideò facilius hic quàm illic error contingit: Præterea maximè, quòd cùm leges de vniuersalibus & futuris constituantur, neque personas singulariter tangant, non conduntur personarum respectu: Senator verò & iudex quia cum singularibus personis agit, odio percelli potest, & amore, ac potissimum auaritia corrumpi. Quare melius est, vt quàm maximè fieri possit, cuncta legibus explicentur: iudicibus autem non nisi minima quæ lege determinari nequeunt, relinquantur. Vnde ait, quòd qui legem præesse iubent, Deum præesse iubent & leges (vtpote à quo ipsæ promanant:) qui autem hominem iubent præesse, adiungit bestiam sæuam, quia libido atque ira obliquos agit etiam viros optimos dum sunt in potestate. Iudices ergo, non leges ipsi, sed (vt 5. Eth. ait Aristot.) legum debent esse fidi custodes. Dominicus à Soto de iust. & iur. lib. 1. q. 5. art. 1.*

Nota quæ pro hac q scribat Ferd. Vasquius illust. cont. lib. 1. c. 1. à num. 13. vsque ad fin.

OMNES ergo articuli Ducis de Terranoua, qui de prædictis rebus loquuntur, propterea iusti & æqui sunt, quia proficiscuntur ex iure, quod subditis competit: gratiam autem & liberali-

liberalitatem non habent aliam, quàm quod in iis Regis nomine promittitur, Maiestatem eius velle posthac subditos suos, quo ad personas & iura ipsorum, saluos & incolumes conseruare.

VNICVM punctum est religionis, in quo Ordines concorditer, propter præsentes necessitates & communem quietem, quidam etiam propter cōscientias suas, quæ Dei moderationi & regimini subiectæ sunt, aliquid sibi cum gratia Regis permitti & concedi cupierunt: sed nihil amplius hîc Ordinibus per Regium legatum offertur, quàm vt illi, qui sunt alterius quàm Rom. Ecclesiæ religionis, mitioribus posthac pœnis, quàm antea propter professionem suæ fidei obnoxij sint & coërceantur; vel si pœnas istas euitare volunt, bona, sedes auitas & cognationem suam deserant. Quæ oblatio an tantopere à iustitia & æquitate commendari debeat, per ea quæ ab initio exposuimus, manifestum est.

ANNOTAT.

Vtinam hic Rex Catholicus, iuxta omnium bonorum votum, induat Constantini Magni clementiam pariter & prudentiam, qui pacem dabat tam errantibus, quàm non errantibus communem. Verba Imperatoris hæc sunt: Pacem cum fidelibus ij qui errant, pacis & quietis fruitionem gaudentes accipiant. Ipsa siquidem communicationis & societatis restitutio, ad rectam etiam veritatis viam perducere potest. Nemo cuiquam molestus sit, quisque quod animo destinat, hoc etiam faciat.

Idem ad Anastasium papam disertè scribit: nemini se velle vim facere, aut ad fidem cogere, sed tantum adhortari, iudicium autem Deo relinquere.

Similiter Constantius Imperator, vnumquemque credere ac Deum colere sicut vellet, permisit, existimans plus se hac sua lenitate & mansuetudine effecturum, quàm acerbioribus Edictis: quod factum eius ab omnibus laudatum fuit, nec fefellit eum sua opinio. Hæc refert Eccles. historia quam Tripartitam vocant; cap. 4. lib. 7.

Valens in Antiochia Syriæ degens Consubstantialitatis cultores vehementius fuisset persecutus, nisi eum liber Themistij philosophi reuocasset, in quo perorauerat, eum non oportere ob id crudelem esse, quòd discordia aliqua in Ecclesiasticis dogmatibus nata esset, cùm & apud Paganos plus quàm trecentæ sectæ inter se differentes inuenirentur, & vnusquisque pro dogmate proprio in diuersa sententia consisteret. Fortè & hoc Deo gratum magis esse, dum non facilè cognoscitur, & diuerso modo glorificetur. Vnusquisque enim amplius timet dum integritatem eius scientiæ, vel quomodo aut qualis, quantúsque sit, magis ignorat. Eadem historia c. 12. lib. 8.

Proclus

Proclus vir moribus erat optimis, & ab Attico eruditus, vitam eius imitabatur, sed in Proclo patientia maior apparebat. Ille hæreticis terribilis; hic omnibus mitis erat, existimans mansuetudine eos flecti magis quam violentia; nullam hæresim vexabat in hac parte Theodosium imitatus Imperatorem. Ille namque iudicabat contra noxios in hac parte Imperiali non vti potestate. hic & paruipendebat, si quis de Deo non ita saperet sicut ipse. In his igitur Imper. etiam eum laudabat, cùm & veros sacerdotes imitaretur, & nequaquam persequi volentes admitteret. cap. 11. lib. 12.

HÆC paucis tantùm attingere & proferre voluimus, suo tempore, si opus est, latiùs exponenda & deducenda, in eum finem, vt Celss. & Dig. V. perspiciant, etiamsi libentissimè omni animi demissione præsentem tractationem cum Regio legato inire cupiamus; tamen nec diuino nec humano iure nos destitui, quo [a] causam nostram coram Deo & coram toto mundo defendamus. Agnoscimus quidẽ Regis nos esse subditos, sed ita subditos, vt inter nos respectiuè illud ius [a] hîc locũ habere debeat, quod inter Dominũ & Vasallos obseruatur, & in quibusdam rebus strictius, quod suo loco ostensuri sumus.

ANNOTATIO.

[a] Causam nostram.] *Causa Ordinum in his duobus versatur. Primùm, quòd in communi libertatem, iura & priuilegia sua, personas, bonáque, tum sua, tum suorum salua, incolumia ac illæsa seruare & custodire cupiunt. Alterum, quòd pro iis quibus persuasum est multos errores & abusus in Rom. Ecclesia existere, libertatem conscientiarum, & eam in religione reformationem, quam vicina regna, Germania superior, Dania, Anglia, Gallia, Scotia, Polonia, partim principes illorum ipsimet, partim subditi consensu eorum receperunt & approbarunt, sibi concedi & permitti postulant.*

Quòd ad primum attinet, causam Ordinum iustam esse, et si à nullo scholastico Theologo & Iurisconsulto in dubium vocetur: tamen nulla firmior probatio adferri posset, quàm quòd Rex ipse & Domini Commissarij iustam eam esse suismet articulis pronuntiant. Itaque in substantia de iustitia & iniustitia istius petitionis, nulla amplius inter Regem & subditos controuersia est; sed quæritur an per oblationem, quæ hîc Ordinibus facta est, eorundem petitioni plenè satisfactum & cautum sit: id quod suo loco exponemus.

In altero, licet vna pars Ordinum vel subditorum eam mutationem seu reformationem in religione non probet, nec pro se suscipere velit; tamen ex quatuor grauissimis causis illam conciuibus & popularibus suis concedi & permitti debere existimant. Prima est necessitatis, quòd aliter inter se mutuò pacem habere nequeant, & dum bellum ab Hispanis sub prætextu conseruandæ religionis Catholicæ geritur, libertati, iuribus & priuilegiis suis insidias &

dias & imminutionem poni ac fieri vident. Altera est legis naturæ: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Incipiunt enim propria experientia addiscere, quàm graue sit conscientiis vim aliquam adhibere. Tertia ex euentis est, quòd animaduertant alterius partis religionem nullis armis opprimi posse, suam verò oppugnatione illius, magis ac magis in periculum venire. Quarta & vltima ex timore iræ Dei nascitur, dum secum reputant, quot millia hominum maiores sui crudelissimè interfecerint, ob nullam aliam causam, quàm quia illi in religione animis suis coram Deo satisfacere voluerint, ne si ipsi non desistant à sanguinis effusione, in re quæ gladio corporali tamen regi nequit, ipsorum sanguis similiter effundatur, & innocenter effusus sanguis in ipsorum capita vindicetur.

Porrò ea pars Ordinum vel subditorum, quæ seriò errores, superstitiones & abusus Romanæ ecclesiæ agnoscit, eiúsque reformationem in timore Dei desiderat, longè adhuc firmioribus & verioribus argumentis vtitur, quæ sparsim in scriptis Legatorum Ordinum, & in Annot. illis subiectis inueniuntur; ita vt ea referre hic superuacaneum sit. Sed vtraque & huius & illius partis argumenta secundum ius diuinum & humanum cordatis plerisque tanta vi & efficacia fundata videntur, vt causam Ordinum in hac secunda petitione longè adhuc iustiorem esse existiment, quàm quæ in prima refertur, & quo ad Regem promptiùs & faciliùs ratione vocationis & officij sui concedendam.

† Illud ius, &c.] *Propter fidem mutuam quam sibi inuicem Rex & subditi apud nos ex conuentione præstare debent, Legati Ordinum istius iuris meminisse videntur: Quod addunt in quibusdam rebus strictiùs, eò pertinere existimo, quòd Vasallagium species quasi seruitutis sit,* [a] *subditi verò liberi sint vel vasalli: Homines domini sui censeantur,* [b] *subditi fratres & amici principis sui.* [c] *Item vasalli fidelitatem iurant domino suo, sed non econtrà dominus vasallis.* [d] *At apud nos Princeps primùm subditis iurat, deinde subditi Principi* [e]. *Dominus proprietarius est eorum bonorum quæ vasalli possident. Princeps nullum ius habet in bonis suorum subditorum.* [f]

a *Iacob. Cuiacius de feudis, in proœmio pag. 5.*
b *Hotom. de feudis. c. 24.*
c *Car. Molineus in cons. Paris. lib. 1. tit. 2. gl. 1. in verb. Arrest. num. 55.*
d *Communis est. Iul. Clarus sent. comm. lib. 4. §. feudum. q. 70.*
e *De hoc iuramento vide d. Hotomannum c. 32.*
f *Ferd. Vasquius Illust. contro. lib. 1. c. 5. num. 28. Iun. Brutus in lib. de vindiciis. q. 111. pag. 133.*

ILLORVM ergo respectu Illustrissimus Dux Arschotanus, & nos reliqui Ordinum Legati Celss. & Dign. V. amicè, humillimè, humiliter, & officiosè seorsum rogatas volumus, vt iis sic placeat in hac causa agere, tanquam inter partes quæ ambæ se iure & iustitia suffultas esse arbitrantur, quibus vtrinque varia media, ad mutuam earum conciliationem, proponi æquū sit. Nos nihilominus articulos, à Regio Legato exhibitos, ad Ordines trāsmittemus, super iis iudiciū eorū requisituri:

valde tamen timemus, nisi Regius legatus propiùs se, & præcipuè in puncto religionis, ad petitionem Ordinum accommodare velit, omnem laborem per Celss. & Dign. V. frustra sumi. Sed hæc hactenus.

QVOD ad mandatum attinet, exhibemus adhuc vnum mandatum, in quo prouinciæ, quarum nomine huc comparuimus, exprimuntur: condicio eidem inserta difficultate caret, cùm nihil prorsus agere statuamus, quod non Instructioni nostræ per omnia respondeat. Et si opus fuerit, dabimus operam, vt Ordines, tam generales quàm particulares, rata & grata sint habituri quæcunque hîc concludentur.

VLTIMO, de induciis quas Celss. & Dign. V[is] iterum proponere placuit, sub eadem spe pacis, qua illas Regius legatus concedere paratus est, nos quoque easdem arbitrio & pietati vestræ committimus. Quod ad formulam earum attinet, Ordines tales inducias inire parati sunt, quæ non sint communicabiles, hoc est, vt neutra pars iis durantibus possit tractare, negotiari, aut communicare in iis locis aut ciuitatibus, quæ à parte aduersa detinentur; sed tantùm liberum & tutum sit, vtrique parti ad eos locos & ciuitates commeare & remeare, inuehere & euehere, item in iis versari, agere & negotiari, quæ earũ quælibet tenet & occupat. Actum xix. Iunij, An. LXXIX.

MANDATVM LEGATORVM ORDINVM ALTERVM.

NOS Mathias gratia Dei Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Wirtenbergæ, Comes Habsburgi, Tirolis, Gubernator & Capitaneus generalis Belgij seu Germaniæ inferioris: & Prælati, Nobiles ac Deputati ciuitatum, repręsentantes Ordines prouinciarum & ciuitatum in ea sitarum, nempe Brabantiæ, Geldriæ & Zutphaniæ, Flandriæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Tornaci, Tornacesij, Vltraiecti, Mechliniæ, Frisiæ & Transisulaniæ, ad hoc specialiter & solenniter conuocati cõpetenti numero in ciuitate Antwerpiensi; omnibus, qui has pręsentes literas visuri sunt, salutẽ. Quandoquidẽ com-

communicatio per noſtros Deputatos in ciuitate Louanienſi habita. [Quæ ſequuntur de verbo ad verbum eadem ſunt Mandato in initio exhibito. Vtriuſque etiam idem Datum, eadem ſigilla, & eædem ſubſcriptiones ſunt.]

XXIIII Iunij, Domini Commiſſarij Legatis Ordinum exponunt, in quibus periculis ipſi exiſtiment Traiectum ſuperius poſitum eſſe: quare ægrè ſe viſuros, nec conuenire pacis tractationi, nec etiam perſonis ſuis, vt per vim illud occupetur, propter ſanguinis effuſionem, aliáque ſcelera, quæ expugnationem eius certiſſimò ſecutura ſunt. Si ergo ad hoc adduci poſſent, vt ſeſe dedere vellent, daturos ſe operam, vt ea deditio ſaluis vita, bonis, & honore fiat. Hæc ſumma fuit eorum quæ tum legatis Ordinum dicta fuerunt, ſed cum pluribus verbis & argumentis, quorum magnam partem multi ex iis non intelligerent; abſentibus etiam nonnullis linguæ Germanicæ magis peritis: deinde quòd res magni momenti eſſet, dedere ciuitatem in manus Hiſpanorum, rogarunt ea ſibi in ſcriptis exhiberi, vt fideliter omnia ad Ordines perſcribere queant, ne quid plus aut minus ſcriberent, quàm quod à Cancellario dictum erat.

Ad hoc reſponderi illis Celſſ. & Dign. eorum fecerunt, ſui moris non eſſe, vt in ſcriptis ea tradant quæ ore tantùm propoſita & explicata velint: ſed ſi minus rectè, quod dictũ eſſet, percepiſſent, Cancellarium priuatim de ſingulis libenter illos inſtructurum.

Ordinati ergo quatuor ex illis, à prandio Cancellariũ accedunt, quibus Latinis verbis exponit, quæ ipſi excipiunt. Aliquoties iam ceſſationem ab armis propoſitã fuiſſe, ſed ſemper eam Ducem de Terranoua recuſaſſe, ex ea cauſa quòd articuli Ordinum nimis ſibi viderentur duri, & tales, ſuper quibus pax coiri non poſſit. Non ſolere ceſſationem ab armis cõcedi, vbi nõ certa ſpes pacis offeratur. Deinde quòd non vidiſſet Mandatum ipſorum, vt ſcire poſſit an integrum ſit, Excell. eius magis id pro vitioſo, quàm pro integro habere, propterea quòd exhibitio eius ſibi denegetur. Quod cur factum fuerit,

Hi quatuor fuerunt, Dominus de Grobendonck, Meetkerke, Van der Milen, & Albada.

iam antè declaratum fuiſſe. Addebat: Cùm quodam tempore Terranouenſis ad inducias à Treuirenſi ſuo Principe vrgeretur, eum reſpondiſſe contentum eſſe in eas conſentire, modò Principes Electores Regi ſecuritatem præſtarent, ſi pax non conciliaretur, vt ciuitas Traiectenſis in manus ipſius reſtituatur. Ad quod cùm Treuirenſis replicaſſet, quomodo reſtituenda ſit, quæ nondum capta foret; Terranouenſem ſubieciſſe, quòd haberet eam tali loco, quaſi iam in manu Regis conſtituta eſſet.

POSTEAQVAM ergo Domini Commiſſarij cum ex Duce de Terranoua, tum etiam ex relatione aliorum intellexerint, Traiectenſes in extremo diſcrimine poſitos eſſe, & deſtitui omnibus mediis, quibus ſe diutiùs tueri poſſint, occupata iam ab Hiſpanis vna parte ciuitatis, cum parte aliqua murorum & portarum, ita vt aliud colligi non poſſit, etiam ſi vallum & meniſcum econtrà obduxerint & oppoſuerint, eos tamen in manus hoſtium peruenturos: Celſſ. & Dig. eorum commiſeratione erga eos motos, & ad euitandam effuſionem ſanguinis, cùm non ignorarent Hiſpanos propter amiſſionem in ea obſidione multorum inſignium præfectorum & militum irritatos, omni crudelitate in ipſos vſuros eſſe; conſultum iis viſum fuiſſe, media aliqua proponere, quibus liberari poſſint, & vt vnà ceſſatio ab armis ad tempus quoque concedatur.

Nota temporis breuitatē. hoc die, qui eſt xxiiij. propoſitio iſta facta eſt. reſponſio ab Ordinibus xxv. deliberatio ſuper ea xxvi. Intra tres deinde dies (xxx. enim ſequenti ſummo mane occupata fuit ciuitas) & ſcribi ad Parmēſem eiuſq. conſenſus (ſimulatè vt ex hoc ſermone Ducis facilè percipitur) requiri: deinde legatio à Dominis Commiſſariis decerni & mitti debuit.

ITA egiſſe Celſſ. & Dign. eorum cum Duce de Terranoua, vt permitteret ipſis cum obſeſſis agere, quò ciuitatem Regi tradant, ſaluis vita, bonis & honore: & ſi pax conſtituatur, iiſdem ea condicionibus & beneficiis fruatur, quibus reliquæ prouinciæ; & vt poſtea induciæ ineantur, ne ab vna aut altera parte vlteriùs procedatur.

VERVM Ducem de Terranoua, ad hæc ipſis reſpondiſſe, quòd ad tractationem illam de dedendo vrbem attineret, id non ex arbitrio & voluntate ſua, ſed Principis Parmenſis pendêre: illi enim bellum, ſibi negotium pacis commiſſum eſſe; nihilominus velle ſe ad Parmenſem de eo, quod ſibi per Dominos Commiſſarios propoſitum eſſet, ſcribere, ſpe obtinēdi

quod

quod peterent, nihil tamen certi affirmare se & polliceri posse, propterea quòd de circunstantiis circa statum ciuitatis non instructus sit, super induciis verò & earum condicionibus deinde se deliberare velle.

Hæc Dominis Commissariis ideò Legatis Ordinum indicare visum fuisse, ne suspicarentur Celss. & Dign. eorum quicquam secretò agere velle: si haberēt rationes, quibus consilium istud iis displiceret, eas ipsos libenter audituros, cùm sint personæ Ecclesiasticæ; neque opprobrio carere possit, si patiantur quasi in sua præsentia tot viros fortes trucidari, proponere ista voluisse.

Ad ea ordinati illi quatuor tum temporis nihil aliud responderunt, quàm se fideliter ista ad Ordines relaturos, sine quorum scitu & consensu nihil in re tanti momenti agere auderent; sed tamen tolerabilius & sibi & sine dubio Ordinibus visum iri, si in manus Imperij ciuitas illa, quæ alioquin pro dimidia parte ad Imperiū pertineat, traderetur. Ad quod Cancellarius respondebat, propositum quidem id esse Duci de Terranoua, sed prorsus illum ad id attendere noluisse. Idem responsum quidam ex nostris Electori Coloniensi & Comiti à Schwartzenberg manè dederant, à quo illi non ita alieni videbantur.

XXV. Iunij, vbi omnes ad ædes Ducis Arschotani conuenissent, & quatuor illi, quæ exceperant ex ore Cancellarij, Duci & reliquis legatis prælegissent, in primis animaduerterunt ex altera parte nihil adhuc conclusum & cōcessum esse. Secundò intellexerunt eo die & sequentibus ciuitatem oppugnatum iri; id si verum esset, hoc quod propositum fuerat, non posse perfici. Cogitabant porrò, aut Hispanos in spe futuros expugnandi eam, & sic pro cupiditate vindictæ, superbia & auaritia sua, armis non depositis, non eò minus, quòd de deditione ageretur, extrema tentaturos, nec ab oppugnatione destituros: sin verò eam spem non habeant, non aliò consilium istud seruire posse, quàm ad infirmandos & labefactandos ciuium animos, atque idcirco Ordinum consensum sine periculo expectari posse. Tertiò cùm hactenus

fama & ſuſpicio fuiſſet, negotium pacis in euentum expugnatæ iſtius ciuitatis retardari, magis adhuc ſolliciti & perplexi reddebantur. Deniq. vt omnia iſta ceſſarent, nemo erat ex iis, qui vlla ratione putabat ſibi licere ſine Ordinũ ſcitu & cõſenſu in eam rem cõſentire, ſed potius hoc diſcretioni & auctoritati Commiſſariorum relinquẽdum eſſe. Itaque miſſis aliquot ad Concilium, vbi quidam ex Cõſiliariis Dominorum Commiſſariorum congregati erãt, adductis quibuſdam ex memoratis rationibus oſtenderunt, quod ad ſe attineret, aliud nunc ſe reſponſum dare non poſſe, quàm iam antè dediſſent; quòd vellent omnia ad Ordines referre, ſed vt in commune omnibus conſuleretur, nihil melius ſibi videri, quàm vt induciæ indicerentur: ſine iis traditione ciuitatis facta, irruptionẽ Hiſpanos facturos in loca minus fortè munita, quorum commiſeratione ſperarent æquè Celſſ. & Dig. eorum affici. Deinde tutius fore, ſi hæc res publicè cum Ordinibus, vel ſaltem non ſine conſenſu eorum, quàm ſi priuatim cum ciuitate ageretur. Ad quod Conſiliarij iſti reſponderunt, ſe velle iſta ad Principes ſuos referre.

Non potuit quiſquam in Concilio dubitare, legatos non auſos futuros in eam rem conſentire, niſi Ordinum voluntate prius cognita. Ergo non debebat tã anguſto temporis ſpatio propoſitio iſta conſtringi, vel cùm ſcirent eam neceſſitatem exiſtere, quæ legatis incognita erat, nec ab Ordinibus vnquam de ea admoniti erant, potuiſſent ipſi propria auctoritate cum ciuibus, quorum res agebatur, omiſſis legatis agere.

XXX Iunij, Cancellarius Treuirenſis vnà cum tribus aliis Doctoribus, quibus examinatio & diſpoſitio totius negotij commiſſa fuerat, ad legatos Ordinum venerunt, iiſque indicabant, ſe inueniſſe in articulis tam ab vna quàm ab altera parte editis, aliquot ambiguitates & obſcuritates; priuſquam ergo ea perficere poſſint, quæ proponere vtrique parti decreuerint, in quibus nunc occupati & impediti ſint, cupere ſe ab illis earum ambiguitatum & obſcuritatum explanationem & declarationem audire. Ex altera parte iam heri id factũ fuiſſe.

Hi fuerunt Iohãnes VVimphelingus D. Cancellarius Treuirenſis, Gerardus Kleinſorg L. Conſiliarius Coloníenſis, Iohannes Gelchſamer D. Conſiliarius Herbipolenſis, Ioannes Laurman. L. Conſiliarius Cliuenſis.

PRIMAM aiebant eſſe, quòd in ſcripto, cui titulus ANNOTATIO DIFFICVLTATVM: quod ad quartum expedire cenſerent, vt iuſiurandum, cuius in quarto articulo Ducis de Terranoua mẽtio fieret, exprimeretur claris verbis, vt cum Domino Ioanne Auſtriaco Namurci pactum fuiſſet ea ſcilicet forma, quæ ab Ordinibus articulo 11° exigeretur: ſed cùm non inuenirent in præcedentibus tractatibus, nec etiam in Actis præſentibus, vllam iuriſiurandi formam, idcirco ſe

circo se petere istius formæ, de qua cum Austriaco conuentum sit, exhibitionem.

SECVNDAM inquiebant consistere in reiectione articuli sexti, à Duce de Terranoua positi, quo velit vt subditi ab armorum vsu abstinerent: hîc rationem à legatis Ordinum factam videri sibi obscuram, ideò rogare se vt maior eius fiat declaratio.

TERTIAM esse dicebant, quòd in 13° articulo Ducis Terranouensis, qui loquitur de liberatione Comitis Burani, legati Ordinum indicassent, plus sibi olim per tractatum, qui Bredæ habitus sit, oblatum fuisse, quàm nunc idem Dux Ordinibus eodem articulo offerret; petere ergo exhibitionem istius tractatus, vt eum cum articulis Ducis conferre possint.

VLTIMÒ indicabat iis Cancellarius, Dominos Commissarios requirere, vt vnà adhuc manerent, & expectarent resolutionem Ordinum, super prorogatione termini: Celss. & Dign. ipsorum, ad eam obtinendam, simul etiam vt Mandatum perfectius mitteretur, ad Ordines per peculiarē nuntium scripsisse.

AD ea Legati Ordinum responderunt, pro quæstionibus, quas non ita magni momēti mouissent, expectasse se oblationem articulorum, quos Domini Commissarij statuerint vtriq. parti exhibere; postulare vt vel adhuc hodie exhibitio eorū fieret. hunc enim vltimum esse diem, quo agere possint: Ordines etiam magnoperè admiraturos dicebant, quòd contra spem, quam proximis suis literis ipsis dedissent, nondum articuli illi exhibiti essent: atq. ideò etiam metuere se, cùm viderint Ordines negotium ita differri & extrahi, & interea inducias non solùm à Duce de Terranoua recusari, sed nec propria auctoritate à Dominis Commissariis indici, vt nullo modo in prorogationem termini, qui in Mandato suo circumscriptus sit, consensuri sint.

NIHILOMINVS quod ad primam difficultatem attineret, cuius in Annotatione sua ad articulum quartum Terranouensis ratione iuramenti mentio fieret; declarabant se propterea conuentus istius cum Domino Ioanne Austriaco Na-
murci

murci habiti memoriam iniecisse, ne viderentur quid noui & alieni, quod non antè æquum iudicatum fuisset, petere. Sed cùm ille tractatus ad finem non perductus sit, non posse se exhibitionem eius facere, formam verò iuramenti satis expressè art. suo ij°. declarari, eamque esse necessariam, vt & Ordines & populus quieti & securi constituerentur.

AD id quod secundo loco motum sit, respondebant ex ratione ibidem addita, facilè intelligi, cur præstaret omissionem istius articuli fieri; nimirum ne ex aperta armorum prohibitione subditi suspicionem caperent, quasi depositis armis imparati opprimendi sint, præsertim vbi illi, quos antea infensos habuerint, dignitatibus & officiis suis restituantur.

TERTIAM difficultatem aiebant in allegato articulo non reperiri. Sed obiter tantùm eius in præfatione Annotationi difficultatum præmissa, mentionem iniectam fuisse; sed quia tractatus ille plenum effectum sortitus non sit, haud posse se eius quoque editionem facere.

VLTIMÒ mirari se dicebant cur Mandati toties fieret mentio, cùm prorsus nulla difficultas ratione Mandati exoriri possit. Si enim pax constitueretur, omnes prouincias libentissimè ea quæ hîc acta sint, grata & rata habituras.

COLLATIS deinde inter ipsos Consiliarios & Legatos variis sermonibus, & cùm hi magnoperè cessationem ab armis vrgerent, sine qua non putabant se posse prorogationem impetrare, respondebat Cancellarius, Terranouensem ex tribus causis cessationem ab armis denegare. Primam esse, quòd foret incertus, an Mandatum illorum integrum sit. Secundam, quòd articuli ab ipsis exhibiti, tales essent, super quibus pax iniri non possit. Tertiam, quòd Regis intersit, ne prius illa concedatur, quàm ciuitas Traiectensis in potestatem ipsius venisset.

III Iulij, cùm legati Ordinum 2da Iulij à generalibus Ordinibus literas recepissent, quibus declarabant se scripta illa, quibus tituli sunt, ANNOTATIO DIFFICVLTATVM, & CONCORDIA ARTICVLORVM, approbare, eaque responsi loco ad scriptum Ducis de Terranoua repetita velle; item

item quibus indicabant, se priori termino, quem ipsis præfixissent, insistere, nisi maiorem spem de æquioribus articulis acciperent. Legati audientia impetrata, ea ipsa Dominis Commissariis primùm ore exponunt: deinde literas ipsas Celss. & Dign. eorum legendas exhibent, & vt Duci de Terranoua cõmunicentur, orant, addentes quòd indies expectarent ea media quæ vtrique parti proponenda statuissent; se iam aliquoties Ordinibus spem de illis dedisse, sed & Ordines & ipsosmet mirari, cur tamdiu exhibitio eorum differretur, nec abesse, quin in sinistras quasdam suspiciones inciderent, quarum occasione maiores mutationes in Belgio oriri queant. Rogare ergo vt tandem aliquando media ista exhibeantur.

Vt primũ Traiectum superius occuparetur, & transactio cum Hannoniensibus & Arthesiis perficeretur, reliquos postea deterritũ iri, & facilius articulos proponendos suscepturos.

LITERÆ ORDINVM.

Dominis nostris, D. Duci Arschotano, Principi Chimaici & Porciani, Comiti Bellomontij, Equiti Ordinis aurei velleris: Reuerendis in Christo patribus Abbatibus S. *Gertrudis & Maricollensi, aliisque Deputatis Ordinum generalium Belgij, Coloniæ.*

Ex Gallica lingua in Latinam versa de verbo ad verbum.

DOMINI nostri. Epistola nostra, XVIII. huius mensis scripta, fecit iam vos certiores, vestras literas XII. eiusdem mensis scriptas, nobis fuisse redditas, cum articulis propositis per Ducem Terranouanũ, Regis Catholici Commissarium, vnà cum iis quæ à vobis contrà sunt exposita, ad iustificationem articulorum, nostro nomine exhibitorũ, eorumque concordia cum Pacificatione Gandauensi, Edicto perpetuo, & harum ditionum priuilegiis: ac post debitam omnium examinationem comperimus omnia per vos bene & congruè acta esse. Ceterùm quoniam ea omnia præfato Duci Terranouano sunt exhibita, sine nostro expresso mandato (quemadmodum etiam ipse suo Latino scripto Dominis Cæsareis Commissariis tradito repetit) hac epistola vobis indicatum volumus, nos habere ea quæ nostro nomine exposuistis, vnà cum iustificatione & concordia suprà dictis, pro nostro

aresto & resolutione, vtpote quæ planè conueniant cum Instructione quam vobis hinc abeuntibus dedimus: eáque propterea in omnibus & singulis articulis rata & grata habemus. Id quod studiosè contẽdimus, vt velitis declarare & apertè indicare tum Duci Terranouano, tũ omnibus aliis quibus opus erit; ne si fortè hanc tractationem rumpi siue dissolui contigerit (quod Deus auertat) idem Dux Terranouanus, vel alij dicant, ex nostra parte responsum non fuisse capitibus & articulis à se propositis, vt etiam omnes incolæ harum ditionum possint cognoscere, & liquidò perspicere, omnes nostras actiones non spectasse alium scopũ, quàm boná & securam pacem, cum quiete & tranquillitate patriæ coniunctam, quæ vnica & præcipua causa est cur arma ceperimus. Quocirca quandoquidem idem Dux Terranouanus recusat sese paci accommodare, vti constat per eosdem articulos, adeò ab omni ratione alienos, omnibusque præcedentibus tractatibus, à sua Maiest. approbatis & ratihabitis, repugnantes, ei non debet mirum videri, nec extra propositum, si hactenus institimus, vti adhuc in præsentiarum insistimus termino temporis nostrę tractationi præfixo, nisi ex parte ipsius præbeatur maior spes conciliationis, præsertim in negotio religionis. Super quo expectantes vestrum responsum, precabimur Deum, vt vobis, Domini, bene firmet longam & salutarem vitam, intimoque cordis affectu nos vestris D D. commendamus. Antwerpiæ XXVIII Iunij, M. D. LXXXIX.

V. Excell. R R. & D D. officiosè addicti Ord. generales Belgij siue inferioris Germaniæ.

Mandato dictorum Ordinum,

I. Houfflin.

Ad quæ reſponſum nullum aliud Legatis Ordinum à Dominis Commiſſariis datum fuit, quàm velle ſe literas iſtas Terranouenſi communicare,& quòd non ceſſarent in mediis illis concipiendis, quæ vtrique parti primo quoque tempore ſe exhibituros eſſe promittebant.

IIII Iulij, Legati Ordinum, moti literis quas ab iiſdem Ordinibus acceperant, quibus adiunctæ erant literæ Ducis Andegauenſis,& Inſtructio, ad ſingulas prouincias deſtinata, iis inquam moti,ea quæ ſequenti ſcripto continentur, Dominis Commiſſariis ore retulerunt,& literas,tum Ordinum,tum etiam Ducis Andegauenſis,iiſdem prælegerunt;deinde ad petitionem eorum, dicta in ſcriptis, exhibuerunt.

SCRIPTVM.

Reuerendiſſimi,Illuſtriſſimi,Generoſe,Nobilis, Sacræ Cæſ. Maieſtatis Commiſſarij.

Illvstrissimvs Dux Arſchotanus, & nos reliqui Ordinum Legati, aliquoties publicè & priuatim indicauimus, niſi Celſſ. & Dign. V. ſua interceſſione pacem inter Sereniſſimum Regem & Ordines conſtituant, metuere nos, ne Ordines neceſſitate coacti, de alia forma Reip. cogitare incipiant, qua ſe & ſua, contra conatus & iniurias Hiſpanorum, ſecuriùs & meliùs tueri & conſeruare poſſint. Nunc verò literis ea de re acceptis, intelligimus non ſolùm ſuper eo quod antè declarauimus, deliberari, ſed & Ordines ad oblationem quæ de nouo à Duce Andegauenſi, tam per literas quàm per Legatum eius facta eſt (quæ propterea etiam promptiùs & gratiùs accipitur, quòd exiſtimetur matrimonium cum Regina Angliæ contracturus) iam Inſtructionem concepiſſe, cuius exemplar ad nos quoque tranſmiſſum eſt; ſuper qua conſilium & voluntatem ſingularum prouinciarum requirere propoſuerunt.

QVARE cùm pro certo habeamus, nisi pax hîc per Celss. & Dign. V. concilietur, Rege se per suum legatum ad necessitates nostras nullo modo accommodare volente, nec finem iniuriis & vastationibus exercitus sui imponente, Ordines ad actum priuationis processuros, quo declaraturi sint, Regem imperio, auctoritate & dominio, quod habet vel habere potest in Belgio, excidisse, subditos à iuramento, quod Maiest. eius præstiterunt, esse & fore in perpetuum solutos & liberos: deinde extremè coactos, Ducem Andegauensem iuxta pacta & conuentiones, iam antè cum Celsitudine eius initas, recepturos.

ANNOTAT.

Ioh. Baptist. Ficklerus Consiliarius Salisburgensis, in libello De iure magistratuum in subditos, Ingolstadij impresso, ad quæstionem quam facit; Quid subditis, qui à Principe suo, vel à Vicariis eius opprimuntur, liceat: subditorum distinctione in hunc modum facta, Quòd alij priuati sint homines, nulla publica administratione fungentes: alij magistratum quidem gerant, sed hi supremis magistratibus subiiciantur. (quos subalternos delegatos & inferiores magistratus appellat:) Tertij etsi summum magistratum non habeant, nec suprema & ordinaria potestate fungantur, constituti tamen sint in eo ordine, vt sint quasi frena & habenæ, ad summum magistratum in officio continendum. De medio subditorum genere post explicationem eorum absolutam ita concludit: Hinc apparet mutuam esse obligationem inter Regem, principem & regni principatúsue officiarios, neque totam regni vel principatus administrationem Regi soli vel principi esse commissam, sed supremum dumtaxat eius gradum, & singulos officiarios inferiores eius partem obtinere, pro suo quemque gradu, idque certis vtrinque condicionibus. Quæ condiciones si ab inferioribus magistratibus non seruentur, supremi est magistratus, illos vel officio abdicare, vel coërcere, causa tamen cognita, & non nisi eo ordine quem regni vel prouinciæ leges præscribūt: nisi & ipse à iureiurando, quo se ex legibus regnaturum promisit, discedere velit. E diuerso verò si is qui regiam dignitatem seu principatum, vel electione vel iure hæreditario adeptus est, manifestè ab iis condicionibus deflectat, sub quibus nominatim Rex vel Princeps est & agnitus & approbatus; quis dubitet inferiores regni seu principatus Magistratus, ipsásque adeò prouincias ac ciuitates, quarum administratio illis commissa est, à suo iureiurando hactenus saltem esse ipso iure liberatos, vt ipsis liceat sese manifestè eius regni vel prouinciæ oppressioni opponere, cuius tutelam & protectionem pro suo quisque munere cum iureiurando susceperunt? De tertio porrò subditorum genere ita scribit:

ita scribit: *Hi etsi reuera & certo quodam respectu supremorum magistratuum obedientiæ subsint, alio tamen respectu, maximè rebus angustis extremisque constituti sunt defensores ac protectores iurium ipsius supremæ potestatis, vt summos magistratus in officio retineant, eósque si opus erit & coërceant & mulctent.* Deinde pergit:

Hic meminisse oportet eorum quæ suprà dicta sunt: nempe populum extitisse prius quàm magistratus vllus esset, & propter populum magistratus creatos, non contrà populum propter magistratum. Inde sequitur magistratuum omnium quantumuis supremorum ac potentium authoritatem a publica eorum authoritate pendêre, qui ipsos ad hunc dignitatis gradum euexerunt, non contrà. Ac ne quis obiiciat hanc quidem primam fuisse magistratuum originem, sed postea populos sese prorsus eorum potētiæ & arbitrio subiecisse, quos pro summis magistratibus accepissent, & omnem suam libertatem sine exceptione illis omnino resignasse. Nego primùm certò de hac omnimodà abdicatione constare. Quin contra affirmo nullam gentem (quamdiu ius & æquitas viguerunt,) Reges suos aut creasse aut approbasse, nisi certis appositis condicionibus; quas si illi manifestè violant, efficitur, vt qui hanc in illos authoritatem conferre potuerunt, non minus potestatis in ea illis rursus adimenda retinuerint. Quod vt clarius appareat, dispiciamus an non per omnes ætates inter famosissimas quasque nationes & magis notas, perpetuo vsu hoc comprobari possit, &c. Reliqua apud eum vide: totus enim libellus eò dirigitur.

Balæus Carsenna in Oratione de pacanda & componenda Republ. ad Belgas: *Adhæc,* inquit, *tenendum & illud: Imperia primùm Dei esse, per quem Reges regnant, & superbi de sede deturbantur: deinde & populi, qui publicos fasces & Maiestatem suam principi & in principem contulit: idque non solùm in maximo illo Romanorum Imperio, sed & in aliis bene constitutis rebus publicis verum est. Nam immoderatas & legibus solutas dominationes, vbi principatus rapti captique potius, quàm dati & accepti fuerunt, tandémque in tyrannides apertas euaserunt, non moror. Cùm enim, vt iam dictum est, imperium suum in eos populus contulerit, & ipsi legibus viuant, non propriam, sed publicam potestatem gerere ipsos, neque tam dominos populi, quàm Dei & Reipub. ministros esse manifestum est. Qua de causa & additi summis imperiis semper fuere minores magistratus & senatus principum, non solùm iuuandæ, sed & frenandæ potestatis (si fortè ad tyrannidem aspiraret) causa, traditæque non minus imperandi quàm parendi leges.*

Certè extra controuersiam est, & in Imperio Rōmano, cuius hodie dignitas apud Germanos est, Cæsarem, & in nostra Belgica principem, non nisi certis condicionibus, legibus, priuilegiis, ac principum Ordinúmque senatu circumscriptam potestatem tenere, vt multis testimoniis pactorum & exēplis rerum ostendi potest. Adeóque hîc mutua est obligatio inter principem & subditos;

mutuúmque non seruatæ fidei crimen: vt non tantùm Imperator Imperij, & Rex regni primus sit cliens, verumetiam propter delicta sua tum Imperatores, tum Reges, loco motos, & in ordinem redactos, testentur Annales. Etsi autem in principes suos exorbitantes mitiùs consuluerint maiores nostri, ius tamen suum aduersus eos, non vno sanè exemplo, persecuti sunt, &c.

ILLVSTRISSIMVS Dux & nos reliqui Ordinum legati prætermittere non potuimus, quin Celsſ. & Dign. V. huius in continenti certiores faceremus, cum hac amica, humillima, humili, & officiosa petitione, vt de huiusmodi mediis cogitare velint, quibus & Seren. Rex nobis, & nos Regi, Principi & Domino nostro naturali, æquis condicionibus, quas à nobis, præsertim in causa religionis, iam antè ex articulis nostris Celsſ. & Dign. V. cognouerunt, conseruemur. Actum Coloniæ IIII. Iulij M. D. LXXIX.

VIII. Iulij, tres Cōsiliarij dominorum Commissariorum ad legatos Ordinum venerunt, indicantes eorum verbis se Duci de Terranoua exemplum Mandati ipsorum exhibuisse; æquum ergo sibi videri, vt & illis Mandatum Ducis de Terranoua communicent.

MANDATVM DVCIS DE TERRANOVA.

PHILIPPVS secundus Dei gratia Rex Castellæ, Legionis, Aragonum, Nauarræ, Neapolis, Siciliæ, Maioricarum, Sardiniæ insularum, Indiarum & Terræ firmæ, maris Oceani, Archidux Austriæ: Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ; Limburgi, Geldriæ & Mediolani: Comes Habspurgi, Flandriæ, Arthesiæ, Burgundiæ: & Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Namurci & Zutphaniæ; Princeps Sueuiæ, Marchio sacri Romani Imperij: Dominus Frisiæ, Salinarum, Mechliniæ, territorij Traiectensis citra & vltra Isulam, & Groningæ; necnon Dominator in Asia & Africa. Recognoscimus & notum facimus tenore præsentium vniuersis: Quòd cùm ex parte Sereniss. & potentissimi Principis Domini Rudolphi Romano-

Romanorum Imperatoris Augusti, consanguinei, affinis, & fratris nostri charissimi, propositũ nobis fuerit, vt ad sedandos nostrarũ inferioris Germaniæ ditionũ tumultus, de aliquibus concordiæ condicionibus agi permitteremus: Nos qui amore paterno eos Status vnicè prosequimur, nihilque hactenus studiosiùs curauimus in iis omnibus quæ ibi gesta sunt, quàm vt illos ad quietem illis vtilissimam reduceremus, nunc quidem etiam libenter in eandem ipsam cogitationem, & voluntatem venimus. Itaq. cùm prædictus Serenissimus Imperator Commissarios, qui de ipsis condicionibus agant, sit nominaturus; Nos itidem elegimus, nominauimus & deputauimus, sicut tenore præsentium eligimus, nominamus & deputamus, Illustrem, fidelem nostrum dilectum Don Carolum ab Arragonia, Principem Castri-verrani, Ducem Terrænouæ, Marchionem Auolæ, Comitem Bergedij, consanguineũ nostrum, magnum Conestabilem & Admiralum Consiliariũmque in nostro vlteriori Siciliæ regno, propter singularem opinionem & fidem; quam de ipso eiusque integritate & prudentia habemus, deque eius optimo zelo, quem erga Dei cultũ & communem Christianæ Reipub. vtilitatem, necnon erga priuata nostrarum rerum & statuum commoda studiosissimè gerit: eidemque propterea potestatem, facultatem, authoritatem, commissionem & speciale Mandatum damus, concedimus & elargimur, vt pro nobis nostroque nomine intersit & assistat, vnà cum prædictis Commissariis ab eodem Serenissimo Imperatore nominandis, & cum aliis quoque ab iisdem nostris Statibus inferioris Germaniæ personis deputandis, sufficientia Mandata ad eandem rem habentibus, in loco ad eam congregationem & conuentum per prædictum Sereniss. Imperatorem designato seu designando, vt ibidem dictus Dux, tanquam Commissarius & Mandatarius noster, proponere, communicare, approbare & concedere possit & valeat, quæcumque media, condiciones & articulos, quos seu quæ ipse viderit expedire, ad bellicos motus in dictis nostris Statibus sedandos, & firmam pacem, cõcordiam & tranquillitatem ibidem constituendam, vt & pacificè viuant (quod maximè illorum re-

rum re-

rum refert) & religionem Catholicam Romanam, nostrámq auctoritatem & obedientiam seruent. & generaliter & nostro nomine, ac pro nobis dicere, tractare, facere, promittere & cōcedere possit & valeat, quæcunque ad prædictum finem & effectum consequendum oportuna & conuenientia esse iudicauerit, & quæ nos ipsi, si præsentes ibi essemus, faceremus, faceréq. possemus. Et si talia essent quæ mandatum exigerent magis speciale, quàm præsentibus est expressum: Promittentes in fide & verbo Regis & Principis nos gratum, ratum, firmum & stabile perpetuò habituros quicquid per prædictum Ducem Terrænouæ, virtute huius nostri Mandati & Commissionis dictum, pactum, factum vel conuentum fuerit, illúdque inuiolabiliter & absque vlla diminutione obseruaturos, impleturos; obseruari & impleri facturos, harum testimonio literarum, manu nostra subscriptarum, sigillíque nostri appensione munitarum. Datum in oppido nostro Madrito die x x x. mensis Augusti, Anno à natiuitate Domini Millesimo, quingētesimo, septuagesimo octauo. Regnorum autem nostrorum, videlicet Hispaniarum & vlterioris Siciliæ vicesimo tertio: citerioris verò, Hierusalem & aliorum, vicesimo quinto. Signatum, *Philippus*. Et inferiùs,

Ad mandatum Regiæ & Cathol.
Maiest. proprium,

Gab. à Cayas.

X Iulij, Legatis Ordinum sub horam quartam pomeridianam vocatis, in hunc modum ad illos Domini Commissarij verba faciunt: Articuli vtrimque exhibiti, quoniam valde essent differētes & discrepantes, plurimorum etiam tractatuum in iis mentio fieret, longiore se tempore ad eos perpendendos & conciliandos visos fuisse. Alioquin etiam per se causam esse grauem, quæ matura deliberatione opus haberet. Nō ergo debere ipsos moram illam quæ intercessisset, ægrè ferre. Nunc verò circa ea quę politica sint, exhibere se articulos, quos valde

æquos esse censerent, quales etiam eos Cæs. Maiest. sine dubio, etiamsi non viderit, habitura sit. monere ergo & rogare, ne grauentur eos approbare & recipere, simul etiam Ordines vt idem faciant, exhortari. Secundò exhibere se alios quoque articulos de religione, cum hac additione, se nihil amplius, quàm quod illis expressum sit, à Regio Legato obtinere potuisse. At si ipsi Legati vltrà quid, vel ab illo, vel à Rege, impetrare possent, id libenter se laturos & comprobaturos esse.

Ad illa Legati Ordinum primùm Celss. & Dign. eorum, pro labore & diligentia quam in hoc negotio sumpsissent, gratias agunt; deinde indicant se velle articulos illos perspicere, & si quid ex tempore ad eos respondere possent, id se facturos esse; sin minus, ad Ordines transmissuros.

ARTICVLI CIRCA POLITICA.

PRIMO Pacificatio, anno LXXVI. die VIII. Nouembris Gandaui inita & constituta, Vnio quoq. Bruxellis IX. Ianuarij anno LXXVII. subsecuta, Edictũ insuper perpetuum Bruxellis XVII. Februarij anno eodem publicatum, vnà cum approbatione Regia, saluis sequentibus articulis, seruabuntur. *Non per omnia ergo approbantur.*

II.

Et quia præterea quæ à tempore primorum motuum acciderunt, post iam dictos tractatus Pacificationis Gandauẽsis, Vnionis & Edicti perpetui vltrò citróque varia facta, dicta & admissa fuere, tam in generali quàm in particulari, hac præsenti quoque Pacificatione non minùs posteriorum istorum factorum & dictorum, quàm eorum quæ anteà contigerunt, perpetua obliuio constituatur, ita vt eorum nulla fiat amplius mẽtio, exprobratio aut inquisitio, quasi ea nunquã accidissent; idque sub pœna exemplaris correctionis subditis contrauenientibus, tanquam perturbatoribus tranquillitatis publicæ infligenda. *Ex duobus articulis Ternanouensis hic vnus constitutus est.*

III.

Rex Catholicus vasallis subditisq. suis seruabit, manutenebit, & si opus videbitur etiam denuò confirmabit omnia &

Cõuenit cum 3. articulo Terranouensis. singula iura, vsus, consuetudines, immunitates, exemptiones & priuilegia quarumlibet prouinciarũ, ciuitatũ, oppidorum, Communitatum, aliorumq. priuatorum omnium, tum in genere tum in specie, quemadmodum in Edicto perpetuo, articulo 10. & cùm prouinciis Belgicis inauguratus extitit, promisit & iurauit.

IIII.

Idem cum 4. Terranouẽs. vsq. ad vers. Et quod illorum. OMNES milites extranei, vtpote Hispani, Itali, Germani, Burgundi, Angli, Scoti, ac cæteri omnes peregrini, qui propter hosce motus vtrimque accersiti sunt, prouinciis Belgicis ab hac pace promulgata, intra N. terminum simul excedent & eodem tempore.

V.

Respõdet articulo quinto Terranouensis. QVOD verò attinet ad alios milites non extraneos, etiam ad pleniorem exonerationem afflictorum subditorum, mandabit Rex vniuersum militem, tam terra quàm mari, eodem quoque tempore exauctorari & dimitti, vt nimirum deinceps sibi priuatim viuant in tranquillitate, ordinariis tantùm præsidiis retentis & suffecturis.

VI.

Exceptis causis à Terranouensi additus concordat cum articulo ipsius sexto. SVBDITI quoque ciues & incolæ omnes, citra cunctationem redeant ad mercaturas, opificia & negotia pacis, quibus se, vxores liberósq. citra iniuriam proximi honestè sustentare valeant, & à publico armorum vsu, antea non consueto, & pacis tempori non conuenienti, desistant & abstineant.

VII.

Idem cũ art. VII. Terranouensis. VNIVERSÆ exactiones, impositiones, cæteráq. inusitata vectigalia & onera præsentiũ turbarũ occasione quomodolibet indicta, penitus cessent & tollantur; ita tamẽ quòd si quæ certorum onerum continuatio adhuc fore ex vsu publico iudicabitur, simulatque per Ordines Statuum eiuscemodi quid demonstratum fuerit, Rex haud grauatim se Ordinum consiliis iuxtà ac desiderio accommodabit.

VIII.

Terranouensis VI. PRÆTEREA restaurabitur libertas commerciorum & transitus vbiuis locorũ per vrbes, pagos, pontes, portus earundem prouinciarum, non minus terra quam mari, perq. fluuios & flu-

& flumina, prout factitatum ante præsentes hosce tumultus: nouis autẽ vectigalibus & impositionibus, absq. Regis auctoritate eatenus per hos motus de facto institutis, incõtinenti cessaturis.

IX.

Et ne qua semina altercationum aut querelarũ relinquantur, omnes tam ecclesiasticæ personæ, quàm seculares, tam intraneæ quàm extraneæ, recuperabũt pacificè bona sua, mobilia extantia, & omnia immobilia, titulos, debita & actiones, iisque statim vti ac frui posse, in eo nimirũ statu ac qualitate, quibus in pręsentiarũ illa ipsa reperientur, ídq. omni dolo ac fraude semotis, non obstante vlla hypothecatione aut quauis alienatione facta in contrariũ, & hoc tum in Burgundia, Luxemburgo, Hollandia Zelandiáque, tum etiam in aliis quibuslibet prouinciis ac locis, non minùs ad vtilitatem Ecclesiasticorum, quàm Principis Auraici, & aliorum denique omnium. *Descriptus ex artic. IX. Terranouẽs. vsq. ad vers. Non obstãte, &c.*

X.

Similiter quoq. subditorũ quilibet hinc inde redintegrabitur in suis honoribus, dignitatibus, beneficiis, gubernaculis, muneribus, functionibus & officiis, planè ad instar, prout ab exordio horum motuũ extiterit; exceptis tantũ iis, quibus contra libertatem, iuráq. ac priuilegia patriæ de vlla functione prouisum fuisse demonstrabitur: prouiso tamen, quòd eiuscemodi spoliati denuò redintegrandi, tenebuntur præstare iusiurandũ, cuius in proximo sequẽti articulo fit mentio, prout facturi quoque cæteri ad nouas functiones & officia in posterum cooptandi: reuocando, cassando & annullando quicquid hinc inde factum, decretũ, pronunciatúmue fuerit in contrarium. *Ex Terranouensis articulo X.*

XI.

Nulli admittentur ad vlla gubernacula prouinciarum, ciuitatum, castrorum & fortalitiorũ, Capitaneatus, aut præfecturas militum, nec ad concilia rerum Status, priuatum, financiarum, aliaque officia maioris momenti, præter naturales patriæ; qui etiam ante receptionẽ, vltra antiqua & consueta iuramenta, Regi tanquam eorũ Principi naturali præstari solita, solenniter iurabunt in hos articulos, eosq. promittẽt fideliter sincereq; seruare; sub pœna periurij, & tanquam tales puniendi. *Idem qui Terranouens. XI. excepta commendatitia clausula quæ in fine illius adijcitur.*

XII.

Cõuenit cum XII. Terranouensis.

CAPTIVI vtriusq. partis omnes qui ob dictos tumultus adhuc dum detinẽtur, statim & absq. vllo pretio relaxabũtur, nisi iam anteà de eo aliud fuerit conuentum & concordatum.

XIII.

Mouẽtur hic difficultates cum Principe Auraico, quarũ nulla à Terranouensi mentio fit, & minus hic articulus quàm illius XIII. continet.

COMES Buranus suæ libertati & patriæ quanto ocyus fieri poterit, restituetur. In difficultatibus quoq. Principem Auraicum concernentibus, conciliandis, post pleniorem earum informationem omnis diligentia adhibebitur.

XIIII.

Terranouensis XIIII. art.

DECRETA, dispositiones & ordinationes, per dominum Archiducẽ Mathiam suosq́. collaterales & Ordines Statuum à tempore vltimarum turbarum, nomine Regis emanatæ, pro legitimis ac validis habebuntur, suosq́. debitos sortientur effectus, quoad beneficia, dignitates, officia, aut alias quaspiam res quæ solent esse potestatis ac dispositionis ordinariæ illorum qui tenent locum Gubernatoris dictarum prouinciarum, non autem in iis quæ propriæ personæ Regis reseruantur, aut si quę factæ sint contra iura, priuilegia, & immunitates patrias, tam in generali quàm in particulari, vel alioquin in vllius iniuriam seu detrimentum redundârint.

XV.

Eiusdem XV.

PARITER etiam quarumlibet vrbiũ & aliorũ locorũ magistratus seu officiati, suis functionibus destituti, alia via ac ratione, quàm iuris ordine legitimè seruato, aut aliâs cõtra priuilegia dictarũ vrbium, aut pręter ordinarios consuetosq́; modos cumprimis restituentur & redintegrabũtur in dignitates, officiaq́. sua; necnon ad eorũ creationẽ futuris tẽporibus procedetur, prout olim & sicut ex iuribus, moribus & priuilegiis cuiusque patriæ, vrbis & loci decet, ne cui facta toleretur iniuria.

XVI.

Idem cum Terranouensis XVIII. transpositis tamẽ duobus aut tribus verbis, & præter verba illa, etiam cum obseruatione supradi-

AVCTORITAS & obediẽtia Regi à subditis cumprimis restituetur, & seruabitur, qualis meritò iuxta præscriptum diuini & humani iuris, necnõ priuilegia, vsus & cõsuetudines patrias esse debet, qualisq́. olim seruata est: vt rectè nimirũ administretur iustitia, subditi regãtur in omni ratione, æquitate, quiete & obedien

obedientia,idque ad eam formam,modumque, quo factũ est ab omni memoria,tam defuncti Imper. Caroli Quinti, eiusque prædecessorum,quàm etiam Regis tempore, vsque ad harum turbarum initia,etiam cum obseruatione supradictorum tractatuum,simul & præsentis; sine cuius auctoritatis instauratione,ac subditorum obedientia, nequaquam possibile est populum in vnione, concordia, rectaque iustitia, quiete, ac tranquillitate manu tenere.

ctorũ tractatuum & præsentis.

XVII.

SVPEREST de gubernaculis generalibus dictarum prouinciarum,quarũ occasione Rex eliget Principẽ de sanguine, qui,quæ'ue, rerũ experientia pollens,habeat dotes & qualitates,ad eius generis arduum munus cumprimis necessarias, & de quo seu qua subditi iustam causam satisfactionis sint habituri: gubernabit autem cum omni iustitia & æquitate,præsertim verò secundum vsus,iura, consuetudines & priuilegia dictarum prouinciarum, etiam comprehenso hoc præsentis reconciliationis Edicto,quod tenebitur promittere & iurare.

Terranouensis XIX.

XVIII.

AD cuius quidem Gubernatoris generalis manus,citra vlteriorem hæsitationẽ,planè ac integrè tradentur omnes & singulæ ciuitates,vrbes,fortalitia & alia loca,quæ ab vna alteráue parte quocunque titulo aut prætextu modò tenẽtur,vnà cum patrimonio ad Regem pertinente,tormentisq́.bellicis, munitionibus,commeatibus,armis & nauibus,vt nimirum ea loca, quæ ab omni memoria præsidiũ habuerunt, consilio Regij senatus, siue concilij Status naturalibus Belgiis astringẽdis iureiurando, quòd vltra antiqua & consueta iuramenta Regi, tanquam eorum Principi naturali, præstari solita, hos articulos fideliter seruabunt, custodienda committat, aliasque de illis disponat,sicuti seruitio Regis simul & commodis ac securitati prouinciarum magis expedire arbitrabitur, & aliâs prout fieri decet, factumque fuit ante motus præsentes.

Descriptus est hic articulus ex Terranouensis articulo xx. nisi ꝙ huic vers. Et quod *&c. in quarto præcedenti omissus, insertus sit,* ibi vt nimirũ *&c. & ꝙ verba illa,* consilio Regij senat⁹ siue concilij Status, *ex Edict. perpetuo artic.* VI. *addita sint.*

XIX.

PERMITTENTE nihilominus Rege (& quidem merè in huius reconciliationis gratiam) vt quod hactenus ex eius patrimonio,

Terranouensis verba art. XXI.

trimonio, seu populi subsidiis, collectum & desumptum fuit, id ita collectum receptumque maneat, absque vlteriore persecutione, seu vexatione, cuipiam mortalium eatenus inferenda; ita tamen vt in posterum ab eiusmodi detentionibus, occupationibus & collectis desistatur.

XX.

Terranouensis XXII. & XXIII.

PACIFICATIONE Gandauensi, Vnione generali Statuum secuta, & Edicto perpetuo Bruxellēsi, suprà ab initio positis, saluis, Ordines Statuum renunciabunt aliis omnibus fœderibus, pactis, mutuisq. sponsionibus, contractis occasione dictorum tumultuum, tam intra quàm extra prouincias.

XXI.

Eiusdē Terranouensis XXIIII.

COMPREHENDENTVR hoc tractatu Regina Angliæ, & Dux Andegauensis.

DE ceteris concernentibus expeditionē, confirmationem, publicationem, perpetuámq. & firmam obseruationem huius Pacificationis postea agendum erit, cùm omnia fuerint concordata & conclusa.

ARTICVLI DE RELIGIONE.

I.

Concordăt hi duo articuli cum articulo XVI. et XVII. Terranouēs. præter duos vers. qui additi sunt. Vnus est in hoc articulo, ibi: prout etiam Ordines. *vsque*, perpetuo *inclusiuè. Alius in II. articulo, ibi,* nisi cum consilio, *&c.*

QVÆ concernunt Religionem, quæ omnibus Principibus verè Christianis iure debet esse commendatissima, haud potest Rex vllatenus præterire, quin vestigiis Regū Catholicorum suorum maiorum inhærēdo, percupiat ac mandet in prouinciis suis patrimonialibus retineri seruariq. religionē Catholicam Apostolicam Romanam, ab omni æuo nō solùm ibidem receptam, verumetiam sub qua earundem prouinciarum subditi olim tantopere floruêre, & in qua tam dictū Regē, quàm ceteros suos prędecessores olim prouinciis inauguratos, & mediante solenni iureiurādo in Principes suos naturales receptos fuisse notoriè constat. Quæ quidē supradicta religio, exclusa quauis alia, liberè, pacificè & absque vllo impedimento, vbiuis locorum, per vniuersas ditiones Belgicas posthac tradetur & exercebitur, prout etiam Ordines iam antea seipsos

in Vnio-

in Vnione generali mutuò ac ſolenniter obligarunt, & in Edicto quoque perpetuo, ac literis frequentibus Regi, non minùs poſt quàm ante turbas præſentes, ſe paſſuros & procuraturos addixerunt; & ſicut etiam iampridem ſcripſere ad Sac. Maieſt. Imp. vſque adeò quòd abſque graui nota, vt ne dicatur confuſione, vniuerſi ſtatus politici, haud poſſint in re tanti momenti propriis ſcriptis vlla ex parte contrauenire.

II.

SVBDITI verò, qui in prouinciis Belgicis, in hac tractatione comprehenſis, à Catholica Romana religione receſſerunt, Rex Catholicus ad præſentem Belgij Statum reſpiciens, per Regium ſuum Mandatarium ſe conceſſurum offert, vt ij in dictis prouinciis manere, ibique abſque aliqua coërctione & moleſtia, occaſione Placitorum religionis ſibi inferenda, per quatuor annorum ſpatium viuere poſſint & valeant, niſi cum conſilio Ordinum, legitimè ac debitè in loco tuto vbi ſuffragia libera eſſe poſſint & valeant, per Regem ſeu eius Gubernatorem generalem congregandorum, aliter ſuper huiuſmodi termini limitatione ſtatutum fuerit: quo termino elapſo, niſi ad dictam Catholicam Romanã religionem redierint, † omnino è Belgij prouinciis recedere, & aliò domicilium transferre ac viuere teneantur. Prouiſo tamen, quòd intereà temporis eiuſmodi ſubditi à ſcandalis, & rerum perturbatione, ac omni vſu & exercitio alterius, quàm Catholicæ Romanæ religionis, prorſus abſtineant: & interim etiam liberrimè fruentur omnibus ſuis bonis, tam mobilibus quàm immobilibus, iuribus, actionibusque; & poterunt ea ipſa, qualiacumq fuerint, etiã aliò transferre, ſeu vendere, aut alienare, prout eis videbitur. Et quatenus bona ſua retinere malint, poterunt etiam abſentes ad eorundẽ bonorũ regimen, adminiſtrationẽ & receptionẽ, in prouinciis ſibi eligere Quæſtores Catholicos, qualeſcũq. volent: præterea toties, quoties voluerint, ad prouincias iteratò redire, victuri tamen catholicè, iiſq. ritibus ac moribus, quos perſonas catholicas decet: eritq huiuſmodi reditus, & facultas bona adminiſtrãdi, per ſe cuilibet

bona

bona fide permissus, statim atque Pastoribus, officiatis & magistratibus locorum, ad quæ redire cupient, talis intentio ac voluntas insinuata fuerit. Ex qua quidem Regali indulgentia nulli non perquàm manifestum redditur, quòd Rex nihil minus, quàm bonorum confiscationes, ruinam ac perniciem suorum subditorum appetat; nec etiam quòd rigore superiorum Placitorum ipsos perstringere cõstituerit, cùm paratissimus quoque sit ea ipsa Placita, cum consilio Ordinum Statuum, competenter temperare ac moderari, omniaque facere, quæ ad Dei Opt. Max. cultum, prouinciarumque quietem & tranquillitatem pertinent, ac benignum, amantissimum Christianumque Principem decent.

ANNOTAT.

† *Ad verb.* Omnino è Belgij prouinciis recedere] *Libet hîc referre, quod antiquus Doctor Olradus de Ponte, in ea quæstione, An Iudæos, Saracenos vel alios Paganos pacificos Princeps de terris suis expellere possit; consuluit, vt ab eo Consiliarij principum addiscant, an non longè æquius sit, quæ ille infidelibus istis præstari & seruari censet, ea ad minimum etiam iis, qualicumq. licet nomine appellentur, hodie concedi & tribui, quorum fides & confessio suprà generatim declarata est.*

Const. 264. videatur etiam Ferd. Vasquius illust. cont. lib. 1. c. 24.

Illa, inquit, videtur probabilior sententia, quòd Princeps, absque legitima causa, pacificos Iudæos, Saracenos, & alios paganos de terris suis non possit expellere. Et primò, quia iuris naturalis est & diuini, quòd quæcumque vult princeps sibi iustè fieri, faciat quoque aliis, maximè suis seruis & tributariis, [a] *nec aliis faciat quod nollet sibi fieri:* [b] *sed ipse nollet de regno expelli, ergo nec alios de regno expellat. Tenetur etiam diligere Iudæos & Saracenos, in quantum suæ naturæ participes, nedum in anima, sed etiam in corpore, vt est expressum de pænit. dist. ij charitas in vers. Non illi & seq. ibi. Quomodo nos in eorum peccatis & periculis cogitamus, & sic nobis subueniri optamus, & ita eis subueniamus. & infrà: Quapropter charissime ita tota dilectione satage, vt bonum quod tibi conferri vis, velis & proximo. Expellere ergo tales absq. ratione, contra præcepta charitatis apertè est. Dilectio enim proximi malum expulsionis vel aliud non operatur,* [c] *& charitas non agit perperam,* [d] *& recta voluntas iniquum non agit.* [e] *Et tale ius diuinum & naturale indispensabile est, quia impermutabile,* [f] *& per Papam, quia eius permutatio necessariò peccatum implicat,* [g] *& naturam bonam immutat, quod est impossibile.* [h] *Hinc etiam est, quòd ex isto iure & charitate, in necessitate eis subuenire, & eleemosynam facere tenemur.* [i] *Secundò hosti capto debetur misericordia, præsertim vbi pacis perturbatio non timetur; multò fortiùs talis misericordia facienda est seruo tributario, ne expellatur.* [k] *Principes enim iubentur timentibus*

a *c. humanum dist. 1.*
b *c. dilecti. extra. de maior. & obed.*
c *Ad Rom. 13.*
d *1 Corint. 13.*
e *In d. c. charitas.*
f *Instit. de iure nat. § sed naturalia. distin. vi. his ita.*
g *facit quod not. de iureiur. c. & si Christus in gl. quædam.*
h *dist. xiij. §. 1. di. 2. ius natur.*
i *xlij. dist. quiescamus xvi. q. 1. si cupus. lxxxvi. dist. non satis.*
k *23. q. 1. c. noli.*

Vide Mynsingerum in suis Cameræ obseruationibus Centur: 5. obseruat: 6. fol: 421.

& obse-

& obsequentibus impendere dilectionem, nihil facere cupiditate nocendi, sed omnia charitate consulendi, nihil inaniter, nihil inhumaniter,[l] *& quod agendum est non ex furore, sed ex charitate agendum est.*[m] *Tertiò, eadem ratione, qua non debemus Iudæos, paganos & Saracenos pacificos rebus suis spoliare, eadem ratione nec eorum habitaculis priuare & extra natale solum eiicere.* [n] *Nam quod possident, iure gentium possident, siue res, siue loca, siue iurisdictiones, & sic iustè, iustitia fori, & non poli.*[o] *Sicut hoc clarè tenet Innocentius extra. de vot. & vot. redemp. c. quod supra: & quòd non possint, nisi persecutores sint, expelli, facit bene à contrario sensu 23. q. 7. Si qui. Et innocentia maximè Regum est, nemini malum inferre.*[p] *omni Christianæ religioni inest lenitas & mansuetudo, & crudelitas ei contraria est.*[q] *Videantur reliqua apud eum.*

l 23.q.5.prodest.
m 12.q.11.fraternitas.
n Hæc probantur per not. 23.q.7. c. si de rebus, in gl. per hæc.
o 13.q.4.c. quid dicã. extra. de verbo. sig. c. ius dictum est.
p 23.q.5. c. non est, 6. q. 1. sapiẽs.
q 23.q.5. vnum solum.

Hostiensis in summa tit. de Iudæis & Saracenis num. 4. ibi. In quibus tolerentur. Nónne peccat Ecclesia, dum sinit Iudæos ritus suos obseruare? Non, quia non approbat, sed permittit; quod autem permittimus, nolentes præcipimus. i. concedimus. Si Ecclesia eos non toleraret, videretur eos ad id præcisè velle cogere, quod fieri non debet.

Panormitanus in cap. In aliquibus de decem. primit. oblat. in princ. Nota, inquit, ex isto textu argumentum, quòd mixtura Christianorum, habentium varios ritus, non videatur à iure reprobata. & vers. Ritus; denotat mores in spiritualibus. Nam in quibusdam locis, vt in insula Cretensi, & in insula Cypri, sunt Græci permisti cum Christianis: item reperiuntur in aliquibus Armeni & Indi, qui censentur Christiani, sed habent varios ritus, & diuersos à nobis. Contra quod (pergit ille) tamen facit, quia cùm sint hæretici, & per consequens excommunicati, sunt vitandi & puniendi &c. potest dici prout dicit glo. notabilis 20. dist. cap. 1. quòd Papa eos toleret in ritibus eorum.

Ferd. Vasq. illust. contro. lib. 1. c. 8. nu. 12. Apparet sententiam nostram facere pro parte negatiua, existimantium principes temporales nullam habere potestatem super animam ciuium suorum, & consequenter non posse paruulos infantes Iudæorum, si subditi sint, à parentibus abducere vt baptizentur: quam opinionem tenuerunt gl. Io. Theuto. in c. Iudæorum xxviij. q. 1. quia si possent eripi in paululum temporis, nullus esset Iudæus in mundo: & sic non posset adimpleri prophetia Esaiæ 10. & Rom. 9. c. quòd reliquiæ Israël saluæ fient. Hanc glo. sequitur Card. Flor. & Marianus in c. sicut de iureiur. quia nullus ad fidem est cogendus, eodem c. sicut & quia voluntarium militem Christus elegit xv. q. j. c. non est. Item quia iura communia volunt, quòd nulla iniuria & nulla violentia debeat fieri Iudæis. Vt in l. Christianis C. de pag. & sacrific. eor. & in c. fin. c. Iudæos, de Iudæis q. 1. c. si quis. inde dicit Card. in C. de vxore, in fin. princ. de sepultura, quòd quo ad sacramenta seruus [illegible]r est, &c.

XI Iulij, posteaquam Legati Ordinum articulos, à Dominis Commissariis oblatos, legissent, & cum articulis Ducis de Terranoua, deinde cum propriis suis, & pactis præcedentibus cõtulissent, magnopere se sua spe frustratos esse vident: quamobrem ea quæ proximo scripto exponuntur, concipiunt, & altero die XII. audientia impetrata, primò ore retulerũt, deinde exemplum istius scripti exhibent.

SCRIPTVM.

Reuerendissimi, Illustrissimi, Generose, Nobilis, Sacræ Cæs. Maiestatis Commissarij.

ILLVSTRISSIMVS Dux Arschotanus, & nos reliqui Ordinum Legati, perlegimus vtrosq. articulos, quos Celss. & Dign. V. nudiustertius nobis exhibuerunt: Cur ita diuisi & separati sint, cùm à neutra parte diuidantur, rationẽ suam habere potest. Sed quantum ad commendationem eorũ attinet, tantum abest vt Ordines eos pro æquis habituri sint, vel vt æquos, prout putatur, obuiis vlnis recepturi; quin potius ecõtra metuamus, si vllũ effectum consequantur, eos non aliò quàm ad maiores perturbationes & mutationes seruituros.

DE primo, quòd vt æqui non recipientur, inde patet, quòd in omnibus conueniant cum articulis, à Duce de Terranoua exhibitis: sic vt nullum quasi medium à Celss. & Dign. V. propositũ esse dici possit, sed de nouo articuli Ducis repetiti sunt, iidemque vestro assensu & auctoritate videntur approbari & confirmari. At isti articuli iam antè per Ordines reprobati & recusati fuerunt, sicut ex literis eorum Celss. & Dign. V. cognouerunt.

DE secundo, quòd maiores perturbationes & mutationes excitaturi sint, in primis inde metuitur, quòd cõtrà quàm Ordines vnquã cogitarunt, contrà quàm Dux de Terranoua ipse quibusdã ex nostris promisit, cõtrà etiam quàm Celss. & Dign. V. & publicè & priuatim, tum Cæsareo & proprio nomine, aliquoties declararunt, se velle pacificationes priores sequi, nunc

Vt constat ex iis quæ suprà XIX. & XX. Maij acta sunt.

tamen

tamen in pleriſque illæ infirmentur & aboleantur.

DEINDE cuncta quę Ordines ad optimam formam Reipub. conſtituendam, ad communem tranquillitatem & ſecuritatem confirmandam, circa comitia, honores, dignitates & officia; item circa tributa, vectigalia, bona, munitiones, & iuramenta inſtituerunt & ordinarunt, ea omnia tanquam nulla & iniqua reiiciuntur.

QVI putat ad pacem illa collatura, vt quicunque nunc regunt & præſident, remoueantur, homines alij Ordinibus non grati, vel qui iam antè exoſi & graues ſubditis fuerunt, in ipſorum locum ſufficiantur & reſtituantur; deinde cetera illa publica ita tractari velit, tanquam ad Ordines non pertineant, atq. ſolius Regis arbitrio cum ſuo Concilio relinquátur: is non videtur ſatis de ſtatu rerum in Belgio informatus eſſe, vel præiudicio quodam anticipatæ & ſiniſtræ opinionis impeditur.

QVAMDIV Principes & Domini noſtri naturales vel eorum Gubernatores, humanitate, beneuolentia & moderatione quadam cum obſeruatione mediocris iuſtitiæ erga ſubditos vſi ſunt, tamdiu nec Ordines, nec priuati exactiorem & ſtrictiorem rationem iurium & priuilegiorum ſuorum, etiamſi in multis læderentur, habere & inire voluerunt.

ANNOTAT.

Ad iſtorum paragraphorum maiorem declarationem, optarem ab omnibus politicis legi non impium & impurum illum Florẽtinum Machiauellum, ſed qui contra eum ſcripſit, Gallum, cuius libri titulus eſt: Commentarij de regno aut quouis principatu rectè adminiſtrando: Marium Salomonium patritium Romanum de principatu, Ferdinandum Vaſquium Hiſpanum in ſummo Dominicæ rei Regis Catholici prætorio Senatorem, Hieronymum Oſorium, Luſitanum Syluenſem Epiſcopum de gloria & nobilitate, Franciſcum Hotomanum de Franco-Gallia, & Ioan. Bodinum de Repub.

Marius Salomonius de principatu lib. 5. circa finem: PHI. *Dic age, iuris antiſtes, ſi quid habes amplius pro Rom. principe.* IVR. *Habeo adhuc quędam Vlpiani verba.* PHI. *Recita, ſi placet.* IVR. *Hæc ſunt: Quod principi placuit, legis habet vigorem, vtpote lege regia, quæ de eius imperio lata eſt, populus ei & in eum omne imperium ſuum & poteſtatem conceſſit.* PHI. *Non dicit legibus ſolutum, excutiamus. Omne imperium ſuum nónne accipitis ſuiipſius populi?* IVR. *Vtique.* PHI. *Et in ſeipſum vel in alios?* IVR. *Profectò.*

Adde ea quæ notat Alciatus ad l. cenſere. ff. de verb. ſign.

PHI. *Potuit in principem plus iuris contulisse, quàm ipse in semetipsum haberet populus.* IVR. *Minimè.* PHI. *Vbinam hominum quispiam est, qui sui-ipsius sit dominus ac seruus?* IVR. *Nullibi.* PHI. *Si neque homo, neque populus suiipsius est dominus ac seruus, pari ratione nec in seipsum quis habet imperium.* IVR. *Proculdubio.* PHI. *Ergo aliud imperium in principem quàm dominium transtulisse necesse est.* IVR. *Videtur.* PHI. *Non dominus propterea princeps, sed minister potius. natura cōtraria sunt, dominatio & principatus. Hinc in Panegyrico Secundus de Traiano dixit: Sedémque obtinet principis, ne sit Domino locus. & de Diuo Nerua idem: Non enim seruulis tuis Dominum, sed principem ciuibus daturum.* IVR. *Quid amplius dicam, nescio.* PHI. *Præterea, quod principi placuit legis habet vigorem, Vlpianus ait: quia lege regia populus omne suum imperium transtulit. dic amice, Placere verbum, in bonam, vel in malam partem capitis?* IVR. *Apertiùs differe.* PHI. *Vtrum licentiosum an non licentiosum Placitum dicitis?* IVR. *Placere verbum, receptum est boni viri arbitrio, sed in principe latiùs vsurpatur.* PHI. *Ergo Principis Placitum mali viri Placitum intelligitur.* IVR. *Cauillaris.* PHI. *Vera loquor, inter bonum & non bonum virum non est medium, veluti inter virtutem & vitium. Aut ergo populus imperium transtulit in principem vt malum virum, & absurdissimam rem dicitis, aut vt Placitis boni viri vteretur. & consequens est, vti boni viri non est legem transgredi sine iusta causa: sic à Principe publicæ vtilitatis causa imperium collatum boni viri Placito exercendum; & eo modo quo in seipsum ipsemet populus vteretur exercerétque. Postremo in quem sensum accipitis illa verba: Omne imperium ac potestatem? an ita quòd populus nihil sibi reliqui fecerit, an quòd parem cum populo potestatem legibus ferendis princeps exerceret?* IVR. *Procliuior sententia est, quòd nihil sibi reliqui fecerit populus: si quidem parem potestatem retinuisset, nullum imperium super populum obtinuisset princeps.* PHI. *In quæstionem reuocas quod exactè inter nos discussum constitit, si tibi non excidit. Vniuersum simul populum, suo principe potiorem, in singulos verò ciues ditionem habere ratio non consentit &c.*

Ferd. Vasq. illust. controuers. lib. 1. cap. xxvi. Item apparet ex nostra sententia principali, non minus ineptè, quam noxiè vsurpatum passim à nostris fuisse illum vulgarem dicendi modum, vt in Principibus sit duplex potestas, altera ordinaria, altera absoluta. Nam si rectè inspexeris, absoluta potestas principibus non est, non magis quàm priuatis hominibus. Principes enim contra ius nihil possunt, non magis quidem quàm priuati homines, etiamsi plenitudine potestatis, aut potestate absoluta vti velint: quia nulla principum (siue illi Ecclesiastici sint, siue profani) potestas est ad malum, sed tantum ad bonum, non ad nocendum, sed ad consulendum, iuuandum, proficiendum, & denique ad meram ciuium seu subditorum vtilitatem, non ad ipsorum regentium commodum. Ergo si quando princeps adiecerit illam clausulam, De plenitudine potestatis vel de potestate absoluta, *perinde erit, ac si diceret, de*

Vide etiam Io. Bodinum de Repub. li. 1. c. 9. pag. 224.

ceret, de integra potestate sua, id quod in eo vtile duntaxat sit, vt eius magis ac magis declaretur voluntas & animi deliberatio, non vt eius augeatur potentia: sic'que illa clausula de plenitudine potestatis *vbi adiecta fuerit, id efficiet, vt quatenus potentia sese porrigebat, eatenus nihil omnino dempto porrigatur effectus, illius actus vel actionis, sed vltra non porrigetur, sic'que est perinde, ac si diceret princeps se id facere ex certa scientia. Nam & clausula (ex certa scientia) inducit plenitudinem potestatis &c.*

SED posteaquam per Gubernatores & Consiliarios Regis iura & priuilegia sua prorsus inuerti & auferri, noua iura introduci; item tributa noua, vectigalia noua indici & constitui, †publica officia vendi, eaque imperitissimis & vilissimis hominibus commendari, iustitiam malè & perperam vbique administrari viderunt: ibi Ordines non solùm ad defendendos se & suos, arma aduersus illos suscipere, sed simul iura & priuilegia sua maiori studio vrgere & tueri, iustè & legitimè inducti & coacti sunt.

ANNOTAT.

† *Ad verb.* Publica officia vendi] *Idem Vasq. illust. cont. lib. 1. ca. 43. Hactenus quo ad primum art. de populo publica officia vendente. Quid autem quo ad secundum art. de principe? Et sanè in eo sunt tres conclusiones. Prima, vt venditio ab eo facta mero iure valeat. Altera, vt non expediat fieri. Vltima, vt non quoque deceat fieri. ita Thomas opusculo 21. ad Ducissam Brabantiæ. Caietan. in summa verb. Realitas. & Domin. de Soto in tract. de iust. & iur. lib. 3. quæst. 6. art. 4. &c. Quid dicendum? Et sanè ab hoc ænigmate & elemento pendet vera istius rei cognitio, quam isti grauissimi patres non potuerunt non ignorare, ac subinde cespitare, cùm in legalem disciplinam, sic'que in possessionem alienam pedem intulerint. (ipsi enim Theologiæ professores erant.) Etenim ea æquiparatio, quam ipsi inter populum liberum & principem facere volunt, regulariter minimè procedit. Vt enim vnicuique suis de rebus, vel ad suam vtilitatem spectantibus, disponere liberrimum & est, & expedit esse, vt plenè supra iam ostendimus: ita populo quoque de rebus, siue suis, siue ad suam vtilitatem spectantibus (quale est in specie nostra) liberrimè disponere, & licet, & expedit; vt supra edocti fuimus: idque sibi vtilius esse reputatur, & consultius, quod ipse mauult; vt ostendimus suprà: quibus adde glo. & D†. in §. præterea, inst. de act. dum sic cecinit: Id portat leuiter, quod portat quisque libenter.*

Diuersum longe est in eo, qui agit rem alienam, aut alienam ad vtilitatem spectantem, qualis est princeps, qui populi non tam dominationem quàm ad-

ministrationem habet. Nec enim respublica propter principem creatur, sed princeps propter Rempub. instituitur, vt suprà diximus, & nominatim ipsimet S. Thomas & Caietanus, & Sotus, vbi supra, fatentur; nec est verum, omne suum imperium à populo in principem translatum esse. Nam licet lege regia, relata in d. l. j. ff. de const. prin. generaliter ita, quod attinet ad verba ipsius, diceretur; tamen cùm verba vtcumque generalia, sint intelligenda & restringenda, vel amplianda iuxta subiectam materiam, etiamsi per hoc recedatur à proprietate sermonis & verborum, euenit vt verba d. l. j. ff. de const. princ. quatenus dictant omne suum imperium à populo in principem translatum fuisse, sint secundum subiectam materiam restringenda, quatenus subiecta materia patitur, & ei accommodantur aut accommodari possunt illa verba. Sicque qualis est natura principatus, talis esse debet illorum verborum vtcunque generalium interpretatio. Principatus autem natura est, meram subditorum, non etiam regentium vtilitatem respicere, & curare, nec alium scopum intuetur aut intueri potest: ergo concessio imperij à populo principi facta, vtcumque verbis generalibus, aut etiam generalissimis fiat; semper tamen sui natura, & ex subiecta materia limitata, & restricta ac alligata est ad meram ciuium, non etiam ipsius principis vtilitatem; idq. tacitè actum & exceptũ videtur, vt dictis legibus & dictis locis habetur. Etenim omnis concessio, quamuis generaliter fiat, aptanda est ad mentẽ concedentis, vel concedentium; l. si quãdo, in princ. C. de inoff. test. & vani ac malè sani capitis esset, non intelligere quod populus, qui ad meram suam, non etiam principis sui vtilitatem, suam ei potestatem & imperium dedit, id nunquam ei concederet, quod damnosum ipsi populo esset. Vt sibi enim consuleret, non vt noceret, fecit, &c. Item paulò post:

Vnde apparet, Principis potestatem hac in re parem non esse potestati ipsius populi, sed longè inferiorem: populus enim suis vtilitatibus renunciare, & cum eis dispensare, & eas etiam, si libitum esset, prodigere liberrimè posset: vt iam docuimus, non secus quàm quisque priuatus in rebus suis. principi verò populi vtilitatibus renunciare, eásue prodigere, aut lædere nefas esset, vt ostendimus. Vnde (vt ad propositum reuertamur) si quod damnum ex publicorum honorum, munerum, officiorum venditione contrahere posset, aut euenturum verosimile esset: id principi (qui populum tueri, non lædere potest) nefas esset attentare: populo autem non vtique; propterea quòd suas vtilitates prætermittere, lædere & prodigere potest, &c.

QVICVNQVE nunc Ordines ad eam rem adiuuarunt, quicunq. pro necessitate Reipub. ab iis electi & promoti sunt; item quæcunque pro conseruatione iustitiæ & tranquillitatis Reipub. decreuerunt iustæ defensionis suæ tempore, quo iure diuino & humano, administratio Reipub. apud eos fuit, ea vt

nulla, vel iniqua, negligere & reiicere, non poteſt non magnas confuſiones & perturbationes, non ſolùm apud vnam partem, ſed etiam apud vtramq. párere: vel ſaltem ſi hic vnus ex vna parte alteri præponatur, fieri non poteſt, quin in ſe mutuò cõmoueantur & inſurgant; cui facto per Celſſ. & Dign. V. non occaſio & cauſa dari, ſed ea omnibus modis præcaueri & auerti debet.

NON eſt is ſtatus rerum nunc, in quo præcisè vel officium Regis, vel ſubditorum conſiderari poteſt; nempe quid vnus alteri præſtare debeat; ad quod tamen ſi attenderemus, firmiora argumenta pro iis quæ egerunt Ordines, inuenientur, quàm ſint iſta, quibus alij acta iſta refellere & labefactare conantur, modò quis ad illam † communem ſententiam reſpicere velit, qua traditur, Principes propter ſubditos creatos & ordinatos eſſe, non ſubditos propter Principes.

ANNOTAT.

†Communem ſententiam] *Ferdin. Vaſq. Illuſt. controu. lib. 1. c. 1 nu. 10. Omnes omnino principatus, regna, imperia, potentatus legitimos legum & hominum, ob publicam ciuium vtilitatem, non etiam ob regentium commoda inuentos, creatos, receptos, admiſſóſque fuiſſe, communi frequentiſſimáq. Philoſophorum, & legumlatorum, & Sanctorum, & Doctorum ſententia proditum & teſtatum eſt. Ita ſcriptum reliquit Plato, quem ſequitur Cicero lib. 1. Officiorum. Idem vult Ariſtoteles lib. 5. Ethic. & 3. Politic. c. 2. Nicola. Boërius de auctor. magni conſilij, in 1. addit. mag. nu. 131. verſ. Ipſe enim exemplo. Bart. in tract. de reg. ciuit. Plures auctoritates apud eum vide.*

Marius Salomonius: Siue à Deo, ſiue ab hominibus Princeps ſit, nolite exiſtimare à Deo creatum mundum, & in eo homines, vt principum ſeruirent emolumentis. abſurdum quidem ſupra quàm dici poteſt, propter principes factos homines opinari: nam liberos atque æquales nos Deus genuit: principes ſolùm ad commoda populorum, quò faciliùs humanam atque ciuilem ſocietatem innocenter cuſtodirẽt, mutuis inter ſe beneficiis iuuantes. Sunt autẽ nonnulli natura ſubditi, id eſt quibus vtile eſt, vt imperetur, vti liberis à parentibus, iuuenibus à ſenioribus, ſtultis à prudentioribus, ignobilibus à generoſis, & his, non ſeruitutis iugo, ſed charitatis complexu, & quandiu ipſis conducere intelligeretur: vti eis, qui propter ætates, vel quid aliud, rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt, velut prodigi, mente capti, & ſimiles. Et inferius:

Principis eſt omnium, tam priuatim quàm publicè, repoſitam in ſe curam non ignorare, & quæ omnibus proſunt, præponere his, quæ paucioribus, & quæ nequeunt omnibus ſed quibuſdam prodeſſe, etiam ſi vel vni conducant non negligere: & omnia ducat iſtorum gratia publicè & priuatim in ciuitate

disposita, & propter hanc ipsam, & non aliam causam se ad principatum euectum. Imperium, ait Arist. est gratia vtilitatis subiectorum. lib. 2. de principat. pag. 57. & 68.

Ioh. Baptist. Ficklerus de iure magistratuum in subditos: Populi, inquit, non à magistratibus primùm dimanarunt, sed quicunque vel ab vno Principe, vel ab electis à se primatibus regi voluerunt; ij antiquiores suis Magistratibus fuerunt. Vnde consequitur non populos propter magistratum, sed contrà magistratus propter populum fuisse creatos; sicut tutor pupillo, non pupillus tutori constituitur; & pastor ob gregem, non grex propter pastorem. Id cùm per se satis manifestum est, tum ex omnium ferè nationum historiis confirmari potest. Hanc confirmationem apud ipsum vide.

SED expedit eam moderationem huic negotio adhiberi, vt nec vnius nec alterius ius nimis strictè requiratur: sed ambo de iure suo aliquid remittant & concedant, donec mutua fides, mutua beneuolentia per legitimam gubernationem & obedientiam inter Sereniss. Regem Catholicum, Principem & Dominum nostrum naturalem, & nos subditos eius confirmata & stabilita fuerit. Hæc de politicis articulis.

QVOD attinet ad articulos de religione, in primis mirati sumus, cur dictum nobis fuerit Celss. & Dign. V. vltrà nihil à Duce de Terranoua impetrare posse, quàm quod iis articulis continetur; non enim media ab Excell. ipsius, sed à Cæs. Maiest. & à Celss. & Dign. V. eius Commissariis, Mediatoribus & Intercessoribus expectauimus: imò multo magis mirati sumus, non ea media nobis à Celss. & Dign. V. proposita esse, quæ ipse Dux de Terranoua quibusdam ex nostris obtulit & addixit, & quæ ferè omnes Principes Catholici in suis ditionibus [a] piissimè & prudentissimè seruant, ne cui subdito in religione graues sint, si ciuiliter & honestè secundum politicas leges inter conciues & conrusticos suos viuat, modò non auctor sit alterius exercitij, vel in eo loco alio exercitio vti cupiat. Et adhuc controuersia est in Imperio, an qui sic viuit, expelli possit: sed & magis, non ægrè etiam ferunt, si illi subditi, qui sunt Augustanæ Confessionis, è suis vrbibus & pagis singulis diebus festis exeant, & ad vicinam vrbem & pagum commeent, ibique conciones audiant, eáque quæ suæ

sunt

ibique conciones audiant, eáque quæ suæ sunt religionis, ceremonias & Sacramenta exerceant, vt non habeant quod de exercitio conquerantur: Ad quod in hoc negotio similiter respiciendũ fuit, ne illi, qui sunt alterius religionis, exercitio prorsus destituantur, cùm sine illo conscientiis suis satisfacere nequeant.

ANNOTAT.

[a] Piissimè & prudentissimè.] *Quæ ad laudem Principum Catholicorũ dicta fuerunt, ea videtur Concilium Dominorum Commissariorum sinistrè accepisse: quàm rectè, Doctores isti viderint. Ego autem continere me hîc non possum, quin iisdem Doctoribus amicè in memoriam reuocem, quæ ante annos quadraginta Aretius Catharus vir magni iudicij, de magistratu seculari, quã longè lateq́; potestas eius pateat, scripserit: vt si non hactenus doctrina istius viri, & multorum aliorum, saltem nunc euentu quem prædixit; & exemplis quæ præ oculis sunt, rectius sentire incipiant.*

Postquam sublimiorem, inquit, mundi potestatem in hoc terrestri seculo necessariam esse ostendimus, mundanumq́; magistratum, & quo pacto Christianè & rectè eo vtendum sit: continuò docendum est, quousque eius potestas & iurisdictio extendatur, quàm latè pateat, ne fortè plus æquo progrediatur, atque in Dei regnum & principatum impetũ faciat. Sed illud primum sciendum est, quoniam vtrinque periculum imminebit & detrimentũ. si vel latiùs sese effuderit, vel arctiùs quàm par est, cõtrahatur. Tametsi tolerabilius sit, si minus diffundatur, quàm si nimium: vt si minus puniat quàm nimis: præstat enim sontem impunitum dimittere, quàm insontem punire, quãdo mundus improbis prorsus scatet, quibus carere non potest; bonorum autem copia destituitur.

In primis diligenter aduertendũ est, filiorum Adami duo esse genera, quorum alterum ad regnum Dei attinet, sub capite Christo: alterum ad mundanum regnum, sub magistratu: atque vtrique suas esse leges, sua descripta iura necesse est: cùm sine legibus nullius imperij, nullius Reipub. gubernacula rectè teneri possint; id quod res ipsa loquitur. Mundanum regnũ eas habet leges, quibus corpora & fortunæ mortaliũ sunt subiecta: præter hæc nullum ius, nullam habet potestatem. Animum enim mundanis legibus constringi, nec vult Deus, nec ferre potest, qui solus in eum habet ius & imperium. Itaque vbi secularis magistratus, temere attẽtat ferre legem animis, manus immittit in Dei possessionem, vt seducat animos perdatq́;. Hoc ipsa luce clarius reddemus, quò intelligant nostri Episcopi & Principes, quàm stultè agant, ne dicã impiè, dum suis legibus & Edictis conantur mortales cogere, vt sic vel sic credant. Si quis hominem suis decretis & legibus voluerit adigere, vt hoc vel illud credat, pro suo arbitrio: certissimum est non adesse verbum Dei; quod si absit, certius est Deo displicere quàm placere, qui fidem nostram nudam & pu-

ram vult super solum eius verbum extructam.

Animis nemo aut debet aut potest aliquid præcipere, qui viam quæ ducit ad cælum, eis commonstrare non nouerit. Id verò præstare nemo potest, præter solum Deum: vnde in iis quæ pertinent ad animam, nihil docendum est, aut suscipiendum, præter Dei purum verbum & æternum. Præterea quamuis stipites & stupidi sint, coguntur tamen fateri, nullum ius sibi esse datum in animas. Nemo enim hominũ occidere animam, vitæ restituere, in cælum attollere, ad inferos detrudere potest: quod confirmat Christus Matth. 10. Ne formidate eos qui interficiunt corpus, cùm animã interficere nequeãt: quin magis formidate eum, qui potest & animam & corpus in gehennam perdere. His verbis satis arbitror constare, ab humana potestate & seculari magistratu exemptam esse animam, ac relictam solius Dei potestati. Iã dic amabo, quantum rationis aut prudentiæ in eo sit, qui statuit leges in eos in quos nihil iuris habet?

Quid quòd potestas quæuis tantùm ibi agere potest, & debet, vbi videre, agnoscere, iudicare, sententiã ferre, addere & mutare potest? Nihil enim debet esse certius iudicio, in quo omnia clara, explorata, meditata esse debent: animi verò & cordis recessus & arcana soli Deo placent. qui solus Actor. 10: καρδιογνώστης appellatur: cui Prophetæ astipulantur quoque multis in locis. Ex quo sequitur vanum & arrogans esse imperare, aut velle vi cogere quenquam, vt sic vel sic credat & teneat. Quando violentia nihil proficitur, est alia via tẽtanda: horum stultam insolentiam satis mirari non possum, qui cùm omnes fateantur Ecclesiam nihil iudicare de occultis, ipsi tamen conantur tam arcana, tam diuina, qualis est fides, iudicare, statuereq;. Iam & cuiuis suum discrimen & periculum in hoc situm est, quomodo credat: sibi enim videndum est vt rectè credat. Vt enim nemo venire potest pro te, vel in cælum, vel in orcum: sic nemo credere potest pro te, aut non credere. Et vt in nullius est potestate tibi cælum & inferos claudere, vel aperire; sic nemo te ad fidem vel infidelitatem cogere potest. Itaque cùm positum sit in sua cuiuslibet conscientia, quomodo credat, vel non credat, vt nihil detrahatur mundanæ potestati, ipsa debet esse pacata, & suarum rerum curam gerere: atque cuilibet simul permittere, vt credat quomodo aut velit, aut possit, neque ad credendum quenquam impellere. Nihil debet esse tã liberum quàm fides & religio: ad quã nemo potest adigi, vtpote quæ sit opus diuinum in Spiritu sancto: tantum abest vt humana vis vllo modo eam possit efficere aut exprimere. Hinc illud vulgatum, quo & Augustinus vsus est; Ad fidem nemo nec debet nec potest cogi: Ad hæc miseri cæciq;, quàm vani & irriti sint illorum conatus, nõ vident. Quantumuis enim siue præcipiunt, siue insaniunt, non tamen vltrà cogere possunt mortales, quàm vt eos ore manúve sequantur. Cor enim nequeunt impellere, etiamsi rumpantur.

Si cupis iam scire, cur sinat Deus Principes agere tam impiè & atrociter, accipe. Permisit eos Deus in improbam mentem, vultq; extremam manum il-

lorum

lorum conatibus addere, vt nostris Spiritualibus. Officio enim satisfaciendũ, purumq; Dei verbum nunciandum erat: Verùm eo spreto, assumpserunt formam mundanorum Principum, more eorum Rempub. administrantes, in his legibus, quæ ad corpus attinent: itaque vices suas bellè permutarunt. Nam cũ verbo Dei deberent pascere animas: arces, ciuitates, prouincias externo dominatu, & populos occuparunt, animas vexantes infandis latrociniis. Pari ratione Principes & Optimates, quos decebat suos gubernare legibus æquissimis, omne ius & fas posthabentes, iam nihil norũt quàm deglubere, dilaniare, vectigal supra vectigal, tributum supra tributum imponere, negotia publica lupis committere. quo fit vt neque iustitiæ, nec veritatis nec fidei iam vllum vestigium apud eos restet. Itaque non mirum est, si res mortales pessum eũt, eas iis perturbantibus qui debuissent ad tranquillum statum reducere. Nam hi volunt ordine præpostero animis & conscientiis imperare; illi rerum mundanarum curam gerere: ita sacra profanis miscentur, & vicissim alij aliorũ sceleribus contaminãtur, Deiq; atque hominũ odium in se concitando, donec vnà cum Episcopis, sacrificis, monachis præcipites ruant: qui deinde vbi hæc viderint, tum tribuent Euangelio omnium malorum causam; pro laude & benedictis maledicta Deo cæli referent: sic ea patientur, quæ meruit eorum scelesta peruersitas. Ecce tibi super Magnates diuinum consilium, cui fidem nequaquam sunt habituri, ne tam seuerum Dei consilium istorum resipiscentia præpediatur.

At verò obiiciat aliquis: Nónne D. Paulus Rom. 13. dicit: Omnis anima superioribus potestatibus pareat? Et Petrus: Omni humanæ ordinationi subditi sitis. Oportunè venis: illi enim loci à me stãt. D. Paulus de magistratu & potestate loquitur. Iã autẽ audiuisti, neminẽ esse rectorẽ animorũ præter Deũ. Ergo Paulum de nulla obedientia intellexisse oportet, quam potestas non possit attingere. Ex quo facilè potest intelligi, eum non loqui de fide, ne à mundanæ potestatis præceptis penderet: verùm de bonis externis, quæ in terris ordinaret. Id verò planè indicant eius verba, vbi scopum ac metam præfigit & potestati & obedientiæ, dicens: Soluite quod cuique debetis; cui tributũ, tributum; cui vectigal, vectigal; cui metum, metum; cui honorem, honorem. Ecce obedientia humana & potestas super tributum, vectigal, honorem, metũ, externas res se tantùm extendit. Præterea cùm ait: Non rectè factis metuendi sunt magistratus, sed prauè factis: eũ rursus circumscribit suis finibus, ne castiget fidem & verbum Dei, sed malefacta puniat. Idem vult D. Petr. dum ait: Humanæ ordinationi. Porrò humana ordinatio sese in cælum vsque & ad animam extendere non potest, sed manet in terris, & curat terrena, vbi videre, cognoscere, iudicare, sententiam ferre, mulctare, et eripere homines possunt.

Omnis anima potestati subdita sit.

Hoc totum Christus ipse discreuit, & in fascem vnũ colligauit Matth. 22. Date Cæsari quæ sunt Cæsaris, & quæ Dei, Deo. Quòd si manus Cæsaris extenderet se in Dei regnum & potestatem, nec esset diuersa ab eius; quid opus erat ponere horum discrimen? Etenim vt sæpe iam dictum est, anima non est

 consti-

constituta sub potestate Cæsaris. Neque enim hanc docere, aut ducere, neque occidere aut viuificare, nec ligare aut soluere, nec iudicare aut absoluere, nec retinere aut dimittere potest: quæ tamen oportuit fieri, si sit illi potestas facta præcipiendi, & leges super animas ferendi: quæ quidē facere potest super corpus, fortunas, honorem: quandoquidem hæc sunt subiecta eius iurisdictioni.

Atque hæc omnia tam præclarè quàm succinctè David complexus est, nō paucis antè seculis, Psalm. 113. Cælum, inquit, cæli Domino, terram autē dedit filiis hominum .i. copia quidem est facta homini diuinitus in terrena, & quicquid pertinet ad terrenum regnum: in cælestia verò & quicquid pertinet ad supernū regnum, solus cælestis Rex dominatur. Quid? an non & Moyses idem voluit, cùm inquit: Et dixit Deus, faciamus hominem qui dominetur bestiis terræ, piscibus maris, volucribus cæli? Atque hæc est summarum summa. Æquum est Deo potius obtemperare quàm hominibus: vt D. Petrus ait Act. 4. vbi seculari magistratui limites figit, & cancellos clarè circundat. si enim esset exequendum quicquid præciperent tyranni, quid opus fuit dicere: Deo potius obtemperandum est quā hominibus? Quod si tuus Princeps aut secularis magistratus præcipiat, vt sic vel sic credas, vel vt à libris sacris abhorreas, sic est dicendum: Non licet Lucifero proximè Deum suū thronū collocare, vir Illustrissime: meum quidem est in his quæ corporis & fortunarum sunt, tibi obsequi; manda verò mihi pro modulo tuæ potestatis in terris, & me promptum inuenies tuis iussis exequendis. sin mihi imperes, vt pro aliorū arbitrio credam, vt libros abiiciam, imperata non faciam. Hîc enim agis tyrannum, & transilis terminos tuæ iurisdictionis; dum imperas quod neque in tuo iure, neque in tua est potestate.

Si rursum obiicias: Neminem secularis magistratus compellit ad fidē aut religionem: sed curat tantùm, prohibetq́;, ne homines à vero praua doctrina abducantur. Quomodo alioqui excluderentur hæretici? Respondeo, non Principes, sed Episcopi, quibus demandatum est à Deo, huic rei debent inuigilare. Nam hæretici non possunt cohiberi vlla vi externa: quare alia ratione cū iis agendum est, quàm gladij seueritate: Dei verbo hîc res gerenda: quo si nihil proficies, frustra mundana vis adhibetur, etiamsi omnia cruore repleas. Hæresis est quiddam spirituale, quod nullo ferro dissecari, nullo igne consumi, nulla mundana aqua elui aut submergi potest. Vno verbo Dei potest secari, exuri & submergi, D. Paulo testante, cùm ait: Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Dei, ad munitionum demolitionem, quibus cogitationes deturbamus, & omnem sublimitatem elatam contra Dei cognitionem, omnémque mentem ad obediendum Christo cogimus. Præterea nunquam est cum fidei tum hæreseos maior fortitudo, quàm vbi citra verbū Dei agitur aduersus illas nuda violentia. Omnibus id clarum esse potest, istiusmodi vim, non iustā tueri causam; sed repugnare iuri & æquitati, cùm sine verbo feratur, seq́; non possit tueri, nisi mera tyrannide & feritate, bestiarū more. Nam nec in mundanis causis reliquus sit locus violento progressui, quandiu iniustū ab iure vi-

ctum fuerit. Quanto autem difficilius est, violenter agere verbo Dei, iureq́; remoto in illis tam arduis causis? Vide igitur quàm bellè Domini isti prudentiam suam produnt. Hæresin propulsare volunt, nec tamen quicquam tentãt, quàm vt aduersarios corroborent, se suspectos reddant, illos verò iustificent. Quod si hæresin cupis abigere, oportet te eo stratagemate esse instructum, vt primum omnium eam è corde diuellas, & redditis causis voluntariam amoliaris: violentia verò tantum abest vt propulses, vt etiam magis corrobores. Quid ergo prodest, si hæresin in corde cõfirmes intus, in lingua verò solùm debilites & ad mentiendum cogas? Quòd si aggrediare à Dei verbo, eo cor illuminabitur: ex quo deinceps sua spõte elabitur quicquid est vel hæreseos vel erroris. De hac via hæreseos amoliendæ Esaias intellexit cap. 11. cùm ait: Percutiet terram virga oris sui, & interimet impium spiritu oris sui. Hic enim docet impij controuersiam absolui verbo & spiritus energia.

Atque vt omnia simul complectar, Principes & tyranni huius mũdi ignorant, pugnare aduersus hæresim nihil aliud esse, quàm confligere cum Satana, qui tenet corda obsessa, vt testatur Paul. Ephes. 6. Non est, inquit, nobis lucta aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus Principatus, potestates, dominationes tenebrarum huius seculi, aduersus spiritualem nequitiam in cælestibus. Quamdiu ergo è corde non euellitur & abigitur Satan, perinde est illi, si vasa eius ferro aut igni perdam, ac si fulgur culmo impugnarem; quemadmodum Iobus testatur cap. 14. cùm ait: Ferrum instar straminis à Satana reputari, vtpote cuius violentiam nihil pertimescat. Et si enim necarentur omnes Iudæi & hæretici, aut affligerentur: nemo tamen ideò vincitur, vel ad Christum conuertitur.

Sed operæpretium est videre mundi Principũ curam præposteram: neutra enim pars suum officium præstat. Episcopi curant vt Dei verbum negligant, nec animas curent; & mundanis principibus suas vices demandẽt, vt interea gladio verbi loco regnent. Rursum Principes mundani, vt fœnus, rapinam, adulteria, latrocinia & id genus scelera, & committant ipsi & in aliis impunita relinquant; admittant tamen vt Episcopi eadem persequantur schedis excommunicatricibus, hocq́; pacto calceum egregiè inuertant, ferro animam, corpus verò verbo gubernent, vtq́; mũdani domini spiritualia, spirituales verò mundana procurent. Estne aliud Satanæ opus in terris, quàm quod tantas præstigias & ludicra exerceat? Hi sunt Christiani Principes nostri, qui fidem defendunt & Turcam deuorant. His scilicet Respublica mandanda, vt moderentur omnia ista sua prudentia: nimirum qua se præcipites agant, & redigant populos & ciuitates in horrendam ruinam & calamitatem.

Optarim tamen equidem vehementer dare consilium fidele cæcis istis, nimirum vt sibi caueãt ab vno breui Dauidis dicto, quod habetur Psalm. 107. Effundit contemptum super Principes. Per Deum sanctè iuro, si id verũ, tantillas vires in vos acceperit vestra negligentia, nulli estis, etiamsi singuli non essetis inferiores Turca ipso potentia: neque vestra crudelitas & rabies vobis

quicquam commodabunt, id quod vel iã nunc non parum cœpit. Vulgus tandem sapere incipit, & Principum mulcta, quem contemptum Propheta vocat, potenter sanè incedit per plebem, estq; periculum vt ei possit obsisti aut remedium adhiberi, nisi esse Principes cœperint quod esse debent; auspicenturq; de integro piè dominari & mansuetè. Non tolerabitur nec potest iam vestra tyrannis ferri atque animi peruersitas. Agitedum, viri principes, expergiscimini tandem, & hæc versantes animo quæ dixi, primùm emendate vestram vitam. Sic enim Dei stat decretum, vt non diutiùs feratur vestra nequitia. hodie non est mundus vt quondam, cùm homines quasi feras siluestres agitaretis & venaremini. Quamobrem desistentes à temeritate & violentia cogitate apud vos vt rectè iusteq; agatis, finite diuino operi (quod ipse Deus prorsus vult) necessarium cursum & progressum, quem tamen vobis inuitis obtinebit. Si hæresis adest, ea est debellanda Dei omnipotenti sermone. Quod si gladium plus æquo denudare conabimini, cauete ne aduentet qui vos in vaginam gladium recondere iubeat.

MIRABILIVS autem nobis visum est, adhuc Placitorũ in iis articulis mentionem fieri, quibus ad religionem Regis subditi cogendi sint, quasi non satis sanguinis propter religionem hactenus effusum sit, quin debeat adhuc, & in bellò & in pace, gladius corporalis in causa religionis, contra omnẽ pietatem & iustitiam, dominari.

ANNOTAT.

Quoniam exteri fortè ignorant, quantum sanguinis in Belgio propter religionem annis iam quinquaginta effusum sit: adscribã hîc ea, quæ verè narrat Balæus Carsenna, in Oratione quam de pacãda & componẽda Republica ad Belgas conscripsit. Eius verba hæc sunt: Nunc transeamus ad alterum, videamusq; deinceps, quàm in ministros ac vates Iesu Christi, qui reducere nos in viam conati sunt, inclementer ac truculentè nos gesserimus. Ita enim constabit omnem nos veterum ecclesiæ persequutorum patrum nostrorũ mensuram accumulasse. Sed hæreo hîc planè, neque vnde exordiar, neque quà aut quò progrediar, satis expedio. Tantus enim sese hîc pandit campus, vel potiùs inexplicabilis labyrinthus, vt si nostræ crudelitatis exempla hac in parte singulatim vel enumerare tantùm velim, neque initium neque exitum sim habiturus. Itaque succumbere potius tanto oneri, quàm narrando extenuare fidem eorum decreui, quæ vix fidem apud posteros nostros sunt inuentura, quæq; nisi à nobis gesta essent, ne ipsi quidem narrantibus aliis credere velimus.

Tantùm in vniuersum vos méque ipsum monebo, Vt si per hos quinquaginta annos tantum Christiani sanguinis hausimus, odio renascentis Euangelij, quantum ne omnibus quidem retrò seculis patres nostri quamlibet impij; tandem nos capiat pœnitudo, aut saltem lassitudo tantæ laniena: Etenim no-

stræ

stræ crudelitati satis non fuit, eos qui in nomine Christi, ardenti Zelo gloriæ Dei & nostræ salutis, vltrò ad docendum Euangelium se nobis obtulerunt, morte mulctare: sed & rapuimus è priuato in publicum (constitutis ad hoc publicis Inquisitoribus, quadruplatoribus, facibus ac pestibus humani generis) promiscuè omnes, quotquot nobiscum ad eandem luxus & impietatis profusionem non concurrebant. Vtq; omnes sæuitiæ numeros impleremus, in hac tā violenta, tam immani, tamq; Barbarica truculentia, nec sexus, nec ætatis nec condicionis aut infirmitatis vlla habita est ratio. Abreptæ à nobis orantes in priuato honestæ matronæ, productæq; in publicum spectaculum, & per carnificem vel flammis concrematæ, vel viuæ in terram defossæ sunt. Adeò & legum & humanitatis simul omnis obliti fuimus.

Præterea & senes decrepiti, homines cæci, claudi, & imberbes iuuenes, ac pueri, vixdum pubertatis annos ingressi, puellæq; virgines, vnà cum matribus, & feminæ vterum ferentes, iámq; vicinæ partui, vnà cum fœtu, horrendum non solùm visu, sed etiam dictu, aut in profluentem proiectæ, mersæq;, aut terrifico flammarum incendio consumptæ sunt, id'que plerunq. indicta causa, sinéque vlla legitima doctrinæ inuestigatione, aut forma iudicij.

Posteaquam deinde tetrum illud axioma; Cum hæreticis nō esse disputandum; ab Inquisitoribus receptum fuit, tanquam per se notum: factum est, vt sine vllo doctrinæ examine, audita tantùm post accusatorem confessione doctrinæ, sola carnificis opera requireretur. Et cùm iam populus partim quasi commiseratione quadam innocentium reorum, partim edoctus quodammodo de ipsa suppliciorum indignitate & causa, stomachari, mussitare, tandémque & concitari cœpit; itum est ad clandestinas & nocturnas innocentissimorum hominum lanienas: hoc est, ad publica impunitáq; latrocinia sine ordine ac modo: in quibus idem ferè accusator qui & iudex & carnifex fuit. Quinetiam negatum sæpissimè ereptúmque piis martyribus id quod vnicum ipsis in morte indignissima solatium esse debuerat, vt neque de doctrina & causa mortis, neque de sua innocentia ad populum verba facere possent. Quibusdam enim eorum, antequam producerentur, inserta illigatáque oribus ligna, iniectæ'que pilæ, aut linguæ præfectæ, ne non modò de doctrina, sed nec de rebus quidē domesticis, vltimáque voluntate sua, alloquendi populum aut propinquos facultas esset. Nonnullis etiam nobilioribus, eadem de causa, tubarum ac tympanorum strepitu, clangoréque ad ludibrium non solùm reorum, sed & populi, vox intercepta fuit. Taceo de fœditate, horrore & squalore carcerum, aliisque infinitis exquisitissimorum tormentorum cruciatibus, quibus plurimi excarnificati ac mutilati, multi in ipsis carceribus inter manus carnificum contrucidati, non pauci ita miserandum in modum excruciati, torti, tensiq;, vt ad prodeundum miserè luxatis, distortis, distractisque membris, vires non superessent. Taceo quoque de diris & horrendis immanissimorum suppliciorum exemplis & spectaculis, déque summa deformitate hærentium post mortem ad compita viarum in rotis, furcis, postibus ac patibulis corporum in escam fœ-

darum

*darum volucrum & ferarum. Horret enim animus, contremiscunt artus, (
concutitur totum mihi corpus vel sola ac tacita commemoratione tam inhi
manæ, & plus quàm barbaræ, vixque fidem apud exteros posteróѕque nostr
habituræ feritatis nostræ. Quid enim aut magis horrendum, aut tam incred
bile videbitur, quàm Belgas, gentem Germanicam, ingenio placidam, profe
sione Christianam, non solùm vicinitate, sed & consanguinitate, lingua, com
merciis ac moribus Germanorum planè Germanam, oblitam innatæ modera
tionis (etiamsi maximè tam frequẽtibus ac diuturnis vicinorum commerciis
de religione restituta nihil vnquã didicissent) aduersus innocentissimos Chri
stianos, & sua ipsorum viscera, sæuiendo, æmulari potius Hispanorum effera
tam sæuitiam, rabiémque, quàm imitari Germanicam, hoc est, suam huma-
nitatem ac moderationem maluisse.* Et inferiùs:

*Iam quid querar de numero trucidatorum? Numerari enim infinita qu
possunt? Vt autem infinita videantur, quæ sanè quàm simillima sunt infini-
tis, nostra quoque crudelitas effecit, per nocturna clandestináque latrocinia
assiduè grassando. Si tamen diuinare per vos, atque simul ex Commentariis &
memoria publica coniicere, & conquirere licet aliquid, quod vnum reliquum
fecit inclementia, reperiemus, ni fallor, intra Belgicæ nostræ (ne quid de aliis
dicam) quamlibet angustos limites, intráque iam supradictum annorum spa-
tium, ob solam religionis professionem, haud minorem centum (quibus tamen
nonnulli dimidio plures addunt) millium trucidatorum numerum. O sæuitiã
furorémque horrendum atque incredibilẽ! Quis enim posthac, præter nos ip-
sos, credere aut animo concipere, tam multa, támque immitia crudelitatis ex-
empla à Belgis, in'que Belgas, eáque tam breui spatio temporis ac loci edita,
poterit? Carent enim omnino pari exemplo cunctæ omnium temporum ac ty-
rannorum historiæ. Quanquam vt miserum hoc est in Belgis, ita mirũ in Sa-
tana non est, superasse sæuitiam omnium ætatum furore ac rabie nouissimi tẽ-
poris. Nam licet idem sit hic, qui etiam omnibus post homines natos tempori-
bus, irreconciliabili odio ecclesiam persequutus est immitissimus draco ac ser-
pens antiquus: tamen quia cogi nunc in angustias regni ac tyrannidis suæ
terminos, séque indies magis magisque constringi in exiguum temporis spa-
tium videt, in furorem ac rabiem iam vertit iram odiúmque Christi & Ec-
clesiæ: & quasi trucidandis singulis iam lassus leo, nil nisi compendia cædiũ
requirit; ideóque nos quoque Belgas cum iniuria naturæ ingeniíque Belgici,
in extrema ista tyrannidis exempla prorumpere, inque propria viscera con-
uertere rabiem atque arma nostra manúsque furiosas compulit. Hæc ille.*

CVM ergo ea, quæ diximus, in vtrisque articulis ita se habeant, nec vllo modo alius euentus ex iis, quàm qui maiores turbas & mutationes allaturus sit, expectari possit; rogamus Celss. & Dig. V. si quid fortè moderatius adhuc & melius, pro pace & salute nostra, habeant, & proponere statuant,

vt

vt id nobis hodie vel ſaltem in diem craſtinum communicare velint. Agnoſcimus quem honorem & reuerentiam Celſ. & Dig. V. debeamus, vt minus honeſtum videatur, certum tempus definire: ſed neceſſitas publica, & officij noſtri ratio poſtulat, vt ex literis Ordinum iam antè cognouiſtis, ne diutius hoc negotium extrahi patiamur. Neque etiam nunc animus nobis eſt, in vllam vlteriorem tractationem progredi, ſed neceſſe putauimus iſtud adhuc quærere & intelligere: ſin verò hi articuli vltima ſit reſolutio, quibus Celſ. & Dig. V. volunt & cenſent Ordines contentos eſſe debere, id tribus verbis nobis ſignificetis; vt quod porrò in mandatis habemus, perficiamus, & ad noſtros redeamus. Actum Coloniæ xij Iulij Anno 1579.

XVIII Iulij Legati Ordinum vocati fuerunt ad Dominos Commiſſarios loco conſueto. ibi Cancellarius Treuirenſis iniecta mentione ſcripti, ab ipſis proximè exhibiti, ſubiiciebat Celſ. & Dig. eorū illo ſcripto immeritò reprehenſos eſſe, quaſi non eo modo egiſſent quo debebant; ſe magnis ſumptibus huc aduenisſe, magnis etiā ſumptibus tamdiu hîc manere: prȩterquā quòd ſerior acceſſus legatorum Ordinum fuerit. comparuiſſe etiam ipſos huc cum Mandato imperfecto, nec ſolùm de alio ipſis, licet ſæpiùs ad id admoniti eſſent, prouidiſſe; ſed neque reſponſum ſibi ad ſuas literas de prorogatione ab Ordinibus dari: ita vt iuſtam cauſam habuerint, & adhuc habeant, ab hoc negotio deſiſtendi; verùm pacis & concordiæ amore ad ea ſe conniuiſſe, quæcunque ad conciliandam & procurandam illam facere poſſunt, fideliter perſecutos eſſe: tanto ergo grauius ferre ſe, ſi in eam reprehenſionem venire debeant, quòd vni parti magis quàm alteri addicti ſint. Quare paucis Celſ. & Dig. eorum ad ea reſpondere velle. Hoc reſponſum de ſcripto dictum fuit. ſumma eius hæc erat: rationes reddebant, cur articulos diuiſiſſent: videlicet cùm quidam ex legatis dixiſſent, maiora ſibi à Duce de Terranoua in negotio religionis oblata fuiſſe, Celſ. & Dig. eorum voluiſſe idem hoc negotiū illis cum Excell. ipſius tranſigendum relinquere. Quòd prȩcedētes tractatus & Pacificationes conquerebantur infirmari, & aboleri, monent illos, vt memores ſint eius iuramenti, quod & Archidux Mathias, Ptinceps Au-

raicus & Ordines, quoad obseruationem priorum tractatuum, præstitissent, quàm multa nunc contraria iis agantur: non mirum ergo si hæreant, & solliciti sint, quomodo se circa illa, & alia, vt firma pax constituatur, gerere debeant.

QVIBVS sic in commune dictis, pergunt grauiter auctorem scripti reprehendere, ob ea, quæ ab illo de religione posita erant: quasi sermone illo nihil aliud quæreret, quàm facem discordiis Belgij addere, vel eas alibi etiam excitare: non agnoscere se, vllum Principem Germaniæ ad aliud quid obstrictum esse, quàm quod ex gratia facere velit; non se etiam sanguinis effusionem quærere, sed eam auertere conari. Prolixiùs hæc tractata & recitata fuerunt: sed cùm celeriter & non articulatè à Cancellario legerentur, non plura à legatis comprehendi & retineri potuerunt.

VLTIMO nouos articulos exhibent; deinde cùm Ordines eodem modo se submiserint, quo Serenis. Rex, ac Maiestatis ipsius legatus paratus esset hìc manere, donec responsum à Cæsare ad ea quæ hactenus acta essent, accepissent, monent ne & illi hinc, ante responsum illud, discessum parent.

LEGATI Ordinum illis auditis, cùm nonnihil consultandi causa deflexissent, visum fuit iis exemplar eorum quæ lecta essent, petere; & si illud recusaretur, in genere declarare, animum suum non fuisse, illo scripto tantum abest Dominos Commissarios, sed nec quenquam in eo cœtu offendere: Deinde indicarent scriptum illud suo omnium consensu & approbatione recitatum & exhibitum fuisse, non propterea vnum solum, qui seruitium suum concipiendo illi præstitisset, grauari debere. Quę de Mãdato dicta erant, item de transgressione priorum tractatuum, per priora pro solutis habebant.

COEPIT ergo Albada omnium nomine exemplum eorum petere, sed illud denegatum illis fuit: deinde pergit dicere, ipsos audiuisse, quàm malè proximum suum scriptum acceptum esset, ad quod tantum in genere replicatum vellent: Cùm nullis meliùs de animo suo constare possit, quàm ipsismet, veriorque interpretatio potius ab iis, qui scripsissent, quàm ab aliis petenda esset; declarant se pro necessitate rerum suarum, quæ sibi magis quàm vllis in isto Concilio notæ sint, ad ea scribenda permotos fuisse; nullam verò ne in minima quidem re cogitationem habuisse, qua Celsitudi-

nes

nes & Dignitates eorum læderent aut offenderent: ſed cùm in articulis, quos exhibuerint, animaduertiſſent, ſe ab omni ſpe pacis excludi, ſi quædam ex dolore animi, quæ præuidebant pericula, deinde quæ ex ſperatis denegabantur, liberiùs propoſuiſſent, cogitarent Celſs. & Dign. eorum afflictis & miſeris multa permitti & indulgeri, quæ in beatis & ſecuris reprehendi & coërceri poſſent. Vltimò bona ſua conſcientia fretos, quòd de nemine lædendo vel offendendo cogitaſſent, non magnopere ſe obiectis & reprehenſionibus illis commoueri & perturbari.

DEINDE inquit Albada, quia perſonam meam notari per auctorem ſcripti illius video, primùm dico nihil me ſcripſiſſe, niſi conſenſu & approbatione Illuſtriſſimi Ducis Arſchotani, & reliquorum legatorum, qui hîc præſentes ſunt. Fateor quidem me argumenta illa ſuggeſſiſſe, propterea quòd res Germanicæ magis mihi notæ ſint, quàm aliis. ſed in eo nihil aliud facio, quàm quod facere obſtrictus ſum, vt vnà cum aliis inquiram, & proponam eiuſmodi argumenta, quæ & petitionem noſtram in cauſa religionis iuſtificent, & ad obtinendam eam, Regem inducere & commouere queant; non vt diſcordias, ſicut accuſor, excitem. Quapropter nunc iterum dico coram Celſs. & Dignit. V. ea quæ ibi ſcripſimus, hodiè apud pleroſque Catholicos Romanos Principes obſeruari. Quod addidi in Imperio adhuc controuerſiam eſſe, an qui talis ſit, expelli poſſit; dico iterum me ſæpius in Camera Imperij ſuper hoc puncto diſputationes & altercationes audiuiſſe; Et ante paucos annos hîc Coloniæ, †per legatos quorundam Principum, in grauioribus etiam terminis negatiuam eius aſſertam & defenſam fuiſſe. Quare nec hîc quicquam falſi dixi, etiamſi multi Principes ſint in contrarium, qui affirmatiuam aſſerant & ſequantur.

ANNOTAT.

† *Ad verb.* Per legatos quorundam principum.] *Hi principes fuerunt Fridericus Palatinus Elector, Reichardus Palatinus, Philippus Landgrauius Heſſiæ, Carolus Marchio Badenſis. Sed vt magis de veritate huius facti conſtare poſſit, referam propria verba, quibus legati eorum in ſcripto quodam, quod Senatui Colonienſi exhibuerunt, inter alia vſi ſunt: Ex his, inquiũt, manifeſtè apparet, & re ipſa in Germaniæ imperio, atq; item in Gallia,* *Ex Germanica lingua in Latinam de verbo ad verbũ verſa.*

 Anglia,

Anglia, Scotia & aliis multis regnis ac nationibus iam antè compertum est, quòd omnis istiusmodi violentia, gladius & patibulum non medium sint quo quisquam ab vna fide in aliam conuerti possit, sed potius talia media, & omnes, qui ad ea suadent, ad summam diffidentiam, effusionem sanguinis, dissipationem & deuastationem ditionum & hominum, adque omnem calamitatem, quæ inde sequitur, seruire & occasionem præbere.

Quapropter etiam prudens ille Cæsar Carolus Quintus, eiúsque Cæsar. Maiest. frater pacificus Cæsar Ferdinandus, istiusmodi media, tanquam illegitima & inidonea, ex Imperio Germaniæ, & inter membra eiusdem prorsus aboleuerunt, in perpetuum relegarunt, & sub grauissima maximáq; pœna banni interdixerunt.

Econtrà Christianum in Dei verbo, omniúmque hominum intellectu fundatum medium, nempe amicabilem & Christianam ex verbo Dei collationem & colloquium ordinarunt.

Sed vt possit ad vniformem intellectum perueniri, perpetuam, sempérque duraturam pacem, æquè inter Status ipsósmet, atque inter subditos eorundem Statuum ordinarunt, statuerunt & expressè concesserunt. Qua forma etiam illi Status, qui non nati vel electi Status immediatè sint, sed vniuersales quoq. liberæ, & Imperij ciuitates, inter se possint pacem & quietem habere, & ab exilio conseruari.

Nam quæ illa perpetuò duratura pax esset, quæ quidem disponeret, quomodo vnus Status cum alio in pace & quiete viueret, permitteret autem subditos & vniuersitates inter se mutuo in contentione, dissidio & diuulsione permanere? ita vt vnus alterum pro suo arbitrio vexare, torquere, & ad religionem, quam in corde non haberet, per vim cogere possit.

Et vt ad causam ipsam perueniamus, non habet ciuitas Coloniensis, sicut nec aliæ liberæ & Imperij ciuitates, potestatem, (si illæsa manere debeat religionis concordia ad quam sub pœna banni adstringitur) quemquam ex suis conciuibus ad Papisticam religionem sub pœna excommunicationis, torturæ, verberum, carceris, exterminationis, aut sub alia vel corporis vel bonorum vel honoris mulcta cogere & compellere, sed est medium istud ciuitati Coloniensi, sicut etiam omnibus Imperij ciuitatibus, sub pœna banni omninò abscissum.

Quod autem quidam Iesuitæ aliáque mancipia sanguinariorum hominum spectabili Senatui persuadere conantur, ciuitatem Coloniensem esse veteris (vt vocant) religionis, ac propterea virtute concordiæ religionis non teneri, vt ciues & incolas, qui Augustanæ Confessionis sunt, toleret, sed potestatem habere eos eiiciendi: illud conficta falsitas est contra manifestum textum, intentionem & fundamentalem occasionem religionis concordiæ. Nam illa disponit ex diametro contrarium, nempe vt Status, eorúmque subditi, inter se in pace, quiete & concordia, alij cum aliis manere debeant. Si autem quis subditus per se non sub eo magistratu, cuius religionis non sit, ma-

nere

nere vellet, quo is in suo honore & bonis incolumis maneat, permittit prædicta religionis concordia illi, liberum discessum, & prorsus non contrario modo, vt scilicet magistratus ille quenquam pro suo arbitrio, ob nominatam causam, expellere queat. Quemadmodum etiam status Augustanæ Confessionis id non in alio vsu habent, quàm vt illi, qui suæ religionis non sunt (modò illi velint) apud se quietè resideant: qui autem manere nolunt, eos sine vllo damno & iniuria abire sinunt. Hæc ille.

NEC etiam Celss. & Dign. V. sanguinis auctores facere voluimus, sed †vt semel sanctionum istarum, quæ Placita vocantur, ex toto abrogatio fiat, hoc petunt illi, qui alterius religionis sunt, quorum causam non minùs hîc nos, quàm aliorum agere oportet: & si abrogatio ista non fiat, existimant impiè & iniustè fieri. Iis dictis finem loquendi fecit, nec quicquam ad ea replicatum fuit.

ANNOTAT.

† *Ad verb.* Vt semel sanctionum istarum.] *Marius Celsus disputatione in hæreticis coërcendis quatenus progredi liceat: Antiqui puriores ecclesiasticorum Canones omni sæuitiæ Placitorum aduersantur, vetantes ne spirituales vllam ob rem, nedum ob fidem aut hæresin, quemquam occidere aut ei manus afferre audeant, neque per se, neque per alios: Sed neque voluntatem neque factum, neque consilium suum ad id accommodent; quinetiam alios, qui id faciant, iudicent atque puniant.*

Seuerus Sulpitius Martini Episcopi Galliæ clementissimi vitam describens, ostendit eum in sanctionibus sanguineis abrogandis sedulò incubuisse, nec vel in hæreticorum, nedū in aliorum, qui veriori religioni addicti essent, mortem consentire voluisse. quod libro sui voluminis tertio his verbis declarat: Maximus Imperator pridiè, ex Episcoporum aliquot sententia, decreuerat, Tribunos summa potestate ad Hispanias mittere, qui hæreticos, & alios de religione suspectos, inquirerent, deprehensis vitam & bona adimerent; nec dubium erat, quin sanctorum etiam maximam turbam tempestas ista depopulatura fuisset: Sed Martino præcipua erat cura, ne sanctio Imperatoris exequeretur, vel Tribuni cum potestate gladiorum ad Hispanias mitterentur: Pia enim erat solicitudo vt non solùm Christianos qui sub illa occasione erant vexandi, sed ipsos etiam hæreticos liberaret.

Ioh. Witlingius lib. de Magistratu. Legitur in fide dignis historiis tempore Theodosij Episcopum fuisse Synada, qui vsque adeò fertur insectatus fuisse hæreticos, quos Macedonios nominant, vt etiam è possessionibus suis eos deturbaret: insuper Constantinopolim horum gratia profectus est, vbi tunc Cæsaris aula erat. ibi omnes Cæsaris Præfectos aduersus hæreticos sibi adiunxit. Quod factum ea in historia Episcopo summè probro datum est, vt ei, qui hac in re parum piè aut Christianè egerit. Ac postea non dissi- Tripart. hist. lib. 11. cap. 3.

mile factũ de Episcopo Nestorio legitur, qui cũ Constantinopoli electus esset in Præsulem, ad eundem Theodosium inter concionandum ita dixisse fertur: O Cæsar, da mihi regionem ab hæreticis purgatam, & ego tibi cælum daturus sum: sis mihi in auxilio in oppugnandis hæreticis, & ego tibi in Persis hostibus tuis deuincendis opem feram. Hanc Episcopi orationem multi cordati ægrè ferebant, & viri quanquam nemo hæreticorum fauebat vesaniæ: tamen Episcopi leuitas, imò erga Cæsarem audacia nemini non displicebat.

Tripart. historia lib. 12. cap. 4.

SEQVVNTVR NOVI ARTICVLI DOMINORVM COMMISSARIORVM.

Mutationes & additiones quæ in margine exponuntur, ad præscriptũ vnius ex legatis Ordinum de verbo ad verbum factæ sunt, cui satis fuisse videtur alterã partem sine altera cõtentã reddere. Quam rem tamen prudẽtiores quidam non aliò cessuram existimant, quàm vt ambæ tandẽ partes altera post alteram, opprimantur, atq. in extremam seruitutem per Hispanos redigantur.

Pro verbis illis, saluis sequentibus *reposita sunt hæc:* in omnibus.

I.

PRIMO pacificatio Anno 1579, die 8. Nouembris Gandaui inita & instituta, Vnio quoque Bruxellis 9 Ianuarij Anno 1577 subsecuta, Edictum insuper perpetuum Bruxellis 17 Februarij anno eodem publicatum, vnà cum approbatione Regia, in omnibus suis punctis & articulis seruabuntur & executioni mandabuntur.

II.

ET quia præter ea, quæ à tempore primorum motuum acciderunt, post iam dictos tractatus Pacificationis Gandauensis, Vnionis & Edicti perpetui vltrò citroque varia facta, dicta, & admissa fuere, tam in generali quàm in particulari, hac præsenti quoq. Pacificatione nõ minùs posteriorũ istorum factorum & dictorũ, quàm eorum, quæ antea contigerunt, perpetua obliuio constituatur, ita vt eorum nulla amplius fiat mentio, exprobratio aut inquisitio, quasi ea nunquam accidissent, idq. sub pœna exemplaris correctionis subditis cõtrauenientibus, tanquam perturbatoribus tranquillitatis publicæ, infligenda.

III.

REX Catholicus vasallis subditisque suis seruabit, manutenebit, & si opus videbitur, etiam de nouo confirmabit omnia & singula iura, vsus, consuetudines, immunitates, exemptiones & priuilegia quarumlibet prouinciarum, ciuitatum, oppidorum, communitatum, aliorumque priuatorum omnium, cum in genere, tum in specie, quemadmodum in Edicto perpetuo articulo decimo, & cùm prouinciis Belgicis inauguratus extitit, promisit & iurauit.

IIII.

OMNES milites extranei, vtpote Hispani, Itali, Germani,

ni, Galli, Burgundi, Angli, Scoti, & cæteri omnes peregrini, qui propter hoſce motus vtrinque accerſiti ſunt, prouinciis Belgicis, ab hac pace promulgata, intra terminum communi conſenſu conſtituendum, ſimul excedent & eodem tempore.

De nouo hic additum post verbum terminũ: communi cõſenſu conſtituendum.

V.

Qvod verò attinet ad alios milites non extraneos, etiam ad pleniorem exonerationem afflictorum ſubditorum, mandabit Rex vniuerſum militem tam terra quàm mari, eodem quoque tempore exauctorari & dimitti; vt nimirum deinceps ſibi priuatim viuant in tranquillitate, ordinariis tantùm præſidiis retentis ac ſuffecturis, vt ſubditi quoque, ciues, & incolæ omnes citra cunctationem redeant ad mercaturas, opificia & negotia pacis: quibus ſe vxores, liberoſque citra iniuriam proximi honeſtè ſuſtentare valeant, & à publico armorum vſu, antea non conſueto, & pacis tempori non conuenienti, deſiſtant & abſtineant.

Duo priores articuli V. *&* VI. *in vnum hic contracti ſunt.*

VI.

Vniversæ exactiones, impoſitiones, cæteraque inuſitata vectigalia & onera pręſentium turbarum occaſione quomodolibet indicta, penitùs ceſſabunt & tollentur: ita tamen quòd ſi quæ certorum onerum continuatio adhuc fore ex vſu publico iudicabitur, ſimulatque per Ordines Statuum eiuſcemodi quid demonſtratum fuerit, Rex haud grauatim ſe Ordinum conſiliis iuxtà ac deſiderio accommodabit.

VII.

Praeterea reſtaurabitur libertas commerciorum, & tranſitus vbiuis locorum, per vrbes, pagos, pontes, portus earundem prouinciarum, non minùs terra quàm mari, perque fluuios & flumina, prout factitatum fuit ante præſentes hoſce tumultus: nouis autem vectigalibus atque impoſitionibus, abſque Regis auctoritate eatenus per hos motus de facto inſtitutis, incontinenti ceſſaturis.

VIII.

Et ne qua ſemina altercationum aut querelarum relinquantur, omnes Eccleſiaſtici, necnon omnes ſeculares, tam extranei quàm intranei, recuperabunt pacificè bona ſua ſecularia & eccleſiaſtica reſpectiuè, mobilia extãtia, & omnia immobilia, titulos, debita & actiones, iiſque ſtatim vti ac frui poterunt, in eo nimirum ſtatu ac qualitate, quibus in præſentiarum

rum illa ipſa reperientur; idq. omni dolo ac fraude ſemot non obſtante vlla hypothecatione aut quauis alienatione tempore Pacificationis Gandauenſis facta in contrarium: qu verò ante pacificationem Gandauenſem acciderunt, eiuſde diſpoſitioni relinquuntur.

Omiſſa hic ſunt verba illa in priore articulo nono poſita: Et hoc tum in Burgundia, *per incogitãtiam vt arbitror, & addita verba illa:* à tempore Pacificationis *vſq. ad finẽ.*

IX.

SIMILITER quoque ſubditorũ quilibet etiam redinte grabitur in ſuis honoribus, dignitatibus, beneficiis, guberna culis, muneribus, functionibus & officiis, planè ad inſtar prou tempore Edicti perpetui (illis quæ ante Edictũ contigêre, eiuſ dem diſpoſitioni relictis) extiterit: exceptis tantùm iis, quibus contra libertatem, iuraq. ac priuilegia patriæ de vlla functione proſpectum fuiſſe demonſtrabitur: Prouiſo tamen quòd eiuſcemodi ſpoliati denuò redintegrandi tenebuntur præſtare iuſiurandum, cuius in proximo ſequenti articulo fit mentio; prout facturi quoq. ſunt cæteri ad nouas functiones & officia in poſterum cooptandi: reuocando, caſſando & annullando quicquid hinc inde factum, decretum, pronunciatúmue fuerit in contrarium.

Pro verbis illis: prout ab exordio horũ motuũ *in art. priore x. repoſita ſunt hæc verba:* prout tẽpore *vſque ad verb.* relictis *incluſiuè.*

X.

NVLLI admittentur ad vlla gubernacula prouinciarũ, ciuitatum, caſtrorum & fortalitiorũ, capitaneatus aut præfecturas militum, nec ad cõcilia rerum Status, priuatum, financiarũ, aliaq. officia maioris momenti, præter naturales harum prouinciarum, ſub gubernaculis generalibus comprehenſarũ: qui etiam ante receptionem, vltra antiqua & conſueta iuramenta Regi, tanquam eorum Principi naturali, præſtari ſolita, in hos articulos Regi & Ordinibus ſolenniter iurabũt, eoſque promittent fideliter, ſincereq; ſeruare, ſub pœna periurij & tanquam tales puniendi.

Pro verb. Patriæ, *quo vtitur art. prior xi. reponũtur hic iſta verba:* Harum prouinciarũ, &c. *fortè vt Burgundi quoq. comprehendantur. Poſt verb.* articulos *hæc duo addita ſunt:* Regi & Ordinibus.

XI.

CAPTIVI vtriuſq. partis omnes, qui ob dictos tumultus adhucdum detinentur, ſtatim & abſque vllo pretio relaxabuntur: niſi iam antea de eo aliud inter eos fuerit conuentum & concordatum.

XII.

COMES Buranus ſuæ libertati & patriæ intra tres menſes, poſtquam Princeps Auraicus ea quæ cum ipſo tractabuntur, impleuerit, reſtituetur.

Mutatio verborũ, ſed non rei.

XIII

XIII.

DECRETA, diſpoſitiones, ordinationes per D. Archiducē Mathiam, ſuoſq; collaterales & Ordines Statuum, à tempore vltimarum turbarum nomine Regis emanatæ, pro legitimis & validis habebuntur, ſuoſque debitos ſortientur effectus, quoad beneficia, dignitates, officia, aut alias quaſpiam res quæ ſolent eſſe poteſtatis aut diſpoſitionis ordinariæ illorum, qui tenent locum Gubernatoris dictarum prouinciarum, non autem in iis quæ propriæ perſonæ Regis reſeruantur, aut ſi quæ factæ ſint contra iura, priuilegia & immunitates patrias, tam in generali, quàm in particulari, vel alioqui in vllius iniuriam ſeu detrimentum redundarint.

XIIII.

PARITER etiam quarumlibet vrbium, & aliorum locorum magiſtratus ſeu officiati, ſuis functionibus deſtituti, alia via ac ratione, quàm iuris ordine legitimè ſeruato, aut aliâs cōtra priuilegia dictarum vrbium, aut præter ordinarios conſuetoſq. modos, cumprimis reſtituētur & redintegrabuntur in dignitates officiaq. ſua, nec non ad eorum creationē futuris temporibus procedetur, prout olim & ſicut ex iuribus, moribus & priuilegiis cuiuſq. patriæ, vrbis & loci decet, ne cui facta toleretur iniuria.

XV.

AVCTORITAS & obedientia Regi à ſubditis cumprimis reſtituetur & ſeruabitur, qualis meritò iuxta præſcriptum diuini & humani iuris, necnon priuilegia, vſus & cōſuetudines patrias, necnon Pacificationem Gandauenſem, Vnionemque ſubſecutam, Edictum perpetuum, & præſentē tractatum eſſe debet, qualiſq. olim ſeruata eſt; vt rectè nimirum adminiſtretur iuſtitia, ſubditi regantur in omni ratione, æquitate, quiete & obedientia, idq. ad eam formam modumq. quo factum eſt ab omni memoria, tam defuncti Imperatoris Caroli Quinti eiuſq. prædeceſſorum, quàm etiam Regis tempore vſque ad harum turbarum initia, ſine cuius auctoritatis inſtaurațione ac ſubditorum obedientia, nequaquam poſſibile eſt populum in vnione, concordia rectaque iuſtitia, quiete & tranquillitate manuteneri.

Poſt verbum, patrias, *adiecta ſunt hæc verba*: necnō Pacificationem Gandauenſem *vſq. ad verbum* tractatum *incluſiuè.*

XVI.

SVPEREST de gubernaculis generalibus dictarum prouinciarum, quarū occaſione Rex eliget Principem de ſangui-

 ne,

ne, qui, quæ'ue, rerum experientia pollens, habeat dotes & qualitates ad eius generis arduum munus cumprimis necessarias, & de quo, seu qua, subditi iustam causam satisfactionis sint habituri: gubernabit autem cum omni iustitia & æquitate, præsertim verò secundùm vsus, iura, consuetudines & priuilegia dictarum prouinciarum, etiam comprehensis pacificationibus supradictis, & hoc præsentis reconciliationis Edicto, quod tenebitur promittere ac iurare.

Pro verb. cõprehensis, addũtur hæc verba: Pacificationibus supradictis, &.

XVII.

Ad cuius quidem Gubernatoris generalis manus, citra vlteriorem hæsitationem, planè ac integrè tradentur omnes & singulæ ciuitates, vrbes, fortalitia, & alia loca, quæ ab vna alteráue parte quocunque titulo aut prętextu modò tenentur, vnà cum patrimonio ad Regem pertinente, tormentisq́. bellicis, munitionibus, commeatibus, armis ac nauibus: vt nimirum ea loca, quæ ab omni memoria præsidium habuerunt, consilio Concilij Status naturalibus Belgicis, astringendis iureiurãdo, quo vltra antiqua & consueta iuramenta Regi, tanquã eorum Principi naturali, præstari solita, de his articulis seruandis, Regi & Ordinibus sese obligabunt; custodienda committat; aliâsq́. de illis disponat, sicuti seruitio Regis simul & commodis ac securitati prouinciarum magis expedire arbitrabitur: & aliâs prout fieri decet, factumq́. fuit ante motus præsentes.

Sublata sunt ex priore xviij. hæc verba: Regij Senatus. *Item hæc verba post verb.* solita, *ita mutata sunt:* de his articulis seruandis, *& addita verba illa:* Regi & Ordinibus sese obligabunt.

XVIII.

Permittente nihilominus Rege (& quidem merè in huius reconciliationis gratiam) vt quod hactenus ex eius patrimonio, seu populi subsidiis desumptũ & collectum fuit, id ita collectum receptumq́. maneat, absque vlteriore persecutione seu vexatione, cuipiam mortalium eatenus inferenda: ita tamen vt in posterum ab eiusmodi detentionibus, occupationibus & collectis desistatur.

XIX.

Pacificatione Gandauẽsi, Vnione generali Statuũ subsecuta, & Edicto perpetuo Bruxellensi, suprà ab initio positis, saluis, Ordines Statuum renuntiabunt aliis omnibus fœderibus, pactis, mutuisque sponsionibus, contractis occasione dictorum tumultuum, tam intra quàm extra prouincias.

XX.

Comprehendentur hoc tractatu Regina Angliæ, & Dux Andegauensis.

De cæteris concernentibus expeditionem, confirmationem, publicationem, perpetuamq. & firmam obseruationem huius Pacificationis, postea agendum erit, cùm omnia fuerint concordata & conclusa.

ARTICVLI DE RELIGIONE.

QVAE concernunt religionẽ, † quæ omnibus Principibus verè Christianis iure debet esse commendatissima, haud potest Rex vllatenus præterire, quin vestigiis Regum Catholicornm suorum Maiorum inhærendo, percupiat ac mandet, in prouinciis suis patrimonialibus retineri, seruarique religionem Catholicam Apostolicam Romanam, ab omni æuo non solùm ibidem receptam, verùm etiam sub qua earundem prouinciarum subditi olim tantopere floruere, & in qua tam dictum Regem quàm cæteros suos prædecessores olim prouinciis inauguratos mediante solenni iureiurando in Principes suos naturales receptos fuisse notoriè constat. Quę quidem suprà dicta religio, exclusa quauis alia, liberè, pacificè & absque vllo impedimento per prouincias Belgicas posthac tradetur & exercebitur, prout etiam Ordines iam anteà seipsos in Vnione generali mutuò ac solennniter obligarunt, & in Edicto perpetuo, ac literis frequentibus, Regi non minùs post, quàm ante turbas præsentes se passuros & procuraturos addixerunt, & sicut etiam iampridem scripsere ad S. Maiest. Imper. vsque adeò, quòd absque graui nota, vt ne dicatur confusione, vniuersi status politici, haud possint in re tanti momenti propriis scriptis vlla ex parte contrauenire.

QVOD verò ad Hollandiam, Zelãdiam & oppidum Bommel attinet, dispositioni Pacificationis Gandauensis relinquitur: ita tamen, quòd interea temporis in iis ciuitatibus ac locis dictarum prouinciarum religio Catholica Romana restituetur, in quibus tempore dicti tractatus ibidem exercebatur. *Hic totus § additus est.*

SVBDITIS, qui in reliquis prouinciis Belgicis, in hac tractatione comprehensis, à Catholica Romana religione recesserunt, Rex Catholicus ad pręsentem Belgij statum respiciens, per Regium suum Commissarium cõcedet, vt ijs liceat in prouinciis istis sine aliqua coërtione aut molestia, occasione Placitorum religionis eousque suspendendorum, degere & ma- *Immutatæ quædam sed nõ in melius.*

 nere,

nere, donec consilio Ordinum legitimè ac debitè in loco tuto, vbi suffragia libera esse queant, per Regem, seu eius Gubernatorem generalem congregandorum, aliter dispositum fuerit super Placitorum moderatione: prouiso tamē, quòd interea temporis eiusmodi subditi à scandalis ac rerum perturbatione, ac omni vsu & exercitio alterius, quàm Catholicæ Romanæ religionis prorsus abstineant: & interim etiam liberrimè fruentur omnibus suis bonis, tam mobilibus quàm immobilibus, iuribus actionibusque; & poterunt ea ipsa, qualiacunque fuerint, etiam aliò transferre, seu vendere aut alienare, prout eis videbitur: & quatenus bona sua retinere malint, poterunt etiam absentes ad eorundem bonorum regimen, administrationem & receptionē in prouinciis sibi eligere Quæstores Catholicos, quoscunq. volent: præterea toties, quoties voluerint, ad prouincias iteratò redire, victuri tamē Catholicè iisq. ritibus ac moribus, quos personas Catholicas decet: eritq. huiusmodi reditus ac facultas, bona administrādi, per se cuilibet bona fide permissus, statim atque Pastoribus, Officiatis & magistratibus locorum, ad quæ redire cupient, talis intentio ac voluntas insinuata fuerit. Ex qua quidem Regali indulgentia nulli non perquam manifestum redditur, quòd Rex nihil minus, quàm bonorum confiscationes, ruinam ac perniciem suorum subditorum appetat, nec etiam quòd rigore superiorum Placitorum ipsos perstringere constituerit, cùm paratissimus quoque sit ea ipsa Placita cum Concilio Ordinum Statuum competenter temperare ac moderari, omniaque facere, quæ ad Dei Opt. Max. cultum, prouinciarumque quietem ac tranquillitatem pertinent, ac benignum, amantissimum Christianumque Principem decent.

Annotat.

Ad verba, Religionem, quæ omnibus Principibus iure debet esse commendatissima.] *Non possum me continere, quin tandem hoc loco cuiusdam viri grauis & pij Epistolam ex parte annotem, qua ille sententiam suā de Magistratu, quousque potestas eius se extendat, exponit. Est scripta ad quendam in Magistratu existentem, & incipit hoc modo: S. Laudo Deum, qui te hoc vltimo periculoso tempore tam Christiano Zelo donauerit, vt & salutis animæ tuæ seriam curam habeas, & in officio tuo ita versari cupias, ne quid contrarium diuinæ voluntati perpetres. Quo equidem permoueor, vt tibi ad summam & Christianam tuam petitionem, iudicum & sententiā meā*

de.

de officio ciuilis magistratus aperiam, sub ea tamen condicione, ne vel tu vel quisquam alius suspicetur, ac si in subseqūēti iudicio, dum illū scribo & sentio, ratione muneris sui, ad regnum gratiæ Christi, vt in eo vi, mādatis & edictis agat, non pertinere, velim magistratum ciuilem à Christianismo prorsus excludere vel reiicere. Hæc mea sententia non est, vt si in Iesum Christum verè credant, & Christianè viuant, nō possint, qui magistratu funguntur, Christiani esse: sed hoc dicere volo, quòd spiritualis potestas, administratio & gubernatio spiritualis officij gratiæ & regni Christi, Christo Iesu filio Dei Domino nostro, quam is ad restitutionem deprauati hominis in salutem ipsius exercet, vni & soli competat: sicut etiam ille caput suæ ecclesiæ, & Rex sui populi solus est; simul etiam vt funditus cognoscatur, quid sit officium magistratus ciuilis, quousque id se extendat, & quomodo à gratiæ regno Christi, & à spirituali ipsius in animas & conscientias potestate longiùs quàm cælum à terra discrepet, etiamsi hactenus à plerisque eruditis aliter persuasi fuerint: Ex quo euenit quòd magistratus hoc tempore in dominantem Regem Christum, in regnum & populum ipsius grauiter deliquerint, & incurrerint. At postquam mundanus quoq; magistratus à Deo suam ordinationem & institutionem habeat, sit'que Iesus Christus Dominus omnium magistratuum, & Rex omnium Regum, quippe cui à Patre omnis potestas in cælo & in terra data est, licet munus eorum terrenum non nisi in corpora & bona directum sit, nec ad spirituale regnum Christi pertineat, aut conscientiis vt eas regat destinatū sit: tamen illorum quisq; pro sua persona (modo Christiani esse velint & salui fieri) obstrictus est Regem regni Dei Iesum Christum, à quo potestas eorum prouenit, diligere, diuinam ipsius veritatem confiteri, eamq; quantum in se est, vt Christiani promouere. Sed non debent in Christianismo vllam vim atque violentiam exercere, in causis fidei neminem (qui alioquin pacificus est) lædere, eiicere aut occidere, ne Christo Domino suum officium eripiant, & in ipsius iudicium pœnámque incidant; qualia exempla hodiè non pauca præ oculis sunt. Sequitur nunc sententia mea.

Nota ratione muneris sui. *Si quicquam vt Christianus agere velit, probet primùm se an verè sit Christianus: deinde certus sit per Spiritum Christi, & ex verbo Dei, hoc quod agit, Deo gratum esse.*

MAGISTRATVS *nostro tempore perperam edoctus, & malè instructus est, nimium quoq. in eo fecit, quòd sibi hoc imponi passus est, vt in religione Christi, & in causis Christianæ fidei, ad eam tuendam & conseruandam, vi & gladio vteretur. Nam officio suo non incumbit, vt Christianam religionem, Verbum Dei & sacrosanctum Euāgelium Christi regat. Hoc officium ad alium Dominum & Rectorem pertinet, nēpe ad filium Dei Iesum Christum, Deum & Dominum nostrum, quem cælestis Pater in Regem, & caput suæ ecclesiæ dedit & ordinauit. Psal. 22. Ephes. 1. Act. 20.*

OFFICIVM *temporariæ corporalis gubernationis, aut mundani magistratus, à Domino Deo non propterea institutum est, vt religioni & cultui diuino noui Testamenti imperet, vel eum regat & administret, aut vt personas, quæ hoc officio fungūtur, spirituales aut Christianos esse semper oporteat: sed pertinet illud ipsorum officium in ordinem rerum huius mundi. Quapro-*

pter D. Petrus magistratum humanam ordinationem nominat; qua mundana pax, humana iustitia, dilectio & ciuilis concordia, aut politia cõseruatur, vt homines vnà cõmorari possint, boni defendãtur, mali coërceantur. Rom. 13.

Gen. 9. cap. Prouidit Deus Opt. Max. cum officio mundani magistratus humano generi, honestis ac probis hominibus, præcipuè suis filiis et Christianis (quanquã, Exod. 2. proh dolor, horum nunc pauci inueniantur, qui etiam coram mundo reiectamentum, scoria & abominatio sunt, sicut populus Israel olim apud Ægyptios erant) vt hi temporaria pace perfruãtur, apud malos irrequietos homines cõsistant illæsi, & quamdiu Deo placeat, in mundo quietem & locum habeant, ad celebrandum Deum, Christo Domino suo seruiendum, et ad peregrinationem suam iuxta Dei voluntatem perficiendam.

OFFICIVM mundani magistratus est externum mundanum officium ordinis rerum terrenarum, habet peculiarem potentiam, peculiaria iudicia & statuta, pertinet etiam ad peculiarem populum, & à cælesti regno Christi, ab ipsius spirituali gubernatione, potentia, iudicio & constitutione, quinetiam à spirituali populo Noui Testamenti, æquè ac cælum & terra discrepat: etiãsi populus Noui Testamenti, hoc est, veri Christiani, quantum corpora sua, tẽporaria bona & conuersationem attinet, omnes sub eo comprehendantur, & propterea magistratui ratione officij ipsius obedientes & subiecti esse debeant.

Diuus Paulus Apostolus Iesu Christi nihil in omnibus suis Epistolis scribit de Christiano magistratu, quod nomen nuper prius inuentum, & ad quorundam singulare commodum excogitatũ est: sed hoc tantum docet in Epistola ad Romanos, vt Christiani, qui passim dispersi, & in vrbe Roma habitabant, magistratui obediant, in iis rebus & negotiis, quæ externũ munus eorũ concernunt, prout ibi expressè scribitur, quomodo etiam magistratus ille, qui tum temporis imperabat, Nero erat. Debent obedire, non tamen contra Dominũ Deũ, nec cõtra sacrosanctũ Verbum ipsius Iesum Christũ, & fidẽ. Quò pertinet dictum Petri Act. 5. Oportet magis obedire Deo quàm hominibus.

Sic mandat quoq; Dominus noster Iesus Christus in Euangelio nihil amplius, quàm vt Christiani Cæsari dent quæ sua sunt, nempe censualẽ denariũ, debitamq; obedientiã; & prout Paulus expressè dicit, Tributũ, Vectigal, honorem & timorem. Præcipuè autem dare Deo debent, quæ Dei sunt, vtpote summam charitatem, adorationem & verum cultũ, fiduciam, veramq; obedientiam verbi sui, vt in suo timore ambulent. Vult Deus cor & animum habere, requiritq; veram scientiam & notitiam sui nominis, qui est Iesus Christus Dominus noster. Requirit fructus bonorum operum, & testimonium bonæ conscientiæ, ab omnibus Christianis, vt inculpatè coram se & mundo incedant.

Quapropter magistratus malè edoctus, & perperam instructus est, quòd ipsi se, ratione officij sui, in locum Dei, & in regnum gratiæ Christi collocari fuerunt, vt in hoc regant & gubernent, in eo iubeant & vetent. Nam, vt antè dictũ est, in spirituali regno Christi, in ipsius Ecclesia, quod res Christi cõcernit,

cernit, nullus alius Dominus & Rex existit; nullus alius magistratus, quàm Iesus Christus noster Dominus & Deus, quem Deus cælestis ipsius pater super populum suum & Ecclesiam constituit. Ephes. 1. & 5. Psalm. 2. & 45. Mich. 4. Syr. 17. Quo tamen varia ministeria, quæ 1. Corinth. 12. describuntur, sicubi in gratia Dei vigent, nullo modo sublata velim, sed vt cum illis vnus Dominus & vnus Deus, sicut etiam vnus spiritus, vnusq; magister Christus in sua Ecclesia maneat. Syrach 17. cap. Omnibus Gentibus toto orbe terrarum præfecit Dominus Gubernatores, Israëlem verò peculiariter sibi delegit gubernandum.

MVNDANVS *magistratus malè edoctus & perperam instructus est, quòd se, officij sui ratione, pro diis secundum Iudaicum morem æstimari & promoueri passi sunt. Nam si hoc ita esset, oporteret eos municipalia sua iura, proprias ac Imperatorias constitutiones missas facere: & quemadmodū ibi Iudæi tantummodo secundum Moysis leges regebant; ita oporteret magistratum nunc secundum sacrosanctum Euangelium regere; quod tamen impossibile est: Nam mundus (ob quem præcipuè magistratus à Deo est ordinatus) non patitur se vllo modo per sacrosanctum Euangelium regi, æquè minus atque fides cuiusuis est.* Psalm. 82.

MAGISTRATVS *malè edoctus & perperam instructus est, quòd ipse, tanquam mundanus magistratus, potestatem habeat, imò obstrictus sit, ratione officij sui, hunc vel illum cultum Dei cum suis sacerdotibus & ministris per vim conseruare, euertere, vel constituere, quippe cùm hoc vnicum officium Christi Domini sit, eorúmque qui à se missi & ordinati sunt Apostoli & ministri S. Spiritus, qui suum spirituale regnum, suā Christianam ecclesiam & electum populum ipsemet, etiam in ministerio à se missorum seruorum, gubernat & regit, de quo Ier. 1. Matth. 9. Sicut etiam ipsemet ministros abrogat, & constituit, secundū suum beneplacitum, pro quibus enixè orandus est. Matth. 10.*

MAGISTRATVS *perperam edoctus, & malè instructus, & seductus est, quòd ipse tanquam mundanus magistratus, cum suo munere, quod ad hunc mundum pertinet, & de hoc mundo est & iudicat, regnum Christi, quod non est de hoc mundo, regere & gubernare voluit. Contra illud loquitur Christus, cùm ait: Meum regnum non est de hoc mundo; alioquin ministri mei pro me militarent, ne in manus Iudæorum traderer.* Iohan. 18.

MAGISTRATVS *perperam edoctus & malè instructus est, quòd ipse, tanquam mundanus magistratus, & ratione officij sui, potestatem habeat, Christianæ fidei, cū iis quæ ad eam pertinent, dominari, quæ tamen benignum donum Dei est, & vt antè dictum, non cuiusuis res est. Non in ipsius officio nec potestate positum est, fidem iubere vel vetare, sicut etiam non potest vlli fidē dare aut adimere. Nec est in ipsius officio positū, contradictores doctrinæ (modò non pugnam adhibeant, & alioquin pacificè viuant) exturbare vel eiicere, nec Zizania malásque herbas eradicare, & gladio tollere, quod vnius Christi, suiq; sancti Spiritus officium, etiam sub Apostolico ministerio est: is gubernat suum officium non corporali, sed spirituali gladio, & verbo Dei, de quo Matth. 13. scriptum est.*

MAGI-

MAGISTRATVS perperam edoctus, & malè instructus est, quòd ip se, tanquam mundanus magistratus, ad corporalem gladium spiritualem ap penderit, regnúmq; Christi mundano gladio regere & gubernare instituerit.

Perperam edoctus, & malè instructus est, quòd sibi persuaderi passus est spirituale regnum Domini nostri Iesu Christi, & mundanum politicum regnum, quæ ambo quidē in hoc mundo, sed quodq; in suo ordine proprium cursum habet, vnum esse, cùm tamen tam longè a se inuicem distent, quàm cælum & terra, caro & spiritus, mors & vita, temporarium & æternum.

Nam mundanum temporariū regnum, & officium, administrat Deus, & Dominus noster Christus, per hominum filios, prout terrā filiis hominū dedit, & cælū sibiipsi reseruauit. Administrat & regit Dominus Deus hūc visibilem mundū per Imperatores, Reges, Principes & Dominos, per Tribunos, Consules, Rectores, &c. tanquā per superiores, vel per eorū missos Præfectos, Officiales, magistratus & humanas Cōstitutiones, iis corporalem gladium in manum dedit, & officium magistratus iniunxit: vt pacem & concordiam in hoc mundo conseruent, nationes & homines regant, tributa, vectigalia & commercia inferant, vias & itinera conficiant, regiones & vrbes administrent, imò viduas & pupillos tueantur, bonos defendant malósq; coërceant, hæreditates inter fratres diuidant, & alia faciant, quæ ad conseruationem humanæ huius ordinationis corporum & bonorum pertinent. Vnde etiā magistratus suum honorem, obedientiam & mercedem habet. Quinetiam eorum nomine magistratui obedientiam debemus, non solùm metu pœnæ, sed etiam propter conscientiam.

Sed æternum, spirituale & cæleste regnum Christi (quod hic in hoc mundo, apud Dei filios, suum initium, progressum & augmentum in fide habet, illic verò demum in omni perfectione incipiet, nec vllo tempore interibit) administrat Dominus noster Iesus Christus, Dominus omnium Dominorum & Rex omnium Regum & præcellentium, cui Pater omnem potestatem dedit & ad dextram suam eum collocauit, solus & vnicus per seipsum, suumq; sanctum Spiritum. Hoc regnum, quippe Christi regnum (quod aliàs etiam Christiana Ecclesia dicitur) non habet terrenum Regem, non mundanum magistratum nec vicarium; sed Dominus ipse est Rex in suo regno, æquè atque in
Isaiæ 42. caput Ecclesiæ constitutus est. Nulli alteri id regendum mandauit; honorem suum nulli alteri tribuit: Nec porrigitur hoc æternum ipsius regnum, dominatus, officium & regimen ad vllum temporarium dominatum, regnum aut populum, nec vnquā euertitur, sed omnia regna huius mundi extremo die cōminuet & euertet, ipsum autē in æternū permansurū est; Dan. 2. & 1. Cor. 15.

Regit hic Rex cum verbo gratiæ suæ, cum suo sacrosancto Euangelio animas & conscientias: ibi nullus coactus nec impulsus est, sed spiritualis libertas & promptitudo. Ecclesia Dei aperta est, Deus sinit vnumquemque ingredi & egredi. Esai. 60. Ibi nulla vis est nec discordia; quod antè per figuram declaratum est, dum in ædificatione tēpli Salomonis nullus malleus, nulla securis,

aut ferramentum auditum est, sed ibi est charitas, & concordia, gratia, pax & misericordia apud omnes suos filios, apud populum Euangelij & noui Testamēti, de quo Esaias propheta præcipuè, & sacra Scriptura noui Testamenti excellenter testatur. His autem dictis ministerium noui Testamenti nullo modo tollitur: attamen Apostoli & ministri Iesu Christi nullum aliud mandatum à Domino acceperunt, quàm illud, vt de ipso doceant, testentur, Euangelium gratiæ annuncient, vnumquemque ad Christum Dominum inuitent, pœnitentiam in nomine eius prædicent, præcellentem gratiam eius laudent, ineffabile beneficium obedientiæ & crucis ipsius mundo aperiant, & breuiter & Christum Dominum secundum vtrumque statum suum crucis & gloriæ rectè doceant noscere: ita vt Christo Domino regnanti Regi semper suū proprium munus remissionis peccatorum, distributionis S. Spiritus, regenerationis & dationis pœnitentiæ, gratiæ & absolutionis, &c. sine adiectione & commixtione omnium creaturarum aut elementorum purè & soli conseruetur. Eiusmodi fideles ministri Christi, qui solùm ipsius gloriam laudant, & solùm ipsum apud omnes externos cultus Dei monstrant, nullam vim habent nisi ad ædificationem ecclesiæ Dei. Non docent vllum lædendum, eiiciendum vel occidendum; nec miscent inter se spirituale regnum Christi, & mundanum politicum regnum, prout hodiè à multis fit ad multorum ruinam & interitum.

Fideles ministri Euangelij & verbi Dei libenter imminui se patiuntur, dummodo Dominus eorum Iesus Christus magnificetur: nihil prædicant nisi Christum illum Dominum. Ministri huius regis nihil prædicant quàm conscientiarum pacem. Curatores huius populi nihil docent, quàm iustitiam, offerunt omnibus pœnitentibus fide præditis hominibus Dei gratiam, charitatem & beneficium per Euangelium & verbum gratiæ ad salutem: contemptoribus verò Euangelij & Christi Dei verbi annunciant ad ipsorum damnationem Dei iram, iudicium & pœnam.

Non habent externum gladium, non inuocant etiam mundanum magistratum ad sui defensionem & protectionem: sed vtuntur gladio spiritus, quod est viuum verbum Dei; eo se tuentur, omniáque consilia demoliuntur, quæ se extollunt aduersus cognitionem Christi & Dei, quo etiam inobedientes excludunt & ad ipsorum emendationem inuitant.

Hoc nunc est discrimen spiritualis & mundani regni, spiritualis & mundani magistratus, eorundem Officiariorum & ministrorum, quorum confusio & permixtio attulit hoc vltimo tempore, sicut etiam olim, omnem miseriam & dolorem. Nam eo ipso gubernans Rex Christus Dominus noster remotus est & ex suo spirituali regno eiectus, contumeliisque affectus fuit: imò est ei sua propria debitáque gloria & potestas ablata & subuersa, &c.

EODEM die audientia à prandio petita, ex multis & grauibus causis legati Ordinum sequentem petitionem faciunt.

SCRIPTVM.

Reuerendissimi, Illustrissimi, Generose, Nobilis, Sacr. Cæs. Maiest. Commissarij.

ILLVSTRISSIMVS Dux Arschotanus, & nos reliqui Ordinum legati, legimus & considerauimus articulos, qui hodie manè nobis exhibiti sunt: & quia inuenimus eos propiùs ad mentem & intentionem Ordinum accedere, volumus inprimis Celss. & Dig. V. quammaximas gratias agere pro fauore, opera & labore, quæ Ordinibus & nobis amicè, gratiosissimè, gratiosè & beneuolè in pace concilianda ostendunt & præstant. Sed cùm Celss. & Dign. V. non ignorent, etiamsi nos articulis iis contenti esse vellemus, virtute tamen Mandati nostri amplecti nos eos non posse, sed esse multos alios, quibus non minus illi, quàm nobis persuasi & probati esse debent.

AD eam rem nihil magis expedire arbitramur, quàm vt quamprimum non solùm apud Ordines generales, sed etiam apud Status singularum prouinciarum super iis deliberetur. In eum finem secundum prouincias, quarum nomine huc comparuimus, aliquos ex nostris deputare proposuimus, qui fideliter hoc, quod suprà diximus, exequantur: sed cùm singulæ prouinciæ, & præsertim illæ, quarum Mandato hîc agimus, in singulos dies irruptionem Hispanorum expectēt, fieri id commodè ad voluntatem & desiderium nostrum non potest, nisi tamdiu requies illis & cessatio ab armis concedatur. Quæ res etiam si rectè consideretur, & sincerè inter Seren. Regem Catholicum, Principem & Dominũ nostrum naturalem, & Ordines recōciliatio & pax quæratur, de ea Celss. & Dign. V. tum etiam Illustris. Dux de Terranoua non possunt aliter iudicare.

QVAPROPTER vt Celss. & Dign. V principium nunc pacis ineundæ iacere inceperunt, rogamus porrò, vt eodem affectu & amore perficere eam studeant: & dum in hoc cum Ordinibus generalibus & particularibus incumbere ex toto animo proposuimus, quod pium, iustum & æquum esse putamus, hoc agere velint vt saltem ad duos menses cessatio ab armis indicatur. Ad quod etiam personam Cæs. Maiest. quæ au-

ctrix & conciliatrix huius pacis est, tũ etiam personas vestras, quæ Ecclesiasticæ sunt, & maximè personas, inter quas hoc bellum geritur, attendi cupimus; quibus omnibus nihil minus conuenit, quàm pati arma dominari, vbi seriò de pace agitur.

Haec sinceris animis Illustrissimus Dux, & reliqui Ordinum Legati, Celss. & Dign. V. proposita voluimus, nec dubitamus, quin Ordinibus ista grata futura sint: imò nisi ita fiat, adhuc dicere necessitas nos cogit, metuere nos in isto armorum horrore, & animorum perturbatione, nihil pacificum & frugiferum vsquam actum & conclusum iri. Dictum & exhibitum Coloniæ 18. Iulij, anno 79.

Ad hanc petitionem, quæ prius ore dicta fuit, deinde in scriptis exhibita, Domini Commissarij ipsimet deputatis illis respondent, se & approbare eam, & omni modo adnisuros, vt Dux de Terranoua illi assensum suum præbeat.

Legati Ordinum hoc responso accepto, prædictos articulos vnà cum scripto illo ad Ordines per Nobilem quẽdam, singulariter ad hoc electum, vt illo instante & vrgente, resolutionem eorum super articulis istis obtinerent, transmittunt.

XXIX. Iulij, Domini Commissarij ad legatos Ordinum binas Imperatoris literas mittunt, vnas ad Ordines, alteras ad ipsos scriptas. His ab iisdẽ lectis, cũ alterę istę ad Ordines transmittendæ essent occasione inde arrepta, vt per eundem nuncium certi aliquid illis de indutiis concessis vel denegatis significare possent, petunt à prandio audientiam, qua concessa, illi qui deputati erant, Dominis Commissariis in memoriam reuocant, quid xviij. ratione indutiarum petiissent; quæ spes etiam tum ipsis ad obtinendas eas data fuisset, quam incontinenti Ordinibus indicauerint: nihilominus tamen quicquid instent, nullum hactenus aliud responsum se accepisse, quàm quòd Terranouensis de ea re ad Parmensem scripserit: se ostendisse iam antea, quantum momenti in induttiis positum esse putent, nec dubitare se, quin Ordines auidissimè responsum super iis expectaturi sint: rogare ergo ne diutius à Duce de Terranoua responsum illud extrahatur.

Ad quod Domini Commissarij legatis Ordinum respondent, ipsos petitionem eorum Terranouensi aperuisse, communi-

municasse quoque ei scriptum illud, quo illa contineatur; insuper grauiter institisse apud eum, vt locum ei daret: sed declarasse illum, hoc negotium non ad se, sed ad principem Parmensem pertinere, in cuius manu armorum potestas consistat; se tantùm ad pacis tractationē Mandatum accepisse, nihilominus velle se super ea re ad Parmensem scribere. Quid autem responsi ab illo Dux de Terranoua tulerit, aiebant nondum sibi indicatum esse: Addebant porrò se quoque literas ab Imperatore recepisse, in quibus procuratio induciarum seriò ipsis commendetur; optare enim Maiestatem eius vehementer, vt de iis conueniatur: cuius rei gratia iam se concilium cōuocasse, ac propterea opportunè earum commemorationem à legatis factam esse, velle se incontinenti aliquos ex suis ad Ducem de Terranoua mittere, qui illum & de voluntate Sac. Cæs. Maiest. & ipsorum legatorum postulatione instruant, & quantum ad personas suas attineret, nihil se omissuros quod ad conciliandas & impetrandas inducias facere posset: Responsi, quod ab eo datum fuerit, se quamprimùm legatos certiores facturos esse.

LITERÆ IMPERATORIS AD LEGATOS ORDINVM

Rudolphus secundus diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus.

ILLVST. Venerabiles, Magnifici, Generosi, Nobiles, Honorabiles, Deuoti, & fideles dilecti. Etsi non ita pridem vos per literas hortati sumus, vt nihil, quod ad salutarem pacem stabiliendam pertineret, in vobis desiderari pateremini: tamen cùm hactenus nequaquam eum cœptæ tractationis effectum secutum esse intelligamus, quem nobis pollicebamur, vestraque ac Reipub. salus maximè flagitet, quinimò Status Belgicos, à quibus missi estis, eandem tractationem ad certum ac tale tempus astrinxisse, quod nedum tam salutari operi rectè pera-

peragendo sufficiat, sed & ante plures iam dies expirarit, Nos pro paterna ea, quam hoc loci gerimus, cura pioque studio, haud omittendum duximus, quin vos denuo hortaremur, vt tam quoad temporis illius prorogationem (de qua etiam ante plures dies cum ipsis Statibus per literas egimus) vestra auctoritate promouendam, quàm aliâs tales vos exhibere velitis, vt nihil, quod ad pacis negotium feliciter conficiendum, sicq; patriam vestram pristinæ suæ quieti & nitori restituendam, opportunum esse queat, in vobis requiri; sicque ea, quæ pro vestro potissimùm patriæque vestræ commodo & salute instituta est, transactio, haud frustra suscepta esse videri possit. Id verò ita fiet, si honestis ac æquis condicionibus, quæ à Cómissariis nostris vel iam propositæ sunt, vel proponentur, vestra ex parte haud desitis. Quod cùm à vobis omnino expectamus, tum verò nō diffidimus Illust. Ducem Terrænouæ, cui in eandem ferè sentētiam scribimus, nihil, quod huc pertineat, in se desiderari passurum esse. De-cætero beneuolétiam ac gratiam nostram Cæsaream vobis benignè deferimus. Datum in arce nostra Regia Pragæ, die xiij. Iulij, anno Domini millesimo, quingentesimo, septuagesimo nono. Regnorum nostrorum, Romani quarto, Hungarici septimo, & Bohemici etiam quarto. Signatum *Rudolphus*. subscriptum in dextero latere: *Ad Mandatum Sacr. Cæs. Maiest. proprium.* In sinistro *V^t. Sviebeusser. D.* Inferius *Phernberger.*

II. AVGVSTI venerunt ad legatos Ordinum, quidam Dominorum Cómissariorum Consiliarij, qui illis indicabant, Celss. & Dig. eorum omnem operam adhibuisse, quò Ducem de Terranoua ad concedendas indutias inducerent, sed quòd ad eas attendere noluisset, permotus sequentibus rationibus. Prima, quòd Mandatum eorum in principali negotio haberet pro insufficiente. Secunda, quòd putaret articulos ab ipsis Commissariis exhibitos tam esse æquitati & rationi consentaneos, vt spem haberet citiùs super iis pacem, quàm indutias fieri posse. Tertia, quòd non minorem difficultatem, nec breuius spatium, in conuocandis & consulendis prouinciis super cōdicionibus quibus indutiæ indici debeant, quàm super pace ipsa constituerit. Aiebant ergo: Domini Commissarij, licet indutias vnà cum legatis necessarias esse duxerint, tamen pro-

ter denegationem alterius partis non potuisse Celsitudine & Dignitates eorum consilium & voluntatem suam ad effe ctum perducere.

AD quod legati Ordinum actis more solito gratiis, prim quod de Mandato obiectum erat, in eum modum, quo ant aliquoties fecerant, dissoluunt; alterum de articulis pender id nunc ex arbitrio Ordinum dicebant, quibus probandi ve improbandi transmissi erant; sed quod & ibi & tertio Terranouensis putaret, citiùs super pace, quàm super indutiis agi & conueniri posse, id ex eo confutari, quòd quo ad indutias absolutum Mandatum haberent, sed non ita in pace constituenda: in reliquis referebant se ad ea quæ scripto suo continentur.

VIII. Augusti, reuerso illo Nobili, quem suprà dixi, ad Ordines à legatis eorum missum fuisse, perlectisque literis quas ille ipsis attulerat, quarum exempla quoq; hîc subiiciuntur, cùm in iis mandaretur illis, vt insisterent petitioni, pro obtinendis induтiis factæ, concipiunt sequens scriptum, & postridie audiétia petita, tenorem eius prius ore exponunt, deinde scriptum ipsum Dominis Commissariis exhibent.

LITERÆ ARCHIDVCIS.

Ex lingua Gallica in Latinam translatæ.

Cognato meo Duci Arschotano, Principi Chimaici, Comiti Bellomontij, Marchioni Rentiaci, &c. Equiti Ordinis aurei velleris, ac aliis dominis Legatis Belgij, Coloniam missis.

COGNATE ac domini: Dominus à Melroy attulit nobis vestras literas, cum exemplis iis adiunctis: nobisque vberrimè retulit, quàm sedulò hactenus institeritis, vt hanc pacis cœptam tractationem ad bonum & felicem exitum perduceretis, ex voto omnium, qui quieti publicæ dediti sunt: quo

 de

de nos atque Ordines vobis multum obligati manemus: nihil ambigentes, quin eadem sedulitate, et promptitudine animi in eodem perseuerabitis, vsque ad finem eiusdem tractationis: vnde conseruatio harum ditionum pendet, vti pro vestra prudentia facilè poteritis animaduertere, & viuis rationibus exponere, vbi expedire videbitur. Postremi articuli, allati per dominum de Melroy, missi sunt ad omnes prouincias, ad resciscendum eorum sententiam: siquidem hæc res quam proximè cõcernit vnum quemlibet in genere, & in specie, vti latius intelligetis ex literis dominorum ab Ordinibus deputatorum, ad quas nos referimus. Interim metuimus, nisi Domini Commissarij Imperatoriæ Maiestatis amplius largiantur, tum super facto Religionis, tum politiæ; vix est verisimile, vt prouinciæ possint induci, ad eos articulos acceptandum: vti prolixius poteritis intelligere ex verbali relatione dicti domini de Melroy, qui magna ex parte animos & inclinationes hominum in hac ciuitate perspexit. Itaque Principum Electorum est bene ponderare & expendere, quantum mali dissolutio huius tractationis, tum vniuerso orbi Christiano, tum familiæ nostræ Austriacæ, totiq; adeò Germaniæ allatura sit. Interea mi cognate ac domini, Deum precamur, vt vos protegat ac tueatur. Antwerpiæ Cal. Augusti, M. D. LXXIX.

Vester cognatus & amicus

Mathias.

I. van Asseliers.

LITERÆ ORDINVM.

Ex lingua Gallica in Latinam versa.

Domino Duci Arschotano, Principi Chimaici, Porciani, Comiti Bellomontij, &c. Equiti Ordinis velleris aurei; Reuerendis in Christo patribus Abbatibus, S. Gertrudis & Marolienʃi, ac aliis Dominis Legatis Ordinum generalium Coloniæ.

DOMINI. Præter epistolam, xiiij. die Iulij scriptam, Dominus à Melroy, iuxta mandatum quod à vobis habebat, tradidit nobis etiam vestras literas, xx. superioris mensis scriptas, quibus iuncti erant articuli propositi per dominos Principes Cæsareos Commissarios, ad ineundam pacem & reconciliationem cum Rege Hispaniarum, Principe nostro & Domino naturali, ac responsum per vos factum. Ex quo cùm videamus & percipiamus vestram industriam, atq. bona officia, non possumus non vobis ex animo gratias agere, ac certò promittere, nos perpetuò in memoria habituros hanc vestram diligentiam, vbi occasio sese offeret. Itaque à vobis petimus contendimusque, vt in ista diligentia velitis porrò pergere, iuxta mandatum quod à nobis habetis, ac potissimum inhærere petitioni de induтiis, ea lege, vt illis durantibus vtraque pars contineat se in ciuitatibus & munitionibus quas occupauit ac detinet, vna & altera respectiuè, & vtrique parti liceat liberè meare & commeare, cuique ad sua, sine vlteriore communicatione. Cæterùm in præsentiarum non est nobis integrum adhuc respondere ad dictos articulos, per dominos Cæsareos Commissarios propositos; siquidem ex eorum tenore non videmur posse consequi bonam & securam pacem; quos tamen iam misimus Statibus particularibus vniuscuiusque prouinciæ, vt super iis deliberent, nosque certiores faciant suarum conclusionum; quas vbi acceperimus, ne dubitate quin è vestigio daturi simus operam, vt vobis mittantur: quò secundum nostram bonam ac sinceram intentionem hæ ditiones ex his miseriis & calamitatibus belli

belli ſemel eximantur, eáſque rurſum cernamus in ſuo antiquo ſtatu ac ſplendore. Deum rogamus vt vos, Domini, ex voto ſoſpitare dignetur, & ſua gratia cumulare: Veſtris D.D. nos ex animo commendantes. Antwerpiæ III. Augusti, M. D. LXXIX.

V. Patern. & D D. ex animo addictiſſimi Ordines generales Belgij.

Mandato dictorum Ordinum,

I. Houfflin.

SCRIPTVM.

Reuerendiſſimi, Illuſtriſſimi, Generoſe, Nobilis S. Cæſ. Maieſt. Commiſſarij.

ILLVSTRISSIMVS Dux Arſchotanus, & nos reliqui Ordinum Legati, nudiuſtertius literas ab Ordinibus accepimus, quibus primùm nobis ſignificant, ſe articulos, quos Celſſ. & Dign. V. nobis exhibuerunt, ad ſingulas prouincias tranſmiſiſſe, vt ſuper iis iudicium & voluntatem earum cognoſcant.

SECVNDÒ, poſteaquam petitionẽ noſtram quam eodem die, quo articuli exhibiti ſunt, de induciis fecimus, æquam & neceſſariam prorſus inueniant, requirunt à nobis, vt vrgere eas non deſiſtamus; nondum enim literæ noſtræ, quibus indicamus illas denegatas eſſe, ad eos tum peruenerant.

NIHILOMINVS Illuſtriſſimus Dux, & nos excitati iſtis literis, ſemel adhuc toties propoſitam de induciis petitionem renouare voluimus, idque ex hac ratione maximè, quòd Ordines nobis ſignificent, permouendis & conciliandis ſubditorum animis, qua re principium ad pacificationem ponitur, nihil adeò ſeruiturum, quàm ſi illæ in præſenti ad tempus aliquod indicentur: ita etiam non ignorant Celſſ. &

Dign. V. inducias per se in mansuetudinis officiis includi, easque sæpè non paruas tantùm iras, sed & magnas atque difficiles restinxisse, & beneuolentiam facilè conciliare.

QVINIMO considerata persona Seren. Regis erga subditos suos, quorum obedientiam & amorem Maiores eius & Maiest. illius ipsamet inaugurationis tempore & post, quàm maximum cognouit, & experta est, qui nunc multis annis communiter ab exercitu Hispano vexati, direpti & oppressi sunt: his aliquot hebdomadarum inducias in eum finem petitas, vt securè & quietè super pacis condicionibus conuenire & deliberare possint, denegare, non putant possibile esse, modò ex parte Regis sincerè reconciliatio & pax, & non potiùs media ad prorsus perdendos & subiugandos ipsos quærantur.

QVID multis? nec nos tacere possumus, iam ab initio nobis† duram visam fuisse induciarum recusationem, & durior adhuc ea visa est, quæ postremò facta est: nec dubitamus quin etiam Sac. Cæs. Maiestati displicebit, multoque adhuc magis Celss. V. propter personas quas sustinent, displicere: cui hoc solum nunc addere volumus ex Mandato Ordinum, nisi illæ concedantur, quæ alioquin pacem præcedere, & ad eam viam præparare solent, metuere ipsos omnem cogitationem subditos de pace abiecturos; quod & antè indicauimus: cùmècontra induciis concessis, spem nouæ beneuolentiæ concipient, animisque à bellicis curis & timoribus nonnihil liberatis, simul inter se ea solùm, quæ ad pacem facere poterunt, sine dubio deliberaturi & sciscituri sint.

ANNOTAT.

† *Ad verb.* Duram visam fuisse] *Claudius Cotoræus De iur. militum lib. 3. cap. 21. Nemo inducias non sanctas piásque confitebitur, tum quòd à bello (per quod omnia profanantur, bona rectaque pereunt, iustitia procul exulat) fit omnimoda cessatio; tum quòd paci iusti & boni cõseruatrici illæ multò sunt viciniores. Eam ob rem placere non potest Frothonis Danorum Regis aduersus Sclauos bellum parantis responsum quamuis scitum sit notatúque non indignum. Illud autem datum est Strumio Sclauorum Regi per legatos inducias petenti, quas ei denegauit Frotho affirmans hostem induciis nunquam instrui debere. Sed nos tametsi ex induciis aliqua peruersa iniquáque fre-*

Saxo. hist. Dano lib. 5.

quenter eueniant, non ea de causa reiicienda esse concedimus. Et sanè non iniuria forsan aliquis putaret eas in virtutum officiis sitas esse, cùm maximè medium quoddam inter bellum & pacem existere videatur. Hinc ego lubens assentior patiórque vel in fortitudinis officiis (quibus vir fortis non omnia pericula subire debet, sed ea tantùm quibus ob maius bonum fortissimè illi agendum est,) contineri. Fatebimur etiam in mansuetudinis officiis includi posse inducias, cùm inter iracundiam iracundiæque cessationem quædam mediocritas esse videatur. Ad hæc non paruas iras tantùm, sed & magnas atque difficiles restingunt, & beneuolentiam qua nos humani dicimur, facilè conciliant, &c. *Aristot. lib. 1. Magno Moral.*

Condiciones induciarum iam antè quoque exposuimus, eæ in iisdem literis repetuntur; nimirum, quandiu illæ durant, vna & altera pars se contineat in locis, ciuitatibus & munitionibus, quas occupauit & detinet, & vt vtrique ad ea liberè meare & remeare, in iis agere & conuersari liceat, communicatione vnius partis cum altera penitus interdicta, &c.

Gratiosissimi Domini. Hæc est Ordinum seria adhuc de induciis petitio, ex rationibus quas suprà diximus. Eas rationes vt pro vestra prudentia perpendatis, & vnà cum Duce de Terranoua communicetis, eiusque Excell. ad locum petitioni illi dandum indicatis, Illustrissimus Dux Archotanus & nos Ordinum Legati obnixissimè petimus.

Vltimò, Celss. & Dign. V. latêre non volumus, etsi generales Ordines non expressè terminum nobis prorogauerint: tamen sicut antea, ita & nunc iusserunt nobis hîc subsistere, donec responsum super articulis Pacificationis ab ipsis accipiamus.

XXI. Augusti, cùm Legati Ordinum nullum responsum ad scriptum illud acciperent; deinde intelligerent Dominos Commissarios, se non consultis aut rogatis, non solùm ad Ordines generales, sed etiam ad singulas prouincias, & præcipuas earundem ciuitates scripsisse: præter hoc, Ducem de Terranoua quoque, qui pars erat, suas literas ipsorum literis coniunxisse, mittunt aliquos ad eosdem

Commiſſarios,qui cōmuni nomine reſponſum Terranouen ſis vrgerent;deinde communicationem literarum quas miſiſ ſent poſtularent. quo facto, Celſſ. eorum deputatis iſtis decla rant,ſibi non minùs moram Ducis de Terranoua,quàm lega tis ipſis diſplicere, ſe aliquoties iam pro reſponſo ad illum mi ſiſſe, & à prandio iterum mittere velle. Quod ad literas atti neret,effecturos ſe,vt exempla earum habeant: illa legati ter tio die pòſt acceperunt, & eſt earum literarum tenor, prou ſequitur.

LITERÆ DOMINORVM COMMISSARIORVM, AD ORDINES GENERALES.

Sacræ Cæſ. Maieſtatis ad negotium Pacificationis Belgicæ deputati Commiſſarij.

Illuſtres, Reuerendi, Generoſi, Nobiles, Prudentes & Circumſpecti.

QVEMADMODVM vbique gentium percrebuit, quibus quantiſque calamitatibus,& afflictionibus patria veſtra aliquot annis iactata, concuſſa & vaſtata fuerit: ita nemini obſcurum eſſe poteſt, quàm verè paterno affectu & ſtudio Sacra Cæſ. Maieſt. huius adeò calamitoſi & diuturni in veſtris viſceribus ardentis belli faces extinguere hactenus tentauerit. Cumque ſua Maieſt. inter cætera remedia, quibus patriam veſtram ab hoc flagranti incendio liberatam, priſtino ſplendori, legibus atque inſtitutis patriis reſtituere conata eſt, nobis grauiſſimum onus & curam eius rei perficiendæ impoſuerit; omninò duximus noſtri eſſe officij, quantum in nobis eſſet, tantis malis maturè occurrere. Ac proinde ante quatuor integros menſes, ſepoſitis noſtris noſtrorumque ſubditorum negotiis, nos huc contulimus, eoque affectu, quo & Regi Catholico, & vobis, & toti Imperio ac Reipub. Chriſtianæ ex animo bene volumus, nec laboribus nec moleſtiis, nec ſumptibus pepercimus, nihilque prætermiſimus quod ad pa-

cem conciliandam necessarium vel vtile esse arbitrati sumus. Quanquam autem legatos vestros non tantùm in initio huius actionis aliquandiu expectauimus; sed & deinde illos cum minus sufficienti, & ad sex hebdomadas restricto Mandato comparentes sæpissimè adhortati sumus, vt plenius Mandatum & temporis prorogationem procurarent, eoque nomine etiam ad vos scripsimus, & certò nobis persuasimus, in vobis moram nullam futuram: tamen præter spem & expectationem nostram, nec ad literas nostras à vobis responsum accepimus, nec Legatis vestris sufficientius Mandatum transmissum, nec temporis prorogatio facta, nec interim ab innouationibus & mutationibus pacis conciliationem difficiliorem reddentibus, in Belgio cessatum est. Quæ res causam non iniustam nobis tribuere potuisset, spem omnem pacis constituendę protinus deponendi, & ad euitandos inutiles sumptus & molestias, hinc discedendi, nisi & Cæs. Maiest. mandatum, & pietas Christiana erga subditos Belgij, qui diuturnis intestinis bellis miserè atteruntur, nos hîc detinuisset, & ad tractationem hanc continuandam commouisset: in qua eò tandem progressum est, vt in politicis negotiis huiusmodi media proposuerimus, & à Regis Mandatario Duce de Terranoua obtinuerimus, quæ nemo non iustissima, & ad tollendas omnes hactenus allegatas sumptorum armorum causas, commodissima censere potest; nisi quis adeò diuini & humani iuris & promissionis, per Ordines & subditos tam sanctę totiesque iteratæ, immemor esse velit, vt obediētiam & auctoritatem, ad retinendam Reipub. tranquillitatem, modis omnibus necessariam, Regi prorsus denegandam & auferendam esse arbitretur. In negotio quoque Religionis, ipsemet Regius Mandatarius, nomine Regis vltrò nō minùs, sed potiùs plus quàm in Pacificatione Gandauēsi, Vnione secuta, & Edicto Bruxellensi conuentum, frequentioribusque, tam ad Sacr. Cæs. Maiest. quàm ad Regem Catholicum, & alios Principes literis promissum, totiesque iuratum fuit, subditis concessit. Quod cùm ita sit, & per horum mediorum acceptationem omnes politicæ controuersiæ propter quas grauissimum hoc bellum incho-

Quod hic dicitur multis in locis à legatis Ordinum solutum inuenitur.

Non ex parte Ordinum solum, sed ex parte altera longè magis.

Iudicium & Deo & illis committimus, qui hæc acta lecturi sunt.

Ex qua parte infractio illorum primum facta est superius declaratum extat, & plenior hic est Pacificatio Gandauensis quàm præsens concessio. Soluitur in responso Ordinum.

inchoatum esse allegatum fuit, planè cessaturæ sint: insuper etiam in negotio religionis Regi vi & armis plus extorquere velle, quàm prioribus iuratis pacificationibus promissionibusque consentaneum est, ac Regius Mandatarius vltrò permisit, nec æquum nec necessarium sit, & ipsa patriæ vestræ calamitas omninò postulet, vt difficillimo eius tempori, & ingruentibus maioribus periculis, quàm ocyssimè, & sine vlla mora succurratur: Miramur non immeritò, quam ob rem de huiusmodi media, ante tres hebdomadas vestris legatis porrecta, & per eosdem tunc temporis vobis procul dubio transmissa, hactenus nihil responsi acceperimus: cumque nostra & subditorum nostrorum negotia, solius huius tractationis causa, per tot menses seposita & suspensa, planè non admittant vt hîc diutius frustrà nos detineri patiamur; facere non potuimus, quin denuò media proposita vobis transmitteremus & nomine Sac. Cæs. Maiest. vestrum responsum exigeremus. Diligenter igitur & sedulò vos adhortamur, vt quàm primùm ad media, his literis nostris adiuncta, tale responsum nobis transmittatis, vt & Cæs. Maiest. & omnes Imperij Status, & nos ex eo certò deprehendere & intelligere possimus vos malle, sopitis odiis, armisque sublatis, in pace tutò viuere quàm funesti & calamitosi belli incommoditatibus & periculis diutius agitari. Ad quam pacem maturè & solidè conficiendam & corroborandam, necessarium erit vt legatis vestris, vnà cum dicto responso, sufficiens quoque Mandatum mittatis. Quod si feceritis, vti facturos confidimus, vobisipsis & patriæ vestræ officium optimum, & planè necessarium præstabitis. Deus Opt. Max. vos diu seruet incolumes, & ad pacem oblatam obuiis vlnis amplectendam flectat & inclinet. Datum Coloniæ v. Augusti, Anno M. D. LXXIX.

LITE-

LITERÆ COMMISSARIORVM AD PROVINCIAS PARTICVLARES.

Sacræ Cæs. Maiest. ad negotium Pacificationis Belgicæ deputati Commissarij.

REVERENDI, Generosi, Nobiles, Spectabiles & Prudentes, Quid hactenus ex Sac. Cæs. Maiest. mandato, ad patriam vestram, ex diuturni & calamitosi belli incendio eripiendam & liberandam, cum Regis Catholici, Principis vestri naturalis, Mādatario, Duce de Terranoua, & Legatis Ordinum Belgij egerimus, & quæ pacis Media proposita sint, per eorundem Ordinum Legatos, vel deputatos Antuerpiæ congregatos, vobis significatum esse non dubitamus. Et licet superfluum fortè videri posset, eo nomine ad vos, aliarumque prouinciarum Belgicarum particulares Status literas dare: cùm tamen à Sac. Cæs. Maiest. nobis mandatum, nostrique officij sit, vt quacunque ratione hoc pacificationis negotium promoueamus, & ab Ordinum deputatis Antuerpiæ congregatis, nec ad priores nostras literas, nec ad media pacis, ante aliquot hebdomadas proposita, responsum hactenus acceperimus, & nostræ ac subditorum nostrorum causæ hactenus sepositæ, & suspensæ, ac tantum non neglectæ, non admittant, vt nos hîc diutius frustrà detineri patiamur; facere non potuimus, quin & vobis, & aliarum prouinciarum Belgicarum particularibus Statibus, posteriorum literarum nostrarum ad Ordines scriptarum & mediorum propositorum copias transmitteremus: certò enim nobis persuademus, vestram promotionem apud Ordinum deputatos, Antuerpiæ existentes, tantum pondus & momentum habituram, vt eo maturiùs & celeriùs ab iisdem responsum accepturi simus. Diligenter igitur & sedulò vos adhortamur, vt ea cura & diligentia, quam res tanti momenti, & totius patriæ vestræ salus exigit, negotium hoc perpendatis,

simulque cogitetis, bellum hoc siue trahatur, siue impetu breuiore finiatur, in eam tandem necessitatem prouincias facilè adducere posse, vt ad difficiliorem multo, quàm nunc offertur, pacem compellantur, atque tanto magis apud Deputatos Ordinum Antwerpiæ congregatos, ea qua oportet, dexteritate negotium hoc vestrum promoueatis & sollicitetis, vt quamprimùm ad media his adiuncta, paci & tranquillitati ac quieti patriæ vestræ conueniens responsum, & Legatis suis & vestris hîc existentibus, sufficiens Mandatum transmittatur, vt ita Dei Omnipotentis ope pax vobis & patriæ vestræ restitui, & funesti ac calamitosi belli fax extingui possit: neque ab eo proposito alicuius diffidentiæ opinione, si quæ fortè ab aliquibus, felicitati vestræ minùs fauentibus, vobis suggeratur, vos abduci patiamini: cùm Regis Catholici animum ad pacem non solùm faciendam, sed & seruandam & continuandam, ita omninò affectum sciamus, vt non dubitemus, Imperatoria maximè intercedente auctoritate, quin ea sic muniri possit, ne quicquam periculi in posterum vnquam vobis vniuersis & singulis sit metuendum vel expectandum. Deus Opt. Max. vos seruet incolumes, vobisque pacem iamdiu exoptatam concedat. Datum Coloniæ die V. Augusti. M. D. LXXIX.

Hoc dependet ex Dei consilio & voluntate, qui multo aliter hoc tempore agit quàm homines existimant.

NOTA. *In literis ad Hollandos & Zelandos scriptis, inserta est hæc clausula post verb.* transmittatur:

QVOD eo promptiùs & libentiùs vos facturos confidimus, cùm per hos pacis articulos Gandauensis Pacificatio vobis rata & firma maneat, & sic idem, quod hactenus petiistis, vltrò vobis offeratur.

Et in literis ad Flandros, Geldrenses & Zutphanienses scriptis, ista clausula post idem verbum, transmittatur, *inserta est:*

QVOD eo promptiùs & lubentiùs vos facturos confidimus, quòd in vestris visceribus ardentis belli faces, prouinciæ vestræ vastitatem & interitum comminantes, ante oculos vestros versari & quotidie augeri intelligimus.

XXV Augusti, Domini Commissarij quosdam ex suis Consiliariis ad Legatos Ordinum mittunt, qui tradant illis responsum, quod præcedenti die à Duce de Terranoua acceperant: traditione facta, addunt illi Celss. & Dign. eorum nihil amplius ab Excell. ipsius impetrare potuisse; arbitrari se porrò superuacaneum fore, si Legati Ordinum petitioni illi pro induciis diutiùs inhæreant: sed citiùs & faciliùs super pace tractari posse.

RESPONSVM DVCIS DE TERRANOVA.

Reuerendißimi, Illustrißimi D. Electores Principésque Generosi, Nobilesque Domini Cæs. Maiest. Delegati longè dignißimi.

AD EA quæ circa inducias armorúmque suspensionem ab amplissimo vestro consessu iam aliquoties, ad requisitionem Ordinum Belgij Legatorum, proposita fuere, Dux de Terranoua Regius mādatarius nihil tam ex animo desiderans, quàm ea omnia quæ ad veram solidámque pacem ineundam quoquo modo spectare dignoscuntur, re ipsa promouere, breuiter respondenda duxit ea quæ sequuntur.

PRINCIPIÒ, quòd sicut armorum suspensio primus gradus esse prætenditur, ad pacis serenitatem consequendam: ita declarat, quòd etiam ab ipsomet exordio præsentis negotiationis in eam semper fuerit propensissimus: vt nec dubium, quòd sponte illam concessurus fuerat, si modò rerum publicarum status ac dispositio tunc temporis præ se tulissent: quòd de pace tandem subsecutura, si non planè certam, saltem verisimilem spem tunc iustè concipere potuisset: nec dubitare quisquam debet, quin in præsentiarum adhuc eadem illis mens sit ac voluntas, casu quo spes aliqua vberior, quàm hactenus etiam nunc affulgere inciperet.

CETERVM cùm status Belgij neque in hunc vsq. diem, suis huc destinatis, de sufficienti Mandato, etiam ad frequen-

tiora Dominorum Commiſſariorum monita, proſpexerint, ita vt propter hanc & alias cauſas, nec hoc quidem tempore vlla ſpes adhucdum ſeſe oſtendat, imò ne quidem poſt tranſmiſſos articulos pacis, iamdiu per Belgium ſatis ſupérque latè diuulgatos, non poteſt non ſibi perſuaſum habere, eius rei præcipuum impedimentum prouenire à militibus præſidiariis, libertatem ſuffragiorum ciuium & incolarum haud dubiè prohibentibus.

QVOCIRCA ad pacis negotium oportunè iam præparandum nihil tam neceſſarium videtur, quàm ciuitates, obtruſis vel ſiniſtris perſuaſionibus inuectis, præſidiis citra moram exonerare, ipſosque ciues & incolas ſuæ libertati permittere: vt nimirum ſepoſito omni metu horroreque belli, poſſint de ſalute propria, atque adeò etiam tranquillitate publica verum animi ſui ſenſum apertè dicere & explicare.

PORRÒ vt ne qua excuſatio retorqueatur, quaſi videlicet dictæ ciuitates milite præſidiario egeant, ad tutelam ſui contra exercitum Regium, paratus erit Regius Mandatarius eo caſu in poſtulatam armorum ſuſpenſionem, ſub condicionibus ac ſecuritatibus communi partium conſenſu ſtatuendis, conſentire; dummodo tamen intereà temporis abſtineant à noua collectione militum, ſimul & coactione ſubditorum ad nouas vniones, huic præſenti reconciliationi ac tranquillitati publicæ contrarias, prout etiam ex parte Regis idem cauebitur & præſtabitur: quæ quidem res tam æqua ac iuſta videtur, vt citra tergiuerſationem recuſari nequeat. Datum Coloniæ xxiiij. Auguſti, Anno 1579.

XXIX Auguſti, Legati Ordinum, receptis ab iiſdem Ordinibus literis, quibus moleſtiam ſuam declarabant, quam ex denegatis induciis accepiſſent, cùm non dubitarent eam moleſtiam auctum iri, vbi Ordines ſecundò eas recuſatas eſſe intellexerint, ne quid omitterent quod cauſæ ſuæ aliquo modo ſeruire poſſet, viſum iis fuit exemplum earundem literarum Dominis Commiſſariis exhibere, vt & vnà cum illo ea quæ ſequenti ſcripto continentur, ore exponere, prout ab iis factum fuit.

LITE-

LITERÆ ORDINVM.

DOMINI. Accepimus literas vestras, tam eas quas tertio, quàm eas quas XI. huius mensis scripsistis : ex quibus cùm intellexerimus inducias, per vos nostro nomine petitas, recusatas esse, nõ possumus non id ægerrimè ferre : quandoquidem eæ medium dedissent, faciliùs ad pacem perueniendi, & per earum recusationem, quam dudũ acerbitatem incolæ Belgij ob belli continuationem animo conceperunt, ea nullo modo poterit sopiri : quoniam hæc denegatio videtur satis apertè declarare, quòd in hoc pacis negotio non procedatur bona fide vel seriò ; & quòd Rex Hispaniarum non admodum procliuis sit ad commodum, quietem, & tranquillitatem harum ditionum: tamen in exonerationem nostri coram vniuerso mundo, ad singulas prouincias misimus puncta & articulos, præfatam pacem concernentes, super quibus expectamus hîc resolutionem earundem prouinciarum. Datæ Antwerpiæ XXIII. Augusti, anno M. D. LXXIX.

Ex lingua Gallica in Latinam translata.

SCRIPTVM.

Reuerendissimi, Illustrissimi, Generose, Nobilis S. Cæs. Maiest. Commissarij.

ILLVSTRISSIMVS Dux Arschotanus, & nos reliqui Ordinum Legati, cùm facilè coniiciamus Celss^bus & Dign. V^is nonnihil eam moram, quæ nunc ab Ordinibus, post exhibitas vltimas pacis condiciones, interponitur, grauem & molestam esse ; omittere nullo modo potuimus, quin iisdẽ Celss. & Dig. V. exemplum earum literarũ, quas hesterno die accepimus, communicemus ; vt ex iis causam istius moræ cognoscant & perspiciant.

RESOLVTIO quidem à Statibus singularum prouinciarum de die in diem super iis expectatur : sed postquam prima nostra petitio de induciis à Duce de Terranoua denegata nobis fuerit, quid inde euenturum Ordines metuant, non obscurè literæ eorum indicant.

Qvid ergo erit, vbi responsum Ducis de Terranoua ad secundam nostram petitionem de iisdem induciis acceperint & perlegerint? cùm in eo nihil ferè sit, si penitiùs considere- tur, quod non plus ad irritandos, quàm ad leniendos & con- ciliandos eos faciat.

Narratvr quidem de propensione quam Excell. eius ad inducias ab initio habeat, sed tamen res ipsa ostendit, cùm toties eas petierimus, grauésque causas attulerimus, cur illæ concedi debuerint, nihil nos vnquam, imò ne tum quidem, cùm exercitus Regius nulli rei, quàm vexãdis & depopulandis agris intentus esset, impetrare potuimus.

Spem pacis satis superque calamitates subditorum osten- dunt; quid enim iis posset esse gratius, vel magis necessarium? eandem spem pacis maior pars populi, qui Catholici Romani sunt, declarant: multæ ciuitates, multi nobiles ad eam ineun- dam paratos se offerunt: idem suis literis Ordines, & nos eo- rum nomine sæpiùs significauimus. Solum medium istud pe- titum est, quo solet super pacis condicionibus agi, sed in hunc vsq. diem recusatur. Quid putamus subditos cogitaturos? hoc nimirum, quòd ex literis, hîc exhibitis, Celss. & Dign. V. per- cipient, deinde esse aliquos qui existiment Ser. Regi ex no- stris discordiis & mutuis lanienis plus boni, quàm ex concor- dia & pace nobis data prouenturum.

Vtcvnqve sit, vberrimã spem præbere se, & præbuisse hactenus ad pacem dicimus, sed deesse tempus & locum: item deesse quietem & tranquillitatem, quæ in tam magna rerum confusione, tam vehementi animorum alienatione & perturbatione, ad rem tantam opus est: ita qui rectè & Regi & subditis consultum volunt, non inducias vnius aut alterius mensis, vt nos petiimus, sed potiùs totius anni suadere & in- dulgere debebant.

Neqve id sub ea condicione, qua soli Ordines suas ciui- tates præsidiariis militibus exonerarent, quæ paucæ numero sunt: pleræque enim prouinciæ & ciuitates nullum militem habent, sed qua Hispani & Malè-contenti ad paria facienda simul teneantur & obstringantur.

Nvnc

NVNC verò cùm requiratur ex nostra parte id solum fieri, præterea cum eo casu primùm, hoc est liberatis ciuitatibus nostris præsidiariis militibus, de condicionibus, sub quibus induciæ constituendæ erunt, agere incipiemus. quàm alienum hoc ab omni pacis studio subditis videbitur, nemo prudens est qui non intelligat. Quod ád nos attinet, seriò dicimus vehementer nos dolere eiusmodi mediis proponendis viam ad pacem impediri.

QVINETIAM summoperè miramur, vbique Mandati mentionem fieri, quasi per insufficientiam illius impedimentum aliquod vel induciis vel paci obiiciatur; ex subditis tamen erunt, qui sub eius prætextu aliud aliquid quæri existimabunt: nos verò arbitramur frustrà difficultatem de eo fieri, nam habet omnia sua substantialia, quæ habere debet, nec quicquam relatio, in eo facta ad Instructionem nostram, ad rem pertinet, quia iam antè non semel, sed aliquoties declarauimus, nos non aliam habere Instructionem, quàm quæ articulis à nobis exhibitis continetur; quod etiam ostendere & docere tum parati fuimus, & incontinenti etiam nunc ostendere & docere parati sumus. addidimus quoque si necesse est, & negotium eò deductum fuerit, nos effecturos, vt singulæ prouinciæ, quæ per nos hîc acta sunt, grata & rata habeant. Id etiam Celss. & Dig. V. hucusque cognouerunt ex literis Ordinum, per nos exhibitis, & cognoscent, si vel articulos, iam antè exhibitos, Ordines approbauerint, vel quid vlterius conuentum vel concessum fuerit. Postquam Illustrissimus Dux, & nos putauimus expedire, vt exemplum literarum, quas diximus hesterno die nos recepisse, Celss. & Dig. V. exhiberemus, simul visum nobis fuit, reliqua ista adiicere; quæ vt æquis animis eædem Celss. & Dig. V. accipiant, amicè, humillimè, humiliter & officiosè postulamus. Actum Coloniæ XXIX. Augusti M. D. LXXIX.

I. Septembris aliqui Consiliarij à Dominis Commissariis ad legatos Ordinum missi, requirunt ab iis visionem originalium literarum, quarum exemplum postremò exhibuissent. Illi animaduersa causa istius visionis, vnà cum earum litera-

rum traditione, rogant ne Celss. & Dign. eorum offendantur verbis illis; *Bona fide & seriò* &c. quibus Ordines in iisdē literis vtuntur; non enim respectu Dominorū Commissariorum, sed aduersariorum suorum dicta esse. Cùm replicarēt Consiliarij illi indefinitè verba ista poni, ex sequentibus Legati ostendunt alium intellectum eorum verborum esse non posse; vrgentes deinde vt eam declarationem in scriptis facerēt, rogant vt quod ore proposuissent, ore etiam sibi responderi paterentur, non esse suum scriptum, sed tamen non aliter sè verba illa, quàm prout ostendissent, intelligere.

XI. Septemb. cùm Legati Ordinum literas ab Archiduce & Ordinibus accepissent, illas literas ex causis, quæ sequenti scripto exponuntur, Dominis Commissariis altero die exhibuerunt.

SCRIPTVM.

Reuerendissimi, Illustrissimi, Generose, Nobilis, Sacræ Cæs. Maiestatis Commissarij.

CELSITVDINES & Dign. V. Illustrissimus Dux Arschotanus, & nos reliqui Ordinum legati, amico & submissis animis celare non possumus, nos hesterno die binas literas, eiusdem ferè argumenti, vnas à Seren. Archiduce Austriæ Mathia, Gubernatore & Capitaneo nostro generali, alteras ab Ordinibus accepisse: in quibus præter causas, quas repetunt, iam antè quoque excusatæ moræ, vnà etiam statum consultationis, quæ super Pacificationis articulis per singulas prouincias haberi debeat, exponunt.

NVLLA quidem prouincia est, nullus subditus, qui non ex toto animo reconciliationem cum Seren. Rege, Principe & Domino nostro naturali, inire desideret; nullus, qui non pacem publicè & priuatim persequendam esse existimet: sed talia dicta & facta nostrorum aduersariorum referunt, quæ iisdem prouinciis & subditis non solùm impedimentum ad eam præstent, sed simul etiam alia studia in animis eorum excitent,

itent, quæ magis ad arma defendendi ſui gratia, quàm ad pa-
em ſpectare videntur.

SED hæc malumus ex allegatis literis (quarum exempla ic exhibemus) quàm ex noſtro ſermone cognoſci & audiri: oc vnum tantum addere nos oportet, cùm ex iiſdem literis Celſſ. & Dign. V. ſimul perſpicient, prædictos articulos Paificationis, non ita Ordines approbaturos eſſe; nobiſque iniungant, vt alia media, quæ apud vtramque partem ad effetum perduci queant, poſtulemus.

PROPTEREA eaſdem Celſſ. & Dign. V. obnixiſſimè roatas volumus, vt, ſi fieri poſſit, præueniendo, antequam ſcilicet reſolutio per Status ſingularum prouinciarum fiat, eaque uc tranſmittatur (ita enim multis obſtaculis & impedimenſ obuiam ibitur, quæ poſtea non tam facilè remoueri poteunt) huiuſmodi media proponere nobis dignẽtur, † quæ ſubitis plenam ſecuritatem maioremque libertatem, quàm quę dhuc conceſſa eſt, animis & conſcientiis eorum adferat, cira quæ duo difficultas omnis verſatur.

ANNOTAT.

† *Ad verb.* Quæ ſubditis plenam ſecuritatem.] *Ioh. Bodinus de Repub. b. 1. c. 8. Inter omnes conuentiones quæ fiunt inter Principes, non eſt vlla quæ aiori ſecuritate opus habet, atque eſt ea quæ fit cum ſubdito, qui contra rincipem ſuum coniurauit: hoc caſu eius ſum ſententiæ, vt conuẽtio fiat cum rincipibus vicinis, qui ſubditorum patrocinium ſuſcipiant, vel aliàs patria ccedant. Nam nihil eſt quod magis animis principum aduerſetur, quàm aciſci cum ſuis ſubditis per vim, iiſque ſeruare fidem. Exempla apud eum ide.*

Auctor Commentariorum De regno: Verùm ne illud quidem, inquit, ſatis t, ſi Princeps ſedulò incumbat vt pacem reſtituat patriæ; quippe facta reoſè ſeruanda eſt: niſi fortè pace inſidioſa tanquam reti vti volumus, quo intutos & ſecuros capiamus. Sed qui in ea ſententia ſunt, næ illi venerabile fiei nomen haud magni pendent. Nunc vt pax firmè & conſtanter ſeruetur, tilem & commodam ius eſſe oportet, quibus cum facta eſt; vt eam non tanùm libenter, ſed ſtudioſè etiam colant. Duram & perniciosam cordati viri iutius ferre non poſſunt.

IN quibus etiam optamus, vt Celſſ. & Dign. V. non tam d ea, quæ in ſuis vel aliis ditionibus, pacto & lege conuenta

& statuta sunt, respiciant, sed quæ expedit nunc propter præsentes necessitates in ditionibus nostris conueniri, & statui: non enim omnium pactorum & legum eadem causa & occasio est, nec par ratio & necessitas est in omnibus locis. Sed & negotium istud per se tale est, in quo nemo aberrare aut peccare potest, qui alterius commisereatur; vel indulgendo, & permittendo quid, †patiētiam cum eo habeat. Dictum & exhibitum Coloniæ XII. Septemb. Anno M. D. LXXIX.

Non potest esse vniformis & simplex lex omnibus peræquè rebuspublicis, sed variæ leges pro variis locorũ, personarum, temporum circumstantiis variè sunt accommodādæ. Plato lib. 1. de leg.

ANNOTAT.

†*Ad verb.* Patientiam cum eo habeat] *Hilarius libro ad Constantinum Augustum: Deus cognitionem sui docuit potius quàm exegit: & operationum cælestium admiratione, præceptis suis concilians auctoritatem, coactam confitendi se aspernatus est voluntatem: Si ad fidem veram istiusmodi vis adhiberetur, episcopalis doctrina obuiam pergeret, diceretque: Deus vniuersitatis est, obsequio non eget necessario, non requirit coactam confessionem. Non fallendus est, sed promerendus: nostra potius, non sua causa venerandus est. Non possum nisi volentem recipere, nisi orantem audire, nisi profitētem signare: simplicitate quærendus est, confessione discendus est, charitate amandus est, timore venerandus est, voluntatis probitate retinendus est. At verò quid istud? quòd sacerdotes timere Deum vinculis coguntur, pœnis iubentur, carceribus continentur, plebs in custodiam catenati ordinis constricta disponitur, virgines nudantur ad pœnam, sacrata Deo corpora publico exposita conspectui, ad fructum spectaculi & quæstionis aptantur.*

Augustinus contra Epist. Fund. Illi in vos sæuiant, qui nesciunt cum quo labore verum inueniatur; & quàm difficile caueantur errores. Illi in vos sæuiant, qui nesciunt quàm rarum & arduum sit carnalia phantasmata piæ mentis serenitate superare. Illi in vos sæuiant, qui nesciunt quanta difficultate sanetur oculus interioris hominis, vt possit intueri solem suum: non istum, quem vos colitis cælesti corpore, oculis carneis & hominum & pecorum fulgentem atque radiantem, sed illum de quo scriptum est per prophetam: Ortus est mihi sol iustitiæ: & de quo dictum est in Euangelio; Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Illi in vos sæuiant, qui nesciunt quibus suspiriis & gemitibus fiat, vt ex quantulacumque parte possit intelligi Deus: postremò illi in vos sæuiant, qui nullo tali errore decepti sunt, quali vos deceptos vident.

LITERÆ

LITERÆ ARCHIDVCIS.

Cognato meo Duci Arschotano, Principi Chimaici, Comiti Bellomontij, Marchioni Rentiaci, &c. Equiti Ordinis aurei velleris, ac aliis Dominis Belgij Legatis, Coloniæ. *Ex Gallica lingua in Latinam translata.*

COGNATE & Domini. Perquam graue nobis fuit, ex literis, xxvj. diei superioris mensis, tam ad nos quàm Ordines generales scriptis, intelligere Ducem Terranouanum nolle in aliquas inducias consentire, saltem sub æquis condicionibus: id quod augebit opinionem, quam pleræque præcipuæ prouinciæ & ciuitates conceperunt, hanc scilicet tractationem pacis non haberi, nisi vt interea temporis procurētur diuulsiones & dissensiones inter prouincias & ciuitates, quò tāto faciliùs vtræq. possint supplātari, prout ipso facto fieri cernitur. Quā ad rem etiā facere videntur literæ dicti Ducis Terranouani, ad singulas prouincias, atq. adeò ad pręcipuas ciuitates, vnà cum articulis, per Dominos Electores vltimò propositis, missæ, comites earum literarū quas iidē Domini Electores scripserunt: Veruntamen cū prouinciæ & ciuitates, quæ hactenus constantes perstiterunt, satis intellexerint aduersariorum stratagemata, & actus: non credimus eas in posterū ob huiusmodi illecebras vacillaturas, quin potius inde occasionē accipient, sui stabiliendi, arctiusque simul coniungendi, quò tanto meliùs hostiū insidiis possint resistere. Videmus sanè exiguam admodū spem affulgere, quòd ex hac cum Terranouano tractatione possit aliqua bona & secura pax obtineri, nisi Imper. Maiest. ac Domini Electores, interponentes suam auctoritatem, vberiùs concedant, proponantque condiciones æquiores, & quæ practicari possint in iis districtibus vbi occasione turbarum (quia hæc pax tamdiu protracta est,) negotiū religionis magis magisque accreuit: quod est vnicum remedium citiùs perueniendi ad optatū scopum. Siquidem facilè potestis considerare, quòd expectare resolutiones vniuscuiusq. prouinciæ, singulorumq. membrorum eius, easdemq. postea cōmunibus suffragiis conciliare & concordare, res erit admodū difficilis, propter diuersitatem ingeniorum & opinionum. Ne quid di-

cam, quod in longum protrahetur, quod poteſtis expone illis, quibus pro rei vtilitate videbitur conuenire. In reliqu referimus nos ad ea quæ ex literis Ordinum intelligetis. in terea mi cognate & domini mei, Deum precamur, vt vos ſu protectione dignetur. Antwerpiæ I I I I. die Septemb M. D. LXXIX.

Tuus cognatus & amicus

Matthias.

I. van Aſſeliers

LITERÆ ORDINVM.

Ex lingua Gallica in Latinam verſa.

Dominis, Domino Duci Arſchotano, Principi Chimaici ac Porciani, Comiti Bellomontij, Equiti Ordinis aurei velleris: Reuerendis in Chriſto patribus Abbatibus S. Gertrudis & Marolienſi, aliiſque Dominis Legatis Ordinum generalium Belgij, Coloniæ.

DOMINI. Accepimus literas veſtras XI. & XXVI. Augusti, vnà cum exemplo literarum, quas domini Commiſſarij, tam nobis quàm Statibus particularium prouinciarum, ſcripſerunt, ac reſponſione Ducis Terranouani, ſuper indutiis & armorũ ſuſpenſione, &c. ac dolet nobis, quòd, non obſtante ſumma diligentia ac ſeriis poſtulationibus veſtris, idem Dux Terranouanus noluit acquieſcere iiſdem indutiis, niſi ſub condicionibus iniquis, & quæ ſolùm maiorem materiam & occaſionem præbent augendi diſſenſiones inteſtinas, quo ſolùm ſpectant, vt veremur præſentationes & moræ Hiſpanorum, præſertim cùm indies detegatur, tum ex epiſtolis interceptis, tum ex iis quæ ad nos perferuntur ex regionibus peregrinis & confeſſionibus captiuorum, Hiſpanorum mentem nullo modo eſſe, ex his regionibus abire, ſed ſolùm id ſimulare, vt eo faciliùs promoueant diſſenſiones inteſtinas, & imponant imprudentioribus, quemadmodum quotidie multis in locis contingere videmus: vnde alij occaſioné accipiunt maioris diffidentiæ, & procurádæ ſuæ defenſionis. Vidét enim

tracta-

tractatus Principis Parmensis cum Artesiensibus & Hanno-
nensibus, ac Ducis Terranouani nobiscũ inter se differre: quę
uersitas & separatio facit, vt hactenus nõ potuerit haberi re-
onsio, aut deliberatio prouinciarũ particulariũ, super scripto
er Illust. dominũ Archiducem Matthiam, nec super articulis
er dominos Commissarios propositis, sine qua impossibile est
obis finalem resolutionem capere, ac cõmuni nomine vobis
aquã mutationẽ seu moderationem dictorũ articulorũ mit-
tere, idq́. etiam post termini expirationẽ, & in præiudicium ac
isplicẽtiam (vt aliâs scripsimus) eorũ, cũ quibus tractauimus.
b hinc tamẽ quinq. aut sex dies iterũ scripsimus particulari-
bus prouinciis, neq. desistemus sedulò iterum eis mandare, vt
sa suffragia ac resolutiones accelerẽt. Cæterũ vti hîc aliquid
moræ metuimus, præsertim in hoc rerũ statu, & quòd suffra-
gia prouinciarũ particularium futura sint tam diuersa, vt ægrè
poterint conciliari, vehementer equidẽ optassemus, ad vitan-
das moras & longiores dilationes, admodum perniciosas, tum
Regiæ Maiest. tũ quieti publicæ, vt Cæs. Maiestas ac Domini
Commissarij dignati fuissent interponere suam auctoritatẽ,
& pro magnitudine vulneris, ac ad præcidendum progressum
diffidentiæ, quæ indies crescit in animis subditorũ, plena qua-
dam mensura procedere, ac talem moderationẽ proponere,
quæ practicatu ac factu possibilis sit, sine discrimine & pericu-
lo omnium prouinciarũ, & cuius medio vnusquisq. possit esse
securus & tranquillus. Id quod etiá poteritis exponere præfa-
tis Dominis Commissariis: nos cùm primùm noua acceperi-
mus à particularibus prouinciis, eorũ vos certiores faciemus:
interea cupimus, vt in negotio principali conformetis vos iu-
xta præcedẽtes nostras literas. Intra triduum vel quatriduum
tam Duci Terranouano, quàm Commissariis Cæsareis mitte-
mus responsum ad illorũ scriptum. His, Domini, Deum roga-
mus, post officiosam nostri commendationem, vt vos diu ac
feliciter conseruet. Antuerpiæ VI. Septemb. M. D. LXXIX.

Vobis beneuolè addicti amici Ordines generales Belgij.

Mandato dictorum Ordinum

I. Houfflin.

 XV. Se-

XV. Septemb. legatis Ordinum per quosdam Consiliarios indicatum fuit, Dominis Commissariis non consultum videri, antequam resolutioné Ordinum super prioribus mediis accepissent, ad alia media progredi: Cui responso, cùm nihil ipsis præter opinionem suam accidisset, acquieuerunt.

XIX. Septemb. Legati Ordinum literas à Statibus Brabantiæ acceperunt, quibus binæ subiunctæ literæ, vnæ ad Dominos Commissarios, alteræ ad Ducem de Terranoua datæ, inclusæ erant, quas incontinenti ad illos transmiserunt.

LITERÆ AD DOMINOS COMMISSARIOS.

Reuerendissimi, Illustrissimi, Generose, Nobilis Sacr. Cæs. Maiest. Commissarij.

EFFICIT diuturni huius belli calamitas, ac totius agri Brabantici vastatio, qua à Duce suo Rege Hispaniarum, seu eius per Belgium præfectis, nimis iniquè premitur, vt non solùm pacis condiciones propositæ, sed etiam ipsa pacis cogitatio gratissima nobis sit, mireque animos subditorũ recreet: cum verò summæ esset ingratitudinis ac inhumanitatis, operam, quam hac in re tanti Principes amplissimique viri ditionibus istis hactenus præstiterint, leuem existimare, nos certè eam semper fecimus maximi, atque eo nomine Cels. & Dig. V. summas gratias agimus, obnixeque rogamus, vt rem tanti momenti aliqua ex parte bene inceptam, feliciùs perficiant neu deserant. Sed cùm salus istarum prouinciarum inferioris Germaniæ ad Sac. Cæs. Maiest. ac Cels. & Dign. V. & vtilitatem subditorum suorum magnoperè pertineat, animum inducant, dignenturque (quod ordinem suum atque splendorem deceat) causas proprias nonnihil seponere, & quoad eius sine periculo & graui incommodo fieri poterit, negligere, quò celeberrimæ huius Reipub. compositæ pristinoque nitori restitutæ, beneficium apud Deum Opt. Max. laudem verò

nmortalem vbiuis terrarum referant. Dolemus profectò ne-
otium hoc tantam moram secum trahere: sed quorsum at-
nuit Ducem de Terranoua populum, qui beneuolentia &
quabilitate Principum suorum, seu Ducum, seu Comitum,
eu Dominorum retineri consueuerit, tamdiu tam illiberali-
er, durisque, nec vlla ratione accommodatis condicionibus
istinere? nisi id studio habuerit, vt statim omnium animos
ipso limine ab hac Pacificatione redderet alienos; intellige-
entque nihil se ex Regis clementia sperare debere, quod non
elut mercatu licitando extorqueatur, non concedendum, si
enegando sine proprio detrimento queat auferri. Quemad-
nodum etiam cum vniuersa plebe nos ipsi satis mirari non
ossumus, illi Pacis huius negotium adeò non esse cordi, vt
pacifcendis induciis ne tantillum quidem auctoritati Im-
eratoriæ, ac Celss. & Dignitatum vestrarum (quarum hæ
rbitrij partes erant,) censuerit deferendum: nimirum vt in-
rudescente bello, multitudinem armorum strepitu impedi-
um, frementemque, ab omni spe pacis reuocaret, ac nequic-
uam eo etiam magis impelleret, quos ea ratione ad tranquil-
tatem componi potiùs, quàm vel intestinis dissidiis, quæ in
esperationem plerosque adigunt, aut vi ac furore Hispano-
um, quem iamdudum etiam mortis periculo contemnere di-
icerunt, deterreri: Tum verò in ipsis pacis condicionibus a-
eò ægris animis, morbique vim quotidie alentibus, parum
ræsidij est, siue ad securitatem publicam ex proposita guber-
ationis ratione, siue ad vitæ commoditatem ex moribus &
ræfinita religionis obseruatione respicias, vt difficile futurum
it, hîc varia multumque dissidentia hominum ingenia atque
tudia, in vnam sententiam opinionemque adducere, & vbi-
que inter se consentientia reddere. Quanquam autem hæc
mnia magni ponderis, multaque alia sint, quæ ad concilian-
lam hanc pacem momenti plurimum habeant: annitimur
amen, quantum in nobis erit, & præsens rerum status patitur,
t negotium hoc quàm citissimè promoueatur, vtque Comi-
iis Ordinum Ducatus Brabantiæ pleraque sic temperentur,
uò Imper. Maiest. ac Celss. & Dig. V. totique orbi Christiano
 manife-

manifestum fiat, nos saluti, tranquillitati & vtilitati publicæ omnia, nihil verò priuatis affectibus tribuisse; cognoscatque Rex Catholicus, Brabantiæ Dux & Princeps noster, nos non minus suæ Maiest. quàm omnibus retrò Ducibus ac dominis nostris clementissimis subditos deuotosque manere: præsertim cùm hactenus nihil ab Ordinum Legatis isthic postulatum sit, vel ad populi libertatem ac securitatem, vel ad Regis auctoritatem omnemque politiam, quod non (quantum ad ducatum Brabantiæ attinet) ex priuilegiis iureq. patrio, atque etiam pactis, conuentis & quidem iurato debeatur. Porrò Celss. & Dig. V. humiliter, humillimè officioseque precamur, vt interea Ducem de Nouaterra sic mitigare velint (si Cæs. Maiestatis desit auctoritas) vt aliam, quam hactenus fecit, pacis, hisce ditionibus (quæ eorum commercia officiorumque commutatio & cum aliis vicinitas est) conficiendæ rationem ineat, ingeniisque ac moribus incolarum nonnihil concedat, nec ad accuratam rigidamque & summam Hispanici moderaminis regulam (cùm ita non cõsueuerint) omnia metiatur: ita futurum est, vt huic Reipub. pristina redeat tranquillitas, eaque diuturna, quam perpetuò Sac. Cæs. Maiest. ac Celss. & Dign. V. summa cum gratitudine animorumque propẽsione, obseruantia & obsequio acceptam feremus, post Deum Opt. Max. qui eam nobis pro immensa sua bonitate ac gratia largiatur, atque Celss. & Dign. V. in multos annos seruet incolumes. Antuerpiæ sext. Id. Septemb. M. D. LXXIX.

Celss. & Dign. V.

Addictissimi

Ordinum Ducatus Brabantiæ deputati, nunc Antuerpiæ congregati.

Mandato prædictorum dominorum

Signat.

And. Hessel.

LITE-

LITERÆ AD DVCEM DE TERRANOVA.

Ex lingua Gallica in Latinam tranſlata.

Illuſtriſsimo Domino, Domino Duci Terranouano &c. Regis Catholici Legato, Coloniæ.

GRATISSIMÆ nobis fuerunt eę literę, Illuſtriſſime Do-
mine, quas nobis dignatus es xiij. Auguſti ſcribere; quo-
iam nos adhortantur ad pacem tam optatam perficiendá, ad
uam & vt poſſimus hos Ordines cum Rege noſtro Princi-
e & domino videre reconciliatos, non ſumus minus proni,
uàm ab omni æuo inſignia geſtauimus ſingularis fidei erga
mnes Duces Brabantię, ipſius anteceſſores, Dominos noſtros
lementiſſimos, qui etiam illá in nobis fidem, amore quodam
: beneuolentia paterna, agnouerunt, donec eorum abſentia
ercenariis miniſtris dedit commoditaté & facultaté alendi
ter nos ſiniſtras ſuſpiciones, diſſidia, odiú & rigorem, contra
ra & priuilegia patriæ. vnde ab omni tépore in republ. orta
nt multa incóuenientia & ataxię curatu perquàm difficiles,
 quæ vix diuerti poſſunt, vbi tépeſtas clauo vim adferre in-
ipit, adeò vt non ſit opus nos admodú monere & inclinare ad
acem: ſiquidem omnibus mediis poſſibilibus adniſi ſumus,
am conſequi & promouere, ſimul etiá calamitates populares
tis indicant, nó ex voluptate hoc bellú geri, modò articuli &
ódiciones propoſitæ tales eſſent, vti tua Excellª. eas ſuis literis
acit; quippe quæ poſſint idoneam ſatisfactionem & ſecurita-
em vnicuique præſtare: Quin potius propter diuerſitaté ani-
norum, quæ eſt inter incolas huius regionis, & qui indies ma-
is ac magis exaſperantur, vehementer veremur eas pro tali-
us non habitum iri ſuffragiis noſtrorum Statuum & mem-
rorum, quæ quanta fieri poteſt diligentia promouere ſtude-
nus, vt referantur ad Comitia Ordinum generaliú, conferan-
ur cum ſuffragiis aliarú prouinciarum, & procuretur bona &
quabilis reſolutio, quæ Dominis Principibus Electoribus, ac
liis Commiſſariis Cæſ. Maieſt. tranſmittatur. Interea obnixè
 humiliter tuá Excell. rogatam volumus, vt dignetur dictos
rticulos ita téperare & moderari, quò incolę poſſint certò ſibi

persua-

persuadere,& animaduertere,tibi non minùs commendatam & cordi esse pacem securam & diuturnam, ad ipsorum quietem & patriæ prosperitatem stabilire, quàm solam absolutam auctoritatem Regiam promouere,& cõciliis,magistratibus ac muneribus adhibere eos, quos arbitrantur offensos esse propter mutationes exortas, & qui propterea etiam vindicta & vltione pleni sunt. Profectò Domine hac in parte summa est diffidentia: proinde dignetur V. Excell. nobis credere, verum ac vnicum Regiæ Maiest. seruitium & obsequium in eo residere, vt benignitas & clementia ipsius dispensetur, pro modo profunditatis huius vulneris; neque quis sibi polliceatur victorias & trophæa ex dissidiis intestinis, quæ inter nos practicantur, quæ multis mutationibus obnoxia sunt. Nullum priuatum interesse est, quod aliquis nostrum habere possit, nec minima intentio retrocedendi vel difficultatem iniiciendi huic tractationi, quæ nos incitat ad hæc dicenda, verùm singularis affectus ad eam promouendam, vtque res in eum statum veniat, quò ambæ partes sibi mutuo possint occurrere, & fœdere iungi. Nouit Deus Opt. Max. quem rogamus vt id sua gratia nobis largiatur, tuæque Excell. opus tam sanctum donet perficere, fausta & longa vita comite, vnà cum laude & gloria immortali, qua ipsum afficient omnes harum tam miserè afflictarum prouinciarum incolæ: quemadmodum etiam nos, quantum in nobis erit, perpetuò tibi beneuolè & humiliter deuinctissimi manebimus. Antuerpia VII. Septemb. M. D. LXXIX.

Plutarchus in Cæsare: Triumphus ex patriæ calamitatibus & ciuili sanguine partis, fœdus & acerbus est.

Tuæ Excellentiæ officiosè addicti clientes deputati, & alij Statuum Brabantiæ, Antuerpiæ congregati.

Mandato dictorum Dominorum

And. Hessels.

XXIIII. Septemb. Legati Ordinum ad concilium vocati sunt, vbi Domini Commissarij per Cancellariũ Treuerensem breuiter repeti & exponi illis faciunt, cum commemoratione operæ & diligentiæ, quam negotio isti adhibuissent, ea quæ à tempore quo media exhibita erant, accidissent: quippe incontinenti se media ista, additis suis literis, ad Ordines generales & particulares, deinde ad præcipuas quasque ciuitates transmisisse, vt super iis iudicium & voluntatem suam declararent: cumque nullum responsum acciperent, secundò se ad eos scripsisse, præfixisseque illis tempus trium hebdomadarum, sed & eas quoque iamdiu finitas esse, nec tamen certam resolutionem ab vlla se prouincia vel ciuitate accepisse, nisi à sola ciuitate Buschoducensi, quæ media ista approbasset, ex aliis quasdam prouincias & ciuitates ad literas istas respondisse, sed quæ magis excusationem moræ, quàm explicationem iudicij & voluntatis suæ super mediis istis continerent, illam verò suam resolutionem ad Ordines generales reiecisse: Vltimò missas ad se esse literas à Statibus Brabantiæ, ex quibus facilè animaduertunt, media ista in eum modum quo proposita sint, non magnopere ipsis grata & accepta esse: quorum iudicium apud alias prouincias magnum momentum habiturum existimabant, ac propterea talem resolutionem non futuram qualem expectarent, longioremq́. morã intercessuram, quàm res suæ ferre possint; sed & pestem incipere hîc grassari, quæ iam quorundam ex se familias inuasisset, cuius occasione sola abire tandem cogentur: negotium tamen per se tale esse, ad quod facilè resolutio fieri possit, quippe quod ipsorũ proprium sit, domesticum & internum, non alienum: rogare ergo Legatos, an non responsum aliquod ab Ordinibus ipsi accepissent, vel quando illud expectarent; addentes se adhuc breuem iis terminum præfigere velle, intra quem nisi resolutio Ordinum adueniret, se de abitu cogitaturos.

AD quod legati respondent, præmissa solita gratiarum actione, moram istam non solùm Celss. & Dign. eorum, sed & ipsis grauem esse: causas tamen istius moræ iam antè se explicasse; fuisse etiam in Geldria literas istas interceptas, quibus

media ista inclusa erant, propterea serius etiam ibi comitia indicta esse: idem fortè accidisse in aliis prouinciis: ac licet intellexerint, multas prouincias suum iudicium iam pridem super iis mediis interposuisse, generalem tamen resolutionem ab Ordinibus nullam fieri posse, nisi omnes prouinciæ suum iudicium super iis ad illos transmiserint: orabant ergo non tantùm vt moram illam non ægrè ferrent, sed vnà etiam ne grauarentur tamdiu hîc permanere, donec resolutio ista ab Ordinibus fieret, atque huc transmitteretur, expectare se in dies illam, nec desinere suis literis monere & rogare Ordines, quo quamcitissimè expediatur. De nouo termino Ordinibus præfigendo, ipsorum gratiæ & arbitrio relinquebant, rogantes tamen vt terminum illum non nimis coarctarent, ne deliberatio præproperè facta, aliquid incommodi isti negotio adferret.

XXVI. Septemb. cùm Legati Ordinum sub vesperam literas ab iisdem Ordinibus accepissent, quibus adiunctæ erāt literæ ad Dominos Commissarios, & Ducem de Terranoua datæ: has binas literas altero die, cum simul in cōcilio essent, vtrisque exhibuerunt, regantes vt eorum quæ in literis illis continerentur, rationem habere vellent; se enim in mandatis habere, vt præter instructionem suam, super iis quoque agerent & procederent.

Ex lingua Gallica in Latinam translata.

LITERÆ ORDINVM AD SVOS LEGATOS.

Dominis, Domino Duci Arschotano, Principi Chimaici & Porciani, Comiti Bellomontij &c. Equiti ordinis aurei velleris, Reuerendis in Christo patribus Abbatibus S. Gertrudis & Maroliensi, ac aliis dominis Legatis Ordinum generalium, Coloniæ.

VESTRAS, Domini, literas xiij. huius mensis datas, cum scripto adiuncto accepimus, & ex iis intelleximus egregiam operam, quam isthic nauatis, eoq. nomine vobis gratiam haben-

habentes, etiam atque etiam à vobis petimus & contendimus, vt vestræ instructioni inhærentes ac insistentes, vos comparetis ac omnia dirigatis, iuxta literas, quas non ita pridem scripsimus, tam Duci Terranouano, quàm Dominis Principibus, Cæsareis Cōmissariis; quæ exempla his adiuncta sunt, vnà cum copia literarum nostro nomine Imperatori missarum, XX. Iulij M. D. LXXVIII. quarum fit mentio in literis quas dictis Principibus mittimus. Interim valete in Domino, nosque vobis commendatissimos habete. Antuerpiæ IX. Septemb. M. D. LXXIX.

T. Excell. Pat. & DD. beneuolè & obsequiosè addicti Ordines generales Belgij.

Mandato dictorum Ordinum

I. Houfflin.

LITERÆ ORDINVM AD DOMINOS COMMISSARIOS.

Reuerendissimi, Illustrissimi, Generose, Nobiles, prudentes & Circumspecti.

QVOD ad literas Celss. & Dign. V. nondum responderimus, non nostra culpa, negligētia aut cessatione accidit; sed quia propter magnitudinem negotij, & prouinciarum diuersitatem, hactenus neque de formula certi mandati, prioribus literis requisiti, neq. in approbationē, contradictionē aut moderationem propositorū articulorum (de quibus posterioribus literis Celss. & Dign. V. agitur) conuenire potuimus.

ETENIM quod ad Mandatū attinet, natura rei principalis talis est, vt antecedētem partium disceptationem & communicationē exigat, nec limitibus seu formula certi Mandati ab initio circūscribi aut concludi potuit, & liberū atq. absolutum Mandatū, in re tam graui, deputati destinati Coloniam, propter nimiū onus atq. periculum, detrectassent accipere, vti

etiam in talibus prouinciarũ causis, inter horrida bella summam rerũ absque præparatione & referendi necessitate particularibus committi, nec ratio nec consuetudo patitur.

CVMQVE articuli, à vestris Celss. & Dign. transmissi, omnes ex æquo respiciant, primo quoq. tempore eos omnibus & singulis communicauimus, vt singulorũ arbitrio & voluntate intellecta, communi consensu de communi causa statueretur, atque tam Duci de Terranoua, delegato Maiest. Catholicæ, quàm vestris Celss. & Dign. aliquid certi responderetur: & quamuis Princeps Parmensis, & pleriq. alij, in contemptũ auctoritatis Cæsareæ, & vestri celeberrimi conuentus, non destiterint per particulares conuentiones moliri distractionẽ prouinciarum, atq. subditos maioribus exagitare dissensionibus, quæ nobis non leuem malè suspicandi causam, & occasionem capiendi alia consilia præbuerunt; nihilominus tamen desiderio & enixo studio sinceræ pacis, quo tenemur, à cõstantia promouendi communẽ tranquillitatem publico fœdere non defleximus, continuò instando vrgendoq. apud prouincias, vt super dictis articulis quàm celerrimè deliberarent, atq. intentionem suam significarent, ita vt in nobis nulla mora sit, sed rei pondus, multitudo prouinciarum, naturalis opinionum varietas, & contraria maleuolorum hominum studia, tarditatẽ inuexerint, quam V. Celss. & Dign. re penitius inspecta, & ob causas supradictas, non iniquo animo laturas confidimus.

INTERIM verò ex animo agnoscimus, & perpetua gratitudinis memoria celebramus, benignum atq. paternum affectum Cæs. Maiest. erga has calamitosas ditiones, & vestrarum Celss. & Dign. in pacandis illis præclaram diligẽtiam, studium atque laborem, tametsi res malo quodam fato nondũ in eum statum perducta sit, quem ratio temporum & rerum postulat. Maius enim, vt veremur, est malum, & altioribus radicibus prouinciarum corporibus infixum, quàm vt remedia, in dictis articulis comprehensa, curationi sufficiant, nisi Regia Maiest. effuso benignitatis sinu, dignetur maiorem in subditos suos exercere liberalitatem, & hactenus angustis exstillantia venis, longiore progressu in magnos amnes extendere.

NAM

Nam vt cum bona venia vestrarum Celſſ. & Dign. & ſine præiudicio prouinciarum, è multis pauca attingamus, ſi iuxta nonū articulū omnes hactenus abſentes, vel amoti ab officiis priſtinum ordinem, ſtatum ac dignitatem recuperent, atq. auctoritatem imperiúmq. conſequantur; quid reliquis expectandum eſt? quàm cum ſumma rerum omnium perturbatione vincula, proſcriptiones, exilia & cædes, patefacta via Hiſpanis, odio ditionum adhuc flagrantibus, recuperandi eas quàndocunque voluerint, adminiſtrantibus Rempub. eorum amicis, ſociis & confœderatis, qui eorum beneficio reſtituti patriæ & dignitati priſtinæ, ſine illis arbitrabuntur vitam ſibi non ſatis ſecuram fore, & huius periculi procliuiorem occaſionem reddunt ſeparata & particularia cum Hannonienſibus & Arteſienſibus, in propriam eorum perniciem ac præiudicium, vicinarum prouinciarum ſubtiliter excogitata fœdera, & ad Hiſpanorum, ſi fortè (vt Græci à Troia) ſimulatè abire incipiant, voluntatem & obſequium conſcribendi exercitus obligationes.

Necnon XVI. & XVII. articulorū decreta de tradendis ilicò omnibus ciuitatibus, fortalitiis, armis & munitionibus Gubernatori generali, ex arbitrio Regis Catholici deſignando, quod ſuperioribus annis in conuentu Bredenſi ſoli Hollandi Zelandiq. recuſarunt, & in fœdere Gandauenſi expreſſè pro ſecuritate ſua contrarium ſtipulati ſunt, & conuenerunt, ita vt per articulum illum decimum ſeptimum, cōtra pacem Gandauēſem, Principi Auraico prærogatiua gubernationis adimatur, & Hollādis, Zelandiſque, ac Bommelēſibus, eorum confœderatis, imperetur ciuitatū, caſtrorum & munitionum (in quibus ſecuritatem ſuam habent poſitam) reſtitutio, & inſuper denegetur omnibus prouinciis in vniuerſum ea ſecuritas, ſine qua Hollandi, Zelandiq; ſoli cum vicinis reconciliari noluerunt, & qua ſublata, prouinciales, fragilitate ſolius iuramenti muniti, ſeſe inimicis recenter reconciliatis committerent: quod humana fugit ratio, & natura abhorret.

Etenim compertum eſt, quàm parum in regnorum & principatuum cauſis iuriſiurandi plerumq. habeatur ratio, &

quàm faciles sint dispensationes pontificię, maximè si Maiest. Imperij imminuta dicatur, aut iniustitia fœderis cum rebellibus subditis initi allegetur, aut color extirpãdarum hæresum prætẽdatur: cuius occasione ante annos aliquot vidimus Galliam pacatam, miserabili strage subitò conturbari, & cadaueribus occisorum repleri.

ET quamuis Edicto perpetuo publicato Dominus Ioannes Austriacus pacem Gandauensem confirmauerat, quid per secretas molitiones occupandorum castrorum & fortalitiorum, necnon per clandestina consilia cum Ducibus Germanorum militum conatus est, nisi pacem illam Gandauensem abrumpere, & neglectis pactis publicis, liberum dominatũ per omnes prouincias acquirere?

IN quem finem etiam nunc spectare videtur frequens, & per multos articulos cum pace Gandauensi coniuncta commemoratio, dicti Edicti perpetui, quod ab Hollandis, Zelandísque ab initio constanter apertéque repudiatum est, ab aliis sine magna discussione incautè admissum fuit: vnde causa omnium calamitatum nostrarum processit, & fax sequentium bellorum accensa fuit, propter generalem & simplicem promissionem & obligationem de conseruanda religione Catholica Romana, quæ illi Edicto inserta fuit, & in vim cuius Ioannes Austriacus mox ab initio Ordines ad arma sumenda religionis ergô impellere tentauit, & ipse Rex superstruendo (cùm omnes Ordines Baroni de Selles, Cõmissario Maiest. Cathol. se offerrent paratos, secũdum terminos pacis Gandauensis & religionis obseruantiam & obedientiã superioritatis exhibere) pacẽ illam Gandauẽsem, tanquã infamem ac scandalis obnoxiam, reiecit atq. improbauit, reductisq. Hispanis, aliisq. exteris, crudelissimũ bellũ redintegrauit, vt absolutum imperiũ & religionis obseruantiã, qualis tẽpore Caroli Quinti Imperatoris fuerat, restauraret, vt res ipsa ostendit, & euidentius constat ex communicatione cum dicto Barone de Selles habita, eiusq. instructione, & literis regiis, per eũ allatis, quæ cum literis Ioannis Austriaci publicè impressæ, in omniũ manibus versantur: vnde prouinciales animaduertentes possessio-

cessionē & vsum pacis Gandauensis à Rege denegari,& aperto bello atq; incitatis dissidiis intestinis hoc agi,vt qui à Romana religione declinauerant,& ad veterē morem ritúmq. fidei,qui tempore Caroli Quinti fuerat, regredi nollent,vel expellerētur vel opprimerētur, derelictis cancellis dictæ pacis,quá retinere non licebat,in tantas turbas reciderunt, vt ad euitandam totius Reipub. subuersionem, necesse fuit vlterius procedere, & primò per literas mutuæ securitatis,deinde per cōcordiam religionis,aliaque pacta ciuium tranquillitati prospicere.

Ob quod magno odio digni sunt & detestabiles, qui prouinciales aut Ordines inconstantiæ,& quodammodo periurij culpant, quòd admisso exercitio alterius religionis, intra terminos dictæ pacis Gandauensis non constiterint, cùm Rex, Regij Duces & Consiliarij, prætextu dicti Edicti perpetui, & quarundam literarum (de quibus mox dicetur) prius pacem illam, tāquam infamem reiecerint,atq. vsum illius armis adimere, omniaque ad acerbitatem veteris inquisitionis reuocare tentauerint; sic vt Ordinibus, aut prouincialibus etiā,cùm maximè vellent & optarent, cum quiete & tutela Ecclesiasticorum non licuerit dictæ pacis condicionibus adherere, vt vlteriora incōmoda atq. inconuenientia quæ acciderunt, declinare,propter contraria regiorum Ducum atq.militum studia, adeò vt (præter liberum arbitrium prouincialium, in mutando pacem illam quam inter se contraxerant) Regis Catholici seueritas, necessitas Reipub. & declinatio imminentium periculorū,quæ ex illato bello,& incitatis subditorū dissidiis, metuebantur, mutationē induxerint. quod meritò ad excusationē Ordinū valere debet. Nihil enim imputatur ei quē impetit potentior, aut cui noua causa superuenit, aut quoties publica necessitas ad euitandas ciuiles dissensiones,& declinādà hostilis exercitus pericula mutationē exigit: Nam Reip. quieti omnes leges attemperandæ sunt,omnesq. dispositiones & cōuentiones intelligūtur rebus sic stantibus,& in eodē statu manētibus. Illi enim solū fidem fallunt, & inconstantiæ crimen contrahūt,qui cùm eadē moueant quæ erāt tēpore fidei datæ, nō præstāt id de quo actū est, non etiam si mutatio superuenerit,

aut

aut aliquid inciderit quod impediat, maximè ſi (vt eſt in propoſito) cauſa mutationis & impedimenti ab eo cum quo agitur, proceſſerit, & præſens periculum tumultuum quod ex reuocatione illa pacis Gandauenſis Regij ſperabant, certiſſimũ immineat.

Ex quibus cauſis etiam deducitur, quod de literis Ordinum ad Regẽ ſcriptis adducitur: Nam ſi fortè olim, ante pacem Gandauenſem, particulares Ordines Regi Catholico per literas obtulerunt religionis ſtatum tempore Caroli Quinti vigentem, id vniuerſitati prouinciarum non præiudicat, & ſequens pacis Gandauenſis interpoſitio atque omnium rerum mutatio efficit, ne ſubditi, tam ingentibus malis circumuenti, tot bellis aliiſque caſibus vexati, nunc ex interuallo anguſtiis talium literarum, quarum executionem & obſeruationem temporis ratio prorſus conſtituit impoſſibilem, coarctari poſſint aut debeant.

Post verò pacem Gandauenſem quicquid prætendatur in contrarium, non putamus aliquas reperiri literas, communi Ordinum conſenſu ſcriptas, quæ rectè expẽſæ, terminos dictæ pacis Gandauenſis egrediantur, vt per Iuſtificationẽ Ordinum aduerſus aſſertionem Ioannis Auſtriaci, publicis monumentis clariſſimè demonſtratum eſt: quinetiam ſi deputati Ordinum poſt pacem Gandauenſem liberaliùs, aut Imperatori, aut Regi ſcripſiſſent, per hoc tamen non ſubuerteretur publicum fœdus Gandauenſe, abſque ſpeciali cõſenſu ſingularum prouinciarũ, à quibus illud ſolenniter probatum & acceptatũ fuit, nec impedirentur Ordines, poſt atrox bellum ſibi à Rege illatum, & diu continuatum, tumultusq. inde ſecutos, à prioribus conſiliis diſcedere, atq. ad alia confugere, quæ neceſſitati vel vtilitati Reipub. conueniunt, & ad ciuium cõcordiam retinendam requiruntur; vti anno iam elapſo & amplius, metu inſtantis mutationis, apud Cæſarẽ proteſtati ſumus, in ſolenni illa & per Ordinum concordiam approbata reſpõſione, quam Maieſt. ſuæ Imper. tranſmiſimus, per aulicum ſuum Conſiliarium Baronem de Stubing, cuius exemplum his adiunximus, & quæ in tanta rerum mutatione præponderare debet

antecedentibus epiſtolis, quarũ cauſa in hoc rerum ſtatu variationem accepit, & cum Regia Maieſt. adeò fixo iudicio pacem Gandauenſem ſemel improbauerit, & tantis bellorum ſumptibus hactenus eradicare tentauerit, iuſtam dubitationẽ habemus de blandimẽtis, quæ ſpecie dictæ pacis nobilitati & populo fiunt, verentes ne inter tot ſtipata exterorum agmina hoc ſolùm agatur, vt per captionẽ populi incitatis maioribus diſſenſionibus inſidiæ ex æquo patentur omnibus.

NAM ſi Rex pacem illam, rebus prouinciarũ meliori loco conſtitutis, improbauit, quis credet poſt tot calamitates ditionibus illatas, & tantos belli ſumptus factos, Regem ex animo pacem illam Gandauenſem nunc ex interuallo probabilem iudicare, & ſubditis ſeriò offerre?

ET contraria argumenta manifeſtè ſuppeditant dictorum articulorum inuoluta conceptio, & dictæ pacis derogatio, non ſolùm circa auctoritatem Principis Auraici, & ſecuritatem Hollandorum & Zelandorum; verumetiam per Edicti perpetui accumulatam obſeruationem, & expreſſam præſcriptionem, quæ duobus articulis de Religione conceptis inſeritur, per quam ſubditi reliquarum ditionum nõ obſcurè anguſtioribus vinculis, quàm priorum pactorum concluduntur, coarctantúrque omnes, ſecundum prætenſam Edicti perpetui obligationem, ad profeſſionem & vſum fidei Romanæ, vt oſtendit effuſa diſpoſitio articulorum, & ſequens exceptio, qua pax Gandauenſis reſpectu religionis ad ſolos Hollandos, Zelandoſque ac Bommelenſes reſtringitur: & quanquam ſequenti articulo prætextu benignitatis, alij qui à fide illa receſſerunt, tolerentur, id tamen cum ea reſtrictione indulgetur, vt ſolùm ſecuritatem habeant aduerſus rigorem regiorum Placitorum, & ſi ex ditionibus diſcedant, bonorum ſuorum curam Catholicis adminiſtratoribus relinquere, & reuertentes Catholicè viuere, & curatis Eccleſiarum & Magiſtratibus locorum de ea re fidem facere cogantur; quod paci Gandauenſi prorſùs eſt contrarium, ſecundum quam liberum eſt omnibus, abſque aſtrictione & profeſſione vnius vel alterius religionis venire, morari, conuerſari, recedere & reuerti, &

 commit-

committere administrationem rerum suarum cuilibet pro arbitrio, ita vt verbis, ad augendum intestina dissidia, vulgo speciosa fiat pacis Gandauensis ostentatio, reuera autem in totum beneficium illius subuertatur, reuocatis omnibus ad veterem morem, secundum quam vigebant aduersus quoslibet Inquisitiones, excommunicationes, aggrauationes, reaggrauationes, brachij secularis inuocationes, & similia, quæ rebus & temporibus accommodari non possunt, sine immortalibus prouinciarum ac ciuitatum inimicitiis, sine seditionibus & cædibus ciuium, & euidenti reliquiarum, tam religionis quàm auctoritatis discrimine.

Ex quibus perspicuè intelligunt Celss. & Dign. V. subitaneam illam rerum mutationem Ordinibus nimium esse periculosam, ac proinde necessitatem Reipub. maiorem quandam dictorum articulorum moderationem exigere, longè vltra terminos pacis Gandauensis, ne exemplo superiorum temporum non multò postea iisdem vel maioribus agitemur tumultibus, aut cum summo insidiarum periculo moram duntaxat aliquam his malis producamus.

Et vt ad alia veniamus, omnes vident quantis ambagibus inuoluatur, & in quàm longum tempus differatur, innocentis Comitis Burani restitutio ac liberatio, videlicet donec Princeps Auraicus adimpleuerit ea de quibus cum eo transigetur, per singularem capitulationẽ, ad quam propter fidem datam vniuersitati prouinciarum, & post expirationem termini, communi cautione præstituti, compertum est Excell. suam non posse descendere, quemadmodum intelligimus ipsum Vestris Celss. & Dign. per literas respondisse: Vnde quantum periculi ex dictis articulis & patri & filio, non sine grauissima prouinciarum omnium perturbatione, immineat, facile est discernere.

Illud quoque animaduersionem desiderat, nullam neque pro Regina Angliæ, Duce Alençonio, aliisque confœderatis, imò nec pro ipso Archiduce Matthia idoneam capitulationem illis articulis contineri.

Denique gesta decre taque ipsius Archiducis & Ordinum,

dinum, in quàm fragilibus relinquantur fundamentis, inuolucra exceptionum additarum oſtendent.

Qvæ omnia repræſentanda atque oculis ſubiicienda duximus, vt Celſſ. & Dign. V. cauſas malorum noſtrorũ propius intuerentur, intelligerentq. nec leues, nec improbabiles difficultates circa dictos articulos incidere, præſertim in iſta ſumma animorum exacerbatione & diffidentia, diuerſitate capitulationum Principis Parmenſis, Ducisque de Terranoua, atque dubitatione & incertitudine omnium rerum.

Et dum ſecundum promiſſa, Parmenſis Hannonienſibus atque Arteſienſibus facta, exercitus Hiſpanorum intra terminum præſtitutum non deceſſerit, & in prædictis articulis de tempore, quo abire debeat, nihil determinatè conuenerit, multique non iniuſtè & ex indiciis non obſcuris ſuſpicentur, illorum propoſitum ac inſtitutum eſſe ditiones iſtas non derelinquere, quodque omnia per ſimulationem fiant, vt lenocinio pacis ſubditorum animis erectis, maiores turbas ac ſeditiones concitent, atque ita viam parent procedendi ad prouinciarum penetralia, cum miſerabili omnium ſeruitute & oppreſſione.

Cvmqve in mora ſit periculum, nec ita celeriter, vt rerum ſtatus poſtulat, ſuffragia prouinciarum obtineri & conciliari poſſint; præclariſſimum & vniuerſæ Reipub. Chriſtianæ vtiliſſimum ſtudium eſſet, ſi Cæſ. Maieſt. & Celſſ. & Dign. veſtræ auctoritatem ſuam interponerent, & ex officio propoſitis idoneis & efficacibus remediis aduerſus incommoda ſuperiùs relata, aliaque illis ſimilia Regem Hiſpaniarum, aut Ducem de Terranoua eius Commiſſarium, inducerent ad conditiones æquiores, ſecuriores, & ſtatui præſentis Reipub. magis conuenientes, & tales, quæ in vniuerſo proſint, & quas reuera tabulas pacificatorias appellare, & æternitati cum omnium ſecuritate conſecrare liceat. In quo ſi (quemadmodum confidimus) Celſſ. & Dign. veſtræ apud Regem operam diligentiamque impenderint, laudem conſequentur apud omnes homines immortalem, & Ordines ac prouincias perpetuo obſequẽdi ſtudio arctioribus vinculis ſibi aſtringẽt: nos in-

nos interim non cessabimus prouinciarum vota suffragiaque requirere, ac per primam opportunitatem transmittere. Deus pacis auctor Celss. & Dign. V. in inchoata pace perficienda confirmet, & in felicitate diutissimè conseruet incolumes. Ex Antuerpia 1. Septemb. Anno Domini M. D. LXXIX.

Celss. & Dign. vestrarum

Deditißimi Ordines Belgij.

Ad mandatum suprà dictorum Ordinum

I. Houfflin.

RESPONSIO ORDINVM GENERALIVM GERMANIÆ INFERIORIS, AD *propositionem Illustris Domini Seufridi Preiner Baronis in Stubing, & aulici Cæs. Maiest. Consiliarij, & legati, data Antuerpiæ* XX. *mensis Iulij* M. D. LXXVIII.

PRÆLATI, Nobiles ac prouinciarum ciuitatumque Germaniæ inferioris delegati, qui vniuersos Ordines repræsentant, immortales Sacræ Cæs. Maiest. summa cum animi submissione atque obseruantia agunt gratias, quòd post violatas à Ioanne Austriaco pacis conditiones, secundò legationem huc destinare, & Illustrem Dominum Seyfridum Preiner Baronem in Stubing, & aulicum Maiest. suæ Consiliarium, legatum ad se mittere dignata sit, qui pro officio & candore suo studioque, quo has ditiones prosequitur, singularem beneuolentiam & amorem Sacr. Cæs. Maiest. erga istas inferioris Germaniæ prouincias, nec non sinceritatem, curam & solicitudinem pro salute & tranquillitate ipsarum ditionum, à Maiest. sua exhibitam, cum luculenta beneficiorum (quæ nulla vel temporis diuturnitate vel calamitatum magnitudine obliterabuntur) commemoratione clarissimè exposuit.

ET

Et cùm omnia amplissima sint, quæ Sac. Cæs. Maiest. pro salute harum prouinciarum procurauit, tum illud etiam maximi ponderis, & præcipui momenti existimant, quòd sua Maiest. Hispaniarũ Regem cohortata est, vt suæ Maiest. rem omnem permitteret, & ab armorum consilio desisteret: deinde quòd Sacri Imperij Principes Electores admonuerit, vt in personis propriis in conuentu Wormatiensi conuenirent, & per seipsos deliberarent de rationibus, quibus tandem hæ prouinciæ in pristinum statum restitui possent, & quid de postulatis vtriusque partis constituendum foret.

Qvod verò ad præteritas oblationes attinet, recordantur Ordines, atque in recẽti memoria habent, tenorem literarum & scriptorum, quibus vt Regi Catholico reconciliarentur, vt certam formã Reipub. ac religionis retinerent, ac tranquillam vitam ducerent, professi sunt ante annos aliquot, se neque ab obedientia Maiest. suæ, neque à religione Catholica Romana recessuros, quemadmodum etiam superiori anno post pacem Gandaui initam, & Cæsareæ & Regiæ Maiest. literis denuò declararunt, se in eadem obedientia ac religione secundum terminos dictæ pacis permansuros, si reuocato intolerabili Hispanorum aliorumque exterorum Imperio, quietè & securè possessiones suas cum vxoribus & liberis retinere possent: Quinetiam post violatas ab Austriaco pacis cõditiones, & bello miserabili infestati, & cùm antea sæpe decepti, propter insidiarum periculum ab vlteriori cõgressu abhorrerent, ne quid intentatum relinquerent, quod ad pacem fulciẽdam & restaurandam pertineret, Baroni de Selles, Regis Catholici legato, eadem, quæ prius obtulerunt, addita aperta significatione & necessaria protestatione imminentium periculorum, tum in religione, tum in dicta obedientia, si Regia Maiest. differendo pateretur subditorum diffidentiam, & desperationem longius procedere: Verùm Maiest. sua nunquam in tempore dignata est humiles supplicationes & lacrymabiles preces suorum subditorum admittere, & exaudire: quinimò quod est miserabilius, pro beneuolo clementique responso, ab Ordinibus certissimè exspectato, & nouissimè à Domino de Selles

de Selles constanter affirmato & promisso, iustissimas preces Ordinum reiecit, pacta, transactáque Gandauensia solenniter approbata, irrita fecit, & suos subditos crudelissimo bello aggressus est, remittendo auxilia militaria, vndecumque contracta, ad exequenda turbulenta ac perniciosa Ioannis Austriaci consilia.

QVO factum est, vt tanta Reipub. perturbatio, tantáque malorum (quæ bellum secum trahit) inundatio, cum magna animorũ abalienatione secuta sit, vt meritò dubites an priora illa promissa & oblationes (præsertim relatione facta ad tempora Caroli Quinti, quæ nunc serò à Maiest. sua vrgẽtur) hoc periculoso tempore adimplere vel possibile sit, vel etiam expediat: & præterea cùm Maiest. sua inita pacificationis Gandauensis pacta obseruare detrectet, non omnino mirum videri debet, si subditi vicissim sese à vinculis dictorum pactorum respectu Regis liberatos existiment.

ET cùm per belli calamitates cura religionis stabiliendæ difficulter retineatur, dolent & ingemiscunt Ordines, labi opportunitatem & tempus, quo commodè remedium adhiberi possit, præsertim inualescente licentia militari, & morum dissolutione, quæ ex progressu funesti belli inducitur, cuius auctoribus, non populo aut Ordinibus irascendum est, quibus in hac rerum peristasi magis ciuium suorum concordiam procurare necesse est, quàm contentione tutandæ religionis Hispanorum insolentiam confirmare, & trophæum contra se ipsos erigere, vt in tanta animorum desperatione & infinita multitudine diuersam religionem sequentium, vrbes eorum exagitatæ, seditionibus & cædibus ab exteris tandem diripiantur & euertantur: adeò enim sui compendij cum Ordinum dispendio studiosi sunt aduersarij, vt per religionis abusum prouinciarum seruitutem & calamitates stabilire conentur, & incitato religionis dissidio, popularibus seditionibus (quas per varias proditiones moliuntur) vires Ordinum debilitent atque infirment, & tandem absque discrimine, tam Catholicos, quàm eos qui à Romana Religione discesserunt, minori negotio aggrediantur & opprimant, redintegrata Hispa-

Hiſpanorum tyrannide, ac intolerabili imperio, ſecundum perniciosum conſilium Secretarij Eſcouedo, in quo præcipuam ſpem & principalem ſcopum actionum ſuarum conſtituunt: ita vt metuendum ſit, ne Ordines, inter duo mala conſtituti, cogantur quali quali remedio ciuium concordiam retinere potius, quàm Rempub. deſerere, & exteris inſtantibus, vitam, vxores, liberos, & poſſeſſiones euidenti periculo exponere.

Ex quo fit perſpicuum, non Ordinum culpa, ſed mora & pernicioſis conſiliis, quibus Regia Maieſtas imprudenter acquieſcit, omnia in deterius, & quaſi ruinam collabi. Quo enim ſtudio, qua ſedulitate Ordines ſuperioribus annis (cùm res tempuſque ferebant) cum Regis obedientia religionem ſartam tectam conſeruare conati ſunt, Deus inſpector animorum nouit, & res ipſa, quæ anno ſexageſimo ſexto geſta eſt, ante aduentum Albani luculenter teſtatur; quibus autem calumniis & iniuriis improbiſſimorum quorundam hominum, præſertim Albani & ſequacium ſuorum, ſanguinem ſubditorum ſitientium, Maieſt. ſua malo quodam fato in tranſuerſum acta, & ab omni clementia abalienata fuerit, cum doloris acerbitate recordantur omnes: vnde enim quietis & tranquillitatis remedia ſperabantur, inde maximæ moleſtiarum & turbulentiſſimæ tempeſtates emanarunt.

His itaque conſideratis, Sacr. Cæſ. Maieſt. facilè animaduertit, per Ioannem Auſtriacum, aliosque malè conſulentes, ditiones iſtas in maiorem confuſionem recidere, atque diſturbari occaſionem exequendarum priorum oblationum, ſublata cauſa ex qua factę erant: nam oblationes illæ factę fuerunt, cùm Ordines ſperarent Remp. calamitatibus liberatam iri, Regem pernicioſis conſiliis abiectis, à bello abſtenturum, Ordines conuenturos vt de communi vniuerſæ Reipub. bono cõmunicarent, quæ neque ad humiles preces ſubditorũ, neq. ad frequentes & ſerias Imper. Maieſt. aliorumq. Principum interceſſiones obtineri potuerunt, culpa eorum qui improbè, temerè, imprudenter, ferociter & inhumaniter in his rebus

verſati

versati sunt, & statum politicum omnimodo perturbarunt; quibus propterea omnia imputanda sunt.

QVEMADMODVM etiam mirum videri non debet, si in hoc rerum statu subditi Regem non tam religiosè venerentur, à quo bello grauissimo prouinciæ impetuntur, & maioribus cladibus afficiuntur, quàm vnquam à maximo inimico pertulerunt. Etenim defensio iuris naturalis est, & si vasallo ob negatam iustitiam licet dominum deprædari, & inter dominum & subditum mutua sit obligatio, nullum vituperium Ordinibus asscribendum est, si post obtentam erga Principes suos fidei & constantiæ laudem, malè tractati, pro defensione libertatis & vitæ, aduersus eum arma sumant, à quo armis & bello inuaduntur.

ET cùm omnes eorum beneficiorum maximè meminisse soleant, quæ in calamitatibus acceperunt, summa est occasio, qua Cæs. Maiest. & Principes sacri Imperij benemereri possunt de ditionibus Belgicis; & simul non minus sibiipsis, quàm illis prodesse, si missis suppetiis militaribus, afflictos Belgas, vicinos & membra sacri Imperij, aduersus exterorum vim atque ferociam promptè tueantur, atque illos qui inferiorem Germaniam oppugnant, & Illustrissimum Archiducem Mathiam Cæs. Maiest. germanum fratrem, illarum prouinciarum moderatissimum gubernatorem, cum ignominia tum ipsius, tum ipsorum Ordinum deturbare conantur, ab armis deterreant, tutelam atque protectionem Belgicarum ditionum suscipiant, quæ promptissima ratio conseruandi imperij Belgici, vel Regi Catholico, vel domui Austriacæ, antequam deserti Ordines de exteri principis auxiliis certiora concludant consilia.

QVÆ quidem consilia, de exteri principis auxiliis, non ignorant suis incõmodis non carere, tamen eiusmodi sunt quæ eos præsenti calamitate & belli metu possunt liberare: quod vtinam Cæs. Maiest. & sacri imperij Principes etiam sibi faciendum proposuissent, hoc est, prouincias imperio confœderatas, & quarum ruina magnam imperij partem inimicis patefaciet, præsenti auxilio confirmare potius, quàm

Com-

Commissariis rem gerere. Nam etsi non dubitent Maiest. Cæs. sedulò procurare ea quæ existimat facere ad pacem, his prouinciis restituendam; tamen cùm re ipsa Ordines experiantur, quàm parum spei sit ponendum in rebus adeò incertis, & in voluntate inimicorum positis, humiliter orant suam Maiest. vt ignoscat Ordinibus, quòd in iis suæ Maiest. consilio & voluntati obsequi minus possunt: Nam cùm etiamnum incertum sit Ioannes Austriacus quantum suæ Maiest. tribuat, & quid de cessatione ab armis & reliquis mandatis suæ Maiest. facturus sit, facilè putant intelligi posse, quàm non conueniens neque consultum sit de indutiis & armorum suspensione mentem & voluntatem declarare: sed cùm ab initio Ordines semper Pacificationi non insidiosè operam dederint, & nihil aliud desiderent, quàm conseruata patriæ libertate, in pace viuere, apertè profitentur Ordines sese pacis tractationem minimè reiicere, sed eam summoperè desiderare, quæ tot ærumnarum & calamitatum, quæ proueniunt ex bello, omnium malorum larua, promptam leuationem adferre posset. Quamobrem non potest non Ordinibus esse gratissimum, quòd iterum sua Maiest. Commissarios Cæs. præcipuæ auctoritatis ac neutri parti suspectos, ad sese destinauerit, quódque pacis tractationem per Oratorem suum apud Regiam Maiest. in Hispaniis etiamnum prosequatur, & omni maiori studio vrgeat: qua in re solicitudinem & curam, quam sua Cæs. Maiest. suscepit, & nec intermissuram sperant, pro prouinciarum salute humiliter agnoscunt, indies magis ac magis se suæ Cæs. Maiest. pro tam immensis beneficiis obligatos confitentur; id vnum postulant, vt veniam det, si nihilominus interea suæ securitati prospectum velint, ita tamen, vt iura inclytæ Austriacæ domus, & fœdera à prouinciis cum sacro Imperio inita, quantum fieri poterit, conseruentur; quæ sanè vt neque Regis Hispaniarum auctoritatem, si tandem ad subditorum supplicationes & preces adhibeat æquas aures, nullo modo imminui patientur.

Et cùm ex his quæ dicta sunt, & quæ Legatus coram suis

oculis animaduertere potuit, Illustri Cæs. Ma. Legato satis quàm æquum & iustum sit, desiderium Ordinum constare possit, hoc vnum petunt & rogant Ordines, vt Legatus fideliter suæ Cæs. Maiest. exponat, quæ ad salutem & conseruationem prouinciarum inferioris Germaniæ pertinebunt: & quòd in eam rem operam diligentem pollicetur, summas agunt gratias, quas referre Ordines parati sunt.

LITERÆ ORDINVM AD DVCEM DE TERRANOVA.

Ex lingua Gallica in Latinam translata.

Domino, Domino Duci Terranouano, Catholici Hispaniarum Regis Commissario, Coloniæ.

DOMINE, Accepimus epistolam tuam, v. Augusti scriptam, comitem illius quam nobis scribunt Domini Principes Electores & Commissarij Cæs. Maiest. quibus tum tua Excell. tum illi nos hortantur ad recipiendum & amplectendum articulos pacis huc missos: Equidem optassemus maturiùs nos respondisse, tam tibi quàm illis: sed quia pro rei magnitudine oportebat omnia communicari cum prouinciis particularibus, ad intelligendum eorum suffragia, & intentiones; non potuimus finalem resolutionem capere, quia propter diuersitatem prouinciarum, & multitudinem opinionum dicta suffragia sunt retardata, atque ita ea adhuc expectamus: statim autem vt acceperimus, non differemus officio nostro satisfacere, ac respondere, quemadmodum Regiæ Maiest. honori, Belgij nostri bono & tranquillitati maximè expediet. Interea volumus tibi liberè indicare seductiones vel coitiones Principis Parmensis aliasque negotiationes particulares maioris diffidentiæ causam esse, magnaque repagula & impedimenta determinationi & vtilitati publicæ iniicere.

ET quanquam confidimus tuam Excell. ac dictos Prin-

cipes hactenus processisse, ac procedere bona fide, & integra affectione erga suam Maiest. & has afflictissimas ditiones: metuimus tamen vt per dictos articulos, ea forma qua concepti sunt, malum tamdiu radicatum possit curari, dictæq. prouinciæ sincerè reconciliari suæ Maiest. tam propter impossibilitatem efficiendi, & executioni mandandi quosdam ex dictis articulis, sine maiori dissensione intestina & laniena subditorum, quàm propter plurimas restrictiones & obscuritates, quæ in iisdem articulis reperiuntur; denique propter diuersitatem tractatuum tuæ Excell. ac Principis Parmensis, aliasq. rationes, quas amplius scribimus dictis Principibus: Confirmantes nos nihil amplius desiderare, quàm Dominum nostrum & Principem recognoscere, & nostras personas, vxores, liberos ac facultates in quiete ac tranquillitate constituere, modò ea sit forma durabilis, & capitulatione tuta, idq. per condiciones clariores, & tali beneuolentia & rotunditate refertas, quæ possint reipsa auferre omnem diffidentiam, vnde promanat omnis sinister intellectus inter suam Maiest. & subditos.

ET quoniam vlteriores moræ sunt periculosæ, & quod verendum est, ne in hac rerum perplexitate aliquid temporis adhuc elabatur, antequam particulares prouinciæ concluserint, & suffragiis inter se conuenerint: hac occasione & propter alias graues causas rogamus, vt placeat T. Excell. virtute potestatis suæ, cum auxilio & consilio dictorum Dominorum Principum latiùs sese dilatare, & dictos articulos temperare oblationibus & condicionibus verè regiis, æquioribus & magis practicabilibus, iis potissimùm locis vbi occasione turbarum, dilationum ac protractionum res eò reductæ sunt, vt impossibile sit vno tempore eas restituere, vel per pactionem vel per vim: Hoc addito, si dictæ dilationes, negotiationes & tractationes particulares continuentur, timemus dictam diffidentiam incrementum accepturam, & suam Maiestatem grauius damnum quàm lucrum facturam: quod tamen lucrum nonnulli captant & sperant ex separationibus & tractatibus supradictis. Quod restat, declaramus si Regiæ Maiestati placeat suis subditis reipsa obuiam

ire, vera quadam clementia, plenaque mensura, per remedia conueniētia, iuxta magnitudinem vulneris, quòd ita nos præstabimus, in omni æquitate & obedientia, cum tali amore & affectu, ex quibus in perpetuum poterit securitatem cōcipere. His, Domine, Creatorem precamur, vt tuam Excell. sua protectione conseruet. Antuerpiæ x. Septemb. M. D. LXXIX.

Tuæ Excellentiæ quamofficiosissimè addicti Ordines generales Belgij.

Mandato dictorum Ordinum

I. Houfflin.

VIII. Octobris Domini Commissarij literas Imp. quæ Ordinibus Belgij scriptæ erant, vnà cum binis literis, quas ipsimet ad Ordines dabant, legatis eorundem Ordinum, vt per eos ad ipsos procurarentur, transmittebant: At cùm Legati dubitarent, num fortè literæ illæ responsum continerēt ad eas Ordinum literas quas ipsi diebus præteritis exhibuissent, visum illis fuit exempla earum postulare, vnà cum exemplo illarum quas iam ante secundò se ad Ordines scripsisse, Celss. & Dign. eorum xxviij. Sept. referebant, vt ex iis cognoscerent, quid porrò sibi iuxta præscriptum, quod vltimis literis ab Ordinibus accepissent, faciendum incumberet.

EODEM die Dux Arschotanus reliquis Legatis ostendit literas quas ciuitas Valencenæ ad Dominos Commissarios, & ad Ducem de Terranoua perscripsisset; item respōsum quod vicissim illi ad easdem literas prædictæ ciuitati dedissent. Has literas vnà cum articulis, quorum in illis mentio fit, propter historiam subiungere quoque placuit.

SEQVENTI X. Octob. binarum vltimarum literarum, sed non secundarum, exempla Legati Ordinum à Dominis Commissariis acceperunt. At cùm in iis viderent nihil Ordinibus ad literas eorum responsum esse, ea quæ subiecto scripto continentur, audientia impetrata, ore proposuerunt; deinde ad petitionem subdelegatorum in scriptis (ipsi enim Domini Commissarij præsentes non erant) exhibuerunt. Sequuntur prædictæ literæ.

LITE-

LITERÆ DOMINORVM COM-MISSARIORVM AD ORDI-NES GENERALES.

Sacræ Cæſ. Maieſt. ad negotium pacificationis Belgicæ deputati Commiſſarij.

Illuſtres, Reuerendi, Generoſi, Nobiles & prudentes.

POSTEAQVAM Cæſ. Maieſt. Domino noſtro clementiſſimo placuit, nobis in hoc Belgicæ pacificationis negotio ices ſuæ Maieſtatis committere, ſimusque à ſua Maieſt. moiti & iuſſi, huc Coloniam, ciuitatem vobis vicinam, tãtæque ractationi commodiſſimam, ad Dominicam Lætare huius nni labentis nos conferre, ſimul etiam ſignificatum, eundem erminum & locum vtrique parti à ſua Maieſt. præfixum & onſtitutum fuiſſe, quantum in nobis fuit, & voluntati ſuæ Maieſt. vti æquum eſt, parere, & partium expectationi ſatiſacere deſiderantes, omnibus noſtris & ditionum noſtrarum negotiis ſepoſitis, paucis diebus poſt dictum à S. Maieſt. diem nos huc omnes contulimus, veſtros legatos, quos magis tempeſtiuè adeſſe conueniebat, per menſem integrum patienter expectauimus; re deinde cœpta, non leuem moram negotio peperit, quòd eos qui nomine veſtro aderant, ſufficienti Mandato, eodemque ad ſex tantùm ſeptimanas reſtricto, carere compertum; cuius defectus, & quidem ſubſtantialis, neque in hunc vſque diem, ad crebriores tam diligentes & ſerias noſtras monitiones, à vobis ſuppletus fuit, nec temporis prorogatio impetrari potuit, quod ipſum Regium Mandatarium ſtatim ab initio dubium reddere, nobis etiam voluntatis veſtræ magnum ſcrupulum iniicere potuiſſet. Nihilominus tamen temporis lucrum affectantes, & cauſam, quantum ad nos ſpectat, promouere ſtudentes, de pleniori veſtro Mandato confiſi, cum partibus tractationem iniuimus, eademque ſpe Regium Mandatarium hucuſque ſuſpenſum tenuimus: partium deinde propoſitionibus & allegationibus auditis, iis quoque quæ antea inter voſmetipſos inita & conuẽta fuere,

diligenter perpensis,capita quędam pacificationis xviij. mensis Iulij proposita sunt,per quæ cùm vobis omnes offensæ condonentur iniuriæ,damna,impensæ, vectigalia , præterea & onera horum rumorum & tumultuum causa inuecta tollantur, obliuionique omnia tradantur , & vos Regi catholico, vestro principi & legitimo magistratui , omni rigore sublato, plenissimè reconciliemini , & pristinæ tranquillitati & quieti restituamini ; vobis denique patriæque vestræ tota Regis offeratur benignitas & mansuetudo , eademque ferè omnia ampliora & mitiora quoque, quàm quæ proximis annis horũ tumultuũ causa à vobismetipsis in pace Gandauensi, & Vnione generali subsecuta, constituta, promissa, solenniter iurata, postea in Edicto perpetuo denuò renouata & confirmata fuere, largiantur ; Omnino nobis persuasum erat,maximè cùm has tam luculentas ,honestas & tolerabiles sanè condiciones Cæs. Maiest. suis sacris monitionibus plurimum commendare videbatur,vobis easdem non posse esse nisi gratissimas, vestram propterea declarationem beneuolam & obsequiosam magno desiderio in tertium vsque mensem nunc expectauimus,& ne in aliquo nostro deessemus officio, si fortè dictæ cõdiciones vobis debito tempore non fuissent redditæ, vel fortè in via deperditæ aut suppressæ , quinta die Augusti ad vos, & particulares prouincias , primariasque ciuitates eosdem articulos cum literis nostris, quæ diligenter omnia præsertim vestram eiusque tam oportunam assequendæ ad animum vobis reuocarent,transmisimus:vestros etiam deputatos pręsentes sæpius de maturanda & acceleranda resolutione assiduè moneri fecimus.Tertia denique vice ad prouincias particulares & ciuitates alias in eundem effectum xxix. mensis Augusti dedimus literas; ad quas soli ciues Buscoducenses pacis cupidos , iisdemque condicionibus contentos sese nuper declararunt . Et quamuis aliæ quædam prouinciæ & ciuitates nobis significarint, quod ad Illustrissimum Principem Dominũ Matthiam Archiducem Austriæ &c. amicum nostrum singularem, Dominumque gratiosissimum , & Status generales Antuerpię cõgregatos, resolutiones suas miserint;nihil tamen certi

certi de iis ad nos præter omnem expectationem hactenus relatum est. Spem autem nostram & eorum omnium qui iam bonam de pace constituenda opinionem conceperant, non parum minuerũt literæ quas his diebus à deputatis Ordinum Ducatus Brabantiæ, Antuerpiæ congregatis (à quibus nõ minima totius huius negotiationis auctoritas dependere existimatur) de dato vj. Id. Septemb. accepimus, quibus negotium hoc, nostra quidem opinione, fermè completum, aliqua ex parte tantummodo cœptum putant, & has condiciones totas repudiare, aliamque omnino pacis conficiendæ rationem postulare videntur.

Cvm igitur etiamnum ad tam frequentes nostros hortatus & monitiones nihil certi nobis per vos responsum sit, graue admodum nobis esse cœpit, cum tanti temporis dispendio sumptuum grauissimorũ, prouisione Maiestatis Imperialis nostroque neglectu, diutiùs hîc immorari, his vobis significare voluimus, nos abitum omnino parare. Ne autem aliquam culpam in nos referendi prætendere possitis occasionem, vobis vltimum hunc terminum peremptorium constituimus & assignamus, vt categoricè, clarè & apertè vestrorũ animorum conceptum intra xviij. diem mensis Octobris, proximè sequentis, huc mittatis, & an articulos propositos, & iampridem transmissos, acceptare velitis, rescribatis: quò nos laborum, fastidiorum & sumptuum minus pœniteat, tantoque meliùs & citiùs totum hoc negotium confici possit. Sin verò vel media proposita repudiaueritis, vel nihil ad ea intra terminum præfixum responderitis (cùm vix aliud nostro iudicio à quouis magistratu, per bene affectos subditos, honestè peti possit) absque omni vlteriori cunctatione, nullaque alia à nobis expectanda tractatione, nos, hoc conuentu soluto, hinc discessuros vos certiores reddimus; cùm insuper etiam propter indies magis ingrauescentem pestis contagionem, quæ etiam familiares nostros iam inuasit, hîc diutius moram trahere non possumus. Neque etiam hic terminus nimis angustus censeri potest, cùm proximis iam aliquot annis pleraque omnia tractata, discussa, ventilata, interim sæpius repetita,

& rumi-

& ruminata, composita, decisa & iurata fuerint, Imperato
iam antea relata, earúmq. occasione huius tractationis com
missio iterum impetrata, à sua Maiest. dies vobis maturè s
tis dictus, tanto nunc tempore coram nobis hæc negotia ag
tata, tertius iam cedat mensis, quo pacis condiciones vestr
Legatis sint exhibitæ, neque miles Regius, neque aliud quic
quam vobis impedimento esse potuerit, quo minus conuen
re securéque de rebus vestris agere potueritis: Imò & vos ian
antea congregatos, interim quoq. particulares prouinciarun
conuentus habitos esse, partim ex Ordinum ducatus Braban
tiæ, partim ex aliarum quarundam prouinciarum & ciuita
tum scriptis intellexerimus, neque de rebus vobis ignotis ve
obscurioribus agendum fuerit, sed plerumque omnia in facti
vestris propriis sint posita, & à vestra omnino pendeát volun
tate: Populum etiam continuis his calamitatibus attritum
nihil nisi feruentissimis desideriis & suspiriis pacem exoptar
constet, quam tanto faciliùs vobis, quanto populum propen
siorem & Regem principem vestrum benigniorem experimi
ni, parare potestis, modò vestra auctoritate, quod facillimè
præstare poteritis, & vos facturos omnino confidimus, erran-
tem populum in viam mansuetudinis reducere velitis. Vos
vestraque consilia diuinæ clementiæ commendamus, & quæ-
cunque beneuolentiæ officia in posterum quoque de nobis
omnibus & singulis sperare iubemus. Dat. Coloniæ XXVI.
mensis Septemb. anno Dominicæ incarnationis &c. LXXIX.

Statuum generalium Belgij
Deputatis, Antwerpiæ
congregatis.

ALTE-

ALTERÆ LITERÆ DOMINORVM COMMISSARIORVM AD ORDINES GENERALES.

Sacræ Cæs. Maiestatis ad negotium pacificationis Belgicæ deputati Commißarij.

Illustres, Reuerendi, Generosi, Nobiles & Circumspecti.

LITERAS vestras x. Septemb. Antuerpiæ datas, xxvij. eiusdem, postquam literæ nostræ his adiunctæ scriptæ, signatæ, & tabellario tradendæ essent, à legatis vestris accepimus, vtque, post moram tam diuturnam, nihil aliud à vobis & prouinciis Belgicis, quàm certum responsum, & mediorum propositorum acceptationem auidè expectauimus; ita ex literis vestris nihil minus quàm certam Belgicarũ prouinciarum resolutionem & desideratam acceptationem colligere potuimus, sed potius prouinciarum responsum in aliam, nescimus quam, opportunitatem reiectũ, & interim non pauca propositorum mediorum, & præcedentium transactionum capita, plenissimo stylo in dubium reuocata, & pleraque sinistrè interpretata, omnemque ferè spem pacis conciliandæ nobis ablatam esse intelleximus. Quanquam autem ea quæ in literis vestris comprehẽsa sunt, bonis & firmis rationibus impugnari & elidi possent; tamen nec operæpretium nec nostrarum partium esse arbitramur, tam amplum nouæ disputationis vel altercationis campum ingredi, vel noua media, quasi hactenus nihil actum esset, proponere, nouamq. tractationem æquè incerto euentu inchoare. Cùm igitur nec à Regio Mandatario intelligere potuerimus, quod amplius, quàm in mediis propositis & transmissis comprehensum est, concedere velit, nec nostra nostrorumque subditorum negotia admittant, nos hic diutius immorari, non possumus non adiunctis nostris literis inhærere, ita tamen, vt terminum in iisdem expressum, vsque ad vltimum diem præsentis mensis Octobris prorogemus: infra quem terminum, si certam resolutionem prouinciarũ Bel-

 gicarum,

gicarum, & acceptatione mediorum propositorum non acceperimus, tractationi huic finem imposituri, Sac. Cæs. Maiestati omnia fideliter relaturi, & sine vlteriori mora hinc discessuri sumus. Sin verò prouinciæ Belgicæ infra eundem terminum dicta media acceptauerint, nobisque id per literas significarint, suisque Legatis Mandatum ad hanc pacificationem confirmandam & stabiliendam necessarium miserint, vt vos semotis quibuscunq. affectibus, & diffidentia omni seposita, promoturos confidimus, nos rursus tam diligenter & sedulò cum regio Mandatario Duce de Terranoua, Legatisq. vestris de confirmatione & inuiolabili obseruatione eiusdem pacificationis agemus, & quicquid ad eam rem necessarium videbitur, ea dexteritate promouebimus, vt non dubitemus, insidias vel suspiciones illas de quibus mentionem facitis, nullum hîc locum habituras. Interim vobis quæcunque beneuolentiæ officia offerimus. Datum Coloniæ III. die mensis Octobris, anno M. D. LXXIX.

Statibus generalibus Belgij Antuerpiæ congregatis.

Ex lingua Gallica in Latinam translata.

LITERÆ CIVITATIS VALENCENENSIS, AD DOMINOS COMMISSARIOS.

Reuerendissimi, Illustrissimique Electores, & Principes sacri Imperij, Generosi, Nobiles & potentes Domini Commissarij, Sacr. Cæs. Maiestatis.

DVM hîc occupati sumus, ad deliberandum super articulis pacis & reconciliationis, quos Excell. & Dign. vestræ, Catholicæ regiæ Maiestatis nomine, proposuerunt deputatis Ordinum generalium Antuerpiæ congregatis, quósq. iidem Deputati ad nos miserunt XV. huius mensis, in hoc oppido redditæ nobis fuerunt literæ vestræ, vnæ datæ quinta Augusti, & alteræ XXIX. eiusdem mensis, vnà cum articulis

culis pacis, & adiunctis literis Illustrissimi Domini Ducis Terranouensis; quibus nobis iniungitis, vt quamprimùm resolutionem super illis articulis capiamus, & eam ad Excell. & Dign. vestras Coloniam mittamus, quemadmodum illis literis pleniùs continetur. Quibus vt satisfaciamus, dignabimini intelligere, quòd ex nostra parte in hoc oppido semper secuti sumus, obseruauimus & retinuimus pacificationem Gandaui factam, Vnionem postea secutam, atque Edictum perpetuũ, in omnibus eorum punctis; nihil magis cordi habentes, quàm viuere in bona pace, quiete, tranquillitate, & omni bona deuotione ac obediẽtia erga suam regiam Maiestatem, nostrum Principem naturalem & supremum Dominum. Et quoniam sua Maiest. Catholica dictis articulis promittit manutenere, & obseruari facere dictam pacificationẽ Gandauensem, Vnionem & Edictum perpetuum, in omnibus suis punctis, prout etiam priuilegia, vsus & consuetudines cuiuslibet prouinciæ ac ciuitatis, facere recedere Hispanos, & alios milites exteros, multaque alia capita, dictis articulis fusiùs commemorata: nunquã satis magnas gratias agere possemus suæ Maiestati, pro hac clementia, fauore & amore, quo prosequitur suas ditiones & subditos, ac Excell. & Dign. V. pro labore & molestia, quæ hac de causa susceperunt, ad procurandum commodum & quietem harum ditionum. quo nomine in perpetuum nos deuinctos vobis agnoscimus. Quia verò nonnullam diuersitatem comperimus inter eosdem articulos, & eos quos sua Maiestas conclusit cum Artesio, Hannonia, aliísque prouinciis confœderatis, nobis expedire videretur (sub humili tamen reuerentia & correctione) pro meliori & securiori pace & vnione prouinciarum, vt Sacr. Cæs. Maiest. Excell. & Dign. V. dignentur id efficere, vt ea diuersitas tollatur, iidémque articuli in vnam conformitatem redigantur: Possuntque Excell. & Dign. V. certò sibi persuadere, nos nihil magis desiderare, quàm pacem & reconciliationem cum sua Maiestate, Principe nostro naturali & supremo Domino amplecti, illique omnem debitam obedientiam exhibere. Quia verò hoc oppidum vndique circumclauditur

ditione Hannonienſi, contiguumque eſt Arteſio, Inſulis, Duaco & Orchiaco confœderatis, ac ciues dicti oppidi præcipua ſua bona & reditus annuos habeant in dictis prouinciis reconciliatis, & ex eadem ditione Hannonienſi nobis ordinaria annona ſubminiſtretur, & aliæ annonæ ac merces, aliunde aduenientes, non poſſint ad nos venire, niſi tranſitum faciant per dictam Hannoniam; & quia propterea eſt cum primis vtile opus & neceſſarium, pro commodo & conſeruatione huius oppidi, conſeruare bonam vicinitatem & amicitiam cum eadem Hannonia, hoc addito quòd præfati omnes articuli, tam vni quàm alteri, videntur tendere ad vnum eundémque finem & ſcopum, nempe, ſubditos harum ditionum recipere in reconciliationē cum ſua Maieſt. ſuo Principe naturali & ſupremo Domino: firmam ſpem ac fiduciam concepimus, quòd Excell. & Dign. V. ex his ſatis clarè noſtrum deſiderium & bonam intentionem intelligentes, arbitrabuntur ſibi à nobis factum ſatis eſſe, neq. ægrè ferent ſi temporis ſpatio vtamur, ad capiendum maturum conſilium, & poſtea reſoluendum, ſuo tempore & loco amplecti eandem pacem & reconciliationem, quæ iam inita & publicata eſt ab Arteſienſibus, Hannonienſibus & confœderatis vicinis noſtris, tempore & loco per dictam tractationem dato & præſcripto nobis, aliiſque omnibus prouinciis & ciuitatibus, ad eam acceptandam. Quo tempore pendente ſperamus etiam videre effectus rerum ibi promiſſarum & concordatarum.

REVERENDISSIMI, Illuſtriſſimiq. Principes & Electores ſacri Imperij, Generoſi, Nobiles & Potentes Domini Commiſſarij Sac. Cæſ. Maieſt. rogamus Deum, vt vobis ſua beneficia conferre pergat, & largiri impletionem veſtrorum nobilium & piorum votorum cum omni felicitate. Valencenis XIX. Septemb. M. D. LXXIX.

Humillimi & morigeri ſeruitores, Præpoſitus, Iurati, Scabini, Conſilium, Corpus & Communitas oppidi Valencenenſis.

LITERÆ EIVSDEM CIVITATIS AD DVCEM DE TERRANOVA.

Domino, Domino Duci de Terranoua, Principi Castelvetrani, &c. Regiæ Catholicæ Maiest. Commissario, Domino nostro. Coloniæ.

DOMINE, XV. huius mensis accepimus tuæ Excell[æ] literas, datas XIX. Augusti, comites literarum dominorum Legatorum & Commissariorum Sacr. Cæs. Maiest. vnà cum articulis ex parte suæ Maiest. Catholicæ oblatis, ad constituendam pacem & reconciliationem cum his ditionibus, super quibus tua Excell. nos monet & hortatur, quamprimùm & intra tres hebdomadas mittere nostram resolutionem. Itaque omnibus bene intellectis & examinatis, ac communicatione habita cum nostro Concilio, respondemus nos perquàm humiliter gratias agere suæ Maiest. Catholicæ pro sua gratia, fauore atque etiam cura & affectione paterna, quam demonstrat se habere & gerere erga bonos suos subditos, ac simul etiam tuæ Excell. & dictis dominis Legatis pro labore & molestia, quæ dignati sunt sumere, & in iis perseuerare multos menses, ad tractandum istud reconciliationis negotiũ, pro vtilitate & quiete harum ditionum. In primis verò quòd singulariter habuerint memoriã huius oppidi & prouinciæ. Quæ cùm semper sese bene & pacificè gesserit, iuxta pacificationẽ Gandauensem, Vnionem & Edictum perpetuum, contra quæ nihil attentauit aut vsurpauit, nihil etiam magis in votis habet post tanta mala & calamitates illatas, per mutationes & bella præterita, quàm obuiis vlnis semel amplecti pacem securam ac perpetuam reconciliationem cum sua Maiestate Catholica, nostro supremo Domino & Principe naturali, vt ipsi reddamus omnem debitam obedientiam. Ad quem finem consequendum, dicti domini Legati miserunt ad nos dictos articulos conceptos & propositos in ciuitate Coloniensi, quos inuenimus rationi & æquitati perquàm consonos. Ceterũ quia ab aliquot diebus prouinciæ Artesij, Hannoniæ, Insulæ, Duacũ & Or-

& Orchiacum, Mechlinia ac aliqua oppida particularia conuenerunt, receperunt, atque adeò publicarunt alios pacificatorios articulos, quibus iam absolutè reconciliationem cum Rege Catholico inierunt; & quia ab omnibus partibus sumus vicini dictis prouinciis reconciliatis, & quod magis est, purè & plenè circumclusi dicta prouincia Hannoniensi, quodq. propterea nostra interest, pro vtilitate & conseruatione huius oppidi, retinere amicitiam, bonam vicinitatem & societaté cum nostris vicinis: hoc addito, quòd omnes suprà memorati articuli, tam vni quàm alteri, videntur tédere ad vnum eundemque finem & scopum, qui est in summa, vt subditi Belgij ineant reconciliationem cum sua Maiest. firmam spem & confidentiam concepimus, quòd tua Excell. & dicti domini Legati ac Commissarij Imperiales hinc satis clarè nostram voluntatem & bonam intentionem intelligentes, habebunt de nobis satisfactionem; neque ægrè ferent, si spatium temporis acceptemus quo maturè consultemus, & postea deliberemus amplecti eandem pacem & reconciliationem modò factam & publicatam à nostris vicinis, quos habemus hîc nostris portis cótiguos. Idque opportuno tempore & loco & intra terminum, qui tam nobis quàm aliis prouinciis ac ciuitatibus in dicto tractatu est præfixus, ad amplectendam eandem pacem & vsurpandum eundem fructum & beneficium. Quo tempore pendente, sperabimus etiam videre effecta rerum ibi promissarum & concordatarum. In quam sententiam scribimus etiam præfatis dominis Legatis & Commissariis Cæs. Maiest.

DOMINE, post nostri humillimam commendationem Deum precamur, vt tuam Excell. in vitæ felicitate & prosperitate conseruet. Valencenis XIX. Septemb. M. D. LXXIX.

Tuæ Excell. humiles & addicti seruitores Præpositus, Iurati, Scabini, Concilium, Corpus & Communitas oppidi Valencenensis.

ARTI-

ARTICVLI PACIS ET RECONCILIATIONIS STATVVM ARTESIÆ, HANNONIÆ, *Insularum, &c. cum Hispaniarum Rege Catholico, publicati Montibus Hannoniæ,* XIII. *Septembris* M. D. LXXIX.

Ex lingua Gallica in Latinam translati.

I.

PRINCIPIO decernimus, vti tractatus Pacificationis Gandauensis, Vnio, Edictum perpetuum & ratificatio ex nostra parte subsecuta, maneant in sua vi & pleno robore, vtque re ipsa in omnibus suis punctis & articulis effectui mandentur.

II.

ET vt meliùs restituatur confidentia nostrorum subditorum, & mutetur in bonam vnionem & concordiam, ad honorem Dei, conseruationem religionis Catholicæ Apostolicæ Romanæ, obedientiam nobis debitam, simul etiam pro vtilitate & tranquillitate nostrarum ditionum, cõcessimus, & concedimus, obliuionem perpetuam ab vtraq. parte omnium eorum quæ possunt esse dicta vel facta, quocunq. modo, ratione aut casu, à tempore primorum motuum & illorum causa: ita vt nulli iudici, aut procuratori fisci, nec aliis liceat deinceps vlli ea exprobrare, aut in aliquem ob ea inquirere, non magis quàm si nunquam accidissent, ordinando, vt in hunc finem omnes sententię, decreta & arresta pronunciata, tam in his ditionibus quàm quibuscunque aliis, quæ sub nostra iurisdictione sitæ sunt, causa motuum præteritorum, aboleantur & extinguantur radicitùs ex Registris, ad exonerationem absolutionemque omnium eorũ que adhæserint vni aut alteri parti contrahenti. Ad quem finem interdiximus & inhibuimus, interdicimus & inhibemus omnibus indifferẽter, cuiuscunque gradus, qualitatis aut cõdicionis, ne quid exprobrent sibi mutuò occasione præteritorum. In qua tamen obliuione nõ sunt comprehensi communes inimici nostri, & dictarum reconciliatarum prouinciarũ banniti, relegati vel in ius vocati, quòd conspirauerint in aliquam ciuitatem.

III.

RATVM quoq. habuimus, ratumq. habemus, quicquid in dictis

dictis prouinciis reconciliatis prouisum, collatum & concessum est à fratre & nepote nostro Archiduce Matthia, Ordinibus & Concilio Status, quousq. scilicet potestas ordinaria nostrorum Gubernatorum & locum tenentium generalium in Belgio nostro sese in hunc diem extendit. Et quantũ ad prouisiones, nobis specialiter reseruatas, ad instãtem requisitionem & supplicationem dictorum Statuum, eas similiter confirmauimus, & confirmamus pro hac vice, nisi nobis cõstiterit personas eas quibus prouisio facta est, nõ esse catholicas & vt decet qualificatas, ad obtinendum dictas prouisiones, & munera exercendum; ea tamen lege, nisi repugnet pacificationi Gandauensi, Vnioni, Edicto perpetuo, iuribus, priuilegiis & libertatibus prouinciarum, tam in genere quàm in specie, reseruatis nihilominus omnibus prouisionibus, quæ fortè factæ fuerint à xvij. die Maij, vltimò elapso, quæ habebuntur pro nullis, non comprehensis etiam prouisionibus Conciliorum Status secreti & financiarum.

IIII.

NEQVE inquiremus, vel inquiri curabimus, in quenquam ob demolitionem arcium & fortalitiorum, eæque arces & fortalitia non poterunt in prouinciis reconciliatis denuò ædificari, aut noua erigi, sine expresso consensu Statuum cuiuscunque prouinciæ specialiter.

V.

ITEM concedimus, statuimus & ordinamus, vt omnes & singuli nostri milites, Hispani, Itali, Albani, Burgundiones & alij quicunque extranei, non grati Statibus, hunc præsentem tractatum acceptantibus, discedant ex nostris inferioribus ditionibus, siue Belgio, præsertim ex ducatu Lucẽburgico, intra sex hebdomadas, proximas ab horum publicatione, aut citius, si corpus exercitus, de quo infrà dicetur, prius confici & erigi poterit, & quæ ad discessum eorum requiruntur, prius parata sint. Certè vt in omnem euentum discedant intra dictas sex hebdomadas, (quãdoquidem dicti Status promiserunt nobis diligentissimè, cum delegatis nostris sine fraude curaturos, vti dictus exercitus paratus sit in diem discessui exterorum præfinitum)

finitum) & intra ſex alteras hebdomadas ſequentes ex Ducatu Burgundiæ, ita vt reuertendi in dictas prouincias inferiores aut Belgium ipſis poteſtas adimatur, aut vlli alij induci poſſint, quamdiu extraneo bello vacamus, & generaliter niſi opus ſit, & vrgeat neceſſitas, præfatis Statibus nota & probata. Quemadmodum etiam dicti Status curabunt educi omnes Francos, Anglos, Scotos & alios extraneos, in quos imperium & auctoritatem habent.

VI.

DICTI quoque milites Hiſpani, Germani, Itali, Burgundiones, & alij quicunque exeuntes ex arcibus & oppidis, cogentur relinquere omnem commeatum, tormenta bellica, & munitiones ibidem exiſtentes. Et quantum ad tormenta bellica, ex arcibus ſumpta, reddētur & reſtituentur prima opportunitate in locum vnde deſumpta ſunt, præcluſa omni licentia auehendi ea, quamquam extra prouincias, eaſque arces & oppida cum dicto commeatu & munitionibus ibidē exiſtentibus, nos committemus: illas quidem quæ ſunt ſub gubernatione Hannoniæ intra viginti dies à publicatione huius, reliqua verò, vbicunque ſita ſunt, intra alios viginti proximos dies hominibus indigenis inferiorum prouinciarū, ſiue Belgij qualificatis, ſecūdum earum priuilegia gratis Statibus prouinciarum reconciliatarum reſpectiuè.

VII.

QVO tempore diſceſſus & abitus præfatorum extraneorum pendente, nos cum dictis prouinciis reconciliatis noſtris ſumptibus & expenſis conficiemus corpus quoddam militum ex indigenis prouinciarum, & aliis gratis nobis, ac iiſdem prouinciis, ea tamen condicione, quòd præfatæ prouinciæ nos ſuo ſubſidio iuuabūt, iuxta articulum XX. ſubſequentem, ad manutenendam religionem Catholicam Romanam, & debitam nobis obedientiam, ex forma Pacificationis Gandauenſis, Vnionis, Edicti perpetui, & huius præſentis tractatus in omnibus ſuis articulis.

VIII.

MANDAMVS quoque Statibus & Gubernatoribus, tam

generalibus quàm particularibus, Conciliis & Magistratibus Luxemburgicis & Burgundicis, manutenere & non pati diminui, aut præiudicari in re vlla, Edicto perpetuo, & huic tractatui, in vllis suis punctis & articulis; item non permittere vllis militibus transitum aut ingressum, in præiudicium harum prouinciarum, & de his omnibus præstare iusiurandum & instrumentum publicum idoneum & sufficiens: quemadmodum etiam Status reciprocè ex sua parte facient suũ debitum officium, ad eundem finem, vt commercia & communicationes sint tuta & libera inter dictas prouincias, sicuti fuerunt præteritis temporibus, cum omni securitate.

IX.

VT omnes captiui vtrimque liberentur, statim post promulgationem præsentium, quatenus erunt in ipsorum potestate, sine vllo redemptionis pretio.

X.

QVANTVM ad bona detenta, arrestata & contrectata, hinc inde à Pacificatione Gandauensi, tam in inferioribus nostris prouinciis, quàm in Burgundia & alibi: quilibet redibit statim in bona sua immobilia: in mobilia verò quilibet etiam redibit, quatenus non fuerint alienata, auctoritate & mandato iudiciali, vel per magistratus, ad id coactos tumultu populari. In quibus comprehendentur bona captiuorum, detentorum à Gandauensibus, & aliis factionis eorum. Quo ad reditus, & onera super iisdem bonis, obseruabuntur ea quæ disposita sunt XIIII. & XVI. articulis Pacificationis Gandauensis, habito respectu ad diem natiuitatis S. Ioh. Baptistæ anni M. D. LXXIX.

XI.

MANVTENVIMVS etiam, & manutenemus, omnes Gubernatores modernos prouinciarum, vrbium, locorum & castellorum reconciliatorum, cõstitutos ante discessum quondam nostri dilectissimi & charissimi fratris Domini Ioannis in oppidum Namurcense, vti etiam illos quibus prouisum est de gubernationibus per mortem vacantibus. Sed quantum ad gubernationes constitutas per modum prouisionis, propter

captiui-

captiuitatem & detenſionem quorundam Dominorum, illi commiſſi ad huiuſmodi gubernationes continuabuntur, vſq. ad reſtitutionem & reditũ dictorum Dominorum captiuorũ: ita tamen, vt ſi dicti captiui fortè moriantur, tum prouideatur iuxta articulum xviij. promittimúſque nullos ex his deſtituere, quatenus ſecuti fuerint partes Ordinum durantibus his motibus, & manutenuerint religionẽ Catholicam Romanam iuxta formam pacificationis Gandauẽſis, Vnionis poſtea inſecutę, & Edicti perpetui; nec faciãt poſthac quicquã quod præiudicium adferat huic præſenti tractationi & reconciliationi.

XII.

Et ad maiorem ſecuritatem, ordinauimus & ordinamus, iuxta formam xj. articuli Edicti perpetui, vt ſtatus prouinciarum reconciliatarum, omnes cõſtituti in dignitatibus Gubernatores, magiſtratus, ciues & incolæ ciuitatum & pagorum vbi erunt in præſidio milites, ſimilitérque iis milites, ac etiam incolæ ciuitatum & pagorum vbi non eſt præſidium, denique omnes alij in functione aliqua, munere vel officio militari, aut alio verſantes, præſtent iuſiurandum, ſe conſeruaturos religionem Catholicam Romanam, & debitam nobis obedientiam, iuxta dictam Pacificationem, Vnionem poſtea ſubſecutam, Edictum perpetuũ, & hunc præſentem tractatũ, & quod non recipient, mutabũt vel admittẽt reſpectiuè præſidiũ, abſq. ſcitu Gubernatoris generalis, & prouincialis, & Concilio ſtatuum cuiuſque prouinciæ, aut ipſorum delegatorum: ſic quidem vt neceſſitate repentina ac graui vrgente, dictus Gubernator prouincialis prouideat fortalitiis, vbi ſolet haberi præſidium militare; ita tamen, vt milites nobis ſint ſacramento deuincti, nobiſque militent in qualibet prouincia.

XIII.

Promittimvs quoque non grauare, nec grauari facere ciuitates, aut agros dictarũ prouinciarum reconciliatarum aliquo milite extraneo vel intraneo, niſi ipſimet incolæ id expetant, belli aut periculi alicuius cauſa, aut ſolitum ſit ibidem eſſe ab omni tempore, quo caſu erit præſidium ex indigenis Belgij; Statibus reſpectiuè gratis.

XIIII.

VOLVMVS & ſtatuimus, vt in omnibus ciuitatibus & pagis, vbi Magiſtratus extraordinariè renouati ſunt ab exordio motuum, reſtituantur in integrum, ſecundum cõſuetudinem & priuilegia cuiuſque loci obſeruata tempore quondam inclytæ & glorioſæ memoriæ Imperatoris Caroli Domini & Patris noſtri. Item vt res ita conſtituantur, vt dictis magiſtratibus ſua conſtet auctoritas, illisq́ue pareatur, vti decet, ne recidatur in noua denuò pericula.

XV.

PROMITTIMVS etiam, nos ſemper præfecturos gubernationi generali Belgij noſtri, Principem vel Principiſſam noſtri ſanguinis, qui, quæ'ue dotes & qualitates, ad tam arduum munus neceſſarias, & de quo, vel qua ſubditi iuſtam cauſam ſatisfactionis ſint habituri, vel ex omni ratione contentos ſe præbere debeant. Gubernabit cum omni iuſtitia, & æquitate, ſecundum iura & conſuetudines dictarum prouinciarũ, iurabitq́ue ſolenniter ſe manutenturum Pacificationem Gandauenſem, Vnionem poſtea ſubſecutam, Edictum perpetuum, & hunc præſentem tractatum, in omnibus ſuis punctis & articulis, & notanter religionem Catholicam Romanam, nobiſq́ue debitam obedientiam, præſignificabimusq́ue dictis Statibus, vti ſoliti ſumus, aliquo tempore ante creationẽ dicti Gubernatoris, quem elegerimus. Volumus autẽ, vt nepos noſter Princeps Parmenſis, pro ſummo voto quod habemus ante omnia procurandi quietem & ſecuritatem noſtrorũ ſubditorum, omni officio & induſtria promoueat, & executioni mandet diſceſſum extraneorũ, & reſtitutionem locorũ, vtq́. eodem tempore admittatur & recipiatur in gubernatorẽ generalem Belgij noſtri, ad tempus ſex menſium, obſeruatis ſolennibus conſuetis, & pro maiori ſatisfactione & cõfidentia noſtrorum Statuum & ſubditorum, habeat pro ſuis domeſticis indigenas prouinciarũ, & quàm minimũ poterit extraneorũ: & quo magis illis gratificemus, cupimus vt numerus dictorũ ſeruorum extraneorum non excedat xxv. vel xxx. Quibus etiam extraneis non conferetur aliqua adminiſtratio negotiorũ publicorum ha-

rum harum prouinciarũ. Habiturus tamen eſt talem corporis cuſtodiam, quam alij Gubernatores, Principes vel Principiſſæ noſtri ſanguinis habere ſoliti ſunt, arcuariorũ nempè & hallabardariorum indigenarũ ad id qualificatorum. Cum quo nepote noſtro dicti Status ex hoc tempore mutuam cõmunicationem habebunt, ipſiq; ſignificabunt omnia quæ agentur, & pertinebunt ad executionem eiuſdem tractatus, & quæ inde dependent. Fient quoq. omnia Edicta, Mãdata & prouiſiones per nos & noſtro ſolummodo nomine, finitisque præfatis ſex menſibus, caſu quo non prouiderimus dictæ gubernationi in perſonam eiuſdem Principis Parmenſis, aut alterius, qui qualitatibus ſupradictis præditus ſit, eadem gubernatio, ne quis tumultus aut confuſio oriatur, adminiſtrabitur per Cõcilium Status interea, dum expectabitur dicta noua prouiſio.

XVI.

QVOD quidem Concilium Status conſtituetur à nobis ex duodecim viris, noſtro arbitrio eligendis, tã proceribus & Nobilibus, quàm togatis, vt moris fuit naturalibus harum prouinciarum, ex quibus duæ tertiæ gratæ ſint Ordinibus dictarum prouinciarum, & adhæſerint ipſorum partibus, ab exordio motuum vſque ad finem. Quarum duarum tertiarum quinque habebunt à nobis commiſſionem more ſolito, & tres reliqui ſimplicem prouiſionem pro termino trium menſium, quibus elapſis eos poterimus (ſi ita nobis videtur,) continuare aut eligere ac conſtituere alios qualificatos, vt ſuprà, vt locus apertus relinquatur prouinciis adhuc reconciliandis.

XVII.

Ex ſententia verò & concluſione maioris partis dictorum Conſiliariorũ, qui tenebuntur præſtare idipſum iuſiurandum quod iam antè diximus, omnia expedientur vti tempore dicti honoratiſſimi Domini & patris noſtri Imperatoris Caroli, & peculiari nota ſignabuntur ab vno aliquo dictorum Conſiliariorum, vt obuiam eatur malis ſæpiùs deprehenſis.

XVIII.

OMNIBVS gubernationibus, quas deinceps ad ſex vſque annos proximos continget vacare, in dictis prouinciis recon-

 ciliatis,

ciliatis, præcipuè præfecturæ militum, admouebimus naturales nostrarum inferiorum prouinciarum, aut extraneos, tam vnos quàm alteros Statibus dictarum prouinciarum respectiuè gratos, capaces, idoneos & qualificatos, secundum earum priuilegia. Quantum verò ad Concilia nostra, secretum, financiarum & alia officia magni momenti attinet, similiter promouebimus naturales dictarum prouinciarum, aut certè alios non naturales, dictis Statibus gratos & acceptos: qui antequam recipiantur, tenebuntur iurare solenniter in verba huius tractatus, & medio iureiurãdo promittere, casu quo deprehendant agi quidquam in eius præiudicium, de eo facere certiores Status prouinciarum, sub pœna periurij & infamiæ.

XIX.

RATIFICAVIMVS quoque, & ratificamus, omnes constitutiones redituum annuorum, pensiones & alias obligationes, securitates & impositiones, quas dicti Status ex consensu singularum prouinciarum constituerunt & contraxerunt, constituent & contrahent in eorum commodum, qui illis auxilio fuerunt, vel pecuniam numerarunt necessariis, & soluenda debita contracta, causa belli & motuum præteritorum, iuxta articulum xviij. Edicti perpetui.

XX.

NEC onerabuntur in futurum vllis gabellis, cõtributionibus & impositionibus, aliter aut alia forma & ratione, quàm onerabantur tempore & imperio quondam Domini & patris nostri Caroli Quinti, & ex consensu Statuum cuiuscunque prouinciæ respectiuè.

XXI.

OMNIA & singula priuilegia, vsus & consuetudines, tam in genere quàm in specie, manu tenebuntur, & si qua violata sunt, reparabuntur & restituentur.

XXII.

DICTÆ prouinciæ reconciliatæ tenebuntur renunciare omnibus obligationibus & fœderibus factis à principio mutationum & motuum præteritorum.

XXIII.

ET quia Status sentiunt se obligatos charissimæ sorori nostræ Se-

ſtræ Sereniſſimæ Reginæ Angliæ & Illuſtriſſimo Andegauenſium Duci Regis Chriſtianiſſimi fratri, ob ſuppetias ab iiſdem acceptas : nos mittemus intra duos menſes proximos, ex eo tempore quo nepos noſter Princeps Parmenſis & Placentiæ ingreſſus fuerit gubernationem generalem, perſonam quandam idoneam ad eos, ad præſtanda omnia humanitatis officia; continuabiturque confœderatio, & priſtina amicitia cum dicta ſorore noſtra reciprocè.

XXIIII.

Et ad augendum affectum & beneuolentiam quam principes debent ſubditis, & contrà vt ſubditi magis inclinent ad venerationem & debitam obedientiam principi ſuo naturali, dicti Status humillimè à nobis petierunt & ſupplicarunt, vti prima occaſione & primo quoque tempore mittamus in Belgium vnum ex liberis noſtris, quem veriſimile ſit nobis ſucceſſurum, in noſtras prouincias, vt ibi educetur & inſtituatur, iuxta morem ipſorum, in omni pietate & virtute conuenienti. Qua in re habebimus eum, quem oportet, reſpectum.

XXV.

Consentimvs etiam, vt omnes prouinciæ, caſtellaniæ, ciuitates & perſonæ particulares noſtri Belgij, qui volent reconciliari nobiſcum, iuxta formam & condicionem huius præſentis tractatus, à nobis ad id admittentur, & gaudebunt eodem beneficio quo dictæ prouinciæ reconciliatæ; modò voluntariè eò deſcendant, intra tres menſes, poſt realem diſceſſum Hiſpanorum ex toto Belgio.

XXVI.

Concessimvs quoque, & concedimus dictis Statibus, vt poſſint ſupplicare ſuæ Sanctitati, noſtro chariſſimo ac dilectiſſimo fratri, nepoti & cognato noſtro Imperatori, Archiepiſcopis Colonienſi & Treuerenſi, ac Duci Cliuenſi, tanquam zelatoribus boni & tranquillitatis Reip. Chriſtianæ, vt placeat eis operam dare, vt tractatus iſte & pactum conuentum in omnibus ſuis punctis ad effectum perducatur, impleatur, & ſine vlla violatione obſeruetur.

S i verò

XXVII.

Si verò in executione & consummatione huius pacificationis, & quod ab eo pendet, oriatur aliqua difficultas & controuersia, definienda post publicationem eius: nos & Status dictarum prouinciarum reconciliatarum deputabimus respectiuè Commissarios, qui omnia intelligant, componát & executioni mandent. Interea hoc obseruandum est, quòd per verba, *Grati Statibus &c.* posita in multis articulis huius tractatus, non excludentur naturales Belgij, qui adhæserint vni aut alteri parti contrahentium.

XXVIII.

Vt autem omnia & singula puncta, & articuli suprà scripti, facti & conclusi in dicta nostra ciuitate Atrebatensi xvij. die Maij vltimò præteriti, illustrati, repurgati & resoluti in nostro oppido Montensi XII die Septembris anno M. D. LXXIX. bene & realiter obseruentur, compleantur & executioni mandentur, & vt omnia, iisdem articulis contenta, sint rata, firma, perpetuò permanentia & inuiolabilia: iussimus hunc præsentem tractatum signari per nostrum charissimum & fidelem cognatum Comitem à Mansfeldt, & alios delegatos nostros suprà nominatos ex vna parte, ac per Gubernatores ac delegatos dictarum prouinciarum & alios confœderatos, ex altera parte: promittentes ratificare omnia literis nostris patentibus, in debita & consueta forma, intra tres menses ab hodierno die. Datum in nostro oppido Montensi, XII. die dicti mensis Septemb. M. D. LXXIX.

RESPONSVM DOMINORVM COMMISSARIORVM AD LITERAS VALENCENENSIVM.

Sacræ Cæs. Maiest. ad negotium pacificationis Belgicæ deputati Commissarij.

Literæ vestræ, XIX. Septembris datæ, nobis ante paucos dies sunt redditæ. Ex quibus magna animi voluptate intellexi-

telleximus, vos pacem & reconciliationem cum Rege Catholico, Principe ac Domino vestro naturali, neutiquàm recusare, sed tantùm causas quasdam allegare, quare consultius videatur, vos eos potiùs articulos quos Arthesij, Hannonienses & eorundem confœderati inierunt, quàm media, hîc proposita, recipere. Quod cùm ita sit, & vtrique articuli, vt verè scribitis, ad eundem scopum reconciliationis tendant, meritò liberum vobis relinquimus, vtrum conditiones pacis hîc propositas, vel Arthesiis & Hannoniensibus concessas, acceptare velitis, eiusdémque sententiæ etiam regium Mandatarium Ducem de Terranoua esse, ex eo intelleximus; tantum id vobis significandum duximus, quòd si media hîc proposita, omnibúsque nondum reconciliatis prouinciis & ciuitatibus Belgicis transmissa, acceptare, & in ea re nostra opera vti volueritis, necessarium esse, vt ante finem huius mensis Octobris nobis indicetis: nam eum terminum peremptorium ad hoc statuimus; quo elapso hinc discessuri, & tractationi huic finem imposituri sumus. Interim vos sedulò & diligenter adhortamur, vt in sententia vestra, qua pacem & reconciliationem cum Rege Catholico inire statuistis, constanter persistatis, & ab ea nulla ratione, quantumuis speciosa, vos dimoueri patiamini. Quod reliquum est, non tantùm à Deo petimus & optamus, vt is in pace oblata acceptanda & perficienda vos confirmet, sed & omnia beneuolentiæ officia vobis promptè offerimus. Datæ Coloniæ v. Octob. 1579.

Spectabilibus, prudentibus & circumspectis Iuratis Scabinis, Senatui totique Communitati ciuitatis Valencenæ.

RESPONSVM DVCIS DE TERRANOVA AD LITERAS EORVNDEM.

Ex lingua Gallica in Latinam translatũ.

DOMINI mei. Vehementer gauisus sum ex epistola vestra, scripta xix. superioris mensis, intelligere bonam vestram intentionem & voluntatem, vt secura pace perpetuò reconciliemini cum sua Maiest. supremo vestro Domino & Principe naturali, ad exhibendum illi debitam obedien-

 tiam,

tiam, & quod rationi & æquitati consonos iudicastis articulos, à principibus Commissariis Cæs. Maiest. exhibitos, vobísque missos. Quæ res non potest mihi non esse gratissima, meritóque laudo tam bonam ac sanctam resolutionem. Verùm quia propter considerationes, vestra epistola comprehensas, videmini differre in præsentiarum dictos articulos recipere, obstante alia particulari tractatione, à vicinis vestris inita, & iam publicata, his volui vobis significare, & certos reddere, quia vtraque res tendit ad vnum eundémque scopum, vos non posse peccare neque aberrare, si promptè declaretis vos recipere dictos articulos, fidémque vobis facio & promitto per præsentes, quòd huiusmodi receptione nullo modo vobis præiudicium, aut interesse aliquod fiet, neque secludemini à tractatione cum vestris vicinis iam inita, quibus vos cupitis conformes reddere. Sed recipiendo dictos articulos, habebimini eodem cum illis loco & gradu, gaudebitísque omnibus beneficiis & gratiis per dictam tractationem ipsis concessis, vel adhuc concedendis. Cuius rei pro mea erga vos beneuolentia, & vestra tam bona intentione volui vos certiores facere, atque etiam hortari, ne velitis vti termino per dictum tractatum concesso, atque ita differre vel remorari declarationem vestræ bonæ conclusionis hac in re, sed promptè recipere articulos, ad vos missos, tum ne dicta dilatione vosmetipsos ostendatis differre à vestris vicinis, qui modò sese ad eundem finem, licet alia via declararunt, tum ad maiorem fauorem promerẽdum penes vestrum principem naturalem, quicum reconciliari desideratis, & etiam penes hos Dominos Commissarios, qui sese Mediatores constituerunt, ac tantum temporis molestiæque, vti nostis, subierunt; quibus etiam vestra tam prompta conclusio valde grata erit, eadémque opera exemplo futura aliis ad idem faciendum, vt citius perueniatur ad pacem generalem, ab omnibus vnanimiter desideratam. Deum rogans Domini mei, vt illam nobis concedat ita bonam & duraturam, vti ego & vos desideramus. Datum Coloniæ IIII. Octob. 1579.

SCRI-

SCRIPTVM LEGATORVM ORDINVM.

Reuerendissimi, Illustrissimi, Generose, Nobilis Sacr. Cæs. Maiest. Commissarij.

ILLVSTRISSIMVS Dux Arschotanus, & nos reliqui Ordinum legati, litteras illas, quas placuit Celss. & Dign. V. ad Ordines generales scribere, quarum exemplum nudiustertius nobis traditum est, perlegimus, & vt rogati & iussi fuimus, easdem literas ad illos transmisimus; sed cùm præter spem nostram acciderit, quòd in iis nihil Ordinibus ad grauamina ista, quæ plus quàm manifestè se in articulis pacificationis exhibitis reperire ostendunt, responsum sit, nec vlla Ordinibus spes detur maioris alicuius moderationis & gratiæ, super qua firma pax inter Seren. Regem & ipsos constituatur, sed potius in contrarium omnis illa spes iis per literas istas præcidatur, solliciti ne inde maior aliqua alienatio à Rege, vel sinistra suspicio de hoc tractatu apud deputatos prouinciarum, quarum conuentus breui habebitur, suboriatur, qua re non solum omnia ista quæ hactenus acta sunt, in nihilum redigentur, sed grauiora tam ab vna quàm ab altera parte consiliis & factis accidere necesse sit: propterea Celss. & Dign. V. iterum enixissimè rogatas volumus, ne grauentur vel nouis literis ad Ordines datis, vel scripto nobis tradito, vt illius eos certiores ante conuentum istum faciamus, obstacula & impedimenta illa, quorum Ordines in literis suis mentionem faciunt, per nouam declarationem tollere, mediáque proposita ita moderari & reformare, vt ex iis firmiorem securitatem omnes subditi, deinde maiorem reuerentiam erga Deum & Regem, dum in animis suis vtriusque Maiestati satisfacere poterunt, consequantur.

Pro hac noua declaratione, nouisq; mediis quæ à Dominis Cõmissariis Legati Ordinum hic petunt, traditum iis postea est scriptum apologeticum Ducis de Terranoua.

AD quam rem similiter submissis animis intercessionis vestræ officium imploramus, cuius respectu Celss. & Dign. V. haud mouere debet, quòd Dux de Terranoua circa quædam se difficiliorem præbeat, sed vestræ gratiæ incumbere puta-

mus ea ad minimum consentire, quæ conditio & status Reipub. nostræ præsens necessariò exigere & flagitare videtur. Actum Coloniæ 13. Octob. M. D. LXXIX.

XXVI. Octob. cùm ciuitas Arnhemensis literas ad Dominos Commissarios, quibus ad binas primas à Celss. & Dign. eorum scriptas respondent, transmisisset, eas legati Ordinum, exemplo earum lecto vt rogati ab ipsis erant, incontinenti illis tradi faciunt. Cùm verò iisdem literis adiuncta esset copia secundarum literarum, quarum exhibitionem factam non esse suprà exposuimus, visum mihi est, ne quid historiæ desit, has literas hîc inserere, quibus aliæ, ad alias prouincias & ciuitates datæ, sine dubio similes fuerunt. iisque deinde responsum Arnhemensium subiicere.

LITERÆ COMMISSARIORVM AD CIVITATEM ARNHEMENSEM.

Sacræ Cæs. Maiest. ad negotium pacificationis Belgicæ deputati Commissarij.

Spectabiles & prudentes:

NEMINI obscurum esse arbitramur, quanto studio, quantisque molestiis & laboribus hoc onus Belgicæ pacificationis, à Sac. Cæs. Maiest. nobis impositum, hucusque prosecuti fuerimus, neque à quoquam in malam partem accipi vel posse vel debere, si longiori vestra cæterarumque prouinciarum & ciuitatum (ad quas iam dudum articuli pacificationis, omnium iudicio tam æqui & tolerabiles, XVIII. Iulij à nobis Legatis Ordinum exhibiti, vobis proculdubiò communicati, postremò verò à nobis sub dato v^{ta} huius denuò transmissi) protracta mora, cum magno nostro nostrorumque incommodo frustra hîc tempus terere, non leui afficiamur tædio.

QVAM-

QVAMOBREM vos iterum hiſce noſtris literis monere voluimus, prout monemus & hortamur, vt hanc optimam veſtræ ſalutis, Reipublicæ quoque veſtræ tranquillitatis & pacis perpetuæ ſtabiliendæ occaſionem verè vobis cordi eſſe, & nec vllo vel diffidétiæ vel ſiniſtrę alicuius perſuaſionis affectu mentes & animos veſtros ita faſcinari vel obnubilari patiamini, quò præſentem vobis vltrò oblatam, tamque plauſibilem & iucundam quietis & felicitatis veſtrę opportunitatem vobis præripi permittatis.

ET quia veremur, ne frequentiores illę Antuerpienſes turbæ impedimento ſint, & in futurum eſſe poſſent, quominus res hæc tam ardua debita celeritate expediatur, ob id vos ſeriò hortandos duximus, quòd vlteriore quauis mora remota, etiam nobis huc Coloniam, cuiuſlibet alterius prouinciæ vel ciuitatis longiori protelatione non attenta, ſuper antè memoratis vobis tranſmiſſis pacificationis articulis veſtram reſolutionem & ſententiam, vti ſperamus huic negotio conuenientem, in forma authentica quamprimùm, aut ſaltem intra ſpatium trium ſeptimanarum, à datis præſentium computandarum renuntiari curetis. Hoc ipſo facietis rem in primis vobis veſtræque patriæ ſalutarem, Cæſ. Maieſt. & nobis gratam. Datum Coloniæ xxix. Auguſt. Anno M. D. LXXIX.

Subſcriptum:

Iacobus Archiepiſcopus Treuir.

Gebhardus.

Iulius Epiſcopus Wirtzb.

Otto Henricus Comes in Schwartzenberg.

Wernher herr zu Gimneich.

Superſcriptum:

Spectabilibus & prudentibus Burgimagiſtris, Scabinis, Conſulibus, Senatui totique Communitati ciuitatis Arnhemenſis.

RESPONSVM CIVITATIS ARNHEMENSIS, AD LITERAS DOMINORVM COMMISSARIORVM.

REVERENDISSIMI Illustrissimiq. Principes Electores, cæterique nobilitate generis clari viri, Cæs. Maiest. Legati, Coloniæ de pace Belgicis prouinciis, post earum deuastationem & inauditas calamitates acceptas restituenda, cum regiis Legatis tractátes. Gratias agimus Celss. & D.V. immensas, quòd propriis ditionibus propter publicum bonũ & salutem vniuersorum neglectis, nullos labores detrectetis, nec vllis sumptibus parcatis, quò res feliciter cœpta ad optatũ tandem finem perducatur. In quo diuina æterni patris suffragáte gratia perficiẽdo, vt porrò benignissima erga afflictos Belgas animorũ propẽsitate perseueretis, suppliciter & enixè rogamus.

QVOD autem literis vestris Coloniæ quinta die & rursus vicesima nona mensis Augusti ad nos datis tam serò respondemus, caussa alia non est, quàm quòd statuere prius nec potuimus, nec debuimus quid, ante conuentum Ordinum totius Gelriæ ducatus & comitatus Zutphaniæ nunc hîc celebratum, respondendum esset, saluo fœdere cum aliis prouinciis, & præcipuè cum vicinis Traiectensibus & Hollandis inito. Quæ caussa nemini non maximi esse momenti haud dubiè videbitur. Quemadmodum enim ante omnia ex more & consuetudine maiorum cauendum est, vt Ordines huius prouinciæ vnanimi consensu de conditionibus pacis oblatæ deliberent, nec quisquam eorum priuato & præcipiti pacis desiderio è communi consilio vniuersitatis discedere tentet; ita simul prouidere debemus, vt iuxta pacta conuenta in fœdere, etiam cum confœderatis nostra sententia omnimodo cõsentiat, nec alia expetatur pax, quàm quæ communi prouinciarum suffragio in vnum eundemque finem cum stabili & perpetua patriæ salute dirigatur. Quanquá enim non pauci sunt quorũ animos præsens calamitas adeò excæcauit, vt qualicũque modo rebus suis liberè frui permittátur, non solliciti quid hostis porrò machinetur, pacem omnibus modis exoptent &

petant: attamen qui ex nundinatione Albani & Austriaci didicerũt, quàm fides & iuramentũ nostris præstita venalia sint Hispanis, certissimum patriæ exitium denuntiant, si cæco iniquissimæ pacis desiderio vinculum fœderis dissolui patiamur.

IDEOQVE vt dissoluatur, nihil non tentant Hispani, vtpote cùm vnicam victoriæ spem in dilaceratione pridem bene vnitæ Belgicę ponant, neq. in alium scopum illos collimare hodie videamus. Hinc est ille subiectus pacificationis articulis manu scriptus speciosus appẽdix (vt ad nostras & multorum aliorũ manus eiusmodi exemplar peruenit) in illorũ animos, qui cæteris plus sapere velle videntur, se insinuás ad perfidam defectionem; quasi ostensa scientiæ boni & mali arbore, eos inuitat hisce verbis: Hos articulos pacis si quæ prouinciæ seu ,, ciuitates, nec non particulares cuiuscunque ordinis homines ,, acceptare velint, ab omni exercitus Regij iniuria immunes e- ,, runt, neque ciuitates vllo militari præsidio grauabuntur, ne- ,, que vlterius vrgebuntur, quàm vt Regi conditionibus suprà ,, dictis fideles & addicti permaneant, &c. Et ad maiorem perfidiæ occasionem dandam subiicitur: Et quicunq. sibi inde am- ,, plius caueri cupiẽt, Ducem de Terranoua, pacificationis cau- ,, sa huc missum, adire poterunt, qui cuiusuis ita affecti deside- ,, rio abundè satisfacturus est.

EX quibus verborum illecebris, quàm hæc ab Hispanis oblata pax insidiarum plena sit, quámque detecta fronte ciuile bellum inter malè adhuc in causa religionis recõciliatos mouere tentet, nemini iam dubium est.

QVOD euidentius patebit examinanti ipsas huius oblatæ pacis conditiones, quæ nõ solùm pacificationi Gandauensi, & Edicto perpetuo, ab ipso Rege solenniter approbatis & confirmatis; verumetiam iuri & naturali æquitati contrariæ sunt, vt viuis rationibus, vbi opus erit, demonstrari poterit.

IN primis verò ab omni naturali iudicio & humanis rationibus alienum est, tam duram & intolerabilem legẽ innumerosæ ecclesiæ religionis reformatæ præscribere, vt relicta patria, liberis, parẽtibus, cognatis & paternis bonis, à procuratore scilicet administrandis, in voluntarium eat exilium, dissipanda per totam Europam, vbi fortassis nullum sit tam amplum

regnum quod hanc exulantium multitudinem hospitio velit excipere, aut si velit, capere posse videatur.

HÆC diligenter expendēda & examinãda nobis fuerant, in primis verò cauendũ, ne quæ dantur pacis leges omnia, quæ ad sinceram pacificationem stabiliendam hactenus impensa sunt, irrita faciant, nosq. simul elusos huiusmodi pactorũ tenore cum summa nostra ignominia frustra tandē conqueramur.

QVANQVAM enim diuturno bello nos vicinarumq. prouinciarum subditi ita attenuati sumus, vt pacem tandē petere debeamus; tamen mori satius est, quàm tales pacis cōditiones recipere, quæ Belgas in eas reducant angustias, vt qui bello vinci nō potuerint, eorum alij vxores, liberos & omnia, scientes volentes, Hispanis mox, vbi volent, redituris, aut saltem eorum coniuratis subiiciant; alij verò in exilium sponte patria relicta discedant.

QVIN potius Mandati formam, quam Ordines prouinciarum suis legatis de pace tractaturis communi consensu dederunt, etiam cum vitæ periculo obseruare decretum est, præsertim cùm nihil omnino in ea, quod ad æquas pacis conditiones, eamque in perpetuum ad honorem Dei, & debitam Regi à subditis obedientiam stabiliendam facere vllo modo videatur, desiderari possit.

EIVSMODI concessa pace redintegrabitur pristinus Belgicarum prouinciarum status, cum æterna laude Imperatorij nominis & Electoriæ dignitatis, simulque cum salute totius imperij Romani nimis vicino hoc bello Hispanorum tyrannidem iam multis annis perpessi.

QVAPROPTER supplices rogamus & obtestamur Celss. & D.V. vt nostrarum calamitatũ misertæ dignentur Hispanorum tergiuersationes & moram tandem abrumpere, restituta nobis pace quæ Deo, quæ Dei sunt, & Regi quæ Regis sunt exhibeat & subiiciat. Datum Arnhemij XVI. Octob. Anno M. D. LXXIX.

Celss. & D. V.

Obedientiss.

Magistratus & Ciues Arnhemij metropolis Veluæ.

XXX. Octob. legati Ordinum ad Concilium vocati fuerunt; quò cùm quidam eorum comparuissent, indicatum illis fuit, Ducem de Terranoua scriptum quoddam, quod loco responsi esse vellet ad literas Ordinum, quæ postremò tum ad Dominos Commissarios, tum ad ipsum missæ erant, in Concilio exhibuisse. Ac licet Domini Consiliarij cum neutra parte in vllam disputationem vel ipsi descendere velint, vel partes inter se mutuò in eam venire approbent, præsertim cùm ipse Dux declarauerit, se nihil amplius, quàm quod exhibitis articulis continetur, concessurum, nec Celss. & Dign. eorum quicquam etiam in iisdem articulis immutare statuerint, sed super illis resolutionẽ Ordinum generalium expectare: omittere tamen non potuisse, quin Scriptum illud legatis Ordinum communicarent.

Ad quod illi respondent, se scriptum illud relegere velle; cui si ex tempore respondere possent, se id facturos esse: sin minus, ad Ordines transmissuros.

SCRIPTVM DVCIS DE TERRANOVA.

Reuerendissimi, Illustrißimique Domini Electores, Principesque generosi, nobiles Domini, S. Cæs. Maiest. delegati longè dignissimi.

QVANTVMVIS variæ subsint causæ, & quidem grauissimæ, propter quas vix operæpretium fore crediderim, ad contenta literarum, mandato Ordinum Belgij Antuerpiæ congregatorum, iampridem decima superioris mensis Septembris, ad amplissimum vestrum consessum datarum, ac deinceps mihi communicatarum, prolixiùs aut curiosiùs respondere: tamen veritus, ne qua erroris facti grauior forsan impressio vspiam locorũ, præsertim verò apud incautiores, ex iis quæ adeò temerè asseruntur, quomodolibet causari queat; credidi ad functionis meæ debitum omninò nihil tam pertinere, quàm nedum vitiosos scopulos eiuscemodi contentiosæ scriptionis detegere: verùm etiam ad cõforrationem illorum qui reuera pacem in Domino sitiunt, ipsam demum facti veritatem,

Hoc scriptum ad extremum seruatum est, quo nec Ordinibus vel ipsorũ Mandato legatis eorum respõdẽdi ad illud tempus aut oportunitas esset.

tatem, ab omni circumuentionis fuco detersam, breuiter ob oculos ponere.

PRINCIPIO quod attinet ad speciosas illas excusationes subterfugiorum transmissionis Mandati plenioris, vtpote ad vtrumque effectum, tam conclusionis quàm tractationis, suffecturi, verè miranda res est, quòd Ordines Belgij adeò sobriè meminerint, non dicam propriæ salutis, sed decori & respectus, quem multis nominibus debent Sac. Cæs. Maiest. tanto intercessori, atque adeò etiam amplissimo huic vestro consessui, cuius indefessam solicitudinem, coniunctam cum tanta æquanimitate, nemo satis laudauerit vnquam. Fuere enim ante sesquiannum dicti Ordines omnium primi, qui pertæsi ærumnarum ac sumptuum belli; iam supplicarunt suę Maiest. Cæsareæ, quatenus ne dedignaretur obsequiũ fauorabilis intercessionis laboranti populo Belgico apud S. Maiest. Catholicam clementer impartiri. Cæsar autem supplicibus non solùm alacriter moram gessit: quinimò & instituto hoc celeberrimo conuentu, nihil non eorum prouidenter disposuit, quæ ad negotium congruæ reconciliationis subditorum cum suo principe supremo ac naturali, ritè tum inchoandum, tum etiam feliciter consummandum oportuna fore credidit. Rex autem Catholicus, pro consueta animi sui mansuetudine, Cæsareo consilio acquiescens, me suum Mandatarium, non minùs amplo quàm sufficienti procuratorio, legitimè instructum, huc ad præsentem conuentum destinauit; professus vtique coram vniuerso orbe terrarum, omninò nihil acceptius sibi hoc Christianæ Reipub. ambiguo statu obuenire posse, quàm si interuentu amicabilis compositionis Cæsareæ, ac mediante sedula cooperatione vestrarum Celss. vel tandem motibus Belgicis reuera securus ac lætissimus finis (Deo auspice) imponeretur. Quo quidem tempore, licet supra dicti Ordines, tanquam qui priores implorarant auxilium eiusdem Maiest. Cæs. meritò debuerant etiam priores in arenam pacificatoriam descendisse, necnon legitima ac sufficientia Mandata suis Mandatariis concredidisse: tamen secus accidit; quandoquidem ipsi non nisi iusto interuallo, post meum in hanc ciuitatem aduentum, suos Mandatarios destinauere, & hos quidem longè sterilioribus Mandatis suffultos, quàm quæ vllius rectè sentientis iudicio sufficientia reputari meruerint.

Grauius

Grauius autem illud eſt, quòd poſt tot menſes iam elapſos, quantumuis humaniter ac frequenter iam præmoniti, & antea requiſiti, ne hoc quidem tempore, de ampliori Mandato trāſmittendo, vix vllam ſpem faciant. Ex quibus proculdubiò vehemens oritur ſuſpicio, aut deputatos Ordines, non tam pacis quàm belli contrahendi arcana conſilia clam populo meditari, aut de legatorum ſuorum probitate & candore minus quàm deceat, confidere. Nam ſuſtinere quod natura rei principalis, ipſaque ratio & conſuetudo repugnent, quominus in hoc tam arduo negotio largiēdum fuerit Mandatum liberum & abſolutum; denique ipſos præterea legatos eiuſcemodi amplum & illuminatum Mandatum, caſu quo ſpōte etiam obtuſum extitiſſet, haud dubiè repudiaturos fuiſſe: ac inſuper quòd natura rei talis ſit, quæ antecedentem partium diſceptationem requirens, nequaquam ab initio circumſcribi certiſque cancellis concludi potuerit: Nemo profectò tam leuiter verſatus eſt in negotiis regnorum, aut rerum publicarum grauioribus, qui non vltro iudicet, eiuſcemodi allegata haud aliud præ ſe ferre, quàm ſpecioſa quædam verba, & quidem foliis (vt dici ſolet) leuiora caducis. Nam †vt breuitatis ergò, rationes contrariæ, & vetuſtiora exempla omittantur, tantùm conſideretur quænam rerum facies, quæ'ue pacis initia, cuiuſue generis Mandata, qualiſque tractatio, & poſtremò quàm facilis & expedita ſuprema totius negotij concluſio, tempore pacis Gandauenſis, nuper extiterit; comperietur ſanè, nec prouincias particulares tunc temporis cum tāto apparatu, vt nunc fit, conſultas fuiſſe; imò vix vnicum menſem vniuerſo negotio impartitum extitiſſe. Quid mirum? cùm eo tempore Ordinum deputati, ipſorumque deputatorum primaria capita, non minus quàm ipſemet ſimplex popellus, pacem ex intimis animi præcordiis appetebant. Quę quidem mens ac voluntas, ſi modò penes Ordinum deputatos in hæc vſque tempora perſeueraſſent, iam vtique exoptata reconciliatione potiremur, nec circa anguſtiam Mandati procurationis adhucdum laboraremus, potiſſimùm legatis Ordinum maiori vt numero, ita propter excelſiorem nobilitatem Ducis Arſchotenſis, etiam maiori ſplendore ac dignitate, quàm quæ olim Gandaui fuerint, indubitanter nunc prębditis: & quod præcipuum eſt, etiam cauſam ſibi commiſſam proſecuturis coram ampliſſimo iſto

vestro consessu. Cuius sanè æquabilis rectitudo & summa integritas, comitata perinsigni rerum agendarum prudentia & dexteritate, longè notior est ac maior, quàm vt fas fuerit vllatenus suspicari, coram eiuscemodi Cæsar. delegatis, populo Belgico vllum fucum fieri, aut præiudicium generari potuisse.

ANNOTAT.

Ordines in suis literis grauissimas causas adferunt, cur legatis suis absolutum Mandatum dare non potuerint. Has vt auctor huius scripti confutet, vocat quidem eas speciosas excusationes subterfugiorum, fortè memor eius cōsilij, quod Princeps Parmensis Literis suis dederat, quæ Literæ suprà insertæ sunt; sed pro argumētis, quibus id docere debet, ab exclamatione incipit: Miranda res est, &c. *& ad ea digreditur, quæ non solùm à proposito aliena sunt, sed quibus putat se posse Ordinibus odium aliquod cōciliare. Deinde conatur à cōmendatione* Mandati Regij, *Mandatum Ordinum eneruare:* Esse illud non minus amplum quàm sufficiens, &c. *Legati Ordinum pro reuerentia & modestia, qua erga regium legatum sibi vtendū putarunt, nunquam quicquam aduersus Mandatum ipsius proferre voluerunt; veruntamē non ignorarunt id quod sibi in suo Mandato obiicitur, pari vitio (si vitium censeri debet) illius quoque Mandatum laborare, multáque iam concessa esse, quæ ex illo Mandato concedere non potuerit, & non nisi à Rege ratificata vllas vires obtinere. Ratio hæc est, quòd Mandatum eius his duabus rebus expressis verbis limitetur: Vt subditi religionem Catholicam Romanam, Regísq. auctoritatem & obedientiam seruent: de posteriore, nulla quidem per se est controuersia, vt ex his Actis diuersis in locis constat: sed plus quàm manifestum est, circa prius præcipuam difficultatem versari. Nam cùm vna pars subditorum Romanam religionem non omni parte sinceram esse indicet, & iniustam quoque omnem coactionem, quæ religionis nomine fit: humanam pacem frustra sibi suscipiendam censent, si pacem Dei, quæ non nisi in vero Dei cultu, & obseruatione mandatorum eius consistit, obtinere nequeant. Quamdiu enim iræ Dei obnoxij manserint (quod sanè erit, si cōtra conscientiam suam diutius priori religioni adhæserint) à calamitatibus, quas eius nomine à Deo immissas esse credunt, liberi ac immunes non euadent.* Cùm ergo *in Mandato illo regio Duci Terranouensi nulla potestas detur, ad concedendam vllam libertatem circa aliam religionem, quàm quæ Romana est: alterutrum necessariò sequitur, aut* Mandatum *eius ad conciliandam pacem directum & accommodatum non esse; sicut multa Acta declarant: aut saltem nō magis sufficiēs, quàm legatorum Ordinum mandatum existere. Quæ præterea hîc dicūtur, nihil nisi verba sunt sine vlla probatione. Quæ hactenus à legatis Ordinum acta sunt, ea iam antè Ordines suis literis approbarunt: vbi etiam plenè consilium & conclusionem super oblatis articulis ceperint, sine dubio Mandatū tale daturi sunt, quale vel reiiciendis iis, vel approbandis sufficiens erit.*

† *Ad verb.* Nam vt breuitatis ergò, &c.] *Hoc ipsum* FACTI *est, omnésq; legati Ordinum, qui hîc sunt, quorum quidã etiam actui isti præsentes interfuerunt, dicunt se æquè restrictum tum Mandatum habuisse, quàm est illud, quod nũc est, & de singulis, quæ inter ipsos agebantur, vtrinq. ad Mandatores suos relationem fecisse. Deniq. omnibus deliberatis & cõclusis, omnes prouincias particulatim consultas fuisse: Æquè breue etiam tempus in hoc tractatu Ordines desiderarunt, quod ex Mandato eorum perspicitur: sed acta ostendunt, per quam partem id steterit; qua cunctatione effectum quoque est, propter mutationes quæ interea temporis vtrinque acciderũt, vt nunc & difficilior & longior sit deliberatio & conclusio.*

EIVSDEM quoque ponderis, seu considerationis esse videtur mordax illa querimonia, quæ supradictis literis distringitur in Excellum principem Parmensem, Gubernatorẽ & Capitaneum generalem, quem deputati Ordinum Antuerpiæ congregatorum, eo potissimùm nomine criminantur, tanquam is sit, qui in contemptum (vt aiunt) Cæs. Maiest. ac huius denique celeberrimi conuentus auctor fuerit, nedum distractionis prouinciarum, quinimò & grauissimorum dissidiorum inter subditos excitatorum. Opinor sanè de Arthesia, Hannonia, Insulensibus, Duacensibus, Valenchensibus, imò & Mechlinia, ac cæteris cordatioribus dicere ipsos voluisse. En quid non audet animus malè affectus? quid enim opus erat hanc Camarinam mouere? poterat (me hercle) taceri hoc, præsertim cùm ipsimet deputati non ignorent, vndenam vera causa & origo distractionis earundem prouinciarum nuper manârit. Imò ne eius quidem rei oblitos arbitror, quàm ipsemet Princeps Auraicus, vnà cum suis sectatoribus, tum grauiter tum verè ab Arthesiensibus & sociis, partim publicis, partim priuatis scriptis insimulentur, de violatione pacis Gandauensis, Edictique perpetui ac Vnionis subsecutæ, atque isthinc causam distractionis prouinciarum reuera manasse, nequaquam verò à Principe Parmensi, quem notoriè constat hocce in negotio, haud aliud vnquam molitum fuisse, quàm quòd prouinciis varietatem excessuum (qui passim cõtra Deum, ac ipsum quoque bonum publicum, non sine manifesta collusione capitum dictorum deputatorum passim in prouinciis committebantur) diutius ferre & tolerare, præ animi honesti magnitudine, nequeuntibus, necnon eam potissimùm ob causam ad serenitatem reconciliationis cum sua Maiest. Catholica, quasi suopte motu aspirantibus, vltrò occurrendum

iudicarit, atque eatenus ad nutantium solamen, & confortationem manum auxiliarem porrexerit. Quis enim Regi fidus minister? præsertim verò Deum timens, suauiq. (religionẽ in antiqua & auita puritate colẽs) oblata eiuscemodi occasione, tam pingui & oportuna, non idem præstiturus fuerat? potissimùm certioratus de studiosa fabricatione nouæ Vnionis Traiectensis, quam certò constabat nonnullos belli, quàm pacis appetentiores, haud alio fine, scopoque & intentione tunc temporis procurare, quàm vt ne futuræ reconciliationi (de qua in-præsentiarum nobis cura) etiam sua obstacula & scopuli deforent.

ANNOTAT.

Ad excusationem facti Parmẽsis, alia causa & origo distractionis prouinciarum ponitur, nempe Violatio pacis Gandauensis. *Vt veritas huius negotij cognoscatur, quod in facto magis, quàm in iure est positum; sciendum est omni iniuria subditis per omnes prouincias sine discrimine ab Hispanis affectis, primùm Ordines pacificationem Gandauensem vt se communibus viribus aduersus iniurias Hispanorum defenderent, vnanimiter cõclusisse: sequuta sunt* Vnio & Edictum perpetuum. *quæ tamen non omnes prouinciæ approbarunt: postea Rex, quicquid circa religionem actum erat, reuocauit. Cum eius occasione varij tumultus in diuersis prouinciis orirentur, ex necessitate Reipublicæ per maiorem partem Ordinum noua conuentio inita fuit, quæ appellatur* Declaratio pacificationis Gandauensis, de dato 1577. 10. Decembr. *in qua vtriusque religionis subditi alij alios in fidem & clientelam mutuam suscipiunt. Circa politica quoque ordinationem faciunt, qua iura & priuilegia sua conseruarent, & aduersus contrarios conatus principum suorũ, maximè verò Gubernatorum, quos ipsi constituerent, tutarentur; quæ ordinatio Capitulatione cum Seren. Archiduce Matthia facta cõprehenditur. Tertiò, religionis concordia, per maiorem partem quoq. Ordinum decreta & publicata fuit. His ita positis, concedimus quidem, priuatos aliquos nobiles in locis hic memoratis, discessionem ab Ordinibus fecisse, qui se Male-contẽtorum nomine appellarunt: sed quòd Ordines earum prouinciarum vel prouinciæ ipsæ, imò vlla in iis ciuitas, ante factum Parmensis, ab vniuersitate apertè discesserit, de eo notoriè contrarium constat. Et sanè prudentiores omnes, illorum priuatorum Nobilium discessionem, non violationi pacis Gandauensis, sed odio & inuidiæ erga alios, qui plus apud populum in honore esse videbantur, vel potius ambitioni eorum attribuunt. Quicquid sit, manifestissimum est, distractionem prouinciarum, non aliundè quàm ex solicitationibus & promissis principis Parmensis, & nobilium illorum, populo malè instructo, ortam esse: Nam cùm huc Ordinum legati missi sunt, tam apud Ordines aderant adhuc legati*

legati plerarumque vrbium Hannoniæ & Arthesiæ, imò ex indigenis eorum vnus quoque in legatum nominatus & electus fuit, speciatim Valencenæ & Mechliniæ (quarum hîc quoque mentio fit) legatis Ordinum, vnà cum aliis, Mandatum suum dederunt. Hæc ita in FACTO *vera sunt. Quæ porrò addit de Deum timente, de antiqua & auita puritate religionis colēda, de suaui oblata, pingui oportuna occasione, quid vna pars subditorum sentiat, variis in locis declaratum est. Quod ad Vnionem Traiectensem attinet, de qua hîc in fine loquitur, istud affirmare non vereor, quòd citius calamitatibus & miseriis nostris finis imponetur, si eius conuentis & decretis nos accommodemus, quàm si vel articulos cum Hannoniensib. & Arthesiis initos, vel qui hîc exhibiti sunt, approbemus & recipiamus; nec leuiter eam, cognito Hannoniensium Arthesiensiúmq; proposito & consilio, institutam esse, ostendunt sequentia testimonia, quæ hîc adiicere placuit.*

T. Quintius Græciæ vrbes ad mutuam concordiam cohortans, aduersus consentientes inquit: Nec Rex quisquā satis validus nec tyrannus est, discordia & factiones omnia oportuna insidiantibus faciunt.

Philippus Cominæus De rebus gestis Ludouici XI. *Quemadmodū expedit principi hostium suorum, si duo vel plures sunt confœderati, amicitiam quoquo modo dirimere: ita ij qui contra vim alicuius potentioris sunt confœderati, in primis cauere debent, ne vllis pollicitationibus aut arte aliqua à se mutuo diuellantur, auxiliumq; alter alteri detrahat: quod cùm fit, non illius modò, qui ita desertus est, fortunæ omnes ac facultates, sed etiam alterius non multò pòst occasione data in discrimen adducuntur. Item paulò pòst:*

Quoties illi qui fœdere coniuncti sunt, secessionem faciunt & se dissipari patiuntur, dubitari amplius non debet, quin paulatim omnes cladem aliquā accipiant: idq; pertinet tam ad principes, quàm ad ciuitates: & quoniam eius rei plurima existunt documenta, longiore sermone nihil opus est. Hæc ille.

Ex ordine sequuntur illa, quæ iuxta dispositionem articuli noni, circa mutuam hinc inde restitutionem officiorum & functionum publicarum, parum discretè taxantur, nec id solùm, quinimo & prauis suspicionibus animi subditorum præoccupantur, vt nec Ordinum deputati reuereantur hoc loco inculcare de vinculis, proscriptionibus, cædibus, exiliisque, casu quo contingat ministros publicos (qui partes Regis constanter secuti fuerunt) rursum, & quasi postliminiò ad vetera exercitia suarum functionum redire. Cæterùm considerato opus, quàm manifesta iniquitate & iniustitia hæc tam inciuilis prætensio laborat. Prouisio namque officiorum ab omni æuo spectauit exclusiuè ad S. Maiest. tanquam supremum principem, ac verum patrem Patriæ: eadem sua Maiestas olim ante præsentes motus prouidit iis quos iudicauit ad munera publi-

publica capessenda præ cæteris magis idoneos, quorum maior pars durante hac fluctuatione adhæsit Ordinibus & populo: minor autem, imò & paucissimi adhæsere suæ Maiest. Accedit præterea, quòd Ordines, nulla licet auctoritate suffulti; tamen de facto processerunt ad priuationem illorum qui regias partes tutati sunt. Rex autem quod iure potuit consimilis destitutionis nota etiam perstrinxit omnes illos qui suas partes sequi recusarũt, vsq. adeò, quòd hinc inde fulmina priuationum in publicum manarint: quorum tollendorum ac purgandorum gratia, quid obsecro potuit ad veram animorum conglutinationem, iteratò stabiliendam, iustius & æquabilius excogitari, quàm hinc inde priuatos & destitutos, rursus mutuæ redintegrationis consolatione liberaliter recreare, prout iustissimè non minus, quàm prudentissimè disponitur articulo supra dicto nono? Et proinde velle nunc arcere à pristinis suis functionibus solos Regi fidos ministros; quid hoc aliud foret quàm prorsus eneruato omni vigore & succo articuli primi, disponẽtis de vniuersali obliuione omnium eorum quę hactenus processere, veteres suspiciones, odia, simultates & diffidentias ter maximo præiudicio salutis & tranquillitatis publicæ denuò instaurare? Foret enim ministris regiis tum graue, tum probrosum nimis, ad eum modum à suo Rege ac principe deseri; vt ne hoc silentio prætercam, exemplum turpissimum fore, & omnino nihil tam pugnare cum officio, imò & compendio suæ Maiest. quàm ad eiuscemodi contumeliam suis inferendam quoquo modo conniuere. Nam id si faceret, quis obsecro negarit, quin vltra alia grauissima dispendia, in posterum resultatura, etiam omnium iudicio censendus foret, apertè confiteri armorum & causæ iniustitiam, haud dubiè à parte sua hactenus stetisse? Quamobrem si deputati Ordinum, proprij honoris conseruandi gratia, nolint videri in armis contra fas & ęquum fuisse, ratio sanè dictat, tantundẽ vt permittant Regi suo Principi naturali, à quo & eius maioribus subinde tam ingẽtia beneficia accepêre. Est profectò modus in rebus, nec semper prodest principis existimationem affricasse nimis, quàm cordati subditi iure astringuntur, non minùs quàm propriam mordicus tueri, & quàm latissimè tum domi tum foris propagare. Est enim honos & reputatio ipsius Principis haud leue decoramentũ populi; sicut etiá lege diuina vetitum, principi

cipi

cipi populorum, tanquam subditorum censuræ exempto, maledicere, aut illius famam vllius defectus aspergine quomodolibet apud posteros maculare: quod indubitanter secuturum foret, casu quo Rex suos ministros ad eum modum floccipendens, culpam belli nedum præsentis, quinimo & præteriti, saltem per obliquum pateretur nomini suo ascribi, tanquam ministris suis, parum abest quin noxæ deditis, cæteris autem contrariis, & iis quidem solis, veluti ob rem præclarè gestam, gloria & honore coronatis.

ANNOTAT.

Ad nonum articulum ostendunt Ordines in suis literis, quàm periculosum subditis futurũ sit, si omnes hactenus absentes, vel amoti ab officiis, pristinum statum & dignitatem recuperent, &c. *Quæ pro causis & mediis adferunt, omnibus subditis Belgij ita nota & perspecta sunt, tam firmè etiã animis eorum impressa, vt si omnes Oratores Hispaniæ contrarium iis persuadere conentur, nihil prorsus effecturi sint. Notandum tamen est, quòd dicant* Si omnes, &c. *quo modo loquendi eos sine dubio intelligũt, qui impiè & iniustè in officiis suis versati fuerint, qui direptiones bonorum suorum iura & priuilegia sua, vnà cum Hispanis inuerterint, crudelitates & oppressiones ipsorum approbauerint, vnaq; cum iis exercuerint; imò pars capita & media omnium calamitatum & miseriarũ patriæ suæ fuerint. Sed hæc quia* FACTI *sunt, non aliis æquè ac subditis ipsis constare, & difficulter in his Actis probari queunt. Quinetiam nominatim de iis agere, nimis esset odiosum, & apud exteros superuacaneum.*

Vbicumque tamen isti profugi & remoti versantur, ibi indigenæ quoq; experiuntur qualis sit animus & conatus illorum, quomodo propter sua priuata odia & commoda, non cessent hodie adhuc omnia consilia & auxilia agitare, & quærere, vt Hispanos in propriam patriæ suæ perniciem promoueãt & reducant. Quid multis? res ita se in veritate habet, multas esse prouincias quæ ita vexatæ & oppressæ à quibusdam suis Officiariis fuerint, qui nunc partim sua sponte malè sibi conscij, discesserunt, partim legitimo modo amoti sunt, vti potius omnia extrema perlaturi sint, quàm pati eos ipsos qui tales extiterũt, officia sua recuperare. Præterea omnes isti acerbissimi persecutores fuerunt eorum qui alterius sunt religionis; nec vsquam in articulis propositis admittitur, posse hos vnà cum aliis dignitatibus & officiis præfici. Cùm ergo Ordines in id incumbant, Vt non vni parti tantùm, sed vtrique consulatur; quis negare poterit, non iustè eos illorum nomine qui Romani Catholici non sunt, metuere, ne postea vincula, proscriptiones & cædes illos maneant? Quanto æquiùs & rectius Rex Galliæ cum suis subditis egit, qui omnes sine discrimine religionis ad dignitates & officia peruenire concessit, & in omnibus curiis pari numero vtrosque esse voluit, vt vtrique certi essent, nihil sibi quàm quod iustum

stum & rectum est euenturum. Articulos istos Pacificationis Gallicæ adscribere hîc non grauabor.

ART. XVIII.

Et quoniam ius reddere, iudiciáq; rectè constituere, vna est ex præcipuis rationibus, quibus subiecti continentur in pace & concordia: nos recipientes postulationem nobis oblatam, tam à Catholicis cõfœderatis, quàm ab iis qui sunt religionis quam prætendunt reformatam, constituimus iam antè, & nũc quoque constituimus, Ut in Curia nostra Parlamenti Parisiensis, instituatur consessus iudicum, compositus ex Præsidibus duobus, & sexdecim Consiliariis, partim Catholicis, partim supradictæ religionis. Quæ officia eorum qui sunt eius religionis creabuntur à nobis eam ob causam & erigentur, additis iisdẽ stipendiis, honoribus, auctoritatibus & prærogatiuis, quæ sunt cæterorũ Consiliariorum eiusdem Curiæ, quò is consessus supremo loco ac pro imperio decreta aliis derogantia constituentium cognoscat & iudicet de litibus, & controuersiis iam motis, & quæ postea mouebuntur, in quibus Catholici confœderati, aut qui sunt religionis quam prætendunt reformatã, subiecti territorio Curiæ nostræ, aut erunt partes principales aut fideiussores, nihil vt intersit, agãt an conueniantur, de causis ciuilibus agatur, an de criminalibus; & vtrum hæ lites peragantur scripto an appellatione quæ verbis constat: si tamen ita videbitur partibus, aut vna ex his id desiderabit. Atque iste consessus ita compositus & constitutus, vt dictum est, mittetur à nobis in vrbem nostram Pictauium, vt illic sedeat & ius reddat subditis nostris Catholicis confœderatis, & qui sunt dictæ religionis, Pictauiensibus, Angolismensibus, Alnisiis & Rupellensibus, eadem forma et condicione, quæ fuit cùm sederet in Curia nostra Parlamenti Parisiensis, idq; per tres menses singulis annis, incipientibus à primo die Augusti, vsque ad vltimum diem Octobris.

ART. XIX.

Quod attinet ad territorium Curiæ nostræ Parlamenti Tolosani, constituetur consessus vnus Iudicum in vrbe Monspessulo, cõstans ex duobus Præsidibus & octodecim Consiliariis, partim Catholicis, partim iis qui sunt dictæ religionis. Ex quibus Catholici eligentur à nobis ex curiis nostris Parlamenti & Consilij aulici: quæ autem erunt illius religionis, nunc primùm creabuntur ac donabuntur iisdem stipendiis, honoribus, auctoritatibus & prærogatiuis, quibus Præsides & Consiliarij illius Curiæ nostræ Parlamenti Tolosani.

Eoq; in consessu creabuntur etiam Aduocatus vnus, & Procurator vnus generalis: scribæ publici, duo; vnus ciuilis, alter criminalis: Accensi & omnes alij Officiales, non tantùm quibus ille Consessus indigebit, sed etiam quibus indigebit Cancellaria, quæ ibi à nobis constituetur. Eruntq; omnes hi Officiales partim ex Catholicis, partim ex iis qui sunt supradictæ religionis.

Cognoscet autem & iudicabit is Consessus supremo loco, & pro imperio decreta aliis derogantia constituentiũ de litibus & controuersiis iam motis, & quæ postea mouebuntur, in quibus Catholici confœderati, aut ij qui sunt re-

ligionis, quam prætendunt reformatam, subiecti territorio Curiæ nostræ Parlamenti Tolosani, aut erunt partes principales aut fideiussores, siue agant siue conueniantur, siue sint causæ ciuiles siue criminales, & siue lites peragantur scripto, siue appellatione quæ verbis constat: si tamen ita videbitur partibus, aut si vna ex his id desiderabit &c. Videantur etiam Articuli sequentes.

Aduersus ista auctor scripti huius, in hoc § quædam in specie præclara adferre videtur, sed qualia reuera sint, consideremus. Primò dicit: Prouisionē officiorū ab omni æuo ad Regiam Maiestatem pertinuisse. Sed id factum κατά τι, verum est, sed non simpliciter, vti ostēsum est in Annotatione, quæ facta est ad §. Sic etiam tributa, &c. in scripto incipiente Vtcunque, &c. quod exhibitū fuit xix. Iunij, & de quibus officiis simpliciter prouidere potuit, ad ea non semper idonei promoti sunt, non ex voluntate & scientia Regis, vti facilè credimus, sed per falsam suggestionem & commendationem eorum qui apud Maiest. ipsius fidem habuerunt. Nam quis vnquam à multis retrò annis ad officium aliquod peruenit, nisi qui cognationem in aula habuerit, vel non donis apud Gubernatores vel intercessores aulicos emere ac impetrare id coactus fuerit? qua de re etiā antè per legatos Ordinū querela facta est. Quod postea subiungit Ordines sine auctoritate aliqua, &c. prior distinctio iterū hîc repeti debet: deinde quæ auctoritas durāte hoc bello, & alioquin per se Ordinū fuerit, iam antè diuersis in locis ex doctrina & sententia præstantissimorū virorum ostensum est. Vlterius non libet mihi pro mea persona materiā istā persequi: vnum tamen tacere non possum, Regem ad minimū hanc exceptionem addere debuisse: Si viri boni & iusti sunt, quales in ordinando eos sua Maiestas illos esse putauit: item super condicione ista Prouincialium iudicium, vel saltem ipsius Consilij admisisset: tum Articulus ille secundum iustitiam rectius positus fuisset, & Rex suæ auctoritati & Ordinum timori consuluisset. Ad alium intellectum verba Ordinum trahi non debent, isq́ etiam talis est, qui à nullo viro prudente & iusto reprehendi poterit. Magna pars enim eorum qui in plerisque prouinciis remoti sunt, ob iniurias quibus subditos affecerūt, remoti sunt: imò præcipua causa sunt, quòd hæc alienatio & discordia inter Regem & ipsos nata fuerit. An ergo restitutio eorum ad veram animorum conglutinationem iteratò stabiliēdam, seruitura sit, vt auctor scripti huius sibi imaginatur, iudicabunt illi qui sine affectu hæc Acta perlegent. Fidos Regi ministros Ordines reiiciendos esse minimè censent, sed ne fidi illi habeantur, qui ex iniuriis & sanguine subditorum non commodum Regis, sed proprium suum quærunt, qui, vt propheta inquit, populo vt pane vescuntur. Cuiusmodi hominibus si reditus ad sua officia denegetur, dici propterea nequit, vigori & succo primi articuli detrahi, sed in contrarium potius vigorē & succum illius exprimi. Quorsum enim pertinet iste articulus, quàm vt sit obliuio eorum quæ vtrinq; acta sunt, ac remotio ista vnum ex actis præcipuū est. Ita etiam officia ista temporaria sunt, non perpetua; aliena, non hæreditaria, in quo etiam minus peccatum est, quàm vbi alij aliis vitam vel bona eripuerunt.

pu-

puerunt. Deinde finalis causa istius obliuionis est, vt in posterum firma pax & concordia inter subditos conseruetur. Sed is finis non poterit obtineri, vbi illi quos Ordines intelligunt, priorem potestatem recuperauerint. Augustum quid atque firmum est societas generis humani; ad illam tamen stabiliendam, vel euertendam, inquit Plato, maximum habet momentum Magistratus. Item paulo post: Bonus Magistratus efficit, vt vitam felicem homines viuant, quantum potest aliquid in hac vita esse felicitatis: malus econtra, vitā per se miseram plane reddit ἀβίωτον.

Sed vnde cognoscitur bonus magistratus? Id iam antè demonstratum est; qui nimirum, eodem Platone teste, suam salutem Reipub. salute, opes vtilitate eius terminet: à qua sententia isti longissimè recesserunt: quare friuola sunt illa, quæ de molestia et probro eorundem ministrorū inducitur, de Regis ignominia, si eos desertos patiatur: quasi scilicet Maiestas eius nō pluris æstimare debeat iustitiam, concordiam & salutem totius Reipublicæ quàm honorem & commodum priuatorum aliquot hominum. Illud quidem maioris ponderis esse videtur, quòd propterea censendus foret se apertè armorum & causæ iniustitiam confiteri. *Etsi hæc confessio à præsenti quæstione diuersa sit, nihilominus, ô Rex, clementia tua ignoscat nobis. Maiestatis tuæ existimationem nunquam lædere vel imminuere in animum nostrum induximus. Sed in hoc conuentu Legati nostri ostendere coacti fuerunt, & si opus est latius se ostendere posse existimant, Gubernatores & Duces Hispanos arma contra subditos tuos Belgas iniustè sumpsisse: hos verò iustè se contra illos defendisse. Quod Maiest. tuæ nomine nunc exigitur, Vt Belgæ tui in communi eam impietatem & iniustitiam (*FACTA *demonstrant) quam Hispani commiserunt, fateantur; id omni rationi & æquitati aduersum est: sed nec debet Maiest. tuæ honor totius Belgij, præter miserias & calamitates quas ab illis pertulerunt, minus charus esse, quàm paucorum quorundam Hispanorum, & eorum qui illis adhæserunt. Ad odium ergo Ordinibus conciliandum, omnia sequentia præter propositum referuntur, cùm de Rege nostro nunquam nisi cum maxima reuerentia & demissione; sed de subditis eius Hispanis, eorúmq; asseclis, non aliud quàm quod verum sit dixerimus. Cætera quæ ad hanc materiam pertinent, iam antea explicata sunt.*

QVIBVS proxima sunt decreta articulorum xvj & xvij, statuentium de ciuitatibus, oppidis, castris, fortalitiis, armis & munitionibus, Gubernatori generali ex arbitrio suæ Maiest. designando tradendis: quorum decretorum licet tam exuberans sit ęquitas, quòd vel cælitus deprompta videri queant: tamen nec reprehensionis acrimoniam euitare potuere, quæ iis potissimùm nixa videtur rationibus, quòd olim in conuentu Bredensi, soli Hollandi eiuscemodi quid recusarint: quòd ętiam Principi Auraico prærogatiua gubernationis hac via adima-

adimatur; quòd non nisi sobria futura securitas prouinciarum in vniuersum, tamquam ex sola (vt aiunt) fragilitate regij iurisiurandi, suum munimen & assecurationem consecutura. Posterius, quòd in regnorum ac principatuum causis permodica ratio iurisiurandi haberi soleat, ipsósque denique pontifices, circa absolutiones à iuramento plerunq. indulgentiores se exhibere, quàm vt magnoperè illos fatigare sit necesse. En quibus coloribus, vt ne dicã præstigiis, infelix populus à gustu seu approbatione articulorum propositorum alienatur! Quasi verò difficile sit iudicio penetrare, quorsum hęc malesuada consilia, scriptaq. indecora tendant! Verùm omittantur ista, tantumque seriò expẽdatur, quàm prorsus congruat iuri & rationi, Quòd sua Maiestas Catholica paratissimus, in signum veræ ac perpetuæ reconciliationis, Ordinibus ac populo reddere vniuersa, quæ hactenus vllo iusto prętextu sibi competierunt, etiam vice versa nunc beneficio pręsentis reconciliationis pari passu recuperet sua: alioqui quid profuerit suæ Maiest. nihil non Ordinibus & populo clementer indulsisse, deque suo iure plurima cessisse, & postremò etiam mero pacis studio, arma in vniuersum deposuisse; si nihilominus iis rebus ac præeminentiis spoliatus manere cogatur, quarum contemplatione arma potissimum susceperit. Sed quid opus est huic negotio prolixius immorari, quandoquidem res ipsa tantoperè sit iusta, debitaq. ac prorsus ordinaria? Quod etiamsi in pactis articulorum silentio tecta aut præterita mansisset; tamen realiter præstanda, imò & suæ Maiestati, tanquam naturali ac iurato principi patriæ, in testimonium redintegrati amoris, atque adeò & obedientiæ debitæ, ab Ordinibus & populo sponte offerenda fuerat: Prout etiam illa, quæ à deputatis Ordinum literis inseruntur, circa defectum securitatis prouinciarum, longè vaniora sunt, quàm vt vlla confutatione egeant; eo maximè quòd ipsemet tenor eiusdem articuli decimi septimi, tanquam prouidus interpres suimetipsius, luculenter testetur, quanta dexteritate ab amplissimo vestro cõsessu prospectum sit, ne quis fucus aut dolus ab eiuscemodi obsequio redintegrandarũ ciuitatũ, & fortalitiorũ, Ordinibus vel subditis vllo vnquam tempore pertimescendus veniat. Non enim simpliciter disponitur, quasi res illa, quæ forsan suspicionibus nõnihil obnoxia videri poterat, solius Gubernatoris generalis arbitrio absolutè concredita

censeatur: Sed quòd teneatur ex consilio grauissimorum Senatorum supremi Concilij rerum status, ea ipsa loca quæ ab omni memoria præsidium habuere, rursum custodienda concredere naturalibus patriæ, & quidem astringendis peculiari iureiurando, de conceptis hisce articulis firmiter obseruandis. Quocirca si illi, quibus hæc ipsa fortalitia committerentur, naturales erunt subditi; si denique eiuscemodi tales per Gubernatorem generalem cooptandi erunt, de gremio subditorum iuxta consilium Senatorum Concilij Status, qui & ipsimet quoque Senatores naturales erunt: Quis tandem poterit reperiri adeò suspicax doli, cui saluo pudore liceat profiteri, vllum hîc locum probabili suspicioni relictum iri? At esto, quòd ne hæc quidem perabundans cautela ad plenissimam securitatem sufficere iudicetur; tamen propterea nec oppugnandus erat præsens iste articulus; quandoquidem si ad plenitudinem securitatis vltra ea quæ in dicto articulo tum præuisa tum prouisa reperiuntur, quicquam adhuc pro cumulo desiderabatur: Cui dubium quin ad ipsum, qualecunque tandem fuerit, largissimè suppleri potuerit ex dispositione articulorum postrema? Quo loco visum fuit amplissimo vestro consessui, non sine iustis de causis ea quæ spectant ad certitudinem stabilis ac firmæ obseruantiæ huius Pacificationis, vsq. in finem consummati negotij principalis reseruare.

ANNOTAT.

Primò Ordines ostendunt, quæ articulis xvj. & xvij. continentur, aduersari pacificationi Gandauensi, cuius tamen obseruatio in initio addicitur, & iā antè quoque à Rege approbata fuit. Secundò, grauissimas rationes adferunt, ob quas æquum esse existimant, vt reliquis prouinciis non minus quàm Hollandiæ & Zelandiæ securitas ista constituatur: præter quas etiam hoc tempore non minima reputari debet, quòd religionis mutatio æquè in illis, quàm in his prouinciis facta sit, multorúmque animi à Romana religione, & olim & nunc, auersi sint. Quandiu ergo Rex persuasus erit, suam religionem solā esse veram, subditorum falsām, nec bona conscientia tolerari eam à se posse; quis non videat, ad liberandum prouincias à cura impendentium malorum, solum pactum, quomodocunque muniatur, non sufficere? præsertim qui nouerit, quā diuersa remedia, ad illud infringēdum, vulgus Doctorum vtriusq; iuris suggerat: deinde æquè atque nos exploratum habuerit, non defuturos quoque instigatores & ministros, ad ea quæ metuuntur exequenda. Huius sanè petitionis æquitas veriùs cælitùs deprompta dici potest, quàm æquitas istorum articulorum, de qua nunc acturi sumus, si prius hoc admonuero, nō nouū esse quod

Vide Ioh. Bodinum de Republ. lib. 1. ca. 9. nu. 221.

hic Ordines petunt, sed quod & subditi Galliæ ex simili causa à Rege etiã suo olim petierunt, & obtinuerunt; prout patet ex art. LIX. quem hic adiungere non grauabor.

ART. LIX.

Catholici confœderati, & qui sunt supradictæ religionis, confestim post publicatum hoc Edictum nostrum efficere tenebuntur, vt omnia præsidia vrbium, locorum, arcium & domorum, quas occupant, tã quæ sunt nostræ quàm priuatorum, & maximè Ecclesiasticorum, cedãt earum rerum possessione, eásque restituant omni ex parte liberas, vt sint eodem in statu, quo erant tempore pacis, ante hos & superiores tumultus. Nihilominus tamen certis rationibus moti, commisimus custodiæ eorum Catholicorum confœderatorum, & hominum supradictæ religionis, octo vrbes, quæ sequuntur: Aiguesmortes & Beaucaire in Prouincia Narbonensi; Perigueux & le Mas de Verdun, in Aquitania; Nions & Setres, vrbem & arcem, in Delphinatu: Yssoire in Aruernia; & Senie la grand' tour & omnem ambitũ eius, in Prouincia. Quo nomine frater noster, Rex Nauarræ, princeps Cõdæus tribunus militũ, Damuillæus, & ij quibus earum rerum custodia mandabitur, cauebunt periculo fidei & honoris sui, fore vt diligenter ac fideliter illæ nobis custodiantur, &c.

Videamus nunc quid ad hæc auctor huius scripti respondeat. Præcipuum eius argumentum in vers. Quòd sua Maiestas, &c. consistit. Vt Rex populo sua restituit: ita vice versa Rex sua recuperare debet. Apud imperitũ vulgus speciosum hoc argumentum est, & verũ quoque. sed alienum à nostro proposito. Diuersa enim hæc sunt, pacisci et conuenire. quid altera pars alteri restituere debeat, & efficere, vt quod pactum & conuentum sit, eius fides nõ ad momentum, sed in perpetuum conseruetur: Fatemur quidem æquum esse, si subditis sua omnia à Rege restituantur, vt & rex quoque sua recuperet: sed vicissim æquum esse dicimus, ad conseruationem eorum quæ per pactum promittuntur, vel restituuntur, ob causas supradictas. securitatem subditis dari, ne paulò pòst vnà cum illis quorum restitutionis spes datur, vitam, libertatem & bona sua amittant. Quæ pro confirmatione securitatis subditorum hic adiiciuntur vers. Non enim simpliciter, &c. non videntur ad eam persuadendã sufficere: nam præter Gubernatorẽ, qui à Rege qualem velit, siue gratus siue ingratus sit Ordinibus, constituetur, Concilium quoq. non ex incorrupto iudicio Ordinũ, sed ad suggestionem sine dubio eorum qui Regis partes secuti sunt: deinde non ex aliis, quàm qui Catholici Romani sunt; exclusis in perpetuum iis qui alterius sunt religionis, ordinabitur. Eligentur etiam ad præsidia naturales, sed qui eorum consilio & voluntati subseruient: ac licet illi Ordinibus quoque iuramentum præstabunt; vno tamen iuramẽto Regi magis, quàm his obstricti erunt. Ergo, &c. Omnia quæ dicuntur, colorem quendã habent, sed populus proditis Machiauelli mysteriis, ad omnia quæ non manibus suis cõprehendit, factus est diffidentior. Quanquam etiam in hac securitate constituenda, nullum Regi damnũ, aut præiudicium nasci possit. Nam

Ioh. Bodinus d.ca.9.pag. 226.

cùm sola iurisdictio & protectio ad Maiest. ipsius pertineat, eam subditi obedientissimè ad bonum suum, ob quod potestas a Deo constituta est, ferre parati sunt. Nec vnquam firmiori præsidio principes muniti sunt, quam si amorem & beneuolentiam suorum subditorum habeant.

LEVIORIS præterea momenti sunt illa, quæ prolixa verborum serie inter cætera literis subnectuntur, de actionibus inclytæ memoriæ quondam Ioannis Austriaci. Nam ille quisnam, qualis & quantus, dum vixit, reuera semper fuerit, quæque sua intima consilia studiaque olim extiterint, haud opus est, mortalium dubiis testimoniis pugnando conuincere, postquam misericors, omnipotens & ineffabilis Deus tot & tantarum illustrium victoriarum oportuna largitione, satis superque orbi terrarum, quasi digito ostenderit, quam opinionem de zelo, de pietate, deque illæso animi candore eiusdem inuictissimi Austriaci, ac postremò etiam de iustitia suæ causæ nos mortales (qui specie recti adeò frequenter fallimur) concipere voluerit: tantum illud subiecero, quòd si Ordines Belgij reuera, quæ publicam concernunt salutem, saperent, simul & nouissima prouiderent, nequaquam se continere possent, quin immaturum obitum tam excelsi & magnanimi viri, perpetuo luctu prosequerentur. Illud autem silentio præteriri nequit, quod penè eodem contextu suggeritur, de Edicto perpetuo ab Hollandis Zelandisque olim apertè repudiato. Quasi verò ex ea re non potiùs Hollandorum perinsignis contumacia, quæ iustitia defectionis à suis confœderatis, plus quàm euidenter detegatur. Ratio autem in promptu est, quòd vniuerso Belgio notorium sit, Edictum, de quo agitur, non clam sed palam, non in priuatis sed particularium prouinciarum comitiis, sed in publicis & in iis quidem generalibus vniuersorum Ordinum Belgij, nimirum in ipsa ciuitate Bruxellensi (vbi etiam Hollandi Zelandique suos peculiares nuncios & legatos in numero competenti, sua libera suffragia depromentes, tunc temporis ibidem præsentes habuere) tandem post varias cõmunicationes vltro citroque cum ipsomet tunc superstite Seren. Ioanne Austriaco habitas conceptum, contextum ac deinceps soléniter œmologatum fuisse. Vnde liquidò constat, non minùs ipsos Hollandos, sociosque, quàm cæteros Ordines ad eiusdem Edicti, ex pluralitate suffragiorum ritò ac legitimè stabiliti, inuiolabilem obseruantiam quouis

iure aſtrictos fuiſſe. Eſt enim iure non minùs cautum, quàm ex naturali ratione euidentiſſimum, haud eſſe in poteſtate paucorum, qui ſint de collegio, dum lubet, ſe eximere à vinculo ſeu nexu publici decreti. Quod maiori ac ſaniori parti comitiorum placuit, præſertim verò cùm inficias ire nequeunt, ſe nedum cum aliis deliberationi interfuiſſe: verùm etiam ad perorationem vſque patienter auditos fuiſſe. Quid multis? quoquò ſe vertant ſupradicti deputati Antuerpienſes, fateantur neceſſe eſt, parum ſinceré minúſue conſultò ſe facere, qui ſuggeſtione eiuſcemodi leuiſſimorũ argumentorum, ſtudeant apud imperitum vulgus hoſce articulos, optima fide ad Belgij ſalutem propoſitos, tanquam captioſos, aut minimè tutos diffamare: ſiquidem longè facilius ſit populum anxiis opinionibus ſemel imbuere, quàm imbutum poſtea dedocere.

ANNOTAT.

Quæ Ordines de Domino Ioanne Auſtriaco ſcribunt, eorum veritas ex illis libris peti debet, qui ſuper factis eius iampridem editi ſunt: nimis enim moleſtum & longum eſſet, omnia hîc explicare. Quæ in contrarium in laudẽ illius hîc dicuntur, in medio relinquo. Sed ad rẽ ipſam venio. Verſ. Ratio autem, &c. *Hæc ratio cum tota probatione ſua quàm abſurda ſit, ex eo liquet, quòd Hollandi Zelandiq́; vnã partem Status, reliquarũ prouinciarum alterã, inter quas pacificatio Gandauenſis inita fuit, cõſtituerint. Ab ea quoq. non eſſe recedẽdum, nec quicquam ei contrarium faciendũ eſſe, inter ſe mutuò pacti erant. Quis ergo non intelligit potuiſſe Hollandos Zelandosq́;, nulla repugnante ratione, aduerſus Edictũ illud, propterea quòd priori pacto in multis præiudicarit, ſeſe opponere, nec vllo iure obſtrictos fuiſſe, etiamſi altera pars plures numero eſſent, ſententiam eorum ſequi? Sed vt ſemel dicam, nihil aliud in hoc ſcripto quæri videtur, quàm ſpecioſis argumentis veritatem facti obſcurare, & ſi fieri poſſet, non ſolùm populum ipſum Belgicum in ſe mutuò, ſed & totum mundum aduerſus Ordines concitare.*

EODEM ſpectant, quæ de Barone Sellio, olim regio Cõmiſſario, deq́ue ſua inſtructione ac literis regiis, ſimul & ipſa iuſtificatione Ordinum, ob pacem Gandauenſem minùs rotundè ſeruatam, ac deniq. ob religionem Catholicam nimis temerariè variis in locis, etiam extra limites Hollandiæ, Zelandiæq́ue violatam & conculcatam, longè prolixiùs quàm ſolidiùs demonſtratur. Nam ipſa veritate verius eſt, quòd ſua Maieſt. necnon & Auſtriacus Gubernator generalis, nihil vnquam ardentioribus votis optarint, quàm pacem Gandauenſem, Vnionemq́ue ſubſecutam, vnà cum Edicto perpetuo,

adeò ſolenniter firmato, in omnibus ſuis articulis, nullo prorſus excepto, ad amuſſim omni tempore, & quauis occaſione inuiolabiliter ſeruare; nec dubium quin effectus omni ex parte ſubſecuturus fuerat, niſi Princeps Auraicus, vnà cum ſuis aſſeclis, nondum ſatiati turbis annorum præcedentium, ilicò poſt gubernaculis Auſtriacum inauguratū, cœpiſſet animum conuertere, non ſolùm ad calumnioſiſſimas quaſq. & reuera contortas articulorum dictæ pacis interpretationes; verum etiam ad perpetua inſidiarum conamina, tam contra perſonam Gubernatoris Auſtriaci, quàm cæteros miniſtros regios, à ſe ſuiſq; ſtudiis (vti ſuſpicabatur) alieniores, quàm ferre poterat. Qua de cauſa optimus Rex, planè inuitus, & prorſus contrà quàm animo ſecum conſtituerat, cogebatur arma iteratò reſumere, gladioq. vltore iniuriam ſibi, ac fratri Auſtriaco, recenter à malè reconciliatis ſubditis illatam (quoad eius in ſe fuit) propulſare. Vnde etiam occaſio nata, quòd dicto Barone Sellio, in Belgium ab ſe deſtinato, Ordinum deputatis notificari curauit, non tam ipſam pacem Gandenſem ſibi diſplicere, quàm iuſtiſſimis de cauſis ſe diffidere, quòd Princeps Auraicus vnà cum ſuis, eadem pace ſecundùm verum & genuinum intellectum vnquā rectè vſuri forent. Quod ignorare nequibat, quàm parum ſincerè tractati fuerāt Harlemenſes, Amſterdamenſes, ac pleræque aliæ ciuitates, iugum gubernationis Auraicæ recenter tunc ſubire coactæ, vt ne taceam de pleriſque dogmatis emiſſariis, ad ſeducendum populum in religione, & conſequenter quiduis audendum, contra ſalutem publicam ter maximo numero, contra iurata pacta Gandenſis pacis, in viſcera Catholicarum prouinciarum ſparſim ſubmiſſis. Verùm eſto, quòd Rex ob cauſas ſuprà dictas, ſeu alias quaſpiam grauiores, præſertim verò ob minus candidè adimpleta promiſſa, tam religionis quàm auctoritatis ſibi debitæ, à pace Gandenſi, ſe tunc forſan alieniorem oſtendiſſet: tamen quid reſponſuri ſunt deputati ad obligatoria pacta, quibus obſtricti fuêre ſuis comprouincialibus, atque adeò etiam Deo Omnipotenti, quem ſolenniter iurantes pacta Vnionis generalis, ſibi tum teſtem, tum vltorem conſtituêre; caſu quo paterentur extra Hollandiam circa religionis Catholicæ obſeruantiam vllam infractionem obrepere? qua in re an fidem ſociis promiſſam opere compleuerint, ipſi viderint.

sint: imò si lubet, in testes appellentur Arthesienses, Hannonienses, Duacenses, Insulenses, Valenchenses, Mechlinienses, Buscoducenses, & plerique alij, quos gratia Dei illustratos, nulla profectò ætas, pro merito virilis constantiæ erga nostram auitam religionem, vllo vnquam tempore laudauerit satis. Sunt enim illi qui decreta pacis Gandensis, Edictique perpetui & Vnionis subsecutæ, ad amussim seruātes, summo iure nunc conqueruntur, à cæteris Ordinibus, contra omnem rationem se desertos fuisse; & ob id nec magno odio digni, multò autem minus detestabiles (vt verba sunt literarum) iudicandi videntur illi, qui de Ordinum inconstantia, vt ne addam de periurio, subinde suas querelas coram populo deponunt. Prout etiā minimè decet, culpam adeò notoriè propriomet vitio contractam in Regē, suosq. Duces & Consiliarios, vel alios quoslibet reijcere, sed potiùs succedanea emendatione, quod peccatum est, humiliter & obsequiose corrigere. Sed quid agas? noua religio nouos inuexit mores, vtinam ne peiores. Nemo sanè videri vult labem contraxisse; vnde nec mirū superos in populorū flagellis adeò rigorosè & inclemēter adhucdū perseuerare.

SVPEREST autem paucis confutare rationes, quibus iustificatio causarum alteratæ veteris religionis potissimùm fortificari videtur. Principio namque asseritur, nouam causam superuenisse. Illud autem quotiescumque accidit, toties obligatum à vinculo, cui astrictus reperiatur, iure solutum censeri. Pulchra (me herclè) futura excusatio, si modò ne pariter iuris foret notorij, omninò frustrà pro excusatione excessus allegari superuenientiam causæ nouæ, quam quis ipsemet suo vitio seu dolo causare nequaquam erubuerit. Nam qui dolo seu lata culpa desiit possidere aut ea posse ad quæ ex pacto tenebatur, haud dubiè condemnandus venit, perinde ac si possideret & posset. Etenim quæ latior culpa committi potuit; quàm quòd deputati Ordinū, post exclusum Gubernatorem Austriacum, tunc rerum absolutè potiuntes, summam regiminis vltrò concredidere Principi Auraico & suis? quorū mores & impetuosa studia nouandæ religionis nequaquam ignorare potuerunt. Accedit præterea quàm manifestè colluserint, tam circa temerariam destitutionem pænè omnium magistratuum Catholicorum, quàm etiā subdolam inuectionem Pacis (vt aiunt) religionis. Qua quidem fenestra semel aperta,

quid enim tunc Ordines minus commisisse iudicandi sunt, quàm si ex proposito in omnem apostaticam licentiam habenis laxatis, ipsam demùm religionem Catholicam quorumlibet sectariorum cupidini totaliter prostituere animus fuisset? Reliqua verò, quæ ampliandæ iustificationis ergò accumulantur, de necessitate publica, deque ciuilium dissensionum euitatione, aut declinatione periculorum hostilis exercitus: illa vt nec succum præ se ferunt, ita nec responsum merentur. Nam quæ potuit tanta fuisse necessitas publica, quin si Ordines aut magistratum gerere, aut vigilantis Gubernatoris generalis officio fungi didicissent, potuissent vtique, si modò seriò conari libuisset, populum in officio, imò & ipsum quoque Principem Auraicū intra cancellos sui iuramenti continuisse? Neque enim ipse tantus erat Auraicus, quin freno tempestiuè adhibito, tum regi, tum etiam ab ausu temerario coërceri potuerit; neque etiam tam beneficè de Ordinibus vnquam ipse meritus, quòd beneficiorum respectu insolescens, sibi vllam proteruiam vel contumaciam excusabilem fore ausus fuisset sperare. Siquidem probè adhuc memor, in quantas olim angustias, post ereptam Zelandis insulam & ciuitatem Xirisensem, coniectus fuerat. Et quantoperè hoc ipsum, quod interea tum ad vitam, tum fortunas sibi accreuerit, Ordinibus Statuum, velit nolit, acceptum ferre cogitur.

OMNIVM ferè prædictorum fragilissima sunt, quæ circa extenuationem literarum, ab Ordinibus iam antea, tum ad Cæsarem, tum Regem super articulo religionis datarum, non sine manifesta perplexitate scribentis, quodammodo ex occasione & non nisi obiter inseruntur. Fuerit enim literarum dictator quicunq. velit, haud dubiè consultius fecisset, si ne quidem illas attigisset. Nam vt plurimæ aliæ omittantur: tamen omnium ad instar esse poterit sola illa Epistola, quæ auspicio vniuersitatis Ordinum Belgij, & quidem de expresso eorūdem Mandato, per Cornelium Weelemans ex oppido Bruxellensi, octaua die mensis Ianuarij, anno natiuitatis Domini 1578, etiā post inchoatos posteriores motus, necnon aduentum Archiducis Mathiæ, ad Cæsarem scriptæ reperiuntur: cuius quidem Epistolæ clausulam, huc respicientem, ad pleniorem veritatis facti elucidationem, hoc loco de verbo ad verbum inserere libuit: Et in primis Maiest. suam precamur, vt nos aduersus

fictas

fictas inimicorum nostrorum calumnias, apud Regem Catholicum, principem nostrum clementissimum, fauore suo iuuare, & quo cœpit amore prosequi dignetur; sanctæ Maiest. tuæ affirmantes & pollicentes, nos nunquam fuisse, nec esse, nec fore alterius sentẽtiæ, quàm vt hîc Catholica sanctæ Romanæ Ecclesiæ religio colatur; & suæ Maiest. regiæ semper constet auctoritas; quod superioribus nostris literis Maiest. tuæ candidè sumus professi, & in primis cupimus esse persuasum, &c. En ipsamet verba literarum, quorum tanta est claritudo & perspicuitas, quòd citra præsumptionis temerariȩ grauissimam notam, haud possint vllatenus in dubium reuocari. Cæterùm quàm probè & quàm plenè Deputati Ordinum speciosis suis pollicitationibus, Cæsari tanto principi spontè obtrusis, satisfecerint; miserabilis & confusa rerum facies, quæ nunc in Belgio apparet, eheu nimis luculenter testatur. Illud autem omnem discretionis metam transcendit, quòd cùm sciant eiuscemodi literis se quodammodo lethaliter iugulari; tamen conuicti turpitudinis, errorem agnoscere, seu (vt dici solet) manus dare recusant.

ANNOTATIO AD TRES PRÆCEDENTES §§.

Quid Sellij instructio continuerit, quid etiam literæ Regiæ, quia illæ publicè extant, ampliorem probationem non desiderant; sed & superius legati Ordinum de facto Sellij diuersis in locis conqueruntur. Mirum ergo est, quòd auctor huius scripti asserere audeat, Veritate verius esse, Regẽ pacificationem Gandauensem, &c. *inuiolabiliter obseruare voluisse. Imò ne nunc quidem in hoc conuentu Rex eius animi fuisse videtur, vt pacificationem Gandauensem confirmaret: Quod patet non solùm ex Mandato Regij legati, sed etiã ex articulis ab ipso exhibitis. Itẽ ex articulis, quos primo loco Domini Commissarij ediderunt, sed postea in vltimis articulis, ad importunitatem & instantiam quorundam ex legatis, approbatio eius, iuxta eorundem præscriptũ, verbis aliquatenus facta est. Culpa quæ hîc principi Auraico imputatur, ea nõ ad veritatem, sed ad inuidiam & odium ei conciliandam posita est. Omnia enim facta ipsius contrarium ostenderunt, adeò vt plerosque Catholicos Romanos, quibus vnà cum aliis libertas & salus patriæ curæ est, in admirationem & amorem sui traxerit, propter moderationem qua erga ipsos eorúmq; religionem vteretur: Econtra multos, suæ religionis homines, sollicitos reddiderit, ne per illam suam ἐπιείκειαν, tum sibi tum communi causæ quam promouendam & defendendam suscepisset, noceret ac deesset. Ratio de* Harlemensibus & Amsterodamensibus *addita, remotior est à proposita quæstione. Nam mutatio quæ*

tio quæ in illis ciuitatibus facta est, ea longè pòst interuenit. Reliqui etiam, qui in testes vocantur, fortassis celeriùs quàm putabunt, ex iusto Dei iudicio percipient, quòd melius sibi fuisset, hac laude Hispanorum caruisse, quàm propter eã & sibi & aliis tantas calamitates supra priores accersiuisse. Sed vt summatim ad illud, quò tendunt omnia auctoris huius scripti argumenta, respondeã; optarẽ tantùm eum laborasse ad causam suam Deo Omnipotenti probãdam, quantum contendit hominibus eam speciosam reddere. Nam vtcunque euincat istud, Violationem pacis Gandauensis non per Regem, sed per Ordines factam esse *(etiamsi contrarium eius ex publicis scriptis pateat) eosdemq́; Ordines contrà atque prius promiserat, libertatem conscientiarum publicè & priuatim, in aliis quoq; prouinciis, extra Hollandiam & Zelandiam permisisse (cuius nihilominus rei causam necessariam deinceps, & scripto ad Cæs. Maiest. & hîc in antecedentibus Actis reddiderunt) an tamen æquè facilè coram Rege Regum, & Domino dominantium, ter maximo Deo, euicturus sit, ob eam rationem licere Regi ac Domino nostro naturali, siue Placitorum rigore, siue armorum crudelitate, ad obseruationem suæ Religionis auitæ, subditos suos cogere? Item an liceat Maiest. suæ, quæ suis ad bonum data creditur, & quos patris atque pastoris vice fouere ac moderari debuerat, dulcissimæ patriæ suæ deuastatione, bonorum ereptione, vxorum liberorúmque violatione, & vitæ amissione subditos punire, qui à religione illa discesserint, quam in suis animis diutiùs approbare, quòd persuasi sint eam humanis traditionibus & superstitionibus periculosis conspersam esse, reformident? Hoc sanè euincere illi opus, hic labor non exiguus futurus est. Ad hanc verò sententiam Regi omnibusq́; cordatis Magistratibus euellendam, Annotationes præcedentes aliquantum seruire possunt, & veritati atque æquitati omnino consona videntur, quæcunque ibi ex diuersis tum antiquis tum neotericis scriptoribus allegauimus, quantumcunque licet è contrario inducere conentur immũdi illi spiritus, qui, vt Apocalypsis non obscurè indicat, more ranarum Ægyptiacarũ, molestam & diram coaxationem in auribus Principum & Regum edere non cessant, quoadusque eos iterum ad prœlium congregent magni illius diei Dei Omnipotentis. Cæterùm & his ipsis, & illis, quibus ad arma classicum canũt, longè consultius ad salutem foret, seriò cogitare, Deum tandẽ aliquando vindicaturum in ipsorum capita sanguinem innocentem, qui propter testimonium Iesu iam annis 60. proximis effusus est, & quem adhuc effundere statuerunt, singulosq́; de omnibus cogitationibus, dictis & factis coram tribunali iusti iudicis Christi Iesu exquisitam daturos rationem.*

POSTREMO autem, quæ sequuntur de blandimentis (vt aiunt) ostentatæ pacis Gandensis, deque liberatione Comitis Burani, ac insuper de priuata tractatione instituenda cum principe Auraico, simul & eneruatione decretorum Archiducis Mathiæ, ac tandem etiam de omissa capitulatione securitatis

pro

pro regina Angliæ, Archiduce Mathia, Duce Alençonio, aliisq. confœderatis, haud ſanè aliò ſpectare videntur, quàm in vniuerſum bonis iuxtà ac malè affectis prouinciarum ſubditis, hos ipſos articulos tanta maturitate digeſtos reddere, nedum inuiſos, quinimo & deteſtabiles. Eſt enim vt nihil facilius quàm crudis interpretationibus dulciſſima quæque exacerbare, necnon & rebus clariſſimis caliginoſas nebulas offundere. Ita ſanè miranda res eſt, cuiuſnam impulſu, aut quorum intemperantia conſiliorum, hæc tam cauilloſa in vulgus ſpargantur. Nam ſi ad ſuſpecta blandimenta pacis Gandauenſis reſpondẽdum fuerit, quis vnquam ſe oſtendat tam alienum à fiducia de proximo, qui arbitretur hoc loco iuſtam rationem ſubeſſe diffidendi de Rege, qui educto milite peregrino, armiſque depoſitis, haud poſſet ex longinquo, etſi maximè velit, Ordinibus negotium ex abrupto faceſſere? Diſpar autem ratio eſt in prouincialibus, qui ſoli gubernaculis prouinciarum præficiundi, quandocunque volent, arma ad tutelam ſui ſemper ad manum ſunt habituri, nec ſupplantari poterunt. Longè autẽ minoris conſiderationis eſt ipſa particularis tractatio cum Auraico, ex qua proculdubiò reſultatura fuerat relaxatio Comitis Burani ſui filij; caſu quo princeps circa filij ſalutem ſtudioſior tractationem nõ reieciſſet. Quis enim conferat beneficium in inuitum, aut quæ ratio eſt quòd propter peculiarem cauſam principis Auraici, hominis notoriè peregrini, publica cauſa prouinciarum ſuſpenſa hæreat? Prout etiam ridicula ſunt, quæ de eneruatione decretorum Archiducis Mathiæ adducuntur: Cùm certum ſit per articulos ſibi parem auctoritatem indulgeri, quam legitimorum Gubernatorum generalium quiſquã ante ipſum habuerit. Quæ res ſi nondũ ſufficiat, neceſſe eſt, quòd Ordines fateantur, ſe dictum Archiducem olim non tam pro Gubernatore generali, quàm cũ excluſione Regis pro principe & hero ſuſcepiſſe: quod ſanè piaculum foret cogitare, abſit ita factũ fuiſſe ab Ordinibus, vt prætenditur. Quod verò attinet ad omiſſam capitulationem pro regina Angliæ & ſociis, quodque educti militum Hiſpanorum præfigendi termini certitudine careat, haud ſanè fieri nequit, quin is qui Ordinum literas dictarit, aut parum diligenter tenorem articulorum excuſſerit, aut planè ſecum conſtituerit cauillando (vti dici ſolet) nodum quærere in ſcirpo. Nam & de regina Angliæ

Hi colores apud cordatos exigui momẽti ſunt: reliqua etiam quò pertineant, nemo non perſpicit, & iam antè diſcuſſa & diſſoluta ſunt.

Angliæ ac Duce Andegauensi expressè disponitur, quòd sub tractatu erunt comprehensi, quodque de capitulatione securitatis tractabitur suo ordine & loco, & alioqui de termini præfixione decernitur, quòd communi partium consensu statuendus erit. Quæ quidem supradicta responsio meritò suffectura videtur: ita vt ne quidem operæpretium existimetur ad controuersum articulum religionis quicquam peculiariter respondere: quandoquidem à me speretur, quòd Celss. vestræ non ignorent eiuscemodi articulos, non tam à Rege, quàm à solo Deo, qui incommutabilis est, omnino dependêre, vtq; etiam adhuc probè meminerint illorum, quæ superioribus mensibus circa contenta eiusdem articuli, ex opinione ac desiderio suæ Maiest. Catholicæ, à me satis superque latè exposita fuere.

XXXI. Octob. legati Ordinum literas ab iisdem Ordinibus acceperunt, quibus adiunctæ erant literæ ad Dominos Commissarios datæ; quas iuxta Mandatum illorum incontinenti Celss. & Dign. eorum ipsimet tradiderunt.

LITERÆ ORDINVM AD LEGATOS SVOS.

Dominis, Domino Duci Arschotano, Principi Chimaici, Porciani, Comiti Bellomontij, &c. Equiti Ordinis aurei velleris: Reuerendis in Christo patribus, Abbatibus S. Gertrudis & Maroliensi, ac aliis Dominis Legatis Ordinum generalium Belgij; Coloniæ.

ACCEPIMVS epistolas vestras, tam xxvij Septemb. quàm x. xiij & xiiij huius mensis datas, vnà cum scriptis adiunctis, quorum in iis fit mentio. Ad quas iam singulatim vobis non respondemus, propter subitaneum discessum huius tabellarij: vobis autem officiosè gratias agimus, pro bene nauata opera ac crebris istis significationibus; orantes sedulò, vt in ea velitis porrò pergere, epistolamque his inclusam tradere Do-

re Dominis principibus Commissariis Cæsar. qui isthic sunt, & iuxta tenorem eius vos comparare, interea dum expectatis vlterius nostrũ responsum, intra paucos dies ad vos mittendum. Dominus Deus largiatur, vt vobis ex animo succedant, quæ piè & sanctè desideratis. Festinanter Antuerpiæ xxij. Octob. M. D. LXXIX.

V. Ex. PP. & Dignitatib. officiosè addicti
Ordines generales Belgij.

I. Houfflin.

LITERÆ ORDINVM AD DOMINOS COMMISSARIOS.

Reuerendissimi, Illustrißimi, Generose, Nobiles & circumspecti.

LITERAS principales Celss. & Dign. vestrarum xxviij. Septembris & iij. Octobris scriptas, nondum accepimus, sed tantum exempla illarum quæ literis Ordinum Brabantiæ adiuncta fuere: & quamuis in dies illas expectemus; tamen quia omnium prouinciarum deputati, cum potestate statuendi de summa rerum, xxv. præsentis mensis Octobris Antuerpiæ adfuturi sunt, & omnes mortales erecti ac alacres, desiderant euentum actionum, in vestro celeberrimo conuentu habitarum; officij nostri putauimus, absque vlteriore cõtractione Vestras Celss. & Dign. de futura illa, atque adeò instante Ordinum communicatione ac resolutione certiores facere, atque rogare, vt cùm hactenus studio reconciliationis, & pacis constituendæ inter Regem Catholicum & ditiones Belgicas, per tot menses neque sumptibus, neque laboribus pepercerint, nunc in extremo actu dignentur non vsque adeò præcisè, & tã paucis diebus (vt dictæ literæ continent) discessum suũ concludere, sed paulò diutiùs subsistere, donec Ordines se resoluant & resolutionem suam transmittant. Quod vt intra paucos dies post finem Octobris fiat, sedulò curamus. Nam inter-

est prouinciarum maximè, semel finem imponi huic pacificationis negotio, atque omnes intelligunt pacis serenitatem belli calamitatibus potiorem esse, modò sit tolerabilis ac secura: ideoque persuasum cupimus Vestris Cels. & Dign. ea quæ præcedenti nostro responso continentur, à nobis nullius detorsionis aut sinistræ interpretationis consciis bona fide scripta esse, non ad impediendam sed ad promouendam pacem, atq. vt maturè remedia adhibeantur malis atq. periculis, quorum prorogatio dubitationem in amplectenda pace prouincialibus posset iniicere. Neque desiderauimus, quasi hactenus nihil actum esset, propositionem nouorum articulorum, sed propositorum moderationem & securitatem ampliorem, tam pro iis qui Catholicam religionem Romanam, quàm qui aliam religionem profitentur. Nam quamuis & Cæsaris & Cels. & Dign. vestrarum maxima sit auctoritas, & firmum propositum sumere obseruandi omnia; tamen propter experimenta superiorum temporũ, non sine ratione vlteriùs prouinciarum quieti prospectum cupimus. Nam vt alia prætermittamus, notum est quàm parum valuerint preces & intercessiones Imper. Ferdinãdi, & Maximiliani, ac omnium propemodum principum Europæ, ad cohibẽdum furorem Ducis Albani, aduersus innocentes, & nos, quorũ gratia & beneuolentia receptus fuerat; & quàm irrita fuerint apud Principem Parmensem postulata moderni Cæsaris ac vestrarum Cels. & Dign. de cessatione armorum, & induciis, durante communicationis tempore: ita vt speremus Cels. & Dig. V. solicitudinẽ nostram in auertendis periculis quæ instare videntur, non prorsus improbaturos; præsertim cùm si aliquid minus firmum aut detortum in responso illo nostro inueniatur, & ostendi possit, parati simus meliores rationes absque vllo contendendi studio admittere, & per omnia rationem sequi atq. iustitiæ acquiescere. Et quòd termini prorogatio ac plenioris Mandati transmissio dilata fuerint, existimauimus Cels. & Dig. V. nunc satis compertum esse, id accidisse, neque per negligentiam, neque per contemptum Maiestatis Imper. aut vestrarum & Cels. & Dignitatum, quas meritò sacrosanctè colimus & veneramur; sed ob causas & difficultates, in dicto respõso nostro comprehensas, quas auxerant funesti belli acerbitates, & plerique consiliis aduersariorum nimium patrocinantes; item alij imperatis co-

tis eorum temerè acquiescentes, qui à nobis desciuerunt, augendo discordiam prouincialium. Et proinde rogamus Celss. & Dign. V. benigniùs omnia accipere, & interpretari velint, atque in constantia propemodum pacis publicæ præstandæ dies aliquot, vltra terminum in dictis literis præfinitum, Coloniæ morari, donec absolutum Ordinum responsum acceperint, & quæ in negotio Pacificationis restant, peregerint, atque absoluerint. Nos pro multiplici & singulari beneuolentia, prouinciis Belgicis exhibita, omni studio ac conatu gratiam referre perpetuò conabimur. Antuerpiæ xx Octob. 1579.

Vestrarum Celss. & Dign. addictissimi

Ordines & Status prouinciarum Belgij.

Ad mandatum præfatorum Ordinum.

XIII. Nouembris, legatis Ordinum ad concilium vocatis, domini Commissarij per Cancellarium Treuerensem paucis coram se declarari faciũt, qua spe huc aduenissent, qua fide negotio isti præfuissent, quantum nunc temporis lapsum esset, nec tamen ad varias ipsorum admonitiones resolutionem Ordinum aduenire: res suas proprias diuturniorem moram ferre non posse: quapropter statuisse se finem huic negotio imponere, vt ex scripto, quod ipsis Recessus loco prælegi deberet, cognoscent.

ATQVE tum lecto eo, legati respondebant, se cum dolore repentinum illum & inopinatum Celss. & Dign. ipsorum discessum intelligere: rogare vt exemplum istius scripti sibi communicaretur, & deliberandi super eo tempus in alterum diem vel saltem ad meridiem vsque daretur. Exemplum igitur concessum fuit: eo à prandio accepto, & à legatis perlecto, subiectum illi scriptum conceperunt; altero die hora septima, vt præfinitum erat, exhibuerunt. Ac licet in scripto isto suo, quatuor tantùm dies, ad magis Celss. & Dign. eorum permouendas, postularint; ore tamen simul declarabant, se incontinenti nobilem aliquem cursorem ad Ordines missuros, quem sperarent intra sex dies reuersurum. Ad eam petitionem respõsum iis fuit, fieri posse, vt quidam ipsorum maneant, quosdam verò abitum parare.

RECESSVS DOMINORVM COMMISSARIORVM.

OPTARENT Sac. Cæſ. Maieſt. Commiſſarij, grauiſſimum hoc Belgicæ Pacificationis negotium, tantis laboribus, moleſtiis & ſumptibus, per tot menſes tractatum, ad eum finem, quem & ſua Maieſt. & proculdubio boni omnes expectarunt, perduci, & pacem, priſtinúmque nitorem Belgio Dei ope & ſuæ Maieſt. auctoritate, dominorúmque Commiſſariorum opera & labore reſtitui potuiſſe. Nihil enim iis gratius contingere potuiſſet, quàm ſi ingentis ſumptus & operæ laborioſiſſimæ, negotio huic impenſæ, dulciſſimum hunc fructum, videlicet Belgij cum Rege & Principe ſuo legitimo reconciliationem, veramque pacem, quietem & tranquillitatem producere, & Deo, pacis auctori, Chriſtianæque reipubl. atque æternitati offerre & conſecrare licuiſſet.

CVM verò huius voti ſui compotes fieri non potuerint, patienter id quod mutare non poſſunt, ferendum, & tractationi huic non eum, quem cuperent, ſed quem poſſunt, finem imponendum cenſent. Vt autem varia ſunt hominum iudicia, & quidam fortè temeritati adſcribent, quòd graue hoc onus, nulla conciliationis ſpe apparente, ſuſceptum & non protinus repudiatum ſit; quidam fortè maiorem diligentiam, conceſſionem vel indulgentiam neceſſariam fuiſſe, dominosque Commiſſarios aliquid prætermiſiſſe affirmabunt: quidam verò exiſtimabunt nondum huic tractationi finem imponendum, ſed illos, qui cóſilium mutaturi, moram purgaturi, & conditiones pacis hîc propoſitas acceptaturi eſſent, vel diutius expectandos, vel viam illis aperiendam & demoſtrãdam fuiſſe, qua ſine vllo impedimento, vel ſcrupulo ad optatam pacis metam tandem peruenire, & huius tractationis fructum aliquem, quamuis ſeriùs, percipere aliquando poſſent: Ita Domini Commiſſarij, ad Cæſ. Maieſt. & ſuam auctoritatem tuendam & conſeruandã, & quorundã iudicia conuellenda, aliorũ verò ignorantiæ, & tardiori pacis acceptationi ſuccurrendũ, non potuerũt prætermittere, quin loco receſſus, & cõcluſionis huius tractatus, ea quæ ſequuntur, tã Catholici Regis Mandatario Duci de Terranoua, quàm Legatis Ordinum Belgij exponerent.

ET primò quidem ſilentio prætereundum non arbitrantur, quòd

quòd eo ipso tempore quo suæ Cæs. Maiestati placuit, onus sedandi hos motus Belgicos humeris eorum imponere, ex tantis turbulentissimarum tempestatũ procellis ac fluctibus, quibus Belgium agitari, & tantum non submergi intellexerunt, aliquem timorem metumque conceperint, malum hoc tam altis radicibus multorum mentibus infixũ esse, vt illi efficacia & salutaria remedia adhibere, & tot vulnera, tantùm non lethalia, per hanc tractationem curare & sanare, vel impossibile, vel difficillimum futurum esset.

Et eam ob rem, aliasque non leues ob causas, variis excusationibus tam arduum onus submissè & diligenter deprecari, & euitare conati sunt. Cæterùm sua Maiestas tanto, tamq. verè paterno erga calamitosas Belgicas ditiones affectu & amore flagrauit, vt à sententia sua nullis excusationibus se dimoueri passa sit, sed toties clementissimè ad Dominos Commissarios eo nomine scripserit, vt suæ Maiest. piæ voluntati diutius resistere nec potuerint, nec debuerint. Eo autem libentiùs hoc onus sibi imponi passi sunt, quòd populos Belgicos vicinos suos lamentabili hoc bello, per tot annos miserè attritos, commiseratione dignos existimarunt, iisq. ex animo condoluerunt, & spem non vulgarem pacis conciliandæ ex eo conceperũt, quòd Regem Hispaniarum nihil aliud ab Ordinibus & subditis Belgij petere & exigere intellexerunt, quàm vt Catholica Romana religio conseruetur, & Regi sua auctoritas & obedientia integra maneat & præstetur, quodque ex literis Ordinum Belgij octaua Ianuarij, anno 78. ad Cæs. Maiest. datis (quarum exemplar sua Maiest. ipsis transmisit) cognouerunt, Ordines Belgij suę Maiestati sanctè affirmasse & pollicitos esse, quòd nunquam fuerint, nec sint, nec futuri sint alterius sententiæ, quàm vt in Belgio Catholica sanctæ Romanæ Ecclesiæ religio colatur, & sua Regi constet auctoritas. Cùm igitur in hoc totius controuersiæ statu, à Regis sententia sancta promissio Ordinum Belgij non differre videretur, tanta spes pacis constituendæ affulsit, vt Domini Commissarij eò promptius & alacrius hoc munus susceperint: præsertim cùm Ordines Belgij in Wormaciensi etiam cõuentu anno præcedenti celebrato, tam aliorum Principum & Ordinum Imperij, quàm ipsorum Dominorum Commissariorum legatis, patriæ suæ calamitates diligenter exponi, ipsorumque au-

xilium & fauorem implorari, & tam Catholicæ Romanæ religionis conseruandæ desiderium, quàm fidem & obseruãtiam suam in Regem Hispaniarum alligari curarint, & postea etiam pari ratione, quẽadmodum per Regem factum, Cæs. Maiest. causam hanc submiserint, & in Coloniensem hanc tractationem consenserint. Quis enim non sperasset, parte vtraq. circa hunc controuersiæ statum in eandem sententiam concurrente & consentiente, pacem Dei ope conciliari posse? Quis Ordines & subditos Belgicos, tantas patriæ suæ calamitates, & Cæs. Maiest. & Imperij Ordinibus, ipsorumque dominorum Commissariorum legatis exponentes, eorumq; auxilium implorantes, vel auctoritati eorum quorum auxilium implorarunt, parum delaturos, vel ad hunc conuentum, per Cæs. Maiest. indictum, legatos suos seriùs, & sine legitimo Mandato missuros, vel quicquam, quod ad proprias calamitates quàm ocyssimè amouendas prodesse posset, prætermissuros, cogitare vel diuinare potuisset?

QVIS non sperasset, Ordines & subditos Belgij oblationis, allegationis & sanctæ promissionis suæ memores futuros, nihilque facturos vel petituros, quod illis consentaneum non esset? Quis Ordines & populos Belgicos tam diuturnis bellis attritos & fatigatos, cessantibus etiam & sublatis sumptorum armorum causis, promptiores ad calamitosum hoc bellum continuandum, quàm ad pacem, benignè oblatam, amplectendam futuros existimasset? Quis denique submissionem vtriusq. partis, Cæs. Maiest. pari ratione factam, & expressam, huius Coloniensis tractationis, ad probationem tãtoperè mutandam & restringendam, & Cæs. Maiest. & Dominorum Commissariorum verè paternum affectum, studium atq. laborem irritum fore, sperare vel credere potuisset?

QVANQVAM autem Domini Commissarij omnibus his de rebus optima quæq. sperantes, eo ipso tempore, quod Cæs. Maiest. tam ipsis, quàm partibus præfixit, & sic ante septem integros menses, sepositis suis, suorumque subditorum negotiis huc se contulerunt, & ad hanc tractationem inchoandam prompti paratique fuerunt: tamen ex parte Ordinum Belgij nullos hic legatos inuenerunt, & ob id cum solo Regis Mandatario Duce de Terranoua, hîc præsente, nihil tractare vel agere potuerunt.

ET licet post aliquot hebdomadas legati Ordinum comparuerint, Mandatum tamen minus sufficiens & ad sex hebdomadas restrictum exhibuerunt, & in hodiernum vsq. diem plenius Mandatum, quantumuis non semel petitum & exactum, illis transmissum, tempusque prorogatum non est. Quę res tam in ipso huius tractationis exordio, quàm in progressu spem de pace conceptam plurimùm labefactauit, & suæ Cæs. Maiest. dominorumque Commissariorum pium & diligentem conatum, & laborem, magna ex parte irritum fecit. Nam vt ex priori vtriusque partis declaratione, religionem Catholicam Romanam, & auctoritatem Regis concernente, & ex pari eaque indefinita potiùs, quàm ad certum tempus restricta submissione, magna pacis spes affulsit: Ita vel in ipso limine huius conuentus, ex Mandati defectu, prioris declarationis & submissionis mutatio apparuit, & spes pacis, præsertim vniuersalis, magnoperè debilitata, vel potiùs planè sublata est. Cùm enim Ordines Belgij ne de Mandato quidem, legatis huc mittendis dando cōuenire potuerint; sed Arthesij, Hannonienses, & quidam alij, priori declarationi, & promissioni de conseruanda Catholica Romana religione inhærentes, ad petendum & defendendū alterius religionis exercitium, nullos huc legatos mittere voluerint, sed cum Principe Parmensi, aliisque regiis ministris, de pace tractare & transigere maluerint: Alij verò liberum illud exercitiū, præcipuè legatis mandari debere contenderint, illisq; illegitimum, insufficiens, incertum ad Instructionem non exhibitam se referens, & submissionem indefinitè factam, ad sex hebdomadas restringens, Mandatum dederint, & præter alias manifestas mutationes, & innouationes, inter se nouas confœderationes, statim in initio huius tractatus, & intra terminum, legatis suis præfixum, erexerint, & sic tacitè, & ipso facto Mandatū suis legatis datum, vel reuocarint, vel plurimùm labefactarint, & terminum prorogare debuerint, vel sine consensu extraneorum Principum (cum quibus se tractationem iniisse scripserunt) nō potuerint: certè tot, tantique defectus Mandati, & tantæ distractiones & mutationes non potuerunt non spem omnem de vniuersali pace concilianda prius conceptam, Dominis Commissariis eripere, eiusque viam planè præcludere. Hinc enim factū est, quòd nec cum Arthesiis & Hannoniensibus, aliisq. nullos hîc

legatos

legatos habentibus, quicquam de pace tractare, nec illis salua fronte & instructione sua, & inuito Regis Mandatario, auctores esse potuerint, vt cum Rege suo se non reconciliarent, vel à pace cum Regis ministris inita resilirent. Hinc etiam factum est, quòd cum reliquarum prouinciarum legatis, legitimo & sufficienti mandato carentibus, nec de induciis & induciarum condicionibus, nec de causa principali quicquam certi, vel intra breuissimum terminum, eisdem legatis præfixum, vel postea tractare & concludere potuerint. Estque summa admiratione dignum, quòd illi qui intra plurimos menses, & in hodiernum vsque diem, de formula certi Mandati, suis legatis dandi vel mittendi, conuenire non potuerunt, totius huius grauissimæ controuersiæ decisionem intra cancellos sex hebdomadarum concludere, & coarctare conati sunt; præsertim cùm legati Ordinum eiuscemodi non tam media, quàm extrema prioribus promissionibus & pacificationibus illis quas ipsi legati xij. Iunij totius huius tractationis fundamentũ esse allegarunt, parum conuenientia proposuerint, vt vel sensus cõmunis dictet, tam arduam controuersiam intra sex hebdomadas conciliari & decidi non potuisse. Quanquam autem hæc omnia Dominis Commissariis iustissimam causam præbere potuissent, saltem post præfixas sex hebdomadas, vel post xij. Iulij (quo die legati Ordinum dixerunt, quòd in vllam vlteriorem tractationem progredi nollent) omnem pacis spem abiiciendi, & protinus hinc discedendi. Ne tamen officio suo vllo modo deessent, vel quicquam prætermitterent, quod commissioni & instructioni Cæs. consentaneum, & ad vicinas ditiones Belgicas, miserè concussas & afflictas, à belli flagrantis incendio liberandas prodesse posset, non sine tædio, labore & sumptibus grauissimis, per septem integros menses hîc manserunt, tractationemque continuarunt; vtque ex prioribus pacificationibus, variisque sctiptis & actis intellexerunt, Ordines Belgij non tam ad nouam religionem inducendam, eiúsque exercitium defendendum, quàm ad amouẽdum seuerius quorundam imperium, expellendum extraneum militem, priuilegia conseruanda, libertatem commerciorum restaurandam, & insolitas collectas & exactiones auertendas, & similes politicas ob causas arma contra Regem eiúsue ministros sumpsisse: ita summo studio & labore has belli & sumptorum armorum

morum cauſas, per propoſitas pacis condiciones è medio tollere conati ſunt, vt ita ceſſante cauſa, effectus quoque ceſſaret. Et non dubitant quin omnes boni & pacis ſtudioſi conſeſſuri ſint propoſitos politicos pacis articulos non ſiniſtrè ſed dextrè & candidè acceptos & interpretatos, ad tollẽdas omnes hactenus per Ordines Belgij allegatas calamitoſi huius belli cauſas commodiſſimos eſſe, maximè cùm Domini Commiſſarij ad promouenda illa quę ad firmam & inuiolabilem huius Pacificationis obſeruationem, & ſic ad vtriuſq. partis plenam ſecuritatem fortè adhuc neceſſaria vel vtilia cenſeri poſſent, ſe non ſemel obtulerint. Et ſi quis exiſtimet pręter politicas controuerſias etiam ſeueriora cõtra alienæ religionis homines decreta cauſam huic bello dediſſe; is quoq. ſi articulos pacis per Ducem de Terranoua in cauſa religionis propoſitos ſincero animo legat & perpendat, non poteſt non fateri, per eoſdem talem quoque ſeueritatem ita mitigatam, vt nemo iuſtè conqueri poſſit, Regem ſub prætextu religionis, vel in corpora ſubditorum ſæuire, vel bona illorum appetere & cõfiſcare, vel etiam ipſorum conſciẽtiis vim inferre velle: ita vt nullam elabendi, & corpora, bona vel conſcientias ſaluandi viam habeant, niſi contra ordinarium Magiſtratum, & ſic cõtra ipſius Dei ordinationem cum innumerabilium corporum & animarum periculo bellum gerant.

QVÆ cùm ita ſint, Domini Commiſſarij mirantur, non immeritò, quam ob rem ad æquiſſimas pacis condiciones omnem belli continuandi neceſſitatem, & comminatæ priuationis & deſertionis prætextum è medio tollentes, & vel ipſis legatis Ordinum xviij. Iulij fatentibus, propiùs ad mentem & intentionem Ordinum accedentes, intra ſedecim hebdomadas ab Ordinibus certum reſponſum, quamuis aliquoties petitum & exactum, non acceperint; eo excepto, quòd ſoli Buſcoducenſes, ſanioribus vſi conſiliis, reſponderunt eaſdem pacis condiciones ſibi placere, & Transiſulani xiij. Septembris reſponderunt, ſe reſolutionem ſuam, Dominis Commiſſariis proculdubiò placituram, ad generales Ordines miſiſſe: & Valencenienſes ſe Regi & Principi ſuo legitimo reconciliari, & condiciones pacis Artheſiis & Hannonienſibus conceſſas, acceptare velle, non obſcurè indicarunt. & in initio Septembris Antuerpienſes & Brabantiæ ac Geldriæ Status, Ordineſq; ge-

nerales aliquam ſpem certi reſponſi opportuno tempore tranſmittendi dominis Commiſſariis fecerunt. Et tandem Tornacenſes, Torneſienſes, & Nouiomagenſes reſponſum ſuum Antuerpiam tranſmiſſum eſſe huc ſcripſerunt: & poſtremò etiam ipſi Ordinum deputati, Antuerpiæ congregati, in literis ſuis viceſima Octobris datis, aliquot dierum dilationem petierunt. Sed cùm Buſcoducenſium cauſa iam dum tranſacta ſit, & Dominorum Commiſſariorum præſentiam non requirat, & Valencenienſes, vicinis ſuis Artheſiis & Hannonienſibus cum Rege reconciliatis, ſe maluerint adiungere, quàm Dominorum Commiſſariorum opera vti; & Transiſulanorum, Tornacenſium, Torneſienſium, & Nouiomagenſium reſolutio ex Antuerpia nondum huc ſit miſſa: illiſque & aliis pacem amantibus etiam hoc conuentu diſſoluto, per viam paulo pòſt demonſtrandam, ſuccurri poſſit, & Ordinum Brabantiæ generaliumque Ordinum deputati, in literis ſuis ſexto Idus & decima Septembris Antuerpiæ datis, ab acerba & odioſa veterum altercationum renouatione & reſuſcitatione, & quorundam iuſtiſſimorum, & ad inducendam veram anteactorũ obliuionem & æqualem omnium reconciliationem, planè neceſſariorum articulorum, ipſiuſque Edicti perpetui, & ſic præcipui ferè fundamenti totius huius tractationis, ſiniſtra interpretatione & impugnatione non abſtinuerint, nec opportunum tempus reſponſi tranſmittendi expreſſerint, nec vllam ferè ſpem articulorum acceptandorum Dominis Commiſſariis reliquerint, nec illis intra præfixum peremptorium terminum, nec intra tredecim hos dies eundem terminum ſequentes, reſponſum promiſſum tranſmiſerint: nec cuiquam obſcurum eſſe poſſit, quid multi, ad arma potius quàm ad pacem propenſi, de hac tractatione, articuliſque hîc propoſitis minus candidè loquantur, ſcribant, confingant, & publicè etiam impreſſis famoſis libellis per totum Belgium, & vicinas regiones ſpargant; & quid in quibuſdam locis, ciuitatibus & prouinciis minùs pacificè factum & concluſum ſit: nec Arnhemienſes in literis ſuis decima ſexta Octobris datis diſſimularint, quòd malint mortem ſubire, quàm condiciones pacis hîc propoſitas (quas acerbiſſimè & odioſiſſimè impugnarunt) acceptare: Nec Domini Commiſſarij quicquam vlterius, præſertim in cauſa religionis à Rege vel Duce de Terranoua obtinere, vel

illi inuito extorquere poſſint; nec ipſorum negotia, per tot menſes ſepoſita & ſuſpenſa admittant, nec reputationi & auctoritati Cæſ. Maieſt. cõſentaneum ſit, vt ſe hîc diutius fruſtrà & ſine vllo fructu detineri patiátur: nihil aliud reſtare vident, quàm vt tandem tractationi huic finem imponant, hinc diſcedant, & totum negotium Deo Opt. Max. & Sacr. Cæſ. Maieſtati, cui omnia fideliter relaturi ſunt, & ipſis partibus commendent. Diligenter interim & ſeduló Ordinum legatos adhortantur, vt quantum in ipſis erit, ex ſuorum animis diffidentiam, exaſperationem & omnem ſiniſtram ſuſpicionem, à ſuæ Cæſ. Maieſtatis & Dominorum Commiſſariorum animis & proculdubiò etiam à Catholico Rege alieniſſimam, eximere, ipſiſque perſuadere conentur, vt à diuturnis tẽpeſtatibus procelliſque bellorum, ad humanioris vitæ quietem & tranquillitatem tranſitum faciant, & citra longiorem moram, maximo ſuo commodo & incredibili calamitoſæ multitudinis & vniuerſi orbis lætitia, ſuæ Cæſ. Maieſtati vel Regi Catholico, vel miniſtris eius ſignificent, ſe articulos pacis hîc propoſitos, acceptare velle, vt ita poſt diſſolutum etiam hunc conuentum dulcem eius fructum percipere, perque pontem hîc conſtructum, vel demonſtratam ſalutarem tabulam, ex tam vaſto infinitorum malorum pelago, & præſentiſſimo naufragio, ad veræ quietis & tranquillitatis portum tranſire vel enatare, & ſub placido & miti Regis ſui imperio & gubernatione, priſtinam felicitatem recuperare, & veræ ac diuturnæ pacis innumeris commoditatibus frui poſſint. Quod Domini Commiſſarij Belgicis ditionibus ex animo optant & precantur: & vtrique parti beneuolentiam, amicitiam, & promptum gratificandi ſtudium offerunt: Nihil amplius ab iis petentes, vel expectantes, quàm vt ſuæ Cæſ. Maieſtatis & Dominorum Commiſſariorum, pro ſalute Belgij ſuſceptum laborem, ſtudium, ſumptus & operam non vulgarem æqui boniqúe conſulant, & ſincerè ac candidè potiùs quàm ſiniſtrè, & in deteriorem partem interpretẽtur, vt in pacem, vel condicionibus hîc propoſitis, vel ſi malint ea via, quam Artheſij & Hannonienſes ingreſſi ſunt, conficiendam omnes neruos intendere, omnemque operam collocare non deſiſtant. Publicatum Coloniæ xiij. Nouembris; Anno Dominicæ incarnationis milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo nono.

SCRIPTVM LEGATORVM ORDINVM.

Reuerendißimi, Illustrißimi, Generose, Nobilis Sacr. Cæs. Maiest. Commissarij.

QVÆ heri Illustrissimo Duci Arschotano, & nobis reliquis Ordinum legatis, partim ore, partim de scripto dicta & recitata sunt, ad ea vt ad plenum respondeamus, nec breuitas temporis, nec qualitas Actus, cùm Recessus loco sit, patitur: alioquin sola etiam obseruantia & veneratio, quam non tantùm personis, sed & scripturis vestris præstare cupimus, satis efficax est, vt ab omni contradictione & disputatione nos contineat.

TANTVMMODO hunc nobis amorem, & veniam dari postulamus, si profiteamur dolere nos, & conqueri, finem huic conuentui imponi, vbi primum fructum eius cognituri & percepturi eramus. Spem enim habemus vix vnum aut alterum diem præteriturum, quin generalis Ordinum resolutio aduentura sit; ex ea in primis omnia ista dissoluerentur, quibus nunc in hoc Recessu Ordines grauari videntur: deinde iustitia vel iniustitia petitionis eorum cognosceretur; tertiò, intercessionis vestræ officium & potestas tum demum vigorem & effectum suum consequeretur.

HACTENVS enim circa ea, in quibus controuersia, post exhibitos pacificationis articulos, inter Seren. Regem & Ordines præcipuè consistit, nimirum circa securitatem subditorum, & religionis libertatem, Celss. & Dign. V. partes suas nōdum interposuerunt: de quo non solùm in Actis, sed & in hoc ipso Recessu patet.

TACERE quoque non possumus, vtcunque ex causis supradictis, ab omni examinatione illius scripti abstinendum nobis esse censeamus; Celss. & Dign. V. discessum tamen eo nobis grauiorem esse, quòd is non cum gratia & fauore, qualem non solùm apud Sac. Cæs. Maiest. sed & apud Celss. & Dign. V. item apud omnes Status Imperij, Ordinibus & nobis saluum & integrum manere cupimus, propositus videatur, prop-

pter

pter rationes & argumenta, quæ in scripto illo ad longum referuntur; vtinam etiam non causam indignationis & offensionis alicuius apud multos præbeant.

ANNOTAT.

Afflictis Belgis in hoc conuentu non subleuata est afflictio, sed aucta: ab vna parte Doctoribus iuris causam eorum iniquo Zelo sinistrè interpretantibus: ab altera Theologis omnem concordiam in religione dissuadentibus, omnesq; tam principes quàm priuatos Cathol. Rom. ad arma continuãda, omnemq; crudelitatem in illos exercendam incitantibus. Quam pia tamen & æqua Belgarum sit petitio, ex præcedentibus Actis perspicietur; sed vt simul etiam spiritus eorum qui se præ cæteris Catholicos Romanos profitẽtur, cognoscatur, de aliis viris bonis, qui inter eos sunt (quorum magnam multitudinem esse apparet, qui vnà nobiscum sanguinaria ista consilia detestantur, & libertatem patriæ suæ sine respectu huius aut illius religionis defendendã censeant) non loquor: visum mihi est ex iis libris, qui pendente hoc Conuentu, hîc Coloniæ editi sunt, quædam commemorare, quæ tamẽ nec sine horrore legere nec sine molestia describere potui.

Primùm edita est Cornelij Callidij Chrysopolitani sacrifici Iesuitastri Cõsultatio, qua ille non solùm ostendit Regi non licere cum subditis suis Belgis pacem facere, sed & Hispanos retinendos, & subditos omni suppliciorum genere persequendos, & plectendos esse vult, quod per nullos etiã fideliùs, quàm per illos ad effectum perduci posse existimat. Quapropter Hannonienses & Arthesienses quoq. tamquam impares tantæ carnificinæ & laniènæ ridet, qui hoc onus in se solos recipere voluerunt. Sed quædam ex impia ipsius Consultatione recitemus.

Non amplius, inquit, cunctandum, vel contendendum erit verbis, quæ non nisi moram bello & Belgicæ tranquillitati iniiciunt: sed strenuè agendum erit armis, quæ sola victoriam Regi ad suæ possessionis recuperationem, & pacem Belgio ad sedandam & extinguendam suam rebellionem reportare norunt. In litera E.1.pag.2.

Debet Rex ingentem & immensam militum vim & copiam, qualem Belgium vix capiat, primo quoque tempore conscribere, colligere & in vnum cogere: nam summa vi & extrema violentia ibi opus est, vbi summum ius, neq; iustissima obedientia ampliùs locum habent. In eadem litera E.2.pag.1.

Ad hunc exercitum comparandum implorabit subsidia Imp. & principũ Germaniæ; item Romani pontificis & Italiæ, &c.

Si ciuitates pacem oblatam renuant, &c. tum Regis Assyriorum Nabuchodonosor consilium & mandatum, & ipsorum executionis per Holofernem suæ militiæ principem, modum & exemplum celeri de hostibus victoriæ accommodatissimum, in rebelles, hæreticas & infideles ciuitates Catholic. Rex imitandum & complendum (vt quod in cogendo ingenti exercitu ex parte nõ minima imitatus erit) minus & nullatenus dubitabit. E.4. pag. 2.

Refert se ad initium historiæ Iudith: sed audi quid amplius addat: Nec est quod quis obsistendo clamitet, sic ipsum Regẽ sibi vtpote suis hæreditariis prouinciis damna illaturum. Verùm longè consultius est, crines & capillos corpori detondere & demere, quàm illis seruatis, noxa & pessima scabie, imò lepra (nam hac in scripturis corruptela hæreseos frequẽs & vsitatò significatur) corpus infectum perdere. Repurgato enim corpore, sublata & fugata sanie, citò repullulabunt & facilè renascentur crines in cute.

Sic oppugnata & expugnata vna & altera ex præcipuis, vel tertia ciuitate, quæ oblatam pacem contempserint, spreuerint & respuerint, tanta animaduersione, tanta austeritate, tanta acerbitate, ne dicam immani & plus quàm barbara & fera crudelitate ibidem aget Cathol. Rex, in omnes à maximo ad minimum vsque, in sontes pariter & insontes, (dictu durum) vt nemini parcat, nullius ætatem vereatur, dignitatem, cõditionem vel sexum respiciat, aut impubis vel tenellæ ætatis misereatur: vt omniũ aures hæc audientes tinniãt, corpora horrore concutiantur, artus contremiscant, in verticem crines erigantur, vultus concidant, & facies pallore immutẽtur, quo cæteris ciuitatibus & oppidis Belgij timor & tremor incutiatur. F. 1. pag. 1.

Per vitulum Caluinũ intelligit, eosq́ qui doctrinã eius approbant, Calff. Per simiam Martinũ Lutherum denotat, omnesq́ eos qui Augustanã Confessionem amplectũtur. Simia enim lingua Belgica Marten vocatur. Quæ vna ex causis nostrarum calamitatum reuera existit crudelitas in veritatis studiosos vsurpata, eius crudelitatis omissionẽ pseudopropheta hic in contrariũ pro causa mẽdaciter cõstituit

Caueat sibi Aquila à Vitulo, sub alis suis indies magis ac magis in Taurum immanem & truculentum accrescente, ne bifurcatum diadema de capite eius, cornibus ferri instar induratis, deturbet & deiiciat, qui fulgentia Christianissimi lilia vt plurimum cõculcauit, & feroces Catholici leones penè omnes subegit. A morsibus verò Simiæ iam senescẽtis, quin præ senio ferè delirãtis (vtpote cum ratione apertè pugnantis) & ad interitum vltrò tendentis & accelerantis, nullum illi amplius periculum, nullus hîc metus. G. 4. pag. 1.

Secundò edita est Oratio Ioannis Lensæi contra falsos Patriotas, qui inter alia laudat Catholic. Rom. religionem, quòd sanguine sanctorum se inebriauerit. Sed audiamus propria ipsius verba: Horum, inquit, quoniam ingentem esse hac tempestate numerum non nesciunt boni Patriotæ, Romanam religionem plausibiliter accusare se non dubitant, cùm per eam reuocari dicunt exilia, reaccendi rogos, patibula restitui, atque ab inferis (vt aiũt) veteres illas omnes pœnarum formas excitari. Atqui si sapiunt, hinc potius collaudãda religio est, si eius beneficio hæc aduersus Reip. corruptores reuocantur. Sic enim illa colitur iustitia, quæ eleuat gentes, sic exterminatur peccatum, quod cùm impunitũ iustitiæ neglectu relinquitur, miseranda consequitur etiam florentissimorum deiectio populorum. Inde enim si verũ fateri volumus, nostræ quoque manat deiectionis origo. Paruæ quædam scintillæ, quæ initio, si vigilatum esset, opprimi potuerant, hoc nobis tantum incendiũ patriæ procrearũt, quantum per annos iam complures magno Catholici principis studio extingui non potuit. At fit hoc fortassis ira Dei, iustum supplicium de prætermissa iustitia reposcente; vt quia qui præerant rebus, cùm possent, nollent, iam cùm & maximè velint non possint. Semper enim eos admonuit vera religio officij huius sui, vt intelligerent iustitiæ se ministros esse, neque sine causa gladium circũgestare,

gestare, sed vindices in iram Dei esse aduersus eos qui nequiter agunt. Item paulò pòst:

At nos eam ipsam, quam sic despiciunt atque execrantur & conspuunt, tanti facimus, vt solam veram Christi ecclesiam esse minimè dubitemus. Ideóque nihil esse mirandum, si dignitatis eius, si libertatis & amplitudinis summam semper habendam esse rationem arbitremur: si pro eius honore atq; auctoritate tantum zeli, tantúmque virtutis suscipiatur à Catholicis principibus, vt illam suis armis omniq; conatu defendant. Repugnandum enim omnino est pro defensione domus Dei. Decertandum est omni ope ac viribus pro ea matre, quæ nos in Christo genuit, fouit, educauit. Quæcunque fluctuũ vis insurgat, quæcunque tandem tempestas oriatur, retinenda est hæc tanquam arca Noë, extra quam repertus quisquis est, insanis seculi huius vndis obruitur, &c. Spiritus non Christi, sed Antichristi.

Tertiò impressus hîc est Cuneri Episcopi Leouardiẽsis tractatus, de Christiani Principis officio, &c. Hic in primis nullam superstitionem nec errorem in Rom. ecclesia agnoscit, cæterorum omniũ, qui in ea Ecclesia non sunt, vsum & doctrinam detestabilem hæresin vocat, quæ per principes viros puniri & eradicari debeat. c. 2.

Causam hæreseos ponit, cessationem à priori crudelitate: Hollandia, inquit, Zelandia, Frisia, Flandria, Brabantia, quo tempore Regia apud eos viguerunt Edicta, paucos sanè, sparsim hîc & ibi latentes, hæreticos habuerunt, hæresi per frenum Catholicæ potestatis ita cohibita, subacta & cõtracta, vt vix in latebris & angulis hiscere vel mutire audiretur, quemadmodum etiam nunc Italiam, Siciliam, Hispaniam, Portugalliam & alias florentissimas Respublicas, propter vigentem disciplinam, ac superioris potestatis vigilantiam & diligentiam, minus hoc malo laborare cernimus. Cæterùm postquam nostri dormire cœperunt, ac sublimioris potestatis timor sublatus est, tunc velut aperto puteo abyssi fumus iste, quo aër sic obscuratus & infectus est, tanta copia sicut magnæ fornacis ascendit, ac hæretici velut locustæ & zizania tanto numero multiplicati sunt, &c. c. 4. pag. 39. Tempus reuelationis & intellectus Dei non agnoscis.

Non vult suos Catholicos Romanos vllam vnionem, vel societatem cum iis qui sunt alterius religionis, inire posse, sed eos pro Ethnicis & publicanis habẽdos esse. Aduersus huiusmodi confœderatos Catholicos illud Pauli dirigi: Nolite iugum ducere cum infidelibus; quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? &c. Omnes alij, qui Romani non existunt, mors ei sunt, infernus, mendacium, bestia in Apoc. 13. Lupi, fures, latrones, leprosi, peste laborantes, Belial: Econtra Romani, vita, cælũ, veritas, agni, iusti, sani, Christus, &c. c. ix. per tot. Tuũ scriptũ ostendit, te vnum esse ex istis infidelibus. Nescis sanè cuius sis spiritus.

X. Cap. sequenti ostendit, non posse principem aliquid subditis hæreticis, pro pace & tranquillitate concedere, videlicet vt vel in locis quibusdam liberum suæ superstitionis (ita loquitur) exercitium habeant, vel vt impunè in ea viuere, eamq; profiteri possent. Quia hæresis pessimum & nocentissimum in

Repub.

Repub. malum sit, Principem ad puniendum & profligendum hoc malum diuino iure teneri, & huius impietatis participem esse, si non diligenter obstiterit. Item paulò pòst:

Peculiaris est in hæresi causa, quæ in aliis criminibus locũ non habet: hæc enim quoniam sanctissimæ fidei hostis est, inimica & aduersaria, debent religiosissimi principes, qui sunt tutores & defensores Ecclesiæ, vicissim se hostes inimicis Ecclesiæ ostendere, & velut indicto diuinitus bello, pro hostibus se cõtra hæreticos gerere, sicut huius rei figura filiis Israël contra Madianitas dictum est: Hostes vos sentiant Madianitæ, & percutite eos, quia & ipsi hostiliter egerunt contra vos, vt deciperent insidiis per idolum Phogor & Corbi filiam Ducis Madian quæ procul dubio typum hæresis gessit, &c.

Incipit deinde exclamare: Quid igitur Belgæ Principi vestro Catholico tantopere molesti estis? quid petitis ab eo, quod Deus illi prohibet? quid postulatis permitti, quod Deus illi permittere vetat? & vobis non expedit? &c. Postea concludit:

Quasi scilicet per arma hæresis curari possit.

Sic Princeps Christianus nihil, postulantibus hac parte concedere debet, nullam populi, vel terræ suæ partem, sub vinculis & potestate principis tenebrarum in hæresi, velut in Ægypto relinquere, sed omni parte pessimam hanc lepram, cancrum & venenum mortiferum curare, &c.

Hæc sufficiant ad eum finem quẽ in principio indicaui. Nihilominus præterire non possum, quin tribus his crudelissimis spiritibus, præter testimonia illa, quibus suprà conati sumus Regem Catholicum, omnesq; mundi principes, à sanguinariis istis mediis, ad moderatiora reuocare, ex abundanti exẽpla veterum quorundam Imper. & Doctorum Ecclesiæ opponam; ex quibus quilibet intelliget, etiamsi illi, qui apud nos à ritibus Catholicæ Romanæ Ecclesiæ decesserunt, hæreticorum numero censeri debeant, propter eã tamen doctrinam, quam sequi se profitentur, non tam diros ac sceleratos esse, vt contra legis naturæ iustitiam, non solùm ipsimet quouis acerbissimo suppliciorum genere plectantur, sed quòd & liberi eorum innocentes, & omnes Catholici, qui cum iis conuersantur (vt hi expressè asserunt) sine sexus & ætatis discrimine, morte crudelissima digni sint. Sequuntur exempla.

Apocal. 16.

Constantinus Cæsar petiit ab Athanasio, Basilicam Arrianis Alexandriæ permitti: quod Athanasius ea condicione se permissurum dixit, si Imperator idem beneficium largiretur per singulas ciuitates declinantibus Arrianorum communionem. Socrat. in Tripart. lib. 1. c. 30.

Constans Cæsar Arrianos in suis ecclesiis conuenire passus est, non tã quòd iis (vt quidam falsò credunt) faueret, quàm quòd subditorum paci studeret; Ieroboam de Rep. lib. 3. c. 7. fol. 583.

Iulianus Cæsar dissidentes Christianorum antistites, cum plebe discissa, in palatium intromissos monebat, vt ciuilibus discordiis consopitis, quisque nullo vetante, religioni suæ seruiret intrepidus. Ita refert Ammianus Marcellinus lib. 22. Sozomenus lib. 5. c. 4. Theod. lib. 3. c. 4.

Hæc

Hoc moderamine principatus inclaruit Valentinianus Imper. Catholicus, quòd inter religionum diuersitates medius stetit, nec quenquam inquietauit, neque vt hoc coleretur, imperauit, aut illud, neque interdictis minacibus subiectorum ceruicem ad id quod ipse voluit, inclinabat, sed intemeratas reliquit has partes, vt ipse reperit. Hinc colligas ante Valentinianum sub Ioviniano liberam fuisse religionem. Hæc Amm. Marcell. in fin. lib. 30.

Theodosius Magnus Hispanus, prudentissimus & optimus princeps, vidit Constantinopoli Arrianos, Nouatianos, Macedonianos & Eunomianos, qui inter se diuisi erant, & apud seipsos singuli congregabantur. Hoc autem sciendum est, quòd Imperator nullum horum persequebatur, præter Eunomium; nullum alium fatigauit, neq. sibi communicare compulit, sed singulos per loca propria collectas celebrare permisit, & cultum tenere Christianismi, sicut percipere potuit. Et alios quidem permisit extra ciuitatem Oratoria fabricare; Nouatianis autem concordibus suæ fidei intra vrbem Ecclesias habere concessit. Hæc ad verb. Socrates in Tripart. historia lib. 9. cap. 36. & est locus omnium illustrissimus.

Tertullianus & Epiphanius colligunt sub Theodosio ad minus centum sectas fuisse pacificas, quòd vna per aliam conseruaretur, vt ait Io. Bodin. lib. 4. cap. 7. fol. 747. vbi addit, Theodoricum Regem Gothorum Arrianum noluisse constringere conscientias subditorum. Religionem, inquit, imperare nō possumus, quia nemo cogitur, vt credat inuitus. Allegat autem Cassiodorum.

Sub Impp. Arcadio & Honorio, & Episcopo Io. Chrysostomo, Arriani extra ciuitatem Constantinopolim collectas agebant, Sabbatho autem atq; Dominica intra portas & porticus congregati, Hymnos, & Antiphonas ex Arriano dogmate compositas, decantabant; & hoc maxima noctis parte facientes, diluculo cum ipsis Antiphonis per mediam ciuitatem egressi portam, ad suam Ecclesiam concurrebant, nulla alia vi cohibiti, quàm vt Chrysostomus institueret suum populum, ne simplices huiusmodi cantibus traherentur, vt & ipsi nocturnis occuparentur Hymnis. Socrates in Tripart. lib. 10. c. 8.

Gratianus Cæsar considerās, quàm iniquus Catholicis fuisset patruus Valens, proposuit Edictum, quo liberam religionē, liberasq; conscientias esse voluit, simul sectariis conuenire in suis Ecclesiis, religionemq; suā exercere permisit, exceptis Manichæis, Photianis & Eunomianis. Sozom. lib. 7 cap. 1. & 2. Socr. lib. 5. c. 4.

Zenon promulgauit Edictum pacis & concordiæ (quod Henoclicō appellauit) & eum sequutus Anastasius Amnestiam sanciuit, humanissimè complectens Ministros modestos, & pellens vehementiores. Io. Bodin. de Repub. lib. 3. c. 7. fol. 583. Allegat Niceph. Callist. lib. 16. c. 26. Euag. lib. 3. cap. 29.

Antiochiæ toleratæ fuerūt per 30. annos Ecclesiæ Arrianorum, sub spe melioris euentus. Theod. lib. 2. cap. 31.

Nouatiani habuerunt Romæ Ecclesias vsque ad Celestinum Papam, successorem Bonifacij, qui etiam diu Constantinopoli locum habuerunt.

Theodoricus Rex Italiæ, Io. Pontificem Romanum, eius nominis primũ, Theodorum duosq; Agapitas Oratores ad Iustinum Imperatorem, qui Arrianos expulerat, eorúmque Ecclesias Catholicis assignauerat, misit, qui eum hortarentur, vt Arrianos restitueret: sin secus animatus esset, sciret se omnes Italiæ Ecclesias Catholicas demoliturũ: magnificè & perbenignè primò quidem legati excepti sunt; qui vbi Constantinopoli rationem legationis exposuêre, cùm flectere Iustinum non possent, ad lacrymas versi, ac suppliciter petentes, vt perituræ Italiæ vnà cum Catholicis omnibus subueniret, eò tandem pium hominem perpulere, vt Arrianos restitueret, atque eos viuere suis legibus & institutis sineret. Itaque fidei causa hîc postposita necessitati est. Tomo 1. Concil. sub finem, vbi de hoc Io. agitur in Pontificali. in Cassinia. in vita Iustini.

NON ignorant tamen Celſs. & Dign. V. primùm quod ad literas illas attinet, quas Ordines ad Sac. Cæs. Maiest, octaua Ianuarij anno 78 scripserunt, aliter postea eandem Cæs. Maiestatem per legatum suum, Dominum Suffridum Preiner Baronem in Stubing, ab illis instructum esse; vti constat ex responsione, quam Ordines suis literis, ad Celſs. & Dign. V. datis, adiunxerunt. Quàm multa etiam alia, antequam hic conuentus indictus fuerit, euenerint, prædictis Ordinum literis declaratur: quæ hîc repetere superuacaneum est.

SED vt aliud nihil esset, articuli, quos nomine Ordinum exhibuimus, sententiã & volũtatem eorum rotundè explicârunt. Eôdem etiam pertinuerunt, quæ Seren. Archidux Austriæ Mathias per suum legatum Dominum de Mouillerie Celſs. & Dign. V. significauit. Si ergo hæc res sic intellecta fuit, vt secundum eas literas religio obseruaretur, æquè in initio quàm nunc proponi potuit. Imò quod ad nos attinet, si vel de hoc intellectu, vel etiam de Mandato Ducis de Terranoua, fuisse illud ad solam Catholicæ Rom. Ecclesię obseruationem restrictum, à principio nobis innotuisset, nunquam ne diem quidem vnum, vltra tempus in Mandato nostro expressum, mansissemus.

ANNOTAT.

Post literas illas in Recessu commemoratas, fit etiam mentio eorum quæ Ordines in conuentu Wormaciensi exponi fecerunt, de desiderio scilicet, quod haberent ad religionis Cathol. Rom. obseruationẽ. Oratio ista, quæ tum a Legato eorum habita fuit, publicè extat, in qua hæc verba inuenio: Quod ad religionis Catholicæ Romanæ conseruationem attinet, *quæ tot tantisq; bellorum ciuilium iactata ac propè demersa fluctibus, moderati cuiuspiam ac lenis Guberna-*

*bernatoris manum salutarem iampridem postulabat: qua tandem alia meliore ratione potuit ei consuli, quàm si is Reipub. regendæ deligeretur, qui & ipse eam profiteretur tueretur*q;*, & tamen illos, qui ab ea desciuissent, per lenitatem ac moderationem in fide atque officio contineret? &c. Sed ab hac sententia nondum adhuc Ordines recessisse video: inde est quod propter subitorum diuersas opiniones, vt quietè & tranquillè sub eiusdem Regis imperio vnà degere possint, libertatem conscientiarum cuique permissam & conseruatam cupiant.*

Quod deinde subiicitur: Ordines pari ratione, quemadmodum per Regem factum est, Cæs. Maiest. se subiecisse: id si eò pertineat, vt quando Rex nullam aliam religionem, quàm Cathol. Rom. velit, Ordines quoque non aliam pro necessitate Reipub. suæ postulare posse, sicut series orationis innuere videtur, non solùm negant Ordines eam mentem suam fuisse, sed expressè legatis suis contrarium in mandatis dederunt: Deinde quid magnopere tantorum principum intercessione opus fuisset, si nulla controuersia ratione religionis extitisset, cùm iurium & priuilegiorum redintegratio per se denegari non potuerit, & iam antè sæpius oblata fuerit? Spes igitur ista, cuius porrò in Recessu mentio fit, ex parte Ordinum non rectè concepta, vel fortè à quibusdam, sed non in communi ab omnibus data est.

SECVNDÒ non ignorant Celss. & Dign. V. nos in aduentu nostro iustas causas moræ factæ attulisse; inter quas etiam illa non minima fuit, quòd cùm iter nobis per medios hostes faciundum esset, non nisi vlt. April. Neomagi in itinere, etiam si sollicitatorem hîc in loco haberemus, diplomata tuti & securi accessus acceperimus.

TERTIÒ, quod ad Mandatum nostrum attinet, non vno loco in Actis, sed plurimis, & declaratione Instructionis nostræ, quòd ea nulla alia esset, quàm quæ articulis, à nobis exhibitis, contineretur; & oblatione visionis eiusdem Instructionis; item etiam oblatione ratificationis, ratificatione etiam ipsa, per Ordines de omnibus quæ hactenus acta sunt, facta, illud iustificauimus.

SIC etiam prorogatio, etiamsi hactenus necessaria nõ fuerit, tamen non vnis literis, sed ternis quaternis, de quibus etiã Celss. & Dign. V. certiores fecimus, iussi sumus hîc ab Ordinibus permanere, & secundùm Instructionem nostram pergere; prout etiam omni diligentia fecimus. Ambo ista eneruari, multisque grauibus verbis, præter causam, in hoc Recessu exaggerari dolemus.

Non grauabor hîc repetere, quæ in Actis ratione Mandati, & prorogationis per legatos Ordinum exposita & declarata sunt: vt videat æquus Lector, an non iustè legati Ordinum doluerint super defectu eorum tam grauiter conqueri.

In responso, quod XI. *Iunij ad articulos Ducis de Terranoua dederunt, hæc verba reperiuntur:* Quantum Mandatum concernit, vbi animaduerterimus negotium ad pacem tendere, daturi operam sumus, ne per illud vllum impedimentum concludendæ & conficiendæ ei obiiciatur, &c.

Similiter XVII. *Iunij ita respondent:* Quod ad Mandatum attinet, frustra illos de illo conqueri, cùm clausula illa relatiua, *in qua præcipuam constituebant difficultatem, sola exhibitione Instructionis suæ iustificari possit, eamq́ esse iustificatam per articulos suos, præter quos Instructio sua nihil contineret, sed & offerebant visionem eius: verùm illi negabant conuenire, vt ipsorum Instructionem perspicerent.*

In Scripto, quod exhibitum est XIX. *Iunij, sequentia verba posita sunt:* Quod ad Mandatum attinet, exhibemus adhuc vnum Mandatum, in quo prouinciæ, quarum nomine huc comparuimus, exprimuntur, conditio eidẽ inserta difficultate caret, cùm nihil prorsus agere statuamus, quod non Instructioni nostræ per omnia respondeat. Et si opus fuerit, dabimus operam, vt Ordines, tam generales quàm particulares, rata & grata sint habituri, quæcunque hîc concludentur.

XXX. *Iunij mirari se legati Ordinum dicunt*, cur Mandati toties fiat mentio, cùm prorsus nulla difficultas ratione Mandati exoriri possit: Si enim pax constituatur, omnes prouincias libentissimè ea quæ hîc acta sint, grata & rata habituras.

Præcedentia in Scripto, quod exhibitum est XXIX. *Augusti repetuntur, quæ quia prolixiora sunt, referre hîc supersedeo, cùm ibi videri queant.*

Porrò ratificatio, cuius hîc fit mentio, probatur per Epistolam Ordinum, quæ III. *Iulij suprà exhibita est.*

Quantum ad prorogationem attinet, in Epistola Ordinum, cuius VIII. *Augusti mentio fit, hæc verba ponuntur:* Itaque à vobis petimus contendimusque, vt in ista diligentia velitis porrò pergere, iuxta Mandatum, quod à nobis habetis, ac potissimùm inhærere petitioni de indutiis, &c.

In Scripto, quod eodem die exhibitum est, hæc verba reperiuntur: Vltimò Celss. & Dign. V. latêre non volumus, etsi generales Ordines non expressè terminum nobis prorogauerint: tamẽ sicut antea, ita & nunc iusserunt nobis hîc subsistere, donec responsum super articulis pacificationis ab ipsis accipiamus.

In Epistola, quæ suprà epistolæ Ordinum, XXVI. *Septembr. exhibitæ, adiuncta est, hæc scribuntur* : Etiam atque etiam à vobis petimus & contendimus, vt vestræ Instructioni inhærentes ac insistentes, vos comparetis,

ac omnia dirigatis iuxta literas, Dominis Commiſſariis & Duci de Terranoua ſcriptas, &c. *Sunt etiam plures aliæ Epiſtolæ, in eandem ſententiã ab Ordinibus ad Legatos ipſorum ſcriptæ, quæ Actis inſertæ non ſunt.*

CVIVSMODI eſt & illud quod de indutiis, earumq; condicionibus ſcribitur, cùm de iis, vt ex Actis apparet, abſolutum Mandatum habuerimus. Econtra Dux de Terranoua expreſſè indicauerit, nullam ſibi poteſtatem ad eas concedendas cõpetere, ſed illas ex ſolo arbitrio principis Parmenſis depẽdere. *In ſcripto quod à legatis Ordinum xix. Iunij, exhibitum eſt circa fin. Itẽ ex eo quod actum eſt in 11. Aug.*

QVINETIAM ad ea, quæ ſequuntur, neceſſitas iterũ nos dicere cogit, ſi notum nobis fuiſſet, Celſ. & Dign. V. haud aliam mentem de religione, nec Ducem de Terranoua aliud Mandatum de eadem habuiſſe, non tantùm intra ſex hebdomadas, ſed intra primos ſex dies finiri hoc negotium potuiſſe, resque noſtræ meliori loco, quàm nunc ſunt, extitiſſent: Alioquin etiam pacificationes noſtrę priores, breuiori temporis interuallo concluſæ & definitæ fuerunt. *Patet ex eo quod actum eſt xxix. Iul.*

SED ne lõgiùs progrediamur,† quę præterea in hoc Receſſu continentur, Ordinum conſiderationi & defenſioni relinquimus, verùm vnà cum verbis iſtis, quorum ibidem mentio fit, quòd in nullam vlteriorem tractationem progredi vellemus, quæ verba in ſcripto illo, quod xij. Iulij exhibitum fuit, referuntur, amicè, humillimè, humiliter & officiosè petimus, in memoriam ea etiam verba reuocari, quæ nobis dicta fuerunt xviij. Iulij ſequente, cùm vltimi articuli exhiberentur in hunc modum: Cùm Ordines eodem modo ſe ſubmiſerint, quo Seren. Rex ac Maieſt. ipſius legatus paratus ſit hîc manere, donec reſponſum ad ea quæ hactenus acta ſunt, Celſ. & Dign. V. accepiſſent, monere eaſdem Celſ. & Dign. V. ne & nos hinc ante reſponſum illud diſceſſum pararemus, qua ſola monitione omnia etiam ſuperiora diſſoluta ſunt; necdũ enim nobis de reſponſo illo quicquam indicatum fuit.

ANNOTATIO

† *Ad verb.* Quæ prætereà in hoc receſſu continentur, &c. *Multa facta ponuntur in hoc Receſſu, de quibus legati Ordinum nihil ſe ſcire declarant, qualia præter ea, quæ diximus, ſunt iſta.* I. Conſenſiſſe eos in pacem, indefinitamq́ue ſubmiſſionem, *Si ſic intelligenda eſt, prout hîc intelligitur.* II. De mandato conuenire eos non potuiſſe, &c. *Conuenerunt vtiq., vt ex Mandato eorum apparet.* III. Confœderationes nouæ initæ, &c. *Erat confœderatio Vltraiectenſis inita, antequam legati huc venirent:*

ſed cùm viderent, quid per hunc conuentum ab Hiſpanis quæreretur, firmiùs eam poſtea ſtabilierunt.

IIII. Mandatum ſuum reuocarunt. *Si conſiderentur ea quæ ſuperius ratione prorogationis expoſita ſunt; item iuſſus Dominorum Commiſſariorum, non id inferri poterit.*

V. Sine conſenſu extraneorum principum (cum quibus ſe tractationem iniiſſe ſcripſerunt) non potuerint, &c. *Videtur Receſſus loqui de ea tractatione, quæ cum Duce Andegauenſi inita fuit; ſed ea non prohibentur Ordines cum Rege ſuo reconciliari.*

VI. Hinc etiam factum eſt, &c. *Quorſum iſta? non enim tale quicquam requiſitum eſt.*

VII. Non media, ſed extrema propoſuerint, &c. *Iudicabit æquus & pius Lector, cuiuſcumque ſit religionis.*

VIII. Et ſi quis exiſtimet, &c. *Refero me ad præfationem, & ad varias huius rei nomine factas Annotationes.*

IX. Buſcoducenſes ſanioribus vſi conſiliis, &c. *Deterrimis pro ſtatu communis ſalutis patriæ; qualibus etiam Hannonienſes & Artheſienſes vſi ſunt. Scire quoque velim, cur laudentur ex hoc facto, qui pro ſe tantùm, non expectata patriæ ſuæ Brabantiæ reſolutione, cuius membrum ſunt, ex quorum etiam Mandato non minus, quàm ex aliorum eiuſdem prouinciæ membrorum legati Ordinum hìc egerunt, articulos iſtos acceptarunt? quin potius laude digni fuiſſent, ſi ſuum iudicium apud populares ſuos propoſuiſſent, eorum ſententiam quoque audiuiſſent, & quod communi conſenſu vtile patriæ ſuæ inueniſſent, Celſ. & Dign. eorum perſcripſiſſent. Quæcunq; enim pax fruſtatim, vel particulariter quæritur, ea non poteſt aliò, quàm ad vniuerſalem oppreſſionem & ſeruitutem Belgij ſeruire.*

X. Siniſtra interpretatione & impugnatione non abſtinuerint, &c. *Æquus Lector, quæſo, ſine affectu Ordinum literas legat.*

XI. Quòd multi ad arma potius, quàm ad pacem propenſi ſunt, &c. *Exiguus ſanè horũ numerus eſt, propter quos Ordines grauari non debebant.*

XII. Famoſis libellis, &c. *Si qui tales ſunt, Ordines eos non approbant, nec ipſorum iuſſu editi ſunt. Quidam etiam circumferuntur, in quibus articuli oblati examinantur, ſed famoſi nomine infamari eos poſſe non video.*

XIII. Nec Arnhemienſes, &c. *Literæ eorum ſuprà inſertæ ſunt.*

XIIII. Vt à diuturnis tempeſtatibus, &c. *Nihil omnes boni (quorum maior pars eſt) magis in votis habent. Hæc ad ea quæ hoc ſcripto declarata ſunt, addenda cenſui.*

INSVPER huius reſpectu, obnixiſſimè pro vltima vice petimus, ſicut & Ordines per ſuas literas proximè petierunt, vt Celſ.

Celſs. & Dign. V. afflictiſſimæ patriæ noſtræ, ad priorem gratiam, hanc adiicere & condonare velint, vt dignentur quatuor adhuc dies expectare: non enim poſſibile eſt, quin iam in itinere Ordinum literæ ſint; nec dubitamus vllam rem aliam, quàm ſcriptum illud Ducis de Terranoua, quod importuno tempore editum fuit, remoram reſolutioni eorum inieciſſe; quod etiam tum, cùm tranſmiſimus illud, metuebamus. Sin verò impetrare id non poſſumus, in primis Celſs. & Dign. V. immortales gratias agimus, pro moleſtiis, laboribus & ſumptibus, quos tot iam menſibus, cauſa reconciliationis noſtræ, habuerunt & ſuſtinuerunt. Omni id amore, officio & ſeruitio promereri cupimus. Idem Ordines ſuis literis non minori affectione declaraturi ſunt, & occaſione ſe offerente factis quoque relaturi. Quod reliquum eſt ſoli ſapienti & iuſto Deo cauſam noſtram commendamus. Exhibitum xiiij. Nouembris Anno M. D. LXXIX.

Annotatio.

Ad verb. Soli ſapienti & iuſto Deo, &c.] *Non fruſtra hæc commendatio à legatis Ordinum facta videtur. Nam qui præcedentia allegata propius conſiderauerit, is non hoc ſolùm inueniet, erroneas cauſas, à mundo nunc pro veris accipi, ſed & minus conuenientia remedia pro conueniētibus probari & adhiberi; vt taceam multorum ſapientiam hoc tempore circa vanitates & ſimulationes verſari. Iuſtitiam non in tribuendo cuique, quod ſuum eſt, conſiſtere, ſed in eo, quod alterius eſt, apprehendendo: quodq; ſemel apprehenſum eſt, pertinaciter & violenter defendēdo. In qua re nulli maior quàm filio Dei iniuria fit, quam etiam ipſemet non reticet, ſed palàm per tubas ſuas denunciat, & ad iniuriam, quæ ſibi facta eſt, emendandam admonet. Nemo tamen eſt qui hanc iniuriam agnoſcere velit, etiamſi mille teſtibus & inſtrumentis conuincatur: ſed loco iniuriæ, filio Dei illatæ, quiſque ſuam prætexit iniuriam, & ad eam vindicandam nihil non ſibi licere exiſtimat: atque ita mala malis cumulantur, iramq; Dei, quam reſtinguere nos oportebat, magis ac magis accendimus. Hæc hominum ſapientia & iuſtitia ex* factis, & ſcriptis, *quæ hoc tempore accidunt, & in lucē veniunt, manifeſtò deprehenditur. Si ergo Deus Opt. Max. non ſua ſapientia & iuſtitia oppreſſis ſuccurrerit, finemq; calamitatibus eorum impoſuerit, ab hominibus fruſtrà auxilium expectatur, quamdiu ea mente præditi erunt. Illuminet nos Dominus vt aliter ſentire incipiamus. Velimus enim aut nolimus, tempus inſtare videtur, quo oportebit nos* IESV CHRISTO *filio Dei, Domino gloriæ, ac Regi Regū, ea quæ in præfatione per iniuriam erepta illi oſtendi, reſtituere: Tū eueniet, quod Pſalmi-*

ſta

sta inquit: Vtique propinqua est *timentibus eum salus, eius habitatura est gloria in terra nostra. Benignitas & fides occurrent inter se; iustitia & pax osculabuntur se. Fides è terra germinabit, & iustitia è cœlis prospectabit. Etiã Dominus dabit quod bonum est, vt terra nostra edat prouentum suum, faciẽs vt iustitia præeat sibi, dum conferet ad iter pedes nostros. Veni Domine Iesu, Amen.*

VLTIMO Nouembris legati Ordinum literas ab iisdẽ Ordinibus acceperunt, quibus adiuncta erat Instructio & communis omnium prouinciarum Resolutio, vnà cum literis ad Dominos Commissarios, & ad Comitem de Schwartzenberg datis. Hæ literæ eidem Comiti, quia solus adhuc aderat, traditæ fuerunt, & super Resolutione ista communicatio cum eo habita: sed cùm vlteriorem tractationem Dux de Terranoua, etiamsi Imperator continuari eam volebat, ore & literis suis denegaret, ex consilio ipsius Comitis prædicta Resolutio ad Imperatorem transmissa fuit, vnà cum parte Instructionis ad ea, quæ in articulis istis continentur, defendenda & declarãda.

Ex lingua Gallica in Latinam translata.

LITERÆ ORDINVM AD LEGATOS SCRIPTÆ.

DOmini. Satis abundè intellexistis per tenorem omnium Literarum præcedentium, interea dum ibi agitis, continuum nostrum officium, quod præstitimus ad obtinendam conclusionem prouinciarum particularium respectiuè, vt per collationem & communicationem illarum decerneremus vnam aliquã finalem Resolutionem, super punctis & articulis, qui per Dominos Principes Cæsareos Commissarios propositi fuerũt, quo tandẽ ad bonam & securã pacem cũ Regia Maiest. perueniamus. Quæ nobis causa erunt ne ea hîc repetamus, posteaquã hæ Literæ ad hoc solùm seruient, ad vestram operã instanter requirendam, vt à Domino de Melroy vestram Instructionem & prædictam finalem Resolutionem omnium prouinciarum, super dictis pũctis & articulis, vnà cum Literis, quas scribimus ad Principes & Comitem de Schwartzẽberg, quo in omnibus occurrentibus conformetis vos ad contenta in iis, sequentes exempla illorum, quæ simul mittimus. Si contingat diuturniorem nostram moram culpari, ad excusationẽ eius omnes causas, quas iam antè intellexistis, adferetis. Finem faci-

facimus, si hoc primum indicauerimus, mirari nos supra modum, quomodo Dux de Terranoua, & Domini Principes Cæsarei Commissarij nunc adeò longè reiiciant punctum, & articulum religionem concernentem, posteaquam sciuerint ab initio, quòd erat impossibile tractare cum fructu, nisi acceptato illo articulo: requirimus vt hoc illis declaretis. Quod restat, rogamus Creatorē, Domini, vt det vobis sanctam, beatam & bonam vitam cum beneficio gratiæ suæ. Antuerpiæ 25. Nouembr. Anno LXXIX.

LITERÆ ORDINVM AD DOMINOS COMMISSARIOS.

Reuerendissimi, & Illustrissimi, &c.

QVandoquidem Generosus Dominus de Melroy Coloniam reuertitur, cum responsione categorica, primò seorsum in vnaquaque prouincia concepta, & deinde per collationem deprehensa deliberationum transmissarum concordia communi omnium ditionum consensu resoluta super pacificationis articulis, à vestris Celss. & Dign. transmissis: nostri officij esse duximus, denuò immortales agere gratias, pro diuturna commoratione & ingentibus laboribus ac sumptibus, quos vest. Celss. & Dign. postpositis propriis & subditorum suorum negotiis, in hoc pacificationis conuētu sustinuerunt, & eo ampliùs rogare, vt post adeò multiplicem laborem in extremo actu non deficere, sed pulcherrimo operi supremā manum feliciter imponere dignentur; sibi certissimè persuadentes, Ditiones & Ordines summa diligentia responsionem suam ita temperasse, vt sine maioribus perturbationibus & totius Reipub. euersione non potuerint, durantibus tumultibus bellicis, vlteriùs procedere: vel propius & æquabilioribus rationibus vestrarum Celss. & Dign. articulis accedere. Quod indubitanter omnes mortales fatebuntur, qui vel eminus statum præsentem rerum Belgicarum inspexerint. Etenim in diuturna principis absentia (quæ per se multa magnaq; incōmoda adferre solet) & propter dissensiones insecutas, tanta rerum publicarum mutatio facta est, vt secundum Regis desiderium, articulos ea forma qua transmissi sunt, impossibile sit v-

ſibus hominum accommodare abſque grauiori damno cum Regiæ Maieſt. & religionis Catholicæ Romanæ, tum totius Reipub. Belgicæ. Quare rogamus & obteſtamur Celſs. & Dign. V. in tempore omnia attentiùs conſiderare velint, & Regium Commiſſarium per ſuas interceſſiones commouere, ne aſpernetur vota prouincialium enixè deſiderantium, ſublato metu belli, ad obedientiam ſuæ Maieſtatis, tanquam ad clarum beneficumq; ſydus, reuerti, ac ſe ſuaque omnia applicare, quocunque deſiderauerit Maieſt. ſuæ voluntas & ſalus, ſi hæ condiciones tolerabiles, & quæ ſtatui præſentis tēporis accommodari poſſint, admittantur; non ſine magna ſpe & certa expectatione poſtea per pacis tranquillitatem, & animis ſubditorū magis pacatis cum maiore opportunitate, maiorē moderationem obtineri poſſe: Id quod non dubitamus Celſs. & Dign. V. ſeriò & pro negotij magnitudine animaduerſuras; & antequam occaſio præterlabatur, Regio Commiſſario perſuaſuras, Regem dum ſubditis ſuis parcit, ſibi parcere, & ſine temperamento dictorum articulorum fieri non poſſe vt belli calamitatibus liberemur, priſtinę tranquillitati reſtituamur, & ſecura beneuolentia prouocati, omnes Maieſtatem ſuam tam pro ſe quàm ſupra ſe eſſe agnoſcant, eiuſque curam excubare pro ſalute ſingulorum atque vniuerſorum experiantur; cuius rei procuratio Regiæ Maieſt. magnitudinem ſtabilem, fundatamque apud Belgas efficiet, & Veſt. Celſs. & Dign. immortalem conciliabit gloriam, reddetque Ordines prouinciarū Belgicarum ad obſequendum ſibi perpetuò deuinctos & obnoxios, ita quòd non pigebit moram dilationemq; tēporis ſuſtinuiſſe, pro obtinendis & conciliandis ditionum ac prouinciarum ſuffragiis, quæ quantum in nobis fuit, curauimus diligentiſſimè; ſed ipſa rei varietas & rabies flagrantium bellorū, necnon improba aduerſariorum ſtudia cum Regis ac ditionū præiudicio, tarditatis cauſam præbuerunt: ita vt ſperemus certiſſimè Celſs. & Dign. V. rerum veritate bene perſpecta, Ordinum excuſationem exiſtimaturas non ſolùm probabilem, ſed etiam iuſtam. Precando obſecrandoque iterum Celſs. & Dign. V. non grauentur in inchoato opere procedere, & diuina virgula (vt aiunt) rem ita dirigere atque diſponere, vt iurgiū hoc inter Maieſt. ſuam & ditiones ſuas patrimoniales quàm citiſſimè componatur, nec latiùs ſerpat cum dolore ſubdito-

rum,

rum,& tandem desperatio cogat magis dura & aspera consilia arripere. Ordines sollicitudinem, magnosque labores & sumptus Cels. & Dign. V. immortalibus laudibus extollere, & omni obsequiorum & gratitudinis genere promereri ac compensare conabuntur semper. Antuerpiæ 25. Nouemb. 1579.

LITERÆ EORVNDEM AD COMITEM DE SCHWARTZENBERG.

Illustriß. Domine Comes.

FAtemur humanitatem atque beneuolentiam tuam erga istas prouincias multiplici significatione rerum agnouisse; luculenterque perspectum, exploratum & compertum habemus, per te, qui præsens faciem rerum Belgicarum propiùs aspexisti, & apertis rerum argumentis certissimè deprehendisti, omnem pacis tractationem absque laxamento aliquo, quoad religionis exercitium, futuram inutilem & superuacaneã, non stetisse neque adhuc stare, quominus æquabilibus rationibus ditiones Maiest. suæ reconcilientur, & pristinæ quieti & tranquillitati restituantur: nec dubitamus te pro singulari candore & affectu ad Belgij pacificationem, post tot periculosa itinera tantosque labores exantlatos, diligentissimè allaboraturum, vt præclara principia pacificationis perfectionẽ suam assequantur, secundum categoricam Ditionum responsionem, quam vsque adeò collimauimus, & ad rationis æquilibrium trutinauimus, vt sine maiore detrimento Regis & Reipub. (inspecto statu præsentis temporis) amplius postulare aut exigere non conueniat, si Rex ditiones suas amet, velitque earum se conseruatorem potius quàm euersorẽ præbere, ac prouincias ciuitatesque potius beneuolentia allicere, & paulatim componere, quàm vi direptas periculoso bello ad se pertrahere conari. Nimium enim & cum summo subditorum discrimine coniunctum videtur, secundum formulam propositorũ articulorum, tumultus consopire, & simul defixam populariũ opinionẽ subitò conuellere, ac vniuersam propè formam Reipub. commutare, antequã per pacis experimenta & post adeptam securitatem, redintegratamque de Rege fiduciam, animi magis pacati ad maiorem moderationẽ inclinent, quæ præ-

cipua eſt ratio componendæ Reipub. quam dolemus tot annorum ſpatio à Rege, eiusque miniſtris non fuiſſe obſeruatã, cum magna ditionum abalienatione, ordinis politici perturbatione & religionis Catholicę Romanę diminutione, de quo D. T. pro tempore, quo in his ditionibus verſata eſt, ampliſſimũ poteſt dare teſtimoniũ. Dilata fuit aliquandiu Ordinũ categorica reſponſio, quæ nunc tranſmittitur: ſed prudentia tua facilè conſiderabit, excitatis per aduerſarios tot inteſtinis diſſidiis, Ordines prouinciarum crudeli bello oppreſſos, non ſine ſumma difficultate & mora, inter infinita & varia hominum ingenia, potuiſſe colligere voluntates & conſenſum tot prouinciarum tam latè diſtantium: ideoque confidimus excuſationem noſtram apud principes Electores & Cõmiſſarios Cæſareos ſufficientem, & amplius quàm iuſti ponderis futuram; præſertim ſi tenor articulorum collatus cum Reipub. noſtræ ſtatu, aliæque circumſtantiæ concurrentes rectè ponderentur & intelligantur. Et cùm non ignoremus ſincerum affectũ tuũ in his quæ ad peragendum pacificationis negotium pertinent, non erimus prolixiores, ſi vnum illud adiecerimus, quicquid laboris aut induſtriæ hactenus à D. T. pacis conciliationi impenſum eſt, aut in poſterum impendetur, Ordines in perpetua recordatione habituros, omni tempore agnituros, atque cum opportunitate ſecundum meriti & beneficij magnitudinem compenſaturos. Antuerpiæ xxv. Nouembr. M. D. LXXIX.

LITERÆ IMPERATORIS AD LEGATOS ORDINVM.

Rudolphus ſecundus diuina fauente clementia, electus Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus.

ILluſt. Generoſi, Magnifici, Nobiles, honorabiles, prudentes & fideles dilecti. Allatum ad nos eſt, die xiij. præſentis menſis, à Commiſſariis noſtris, ad pacem inter Seren. Hiſpaniarum Regem Catholicum, auunculum, ſororium & fratrẽ noſtrum chariſſimum, ac Ordines Belgicos, conciliandam deputatis, Receſſum quendam publicatum fuiſſe, quo ſe iſtinc diſceſſuros declararint: Quemadmodũ etiam mox altero die Elector Treuir. eius rei initium fecerit. Cæteros verò petitioni

veſtræ,

vestræ, qua Ordinum Belgicorum responso, ad propositos pacis articulos eò proferendo, saltem quatridui moram postulastis, locum dedisse. Quoniam verò ea est omnino mens nostra, quòd cœptam tractationem (dummodo aliqua optati effectus spes reliqua sit) vlterius continuari, neque ad certum aliquod tempus restringi summopere cupiamus; scribimus vnà cũ his præfatis Commissariis nostris, præsertim verò Electori Coloniensi, ac Episcopo Herbipolensi, vt non modò petitum quatriduum (quod iam præteriit) verumetiam quandiu rei necessitas postulauerit, ac, vti diximus, spes aliqua supersit, isthic subsistant. Eo verò casu, quo iam recessissent, quamprimum Coloniam redeant, ac dictorum Ordinum Belgicorũ responsum expectent. Illo verò accepto, pro eiusdem qualitate vlterius statuant, ac in id quidem summo studio enitantur, vt sublatis si quæ sint difficultatibus, res omnis ad concordiam reduci queat, prout ex ipsis Commissariis nostris, vel saltem cæteris iam inde digressis, ex Consiliario nostro, & supremo aulæ Mareschalco, Comite Ottone Henrico de Schwartzenberg, vberiùs intellecturi estis. Quapropter vos benignè clementerque hortamur, & requirimus, vt priori casu, quo scilicet Coloniensis Elector ac Episcopus Herbipolẽsis etiamnum isthic essent, vos quoque ibidem subsistere; altero verò casu eorundem reditum expectare, ac in omnem euentũ tales vos exhibere velitis, vt quod ad imponẽdum salutari huic negotio cum finem, quem calamitosus ditionum Belgicarum, ipsiusque Reipub. Christianæ status maximè flagitat, pertinet, in eo vobis haud vlla culpa attribui queat. Eo namq; ipso vobis ac patriæ vestræ rem in primis vtilem atque necessariam, nobis verò longè gratissimã facturi estis. Quod reliquũ, Cæsar. nostrã beneuolentiã & gratiã vobis benignè deferimus. Datũ in arce nostra Regia Pragę, die xxiiij. mensis Nouembr. Anno Domini Millesimo quingentesimo septuagesimo nono. Regnorum nostrorũ Romani quinto. Hungarici octauo, & Bohemici etiã quinto.

Rudolphus.

V^t. Suiehuser D.

Ad Mandatum Sac. Cæs. Maiest. proprium.

Phernberger.

LITERÆ DVCIS DE TERRANOVA AD LEGATOS ORDINVM.

Illustrissime Domine, admodum Reuerendi & Magnifici viri.

ACcepi literas, quas proximè post meum Colonia decessum mihi D. & Dilectiones vestræ scripserunt, quæ'que iis continentur diligenter perlegi, ac planè intellexi. Verùm quia ipsis est exploratissimum, quomodo negotium huiusmodi hactenus processerit, quibus impulsi grauissimis rationibus, Illustrissimi principes Sac. Rom. Imperij Electores, cæteríque Sac. Cæs. Maiest. Commissarij conuentui finem imposuerint, istincque recesserint, Vnum mihi tantummodo superesse videtur, vt quod sæpius præsens ore tenus peregi officium, rursus per literas repetam, nempe vt Do. & Dilect. vestras vehementer horter, quemadmodum libenter & ex animo facio, vt pro ea qua pollét auctoritate, Reg. Cathol. Maiest. subditis omni studio persuadere nitantur, vt tantam eiusdem Maiest. principis sui naturalis benignitatem amplecti minimè recusent, ad eandem Cath. Maiest. via iam in ipso conuentu patefacta, propositis reconciliationis articulis, & condicionibus, vniuerso orbi tantopere probatis, redeundo, debitamq́ue reuerentiam ac obedientiam illi exhibendo & præstando, sicq́ue antiquam tranquillitatem & pacem recuperando. Quamuis enim Coloniensis conuentus sit finitus, adhuc suæ Cath. Maiest. subditis liberum est tâta potiri gratia, vel ipsam Reg. Cath. Maiest. vel eiusdem Gubernatorem generalem adeundo, qui non minori beneuolentia ac benignitate iisdem articulis redeuntes suscipiet. Quod quidem Do. & Dil. vestras pro vestra erga Deũ Opt. Max. pietate ac erga patriam charitate facturas esse, quantum in illis est, haud dubito. Valeant Do. & Dil. vestræ, quas Deus Opt. suo patrocinio tueatur. Datum Bonnæ die v°. Decembr. M. D. LXXIX.

Dom. ac Dilect. Vestris
ad seruitia paratissimus
Carolus ab Aragonia Dux de Terranoua.

RE-

RESPONSVM LEGATORVM ORDINVM AD IMPERATOREM.

Inuictißime Cæsar, Domine clementißime.

AD literas quas Sacr. Cæſ. Maieſt. T. pro paterno affectu, quo afflictiſſimam patriam noſtram proſequitur, clemētiſsimè nobis ſcribere placuit, eandem Sac. Cæſ. Ma. T. demiſſiſsimis animis celare non poſſumus; cùm nihil adeò ſinceris animis optemus, quàm non ſolùm in hac re, quæ ad ſalutem noſtram inſtituitur, ſed etiam in quauis alia Sac. Cæſ. Maieſt. T. humillimè obedire; nos omninò paratos eſſe hîc ſubſiſtere, idque eo magis, quòd Reſolutio Ordinum generalium pridie quàm Sac. Cæſ. Maieſt. T. literæ nobis redditæ ſunt, huc trāſmiſſa fuerit, quam incontinenti Sac. Cæſ. Mai. T. Legato Comiti de Schwartzenberg, porreximus, & cum eo conſultauimus, quid porrò nobis in hoc negotio agendum eſſet, quæ ſine dubio Sac. Ma. T. ipſemet latiùs expoſiturus eſt. Sed cùm idē legatus in articulis prædictæ reſolutionis aliquas difficultates nobis hodie propoſuerit per exhibitionem partis Inſtructionis noſtræ, conati ſumus eaſdem illas difficultates lenire & diſſoluere. Quibus Sac. Cæſ. Maieſt. T. clementiſsimè contentā fore propter præſentes neceſsitates noſtras omnino confidimus. Nihilominus vt ſuper omnibus exactiſsima adhuc deliberatio per Ordines ineatur, mittimus incontinenti aliquos ex noſtris, qui de omnibus quæ hîc acta ſunt, præcipuè etiam quæ de nouo hodie Sac. Cęſ. Ma. T. Legato nobiſcum conferre placuit, Ordines inſtruant, quidque porrò agendum ſit nobis per eoſdem primo tempore ſignificent. Interea Sacr. Cæſ. Maieſt. T. cum omni humilitate & obedientia etiam atque etiam rogamus, vt quemadmodum Chriſtianiſſimè, & plus quàm paterno affectu hoc negotium pacificationis aggreſſa eſt, eadem pietate & affectu ad recreationem miſerrimę & afflictiſſimæ patriæ noſtræ, cum qua etiam non ſolū vicinæ prouinciæ, ſed & tota Germania pati cogitur, id ad optatum finē pacis clementiſſimè perducere conetur. Ob quam rem Sacr. Cæſ. Ma. T. non ſolùm nos qui hîc ſumus, ſed etiam tota inferior Germania, demiſſiſſimè obſtrictos in perpetuum ad omnem obedientiam & fidem agnoſcemus. Eandem Sacr. Cæſ.

Maieſt.

Maiest. T. gratię et protectioni Dei Opt. Max. vt in ea viuat & valeat, eidemque Sacr. Maiest. T. supplices & humillimè cō-mendamus. Coloniæ iij°. die Decembris Anno 1579.

Tuæ Sac. Cæs. Maiest.

Humillimi ac deuotissimi legati
Ordinum Germaniæ Inferioris.

Mandato dictorum legatorum,

I. De Kessel.

AR-

ARTICVLI, COMMVNEM OMNIVM PROVINCIARVM RESOLVTIONEM CONTINENTES.

Ea quæ hic in margine annotantur, desumpta sunt ex Instructione, quæ Resolutioni illi adiūcta fuit.

I.

PRimò Pacificatio anno 76. die octaua Nouembris Gandaui inita & instituta: Vnio quoque Bruxellis nona Ianuarij 1577. subsecuta, Edictum insuper perpetuū Bruxellis 17. Februarij anno eodem publicatum, vnà cum Approbatione Regia, saluis iis, quæ in sequentibus articulis mutata, aut aliter statuta inueniuntur, in omnibus suis punctis & articulis seruabuntur, & executioni mandabuntur.

Addita est hæc clausula, ad tollendas captiones & disputationes, quæ ex collatione & diuersitate illarū conuentionum in posterum oriri possent. Causa harum diuersitatū ad articulū quartum sequentem explicatur.

II.

ET quia præter ea, quæ à tempore primorum motuum acciderunt, post iam dictos tractatus pacis Gandauensis, Vnionis & Edicti perpetui, vltrò citroque varia facta, dicta & admissa fuere, tam in generali quàm particulari, hac præsenti quoque Pacificatione non minùs posteriorum istorum factorum & dictorum quocunque modo & loco commissorum, siue demolitione castrorum & fortalitiorum spectent, siue quiduis aliud, quàm eorum quæ antea contigerunt, perpetua obliuio constituatur; ita vt eorum nulla amplius fiat mentio, exprobratio aut inquisitio, neque per fiscales officiales publicos, neque per alios cuiuscunque conditionis fuerint, quasi ea nunquam accidissent, idq; sub pœna exemplaris correctionis, contrauenientibus, tanquam perturbatoribus trāquillitatis publicæ, infligenda: Ad quem finem & ad maiorem securitatem omnes sententiæ, decreta, proscriptiones, & arresta, occasione dictarum turbarum prolata, seu facta, tam in his quàm aliis ditionibus Maiest. suæ subditis, erunt cassa & irrita, & è publicis Registris & Protocollis expungentur & delebuntur, neq; castra aliqua restaurabuntur, aut de nouo ædificabūtur per Maiestatem suam aut successores eius vllo vnquam tempore.

Vel saltem non sine consensu generalium & particularium Ordinum eius prouinciæ in qua ædificabuntur, simul, vel horum tantùm qui legitimè & secundum priuilegia cuiusque prouinciæ vocati erunt.

III.

REX Catholicus, eiusque successores, vasallis subditisque

Quædam hîc verba omissa & immutata sunt, secundũ tenorem art. x. in Edicto perpetuo, ad euitãdos scrupulos & superfluitates.

suis seruabunt, manutenebunt, &c, si opus videbitur, etiam de nouo confirmabunt, & per omnes in posterum Gubernatores, tam generales quàm particulares, inuiolabiliter obseruari curabunt, cum præsenti tractatu, omnia & singula iura, vsus, consuetudines, immunitates, exemptiones & priuilegia quarumlibet ditionum, ciuitatum, oppidorum, Communitatum, aliorumque priuatorum omnium, tum in genere, tum in specie.

IIII.

Diuturnum bellum, aireptiones, oppressiones, violentiæ, diuersæ insidiæ, & machinationes quibus aduersarij vtuntur, alienationes & factiones inter subditos, vbique quæsitæ & excitatæ, Arthesiẽsium sociorumq; eorũ, in Hispanorũ locum substitutio, &c. iustam diffidẽtiam in animis subditorũ pepererunt. Denique naturalis ratio & experiẽtia demonstrant, non vanè metuere sibi subditos, vbi princeps eorum erga ipsos verisimiliter irritatus & exacerbatus est, &c. Propter securitatẽ erga subditorum hic articulus sic conceptus est, & conuenit cum art. xiij. Edicti perpetui, & cum tractatu quem Princeps Parmensis cum prædictis Arthesiensibus sociisq; eorum iniit.

OMNES Regij milites extranei, tam pedites quàm equites, Hispani, Itali, Albani, Burgundi, Galli, Germani, cæteriq; omnes peregrini, siue propter præsentes motus huc venerint, siue antea accersiti fuerint, intra quindecim dies, post publicatam pacem, egredientur ciuitates, & fortalitia, & intra viginti dies inde sequentes Luxemburgo, adeoq; toto Belgio, & post alios viginti dies Burgundia: nec reuertentur ipsi aut alij, nisi ex causa externi belli aut generaliter alterius necessitatis Ordinibus cognita & approbata; & tenebuntur dicti milites in decessu ex ciuitatibus, castris & fortalitiis relinquere omnem commeatum, prouisionem, tormenta & munitiones bellicas, in illis inuentas, & eductas; euectas translatásve aliò, restituere, & prima opportunitate reponere in locis vnde ablatę euectæ've fuerint & nihil earum efferre, sed omnia remanebunt ad vsum & tutelam locorum, secundum dispositionẽ inferius sequẽtem: Et pro maiore securitate dicti articuli, Gubernatores & Ordines tam generales quàm particulares Luxemburgi & Burgundiæ, iurabunt obseruationem omnium articulorum præsentis tractatus; nec permittent aut patientur vnquam reditum vel transitum aliquorum extraneorum militũ in damnum aut præiudicium istarum ditionum. In cuius confirmationem exhibebunt publicum documentum. Ordines vicissim curabunt mutua commercia dictis prouinciis redintegrari, & cum omni securitate seruari.

V.

Ratio huius articuli eadẽ est quæ præcedentis.

EODEM tempore, quo dicti exteri decedent, Arthesienses eorumque belli consortes reddent cum commeatu, & mu-

ditionibus ciuitates, loca & fortalitia ab ipsis in aliis ditionibus occupata, detenta, seu in eorum potestate existentia, vicissim eodem modo & tempore restituendis omnibus locis, quæ Ordines aliarum prouinciarum in ipsorum ditionibus occupant aut detinent: & ad pleniorem exonerationem subditorum inducendámque maiorem confidentiam & amicitiam, vtraque pars reuocabit & continebit omnem suum militem intra proprios suæ ditionis limites, constitutis vtrinque Cōmissariis ad designationem locorum, in quibus hinc inde degent, spatio mensis aut sex septimanarum; vt interea pecunia, solutioni stipendij necessaria, confecta omnes vtrinque eodem tempore dimittantur.

VI.

Et vt mutua ditionū concordia & securitas sit magis diuturna aut firma, Ordines Arthesiensium eorúmque consortes præstabunt cautionem, de non dando exteris transitum ad interiores ditiones similé illi, de qua in superiori articulo, respectu Luxemburgensium & Burgundorum actum est. Vicissim Ordines aliarum ditionum ad eandem cautionem Luxemburgensibus, Burgundis, Arthesiensibus eorumque consortibus præstandam tenebuntur: prouiso tamen quòd si prẹter dictos exteros aliqui Regij milites adhuc inueniantur, qui partibus Arthesiensium & consortium non accesserint, ij exauctorabuntur, & dimittentur, eodem tempore, quo exibunt exteri: & ciuitates, castra & fortalitia, quibus exibunt, restituentur Ordinibus cuiusque prouinciæ, ea lege & cōditione, quòd (vt securiùs reuertantur incolæ & liberiorem vsum commerciorum suorum habere possint) remanebunt exonerata & libera ab omni milite, nisi sint limitrophani, quibus ante hos tumultus & ab antiquo præsidia esse consueuerūt, quibus prouidebitur prout inferius.

VII.

Qvantvm ad exactiones, impositiones cæteráque vectigalia & onera, præsentium turbarum occasione indicta, attinet, Quandoquidem constat ditiones, occasione præsentium turbarum ac præcedentium onerum, magno ære alieno prægrauari; ita vt periculum sit, ne subditi peregrè proficiscentes detineantur, & mercatorum commercia impediātur, nisi prouideatur: Rex Ordinibus permittet eo modo prospicere, quo ad

ad exonerationem subditorum, libertatem & ampliationem commerciorum iudicabunt expedire; approbatis & confirmatis omnibus constitutionibus redituum, pensionum & aliarũ obligationum & securitatum hactenus per Ordines factis.

VIII.

Conuenit cũ art. x. in tractat. Arthes.

ET ne qua semina altercationum aut querelarũ relinquantur, omnes Ecclesiastici, necnon Illustrissimus princeps Auraicus, aliiq; omnes seculares, tam intranei quàm extranei, recuperabunt pacificè omnia immobilia sua bona secularia & ecclesiastica, iisque siue in Burgundia, Luxemburgo, Hollandia, Zelandia, siue quouis alio loco sitis, statim vti ac frui poterũt, eo nimirum statu & qualitate, quibus in præsentiarũ illa ipsa reperientur, idque omni dolo ac fraude semotis, non obstante vlla hypothecatione, aut quauis alienatione, à tempore Pacificationis Gandauensis facta in contrarium, saluis his, quæ in capitulis, de religionis exercitio disponentibus, inferius subiicientur: similiter restituentur liberè possessioni omniũ mobilium, titulorum, actionum & debitorum non alienatorum. Quæ verò ante Pacificationem Gandensem acciderunt, eiusdem dispositioni relinquũtur. Quemadmodum etiam dispositioni xv. & xvj. articulorum eiusdem pacificationis Gandensis relinquuntur reditus & onera, quibus dicta bona immobilia grauantur, vsque ad Natalitia Domini proximè sequentia.

IX.

SIMILITER quoq; subditorũ quilibet hinc inde redintegrabũtur in suis honoribus, dignitatibus & beneficiis ecclesiasticis; nouis episcopatibus omnibus, dignitatũq; ac beneficiorum incorporationibus cessaturis, & in perpetuũ abolẽdis. Similiter recuperabunt gubernationes, officia & functiones publicas, adhuc aliis non collatas, nisi malint rationabili compensatione esse contenti. Illis verò, quorum officia & functiones aliis iam sunt collatæ, æquabilis fiet cõpensatio, intra quatuor menses, post pacem publicatam discernenda, & statuenda per Commissarios, hinc inde committendos; ne in ipso pacificationis principio & fine priorum tumultuum noua turbarum

Cõpensatio) *Secundum qualitatem & personarũ & officiorũ, quibus eadem personæ functæ fuerunt. Nõ enim intentio Ordinum est, vllum à suo officio excludere, quò per hoc infamia aut iniuria aliqua afficiatur, sed vt euitentur noui motus ad securitatem tam ipsorum Officiariorum, quàm subditorũ, quibus illi vel suspecti vel minus grati esse poterunt: Vel saltem vt duret hæc compensatio tamdiu, donec per Status generales aliter ad satisfactionem eorum ordinatum fuerit.*

rum nascatur occasio: Prouiso tamē quòd eiusmodi denuo redintegrandi, tenebuntur præstare iusiurandum, cuiùs in sequenti articulo fit mentio; prout facturi quoque cæteri, ad nouas functiones & officia in posterum cooptandi: reuocando, cassando & annullando, quicquid hinc inde factum, decretum pronunciatúmve fuerit.

X.

NULLI admittentur ad Consilia rerum Status, Priuatum, financiarum, aliaque officia maioris momenti, & vniuersitatē respicientia, nisi grati Ordinibus generalibus, nec ad gubernacula prouinciarum, ciuitatum, castrorum & fortalitiorū, Capitaneatus aut præfecturas militum præsidialium, status & officia principalia singulas prouincias concernētia, nisi grati prouinciis, in quibus dicta officia exercebuntur. Omnes autē supradicti, siue ad munera vniuersalia, siue alia officia assumendi, erunt naturales prouinciarum bene qualificati, secundum priuilegia, qui etiam ante receptionem solenniter iurabunt Regi, & Ordinibus fidelitatem & obseruationem istorum articulorum: promittentque fideliter & sincerè reuelare Ordinibus cuiusque ditionis, si quæ intellexerint contra honorem, vtilitatem aut tranquillitatem eorundem tractari; sub pœna periurij & destitutionis functionis & officij.

Repetatur hîc ratio quarti articuli. Cōformis quoq; est art. xviij. in tractat. Arth. & articulo xvij. Edicti perpetui respectiuè. Saltē vt hæc ita obseruentur ad annos aliquot propter securitatem subditorum.

XI.

CAPTIVI vtriusq; partis, qui ob dictos tumultus adhucdum detinentur, statim et absque vllo pretio relaxabuntur, nisi iam antea de eo aliud inter eos fuerit conuentum & concordatum.

XII.

COMES Buranus suæ libertati & patriæ restituetur, intra tres menses, à die publicatæ huius pacificationis.

Concordat cum art. xij. pacificationis Gandauens.

XIII.

DECRETA, dispositiones & ordinationes per Sereñ. Dominum Archiducem Matthiam, suosque collaterales, & Ordines Statuum, à tempore vltimarum turbarum emanatę, tam ante separationem quarūdam ditionum, quàm post, pro legitimis & validis habebuntur, suosque debitos sortientur effectus: quoad beneficia, dignitates, officia aut alias res quascunque, quæ solent esse potestatis ac dispositionis ordinariæ illorum qui tenēt locum Gubernatoris dictarum prouinciarum; &in-

Conuenit cum art. 3. in tract. Arth. & confirmatur per art. viij. Pacificationis Gand.

& insuper ad preces dictorum Ordinum, Rex Catholicus ratas habebit dispositiones factas, etiam de iis quæ propriæ personæ suæ reseruantur, idque pro hac vice duntaxat, & saluis iis quæ per hunc tractatum aliter sunt disposita.

XIIII.

AD creationem Magistratuum, aliorumque particulariũ Officiatorum in ciuitatibus, & aliis locis procedetur futuris temporibus, prout olim, & sicut ex iuribus & priuilegiis cuiusque patriæ, vrbis & loci decet.

XV.

Omissæ sunt clausulæ restrictiuæ vt euitetur inter conuentiones istas cõtrarietas; & occasio scrupulis & cauillationibus, quæ oriri possint ob Edicta olim in causa religionis obseruata, præcidatur. Conformis priuilegiis prouinciarum.

AVCTORITAS & obedientia Regi cumprimis restituetur & seruabitur, qualis meritò iuxta præscriptũ diuini & humani iuris, necnon priuilegia, vsus & consuetudines patrias & Pacificationem Gandauensem, Vnionemq; subsecutam, Edictum perpetuum & præsentem tractatum esse debet.

XVI.

AD regimen & gubernacula dictarum prouinciarum, Rex eliget principem de sanguine suo legitimo, Statibus gratum, qui quá ve rerum experientia pollens, habeat dotes & qualitates ad eius generis arduum munus cumprimis necessarias, & de quo seu qua subditi iustam causam satisfactionis sint habituri. Gubernabit autem cum omni iustitia & æquitate, præsertim secundum vsus, iura, consuetudines & priuilegia dictarum ditionum, etiam comprehensis pacificationibus supradictis, & hoc præsentis reconciliationis Edicto, quod tenebitur promittere et iurare. Et quoniam Serenis. Archidux Matthias in maximis istis tumultibus moderatissimè se gessit, cupiunt et supplicant Ordines, vt Maiestas sua eundem Archiducem vel continuare, vel de nouo committere dignetur, sub obligatione & iureiurando prædictis.

Omnes prouinciæ vnanimiter Dominum Archiducem continuari, & confirmari postulant.

XVII.

CIVITATES, vrbes, fortalitia, tormenta bellica, munitiones, commeatus, arma & naues, aliáq; omnia Hollandiam, Zelandiam & confœderatos respicientia, relinquuntur dispositioni pacis Gandensis. Per alias verò ditiones, in potestate dictorum Ordinum existentes, seruabuntur & administrabũtur per eos, quibus officia Gubernatorum, Capitaneorum & aliorum Officiatorum per dictum Sereñ. Archiducem & Ordines com-

Propter rationes ad art. 4 explicatas, hæc sola cautio extra metum & periculum subditos cõstituere potest. Estque hic articulus conformis art. vj. in tract. Arthes. & vj. Edicti perpetui.

commiſſa ſunt, præſtito iureiurando Regi & Statibus, de quo in nono articulo ſuperius eſt actum. Et ciuitates, caſtra, fortalitia ex quibus Hiſpani & alij exteri excedẽt, aliaq; officia quæ in poſterum vacabunt, committentur per Maieſtatem ſuam naturalibus harum ditionum, qualificatis ſecundum priuilegia, & Ordinibus cuiuſque patriæ gratis, qui antequàm ſuſcipiant dictarum ciuitatum, caſtrorum & fortalitiorum gubernationem atque munitionum cuſtodiam, iurabunt iuſiurandum in nono articulo ſuperius propoſitum, donec ſuper dictis de conſenſu Ordinum generalium ſolenniter congregatorum aliter fuerit diſpoſitum. Interim verò & incontinenti ad manus dicti Gubernatoris patrimonium aliaq; omnia bona ad Regem pertinentia tradentur.

Saltẽ vt hæc ita obſeruentur ad annos aliquot propter ſecuritatẽ ſubditorũ.

XVIII.

PERMITTENTE nihilominus Rege, & quidem merè in huius reconciliationis gratiam, vt quod hactenus ex eius patrimonio ſeu populi ſubſidiis deſumptum & collectũ fuit, id ita collectum receptumque maneat: ita tamen vt in poſterum ab huiuſmodi detentionibus & occupationibus deſiſtatur.

XIX.

ORDINES renunciabunt omnibus fœderibus pactiſque cum exteris occaſione dictorum tumultuum initis; ſaluis his, quæ cum Sereñ. Regina Angliæ & Duce Alenchonio tractata ſunt.

Donec vtrumque propter conuentiones præcedentes contentum reddiderint.

XX.

COMPREHENDENTUR hoc tractatu dicta Regina Angliæ, Dux Alenchonius, omnéſque principes, & alij cuiuſcunque conditionis fuerint, qui Ordinibus quoquo modo fauorem aut auxilium præſtiterunt.

XXI.

ET quoniam propter commercia ſubditorum cum vicinis, diuerſam religionem obſeruantibus, diuturnam ſuæ Maieſtatis abſentiam, & tumultus ſubſecutos, tanta in religione mutatio orta ſit, vt ſine euidenti diſcrimine maiorum periculorũ res ad priſtinum ſtatum reduci nõ poſſit: Rex ad ſupplices preces ſubditorum ſuorum, & ne inteſtina diſſidia cum maiore periculo religionis Romanæ augeantur, tolerabit tam religionis Reformatæ quàm Confeſſionis Auguſtanæ exercitia, in ciuitatibus & locis, in quibus nunc publicè obſeruantur. Vi-

cissim Ordines in omnibus ciuitatibus, & locis supradictis, curabunt statim publicata pace restaurari exercitium Religionis Catholicæ Rom. propositis pactis æqualibus inuiolabiliter obseruandis: Præterea post pacem publicatam & dimissum vtrunque militem, rebúsque pacatis, Ordines conuenient, & præsentibus Commissariis regis, dabunt operam, ad minus reducere vsum dictæ religionis Reformatæ ad certas ciuitates & loca, secundum exigentiam cuiusque prouinciæ; Hollãdis, Zelandis, eorumque confœderatis nihilominus manentibus in terminis pacificationis Gandensis. Studebunt quoque Ordines vt etiam per Hollandiam & Zelandiam aliquibus locis vsus religionis Catholicę Romanę accipiatur, donec progressu temporis per vlteriorem conuentum pleniùs prouideatur, si in priori congressu omnia absolui non possint.

XXII.

De cæteris concernentibus expeditionem, confirmationem, publicationem, perpetuámque & firmam obseruationẽ huius Pacificationis, postea agendum erit, cùm omnia fuerint concordata & conclusa.

Ad mandatum præfatorum Ordinum Belgij Antuerpiæ congregatorum.

VIII. Ianuarij literas ab Imperatore; XII. sequente ab Ordinibus, quibus domum reuocantur, legati Ordinum acceperunt: quas literas etiam hîc vnà cum responso ad Sac. Cæs. Maiestat. subiicere placuit: vt quomodo finis huic tractationi impositus sit, etiam aliis constare possit.

LITERÆ IMPERATORIS AD LEGATOS ORDINVM.

Rudolphus secundus diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus.

ILlust. Generosi, Magnifici, Nobiles, Honorabiles, docti, fideles, dilecti, Accepimus literas vestras die tertia præsentis mensis datas, simúlque ex Consiliarij nostri ac supremi aulæ Mareschalci Comitis Otthonis Henrici de Schwartzenberg, &c. relatione ac scripturis vnà transmissis, cognouimus, quid tandem à ditionum istarum Belgicarum Ordinibus responsi secutum sit. Equidem nos, quo magis pacis negotium pro cõmuni earundem ditionum ac Reipub. Christianæ bono atque commodo feliciter confectum iampridem summo desiderio cupimus, tanto minus ab ipsis Ordinibus eiusmodi respõsum, vt quod ad eandem pacem conciliandam parum videtur idoneum, expectauimus. Qua de re cùm prædictum Mareschalcum nostrum plura vobiscum egisse, adeóque vos ipsius rationibus motos, rem omnem per quosdam è vestro medio ad dictos Ordines, & Status, pro vlteriore articulorum illorum moderatione, retulisse intelligamus; confidimus sanè ipsos Ordines ita se resoluturos esse, vt maior inde pacis stabiliendæ spes concipi possit. Quam ad rem istud parum sanè commodum, nobis verò inexspectatum planè molestúmq; accidit, quòd nõ modò, præter ipsum Comitem à Schwartzenberg, cæteri Cõmissarij nostri Colonia maturiùs recesserint: verumetiam Sereñ. Hispaniarum Regis Catholici, &c. auunculi, sororij & fratris nostri charissimi Mandatarius, Illustr. Dux Terrænouæ eosdem secutus sit: Nos quidem tam ipsum Ducem, quàm Commissarios omni diligentia hortati sumus, vt denuò Coloniam, vel ad alium locum ipsis magis commodum, se conferant, ac pacis tractationi continuandæ quanto maiori studio atque cura incumbant: vti ex nouissimis nostris Literis haud dubiè intellexistis. Quid autem illi, præsertim verò Dux Terrænouæ, cuius præsentia ad vlteriorem illam tractationem maximè necessaria est, consilij capturi sint, necdum scire possumus, sed eorum responsa indies expectamus. Quæ si talia adferan-

ferantur, qualia nobis pollicemur; Status verò & Ordines ad æquitatis terminos propiùs accesserint: Nos, vti hactenus fecimus, ita deinceps etiam nihil prætermittemus, quod ad pacificationis negotium ex voto peragendum pertinere iudicabimus. Vestrũ autem erit, apud Ordines auctoritate vestra efficere, vt nec ipsi quicquam, quod ad hunc effectum, calamitosum scilicet patriæ vestræ afflictissimæ statum pristino suo nitori & tranquillitati restituendum, opportunum esse queat, in se vspiam desiderari patiantur. Erit hoc vestro officio ac quam eidem patriæ debetis pietate dignum, tum etiam vobis, ipsisq; Ordinibus maximè commodum & salutare. Quod superest, Cæsaream nostram beneuolentiam & gratiam vobis propenso animo deferimus. Datum in arce nostra Regia Pragæ die XVIII. mensis Decembris. Anno Domini millesimo, quingentesimo, septuagesimo nono. Regnorum nostrorum Romani, quinto; Hungarici octauo; & Bohemici itidem quinto.

Rudolphus.

V[t]. Suicheuser.

Ad mandatum Sac. Cæs.
Maiest. proprium.

Phernberger.

Ex lingua Gallica in Latinã versa.

LITERÆ ORDINVM AD EOSDEM LEGATOS.

DOmini. Nos audiuimus hîc narrationem & relationem, quã ex parte vestra latè & particulariter fecerunt Consiliarij de Meetkerke & vander Milen, collegæ vestri, super statu pacificationis, quæ per vos nomine nostro tractata est cum Duce de Terranoua Mandatario Regis Catholici, per intercessionem principum Electorum, aliorumq; Commissariorũ Imperatoris, & post discessum eorũ cum Comite de Schwartzenberg Maiestatis ipsius Oratore, sequuti literas vestras Credentiales, & Instructionem, quam prædictis Consiliariis dedistis. Recepimus etiã literas vestras ad nos scriptas de dato xvj. Decemb.

Decemb. pridem elapsi, necnon illas Imperatoris iis adiunctas. Super omnibus accuratè & maturè, sæpiùs deliberatione habita, pro maximo desiderio quod nos & quilibet nostrum habet ad bonam & firmam pacem obtinendā, vt in quiete agamus, atque pacificè nostris iuribus, priuilegiis, bonis & libertatibus fruamur: nihil tam optauimus, quàm negotiū illud pacificationis tali loco extitisse, vt continuatione illius vestraque diuturniore mora ibi significationem habuisset ad optatum tandem fructum eius perueniendi. Sed cōsiderato quòd principes Electores aliique Commissarij Cæsarei (excepto Comite de Schwartzenberg) omnes Colonia discesserint, sicut etiā Dux de Terranoua, tanquam pars, quocum ex parte Regis vlterius agendum erat, quòd nec is voluerit ante discessum suū recipere aut cognoscere vltimam nostram Resolutionem, non obstāte debito vestro officio, quod, simulac Dominus de Melroy, qui attulerat eam vobis, aduenit, præstitistis, tam ex parte vestra quàm per mediationem & intercessionem præfati Domini Comitis, sed quòd Dominus Dux se gereret & reputaret pro priuata aliqua persona, accipiens Recessum principū Electorum loco veniæ inde decedendi: ita vt nullum nunc signum amplius sit posse vlterius quicquam tractari, vel quicquam concludi cum Comite de Schwartzenberg, absentibus principibus, aliisque Commissariis, & pręcipuè absente parte, quacum tractare nos oportebat; sicut idem Comes quoque significauit nullam se ad hoc habere auctoritatem. Quinetiam parum materiæ comperimus ex qua reditus principū Electorum aliorumq; Commissariorum sperari possit, eo quòd literæ S. Cæs. Ma. ad ipsos scriptæ conditionem contineāt, dummodo scilicet aliqua optati effectus spes reliqua sit: de qua re ex parte vestra non æstimatis posse eos concipere opinionē, cùm iam etiā ipse Comes satis se in eo declarauerit, per illud quod de nostra Resolutione iudicauit, nisi hîc intendamus moderari ista, nosque amplius dilatare. Ad quod auctoritatem nō habentes, quodque per prædictam Resolutionem communi manu & collatione fecimus, & cessimus omne id quod dispositio rerum patriæ, possibilitas & necessitas temporis permittunt; atque inuenientes per rationes istas cum magno nostro dolore negotium pacis nō ibi dispositum esse ad felicem finē consequendum, ad quem adeò aspirauimus: voluimus significare

 vobis

vobis putare nos nõ conuenire, vt præbeamus vobis circa hoc negotium plus molestiæ, curæ & laboris, sed vt primo tẽpore redeatis ad nos, ad faciendum nobis ampliorem relationem; assistatis vestro consilio, ad promotionem communis nostræ causæ, subministrantes primùm Comiti de Schwartzenberg exemplum Instructionis vestræ secretæ, omniumq; punctorũ, quæ in ea continentur.

Et nihilominus considerata magna instantia quam Sacr. Cæs. Maiest. facit per diuersas literas, vt prædictum negotium Pacificationis continuetur, ne culpa aliqua in nos coniiciatur, quasi per vestri exonerationem & reditum, ex toto illud abrumpamus & præcidamus, scientes Dominos de Rummen & Doctorem Albada ibi domicilium habere, minoriq; cum incommodo subsistere posse, ab iis requirimus vt ipsi negotium istud sustentent, & continuent; sequentes vltimam nostram resolutionem, si casus se obtulerit atque aliâs mutuam teneãt cum prædicto Comite de Schvvartzenberg communicationem, dum mittamus aliquot personas ad Sac. Cæs. Maiest. ad reddendam ei particularem rationem de statu rerum nostrarum, ad iustificationem, excusationesque harum ditionum, & ad demonstrandum bonam voluntatem, affectionẽ ac singulare desiderium, quod habemus ad securam firmámq; pacem constituendam: supplicantes in omni humilitate & obedientia, vt Mediatorem nostrum apud Maiest. Catholicam agere velit, eámque inducere, vt placeat ei id consentire nobis, ad quod necessitate impellimur, & quod excusare non possumus, nisi petamus, si modò ditiones istas deuotioni ipsius conseruare volumus.

Domini, Creatorem rogamus vt expleat nobilia & honesta vestra desideria; nos intimè vestris gratiis commendantes. Antuerpiæ I. Ianuar. M. D. LXXX.

Excell. Patern. & Dom. V.
addictißimi Ordines
generales inferioris
Germaniæ.

LITE-

LITERÆ ORDINVM AD DOMINVM DE RVMMEN ET DOCTOREM ALBADA.

Ex lingua Gallica in Latinam versa.

DOmini. Etiamsi contenta nostrarum literarum ad Dominum Ducem Arschotanum, atque alios legatos nostros, qui ibi sunt, sufficienter vos instruxerint de nostra sententia & intentione, quo ad vlteriorem super pace tractationem insistẽtes postremæ nostræ resolutioni: nihilominus omittere nõ voluimus, in primis intimè vobis gratias agentes, ob bona vestra officia, durante illic Pacificationis negotio præstita, requirere à vobis instanter, vt suscepto continuandæ illius tractationis munere, velitis vos de puncto ad punctum conformare ad cõtenta dictarum nostrarum literarum; vtq; nos admoneatis sæpiusculè de omnibus iis quæ ibi inciderint: affirmare vobis possumus, quòd ex nostra parte ad mutuam communicationẽ nihil deerit, & notanter circa legationem, quam cupimus ad Sac. Cæs. Maiest. expedire, in eum finem, quem in prædictis literis latiùs exposuimus. Rogamus Creatorem vt expleat, Domini, vestra bona desideria, & in sanitate beatam vitam vobis largiatur. Antuerpiæ iij°. Ianuarij M. D. LXXX.

Vestri optimè erga vos affecti amici
Ordines generales inferioris
Germaniæ.

Ad Mandatum præfatorum Ordinum,

Houfflin.

RESPONSVM LEGATORVM ORDINVM AD IMPERATOREM.

Inuictißime Cæsar, Domine clementißime.

SAcr. Cæs. Maiest. T. literas xviij°. Decembris datas, octauo Ianuarij proximo demissißimis animis accepimus, earumq́ue exemplum incontinenti Ordinibus communicaui-

mus. Interea antequã responsum ad eas habere potuimus, hesterno scilicet die literæ ab iisdem Ordinibus ad nos peruenerunt, quibus sententiam suam nobis circa ista absolutè declarant, quam ad longum hîc referre opus esse non putauimus, propterea quòd exscriptionem earum Generoso Comiti de Schwartzenberg, &c. ad petitionem ipsius tradiderimus; qui indicauit nobis ad Maiest. tuam se velle istas literas vnà cum secreta nostra Instructione, quam offerre illi iussi eramus, trãsmittere. Porrò cùm ex iis literis, simul etiam Sac. Cæs. Maiest. discessum nostrum intelliget, hoc vltimo responso non nostro tantùm nomine, sed & Ordinum communiter, donec alia legatio (cuius ibidem mentio fit) ad Ma. tuam veniat, eidem Maiest. T. pro vero illo paterno studio & affectu, quem erga incolumitatem & salutem afflictissimę patrię nostræ hactenus demonstrauit, quàm maximas gratias humillimè agere volumus, cum hac demississima petitione, vt in eo studio & affectu, vsquequo cum Seren. Rege Catholico Principe & Domino nostro naturali reconciliemur, clementissimè perseuerare dignetur. Deo Opt. Max. Sacr. Cæs. Maiest. T. vt eam sua gratia augeat, atque in felici regimine conseruet, eidémq; Ma. T. Ordines & nos supplices & humillimè cõmendamus. Coloniæ xiij°. Ianuar. Anno M. D. LXXX.

Tuæ Sacr. Cæs. Maiest.

Humillimi ac deuotiss. legati Ordinum Germaniæ inferioris.

Mandato dictorum deputatorum,

I. De Kessel.

FINIS.

IEREMIÆ XIIII.

AN *omnino abiicis tuum populum Domine, num terrã noſtram abominatur anima tua? Quare percutis nos ita, vt nulla ſuperſit nobis curatio? Quare expectãdo pacem, nullum adeſt bonum, & expectando tempus curationis tantum ecce terror?*

ERRATA.

Pag. 13. verſ. 22. *pro* eam, ea. 34, 2. *pro* pertinuerint, pertimuerint. 42, 28. *Verba illa*: Athanaſius Epiſtola ad ſolitariam vitam agentem *præponi debent* §. Quid ſi inhoneſtum eſt. *Deinde poſt verba*, Abſcedit. *Sequitur*, Non enim gladiis. 45, 14. *pro* conentur, conetur. 62. *Verba proœmij in margine poni debuerunt.* 69, 34. *pro* alterationum, altercationum. 74, 13. *lege* gubernabit. 83, 30. *poſt* ſæuiatur *omiſſum eſt nomen auctoris*: Georgius Kleinbergius lib. de Religione Tot, &c. 90, 6. *lege* mente. 112. linea 33. *lege* Ordinibus. 137, j. *deleantur bis poſita verba illa*: ibiq́ue conciones audiant eaq́ue quæ ſuæ. 139, *verſ. penultimo pro* eius, eis. 149, 7. *pro* ille, illi. *Eadem pag. verſ.* 36. *lege* Synnade. 150, 6. *dele illud* viri. 156, *verſ. vlt. pro* iudicum, iudicium. 161, 10. *lege* breuiter vt Chriſtum. 271, 1. *lege* reiiciendas. *Ibidem verſ.* 3. *lege* Videantur. *Ibidem verſ.* 22. *pro* indicatis, inducatis. 283, 29. *lege* religioſè. 193, 19. *lege* animaduertant. 256, 25. *pro* quæ, quam. 257, 37. *lege* demonſtrantur. 262, 10. *lege* promiſerant. 280. *circa finem pro* Ieroboam, Ioannes Bodinus. 281, 13. *lege* poterant *pro* potuit.

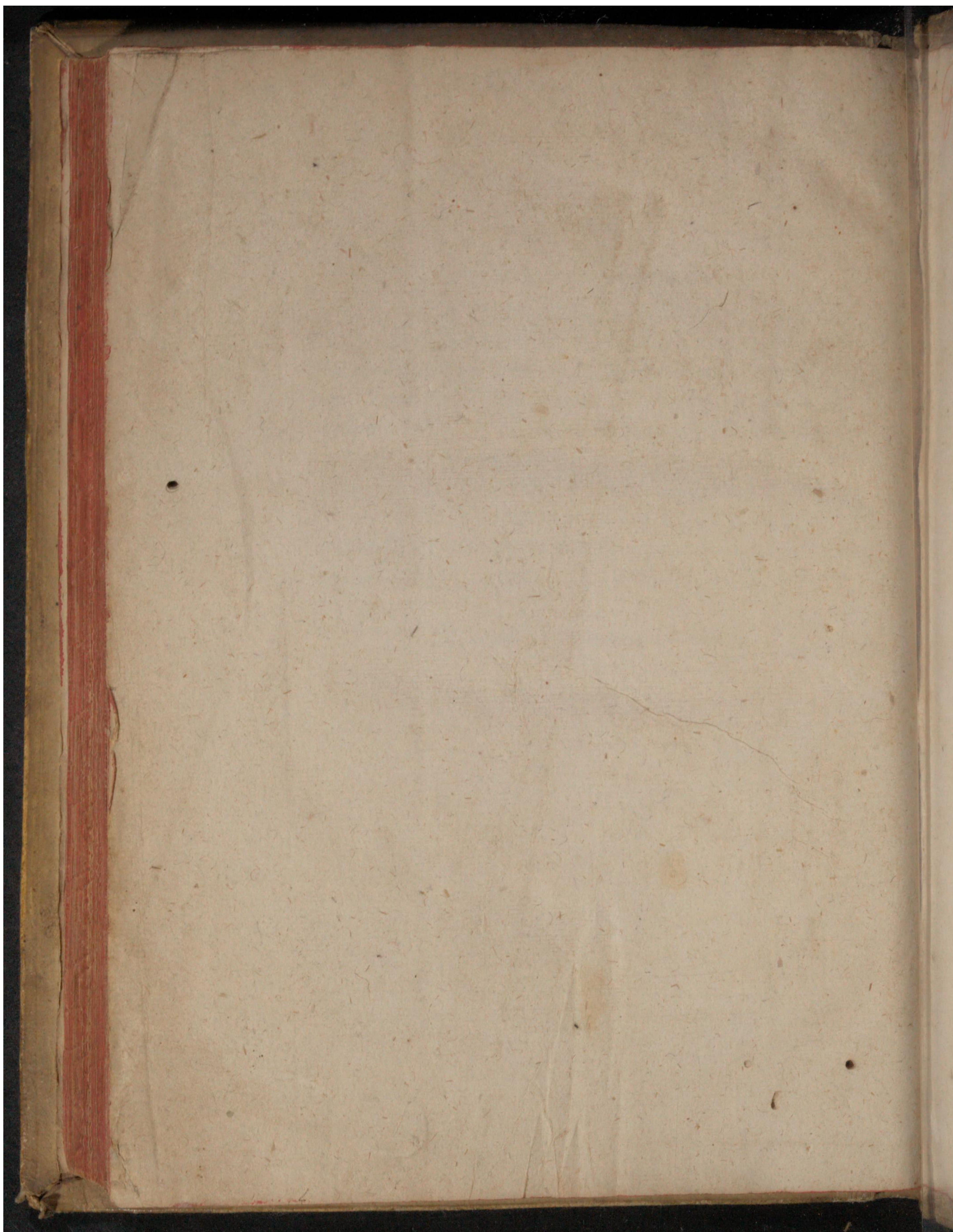
SVMMA PRIVILEGII.

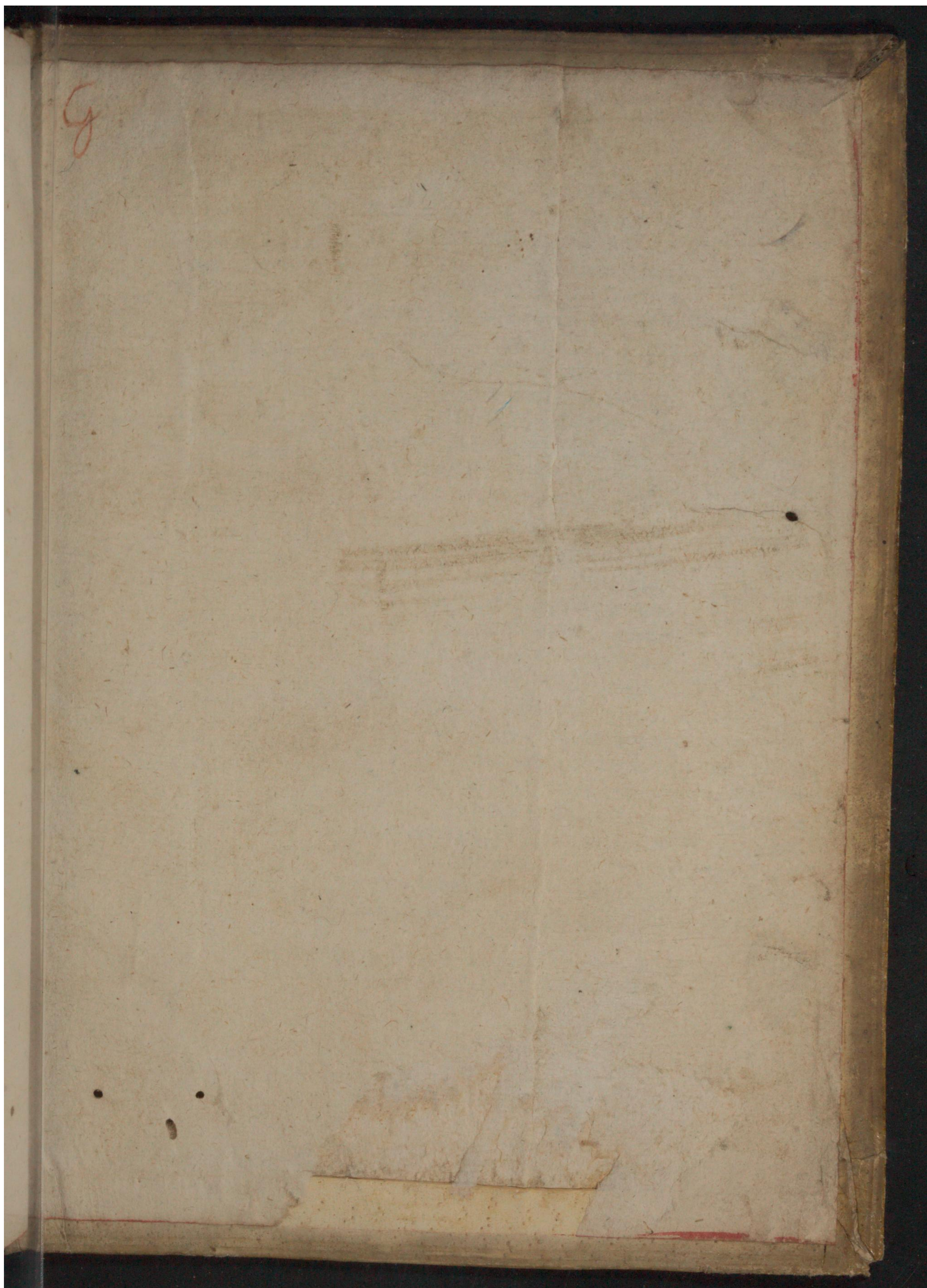
CAVTVM & interdictum auctoritate Ordinum Hollandiæ, nequis hunc librum cui titulus est, *Acta Pacificationis quæ coram Sacr. Cæsareæ Maiest. Commissariis inter Seren. Regis Hispaniarum & Principis Matthiæ Archiducis Austriæ, Ordinumque Belgij legatos, Coloniæ habita sunt, &c.* intra trienniũ in hac ditione imprimat, vel alibi impressum, venalem habeat, præter Andream Schuttenum Typographum Leydensem, cui soli id beneficij contulerunt: vt latiùs patet in ipsis Literis, Datis in Haga Comitis XX°. Ianuarij, M. D. LXXX.

Ex mandato eorundem Ordinum,

Signat.

De Rechtere.

G